

การศึกษาวิหารไทลื้อในวัฒนธรรมล้านนา (จังหวัดพะเยาและจังหวัดน่าน)

โดย

นายกอบยศ ยิ้มอ่อน

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม

ภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2552

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

การศึกษาวิหารไทลื้อในวัฒนธรรมล้านนา (จังหวัดพะเยาและจังหวัดน่าน)

โดย
นายกอบยศ ยิ้มอ่อน

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม
ภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2552
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

THE STUDY OF TAI LUE VIHARA IN LANNA (PHAYAO AND NAN PROVINCES)

By

Kobyote Yimon

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree

MASTER OF ARTS

Department of Architecture and Related Arts

Graduate School

SILPAKORN UNIVERSITY

2009

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้วิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาวิหารไทลื้อ
ในวัฒนธรรมล้านนา (จังหวัดพะเยาและจังหวัดน่าน)” เสนอโดย นายกอบยศ ยิ้มอ่อน เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม

.....

(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย ชินะตั้งกูร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่.....เดือน..... พ.ศ.....

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

1. รองศาสตราจารย์เสนอ นิลเดช
2. อาจารย์วนิดา พึ่งสุนทร

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์สมคิด จิระทัศน์กุล)

...../...../.....

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยสิทธิ์ ด้านกิตติกุล)

...../...../.....

..... กรรมการ

(อาจารย์ชาติรี ประภิตนันทการ)

...../...../.....

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์เสนอ นิลเดช)

...../...../.....

..... กรรมการ

(อาจารย์วนิดา พึ่งสุนทร)

...../...../.....

48052201: สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม

คำสำคัญ : วิหารไทลื้อในวัฒนธรรมล้านนา

กอบยศ ยิ้มอ่อน : การศึกษาวิหารไทลื้อในวัฒนธรรมล้านนา (จังหวัดพะเยาและจังหวัดน่าน).
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : รศ.เสนอ นิลเดช และ อ.วนิดา พึ่งสุนทร. 207 หน้า.

การศึกษาวิหารไทลื้อในวัฒนธรรมล้านนา จังหวัดพะเยาและจังหวัดน่าน มีความมุ่งหมายที่จะศึกษาถึงรูปแบบของวิหารไทลื้อที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว และที่การปรับเปลี่ยนโดยได้รับอิทธิพลที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อรูปแบบของวิหารไทลื้อทั้ง 2 จังหวัด นำมาสู่การวิเคราะห์ในแง่มุมต่างๆ คือ แผนผังวัด, แผนผังอาคาร, รูปแบบสถาปัตยกรรมและลักษณะโครงสร้างทางสถาปัตยกรรม นอกจากนี้ยังมีการศึกษาถึงเหตุปัจจัย และเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ที่มีผลต่อรูปแบบของสถาปัตยกรรม โดยได้ศึกษาตัวอย่างวิหารจำนวน 8 หลัง ผลการศึกษาทำให้ทราบว่า จากการอพยพของชาวไทลื้อที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเขตภาคเหนือของประเทศไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยการกวาดต้อนของพระเจ้ากาวิละ โดยชาวไทลื้อได้มีการตั้งถิ่นฐานของตนเอง เมื่อมีการตั้งหมู่บ้านควบคู่กับการสร้างวัดประจำหมู่บ้าน สอดคล้องกับประเพณีแบบเดิมจากต้นแบบ รูปแบบการสร้างอาคารวิหาร ก็ยังคงยึดถือรูปแบบเดิม แต่เชื่อว่าจะมีรูปแบบเดิมทั้งหมด ยังได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมประเทศใกล้เคียงจนถึงวัฒนธรรมล้านนา เช่น รูปแบบวิหารทรงคฤหาสน์ที่น่าจะได้รับอิทธิพลจากวิหารแบบล้านนา และวิหารทรงจั่วหลังคาทึบปีกนก ที่น่าจะได้รับอิทธิพลจากวิหารเมื่อหลวงพระบาง ซึ่งมีทรงหลังคาอ่อนโค้ง ลักษณะเดียวกับวิหารในเมืองหลวงพระบางหลายแห่ง และอีกรูปแบบก็มีลักษณะเฉพาะที่มีความเป็นท้องถิ่นผสมกับรูปแบบเดิมของวิหารไทลื้อที่เมืองสิบสองปันนา

จากผลการศึกษาที่นำมาวิเคราะห์ สามารถทำให้ทราบถึงปัจจัยทางสถาปัตยกรรมที่มีผลต่อรูปแบบวิหารไทลื้อในวัฒนธรรมล้านนานั้นประกอบด้วย

1. การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชน
2. กลุ่มผู้คนที่ให้การอุปถัมภ์ในการก่อสร้างวัด
3. การยึดถือรูปแบบเดิมและ การรับอิทธิพลจากดินแดนใกล้เคียง และพัฒนาเป็นรูปแบบเฉพาะตน

จากผลการศึกษายังทำให้ทราบถึงเหตุและเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ ที่ส่งผลต่อรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของวิหารไทลื้อ กล่าวคือ ในช่วงที่มีการย้ายมาตั้งถิ่นฐานของชาวไทลื้อในบริเวณภาคเหนือของประเทศไทย สภาพบ้านเมืองถูกทิ้งร้างเป็นเวลานาน รูปแบบของวิหารในช่วงนี้จึงเป็นรูปแบบที่มีลักษณะใกล้เคียงกับรูปแบบเดิมจากวิหารต้นแบบที่สิบสองปันนา จนระยะเวลาที่ผ่านมา ชาวไทลื้อได้มีการขยายตัวขึ้นมาและได้มีการอพยพเข้ามาจากชาวไทลื้อในประเทศใกล้เคียง ก็ได้นำรูปแบบของตนเองมาผสมผสานกับรูปแบบดั้งเดิมและเกิดเป็นรูปแบบใหม่แต่ยังคงไว้ซึ่งแนวคิดของตัววิหารไทลื้อต้นแบบที่สิบสองปันนา ผสมกับความเป็นท้องถิ่น ทำให้เกิดเป็นวิหารที่มีลักษณะเฉพาะตนขึ้นมา

ภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา 2552

ลายมือชื่อนักศึกษา

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ 1. 2.

48052201: MAJOR: HISTORY OF ARCHITECTURE

KEY WORD: THI LUE VIHARA IN LANNA

KOBYORT YIMON: THE STUDY OF TAI LUE VIHARA IN LANNA (PHAYAO AND NAN PROVINCES). THESIS ADVISORS: ASSOC.PROF.SANER NINDETCHEE, AND WANIDA PHUNGSUNTHON. 207 pp.

An Architectural studies of Wihan Tai Lue of Lanna culture in Nan and Payao. The purposes to studies the identity form of Wihan Tai Lue and the affect of different influence changing that effect to the Wihan Tai Lue styles both in Nan and Payao. Therefore we can analyzed that the plot and structure of the temples, forms and architecture structure. Furthermore we study the factor and conditional of history that effect to the forms of architecture and we can study the 8 samples of Wihan Tai Lue. Thus we know that emigrant of Tai Lue people who came to settle in the Northern part of Thailand in the beginning age of Rattanaosin by king Kawila move forcibly. At the same time Tai Lue people settle to stay in the North of Thailand by themselves and they build and construct the temples which conform to the original tradition and still tenable with the original form. On the other hand Tai Lue temples are influenced from Lanna culture and the cultural of neighbor countries such as the Wihan Karu style which influenced from the Wihan Lanna style and Wihan gable roof canopy pinion style which influenced from Luangprabang that like the roof light curve with the same many Wihan in Luangprabang. Another style is the mixed of local identity and the original Wihan Tai Lue in Sib Song Panna.

According to the result of studies, we can know about the factor of architecture that effect with the Wihan Tai Lue in Lanna cultures are involve

1. The settlement of Tai Lue people
2. The people who support the construction of the temples
3. The influenced of neighbor countries and abiding of original style that developed to the identity style

Moreover we can know about cause and condition of history that affect to the Wihan Tai Lue architecture. That is said the settlement of Tai Lue in the Northern part of Thailand the state is left fallow for long time. Thus the styles of Wihan in this period are like the original style of Wihan in Sib Song Panna until the Tai Lue people expand and move from the neighbor country. Tai Lue people bring their style to mix with the original style for the new style but still remain the origin idea of Wihan Tai Lue in Sib Song Panna. Also mixed with the local for establish new style of Wihan which is the identity style.

Department of Architecture and Related Arts Graduate School, Silpakorn University Academic Year 2009

Student's signature.....

Thesis Advisors' signature 1. 2.

กิตติกรรมประกาศ

กราบขอบพระคุณ บิดา มารดาผู้ให้กำเนิด ญาติ มิตรทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือในด้านกำลังกายและกำลังใจ

อาจารย์ที่ปรึกษาคุณวิทยานิพนธ์ : รศ.เสนอ นิลเดช และอาจารย์วนิดา พึ่งสุนทร ผู้ดูแลติดตามผล ซึ่งแนะแนวทางการศึกษาให้แก่ข้าพเจ้าเป็นอย่างดี รวมถึงอาจารย์คณะสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากรทุกท่านที่ได้ถ่ายทอดวิชาความรู้ รวมถึงการอบรมสั่งสอน ให้ข้าพเจ้าได้นำความรู้มาประยุกต์ใช้ในการเรียนและการทำงานวิจัยในครั้งนี้

ขอบพระคุณช่างชาวไทลื้อที่ได้คิดสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรม ที่มีคุณค่าให้ข้าพเจ้าได้ศึกษา และเป็นสิ่งที่ตกทอดไปสู่รุ่นหลัง เจ้าอาวาสทุกวัด ชาวไทลื้อทุกหมู่บ้านที่ทำการศึกษารวมไปถึงชาวล้านนาทุกท่านที่ได้ให้ความช่วยเหลือแก่ข้าพเจ้า และให้การต้อนรับข้าพเจ้าเป็นอย่างดี

ประโยชน์ที่เกิดจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอให้บุคคลที่กล่าวมาทุกท่านมีความสุข ความเจริญในด้านต่างๆ และสำหรับผู้ที่สนใจในการศึกษาค้นคว้า ขอให้ท่านเจริญทั้งสติ ปัญญา นำความรู้ที่ได้ไปใช้สร้างสรรค์และใช้ประโยชน์ในด้านการศึกษาศิลปศาสตร์ ให้พัฒนาสืบทอดต่อไป

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ณ
สารบัญลายเส้น	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา	3
ขอบเขตของการศึกษา	4
ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา	4
วิธีการดำเนินการศึกษา	4
แหล่งข้อมูล	5
คำจำกัดความ	6
2 การศึกษาข้อมูลวัฒนธรรมล้านนาและสิบสองปันนา.....	7
สิบสองปันนาและวัฒนธรรมโบราณในล้านนา สิบสองปันนา	7
พุทธศาสนากับวิถีชีวิตชาวพุทธไตลื้อสิบสองปันนา	12
สถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัดไตลื้อในสิบสองปันนา	15
การตั้งถิ่นฐานและลักษณะสังคมวัฒนธรรมไตลื้อในประเทศไทย	31
สถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัดไตลื้อในประเทศไทย	37
3 วิหารไตลื้อในวัฒนธรรมล้านนา	39
วิหารไตลื้อวัดหนองแดง	39
วิหารไตลื้อวัดดอนมูล	56
วิหารไตลื้อวัดต้นແหลง	73
วิหารไตลื้อวัดพระธาตุเบ็งสกัด.....	87
วิหารไตลื้อวัดร่องแวง	102

บทที่	หน้า
3	3
วิหารไทลื้อในวัฒนธรรมล้านนา	
วิหารไทลื้อวัดหนองบัว	116
วิหารไทลื้อวัดท่าฟ้าใต้.....	130
วิหารไทลื้อวัดแสนเมืองมา	144
4	4
การศึกษาเปรียบเทียบวิเคราะห์ลักษณะวิหารไทลื้อในวัฒนธรรมล้านนา	
ปัจจัยที่ส่งผลต่อการกำหนดรูปแบบของวิหารไทลื้อ.....	156
การวิเคราะห์ทางสถาปัตยกรรม	159
ลักษณะผังวิหารไทลื้อในเขตพุทธาวาส	159
ผังอาคารของวิหารไทลื้อ	164
รูปแบบโครงสร้างหลังคาของวิหารไทลื้อ	170
ผนังอาคารของวิหารไทลื้อ	175
ลักษณะรูปทรงหลังคาของวิหารไทลื้อ	178
ลักษณะฐานอาคารของวิหารไทลื้อ	183
บันไดอาคารของวิหารไทลื้อ	187
ลักษณะหน้าเหนบหรือหน้าบันของวิหารไทลื้อ.....	191
ค้ำยัน นาคทนต์ หนูช้าง หรือคันทวยของวิหารไทลื้อ	194
ซุ้มประตูทางเข้าของวิหารไทลื้อ	195
เครื่องประดับปูนปั้น และสัญลักษณ์ศูนย์กลางจักรวาล	196
5	5
บทสรุป	
บทสรุป.....	201
บรรณานุกรม	205
ประวัติผู้วิจัย	207

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ตารางแสดงลักษณะผังอาคารในเขตพุทธาวาส	163
2	ตารางแสดงผังอาคารของวิหารไทลื้อ	166
3	ตารางแสดงขนาด และการกำหนดจำนวนห้องของวิหารไทลื้อ	166
4	ตารางแสดงผังแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีมุขโถงด้านหน้า	168
5	ตารางแสดงผังแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้าเรียบๆ	169
6	ตารางแสดงผังแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีมุขโถงด้านหน้า 2 ช่วงเสา และมีการลดขนาดมุข	170
7	ตารางแสดงลักษณะรูปทรงหลังคาวิหารไทลื้อ	179
8	ตารางแสดงลักษณะรูปทรงหลังคาวิหารไทลื้อ	180
9	ตารางแสดงลักษณะรูปทรงหลังคาวิหารไทลื้อ	181
10	ตารางแสดงลักษณะรูปทรงหลังคาวิหารไทลื้อ	182

สารบัญญลายเส้น

ลายเส้นที่		หน้า
1	ผังบริเวณวัดหลวง	21
2	แผนผังและรูปด้านวัดหลวง	21
3	ผังบริเวณวัดหนองแดง	40
4	ผังบริเวณวัดต้นแหลง	74
5	ผังบริเวณวัดพระธาตุเบ็งสกัด	89
6	ผังบริเวณวัดหนองบัว	117
7	ผังบริเวณวัดท่าฟ้าใต้.....	132
8	ผังบริเวณวัดแสนเมืองมา.....	146
9	ผังบริเวณวัดพระธาตุเบ็งสกัด.....	159
10	ผังบริเวณวัดหนองแดง	160
11	ผังบริเวณวัดคอนมูล	160
12	ผังบริเวณวัดต้นแหลง	161
13	ผังบริเวณวัดร่องแก	161
14	ผังบริเวณวัดหนองบัว.....	162
15	ผังบริเวณวัดแสนเมืองมา	162
16	ผังบริเวณวัดท่าฟ้าใต้	163
17	ผังบริเวณวัดหนองบัว.....	164
18	ผังบริเวณวัดต้นแหลง.....	165
19	ผังบริเวณวัดร่องแก	165
20	รูปตัดหลังคาวิหารวัดท่าฟ้าใต้	171
21	รูปตัดหลังคาวิหารวัดหนองบัว	172
22	รูปตัดหลังคาวิหารวัดหนองแดง	173
23	รูปตัดหลังคาวิหารวัดต้นแหลง	174

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	ภาพเทวดาบ้าน	13
2	เรือนไม้ใผ่ใต้ถุนสูงสร้างด้วยไม้ใผ่ทั้งหลัง.....	15
3	หมู่บ้านไตรมฝั่งแม่น้ำ	16
4	หมู่บ้านไต่บนที่ราบ	16
5	วัดในหมู่บ้าน	19
6	วัดตั้งอยู่ในตำแหน่งที่สูงเหนือหมู่บ้าน	21
7	วิหารไต้ลือที่เมืองแซ่	27
8	วิหารหลังคาซ้อนกัน 2 ชั้น วัดบ้านก่อ เชียงรุ่ง	28
9	วิหารหลังคาซ้อนกัน 3 ชั้น วัดเชียงหลวง เมืองฮาย	28
10	วิหารไต้ลือวัดบ้านเต๋อ เชียงรุ่ง	29
11	หนังสือเก่า (ปีป) บันทึกตำราพยากรณ์ตำรายาสมุนไพร ตำนานไต้ลือ	34
12	อักษร สระ วรรณยุกต์ ตัวเลขของไต้ลือเทียบกับอักษรไทยกลาง	34
13	การแต่งกายแบบไต้ลือดั้งเดิม	35
14	วิหารไต้ลือวัดหนองแดง	42
15	เสาร่วมในรับโครงสร้างหลังคาชั้นบน	43
16	ช่องระหว่างหลังคาชั้นบนกับชั้นล่างให้แสงผ่านเข้ามาในวิหาร	43
17	โครงสร้างหลังคาปีกนกชั้นล่าง	44
18	ลายดาวฟ้าเพดาน	45
19	ลวดลายแกะสลักหน้าบันด้านหน้าวิหารวัดหนองแดง	45
20	ลวดลายแกะสลักหน้าบันด้านหลังวิหารวัดหนองแดง	46
21	คันทวยแกะสลักลวดลายต่างๆ	46
22	ข้อฟ้าที่เรียกว่า นกหัสดีลิงค์	47
23	ฐานซุกชีพระประธาน หรือ “นาคบัลลังก์”	47
24	ธรรมมาสน์บริเวณด้านข้างพระประธาน	48
25	การบูรณะวิหารวัดดอนมูลเมื่อวันที่ 26 เมษายน พ.ศ.2529	57
26	แผนเสารอบวิหารลักษณะคล้ายกับโบสถ์รอบอุโบสถของภาคกลาง	58
27	วิหารไต้ลือวัดดอนมูล	60

ภาพที่		หน้า
28	เสาโครงสร้างรับโครงสร้างหลังคาชั้นบน	61
29	โครงสร้างหลังคาใช้ชื่อเป็นตัวรับน้ำหนักถ่ายลงที่เสา 2 ต้น	61
30	โครงสร้างหลังคาที่ถ่ายน้ำหนักลงที่ผนังรับน้ำหนัก	62
31	หน้าบันทางด้านหน้าวิหาร มีกระจก 2 แผ่น	63
32	หน้าบันทางด้านหลังวิหาร	63
33	ชายคาหรือเชิงชายที่เรานิยมเรียกกันในงานสถาปัตยกรรม	63
34	หงส์ปูนปั้นประดับสันหลังคา	64
35	หางนาครรองรับฉัตร 5 ชั้น กลางสันหลังคา	64
36	ข้อฟ้าปูนปั้นรูปนกหัสติลิงค์	65
37	ราวบันไดปูนปั้นเป็นรูปพญานาค	65
38	ฐานชุกชีพระประธานที่ประดับด้วยการระบายสี	66
39	วิหารไทลื้อวัดต้นแหลง	76
40	เสาร่วมรับโครงสร้างหลังคาทั้ง 2 ชั้น	77
41	โครงสร้างหลังคาไม้โดยใช้การบากไม้	77
42	ช่องแสงระหว่างหลังคาชั้นที่ 2 กับหลังคาปีกนกโดยรอบ	78
43	อเสระหว่างเสาไม้กับผนังวิหารบริเวณหลังคาปีกนก	78
44	หน้าแหงนวิหารวัดต้นแหลง	79
45	ข้อฟ้าวิหารวัดต้นแหลง	80
46	หางหงส์วิหารวัดต้นแหลง	80
47	เชิงชายหรือชายน้ำวิหารวัดต้นแหลง	81
48	สิงห์ปูนปั้นที่ทางเข้าวิหารวัดต้นแหลง	81
49	ฐานชุกชีพระประธาน วิหารวัดต้นแหลง	82
50	ธรรมมาสน์บุษบก วิหารวัดต้นแหลง	82
51	วิหารไทลื้อวัดพระธาตุเบ็งสกัด	90
52	เสาร่วมรับน้ำหนักจากโครงสร้างหลังคา	91
53	โครงสร้างบริเวณส่วนหลังคาปีกนก	91
54	ลวดลายประตูทางเข้า ลวดลายแบบช่างพื้นบ้าน	92
55	ลวดลายประดับที่เสาปูนปั้นแบบลวดลายสมัยใหม่	92

ภาพที่		หน้า
56	ลวดลายหน้าบันของวิหารวัดพระธาตุเบ็งสกัด	93
57	คันทวยของวิหารวัดพระธาตุเบ็งสกัด	93
58	ฐานชุกชีพระประธานวิหารวัดพระธาตุเบ็งสกัด	94
59	วิหารไทลื้อวัดร่องแง ก่อนการบูรณะครั้งปัจจุบัน	103
60	วิหารไทลื้อวัดร่องแง บูรณะครั้งปัจจุบัน	103
61	วิหารไทลื้อวัดร่องแง	105
62	โครงสร้างหลังคาจั่ว ระบบตึกตา	105
63	โครงสร้างบริเวณปีกนก มีชื่อยึดโครงสร้างกับเสาประธาน	106
64	ลวดลายหน้าบันของวิหารวัดร่องแง	106
65	คันทวยแกะสลักเป็นยักษ์	107
66	ฐานชุกชีพระประธานวิหารวัดร่องแง	107
67	ธรรมมาสน์บุษบกวิหารวัดร่องแง	108
68	ธรรมมาสน์แบบกระทงที่วิหารวัดร่องแง	108
69	ธรรมมาสน์แบบมีที่นั่งสำหรับพระขึ้นนั่งเทศน์ที่วิหารวัดร่องแง	109
70	วิหารไทลื้อวัดหนองบัว	117
71	เสาร่วมในรับน้ำหนักโครงสร้างหลังคา	118
72	โครงสร้างหลังคาบริเวณปีกนก	119
73	หน้าบันแบบที่เรียกว่า “ดอกคองหน้าแหนบ”	119
74	หน้าบันที่หลังคาถัดจากมุขโถงทางเข้าวิหาร	120
75	บันไดสิงห์ปูนปั้นที่ทางเข้าด้านวิหาร	120
76	การประดับกระจกสีที่ฐานชุกชีพระประธาน	121
77	ธรรมมาสน์บุษบก วิหารวัดหนองบัว	121
78	ซ้อฟ้าวิหารวัดหนองบัว	122
79	หางหงส์ปั้นรูปพญานาคที่วิหารวัดหนองบัว	122
80	วิหารไทลื้อวัดท่าฟ้าใต้	133
81	โครงสร้างหลังคาปีกนกบริเวณมุขวิหาร	134
82	โครงสร้างหลังคาปีกนก	134
83	หน้าบันวิหารวัดท่าฟ้าใต้	135

ภาพที่		หน้า
84	คันทวยวิหารวัดท่าฟ้าใต้	135
85	ฐานซุกซี้องค์พระประธานวิหารวัดท่าฟ้าใต้	136
86	ธรรมมาสน์แบบกระหงที่วิหารวัดท่าฟ้าใต้	136
87	วิหารไทลื้อวัดแสนเมืองมา	146
88	โครงสร้างหลังคาวิหารวัดแสนเมืองมา	147
89	โครงสร้างหลังคาจั่วแบบระบบตึกตา	147
90	โครงสร้างหลังคาบริเวณปีกนก	148
91	หลังคาซ้อนชั้น วิหารวัดแสนเมืองมา	148
92	หน้าบันวิหารวัดแสนเมืองมา	149
93	คันทวยแกะสลักลวดลายต่างๆ	150
94	ซ่อฟ้าวิหารวัดแสนเมืองมา	150
95	ฐานซุกซี้พระประธานวิหารวัดแสนเมืองมา	151
96	ธรรมมาสน์แบบกระหงวิหารวัดแสนเมืองมา	151
97	สิงห์ปูนปั้นที่ทางเข้าวิหารวัดแสนเมืองมา	152
98	วิหารวัดเชียงใจ เมืองฮาย	157
99	สิมไทลื้อวัดปากคาน เมืองหลวงพระบาง	158
100	โครงสร้างจั่วระบบตึกตา ที่วิหารวัดแสนเมืองมา	171
101	โครงสร้างจั่วระบบตึกตาแบบฝังซื่อกับผนัง ที่วิหารวัดดอนมูล	172
102	โครงสร้างจั่วระบบตึกตาแบบแปทับซื่อ ที่วิหารวัดหนองบัว	173
103	โครงสร้างจั่วระบบตึกตาโครงสร้างปีกนกเป็นหลังคาคลุมรอบด้าน	174
104	โครงสร้างแบบปีกนกคลุมรอบด้าน ที่วิหารวัดต้นແຮງ	175
105	ฐานบัวคว่ำที่วิหารวัดหนองแดง และวิหารวัดแสนเมืองมา	183
106	ฐานบัวคว่ำวิหารวัดดอนมูล	184
107	ฐานบัวคว่ำวิหารวัดร้องแง	184
108	ฐานบัวคว่ำวิหารวัดหนองบัว	184
109	ฐานบัวคว่ำวิหารวัดท่าฟ้าใต้	184
110	ฐานบัวกลาซ้อนอยู่บนฐานบัวลูกแก้วอกไก่วิหารวัดพระธาตุเบ็งสกัด	185
111	ฐานบัวลูกแก้วอกไก่วิหารวัดบ้านเงิน สิบสองปันนา	185

ภาพที่		หน้า
112	ฐานบัวลูกแก้วอกไก่แบบชั้นบันได วิหารวัดต้นแหลง	186
113	ฐานบัวลูกแก้วอกไก่แบบชั้นบันได วิหารวัดว่านต้า หลวงพระบาง	186
114	บันไดนาควิหารวัดดอนมูล	187
115	บันไดนาควิหารวัดภูมินทร์	187
116	บันไดสิงหวิหารวัดต้นแหลง	188
117	บันไดสิงหวิหารวัดแสนเมืองมา	188
118	บันไดสิงหวิหารวัดหนองบัว	189
119	บันไดสิงหวิหารวัดพระธาตุแช่แห้ง	189
120	บันไดตัวเหงาวิหารวัดพระธาตุเบ็งสกัด	190
121	บันไดตัวเหงาวิหารวัดท่าฟ้าใต้	190
122	บันไดตัวเหงาวิหารวัดดอนมูล	190
123	บันไดตัวเหงาวิหารวัดเชียงทอง หลวงพระบาง	190
124	หน้าบันวิหารวัดหนองแดง	191
125	หน้าบันวิหารวัดดอนมูล	191
126	หน้าบันวิหารวัดพระธาตุเบ็งสกัด	191
127	หน้าบันวิหารวัดหนองบัว	191
128	หน้าบันวิหารวัดต้นแหลง	192
129	หน้าบันวัดสิบุญยืน หมู่บ้านหลวง เมืองเงิน ประเทศลาว	192
130	หน้าบันวิหารวัดร่องแง	193
131	หน้าบันวิหารวัดแสนเมืองมา	193
132	หน้าบันวิหารวัดหนองบัว	193
133	หน้าบันวิหารวัดท่าฟ้าใต้	193
134	ค้ำยันวิหารวัดหนองแดง	194
135	ค้ำยันวิหารวัดร่องแง	194
136	ค้ำยันวิหารวัดพระธาตุเบ็งสกัด	195
137	ค้ำยันวิหารวัดท่าฟ้าใต้	195
138	ซุ้มประตูวิหารวัดพระธาตุเบ็งสกัด	195
139	ซุ้มประตูวิหารวัดหนองบัว	195

ภาพที่		หน้า
140	นาคปุณปั้นประดับหลังคา วิหารวัดหนองบัว	196
141	นาคปุณปั้นประดับหลังคา วิหารวัดดอนมูล	196
142	ช่อฟ้านกหัสติสิงควิหารวัดหนองแดง	197
143	ช่อฟ้าวิหารวัดดอนมูล	197
144	ปุณปั้นเทพพนมวิหารวัดดอนมูล	197
145	ปุณปั้นหงส์วิหารวัดดอนมูล	197
146	ช่อฟ้าปราสาทวิหารวัดดอนมูล	198
147	ช่อฟ้าปราสาทวิหารเชียงทุ่ง เมืองม้าว	198
148	ปราสาทบักฉัตรกลางสันหลังคา วิหารวัดพระธาตุแช่แห้ง	199
149	ปราสาทบักฉัตรกลางสันหลังคา วิหารจตุรमुखวัดภูมินทร์	199

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา (Statements and Significance of the Problems)

พื้นที่ในเขตภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยนั้น เป็นที่ตั้งของแคว้นล้านนาหรือเขตวัฒนธรรมล้านนา เมื่อครั้งที่แคว้นล้านนายังมีความเจริญรุ่งเรือง ขอบเขตทางการเมืองของอาณาจักรล้านนาได้ครอบคลุมตั้งแต่พื้นที่ตอนบนภาคเหนือของประเทศไทย ไปจนถึงแคว้นสิบสองปันนา ภูมิหลังของอารยธรรมล้านนากับสิบสองปันนามีความสัมพันธ์กันมาโดยตลอดนับตั้งแต่เริ่มต้นในอดีตกาลอันยาวนาน หลายสิ่งหลายอย่างชี้ให้เห็นว่าอารยธรรมของกลุ่มคนไทในบริเวณภาคเหนือของประเทศไทยนี้ มีการพัฒนาสืบต่อกันมาเป็นระยะๆ ตลอดเวลาอย่างต่อเนื่อง บริเวณภาคเหนือของไทย มิได้เป็นเพียงบริเวณที่มีความเข้มข้นของกลุ่มคนเพียงกลุ่มเดียวเท่านั้น แต่เป็นการอยู่ร่วมกันทางวัฒนธรรมของคนไทกลุ่มต่างๆ มากมาย

กลุ่มคนไทกลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ในบริเวณภาคเหนือก็มีชาวไทลื้อรวมอยู่กับชาวไทอื่นๆ อีกชนชาติไทลื้อเป็นชนเผ่าที่มีเชื้อสายความเป็นไททั้งภาษาพูดและภาษาเขียน มีความเป็นตัวเองมาเป็นเวลานาน ความสนิทสนมและผูกพันเป็นพี่น้องกับไทยวนมีมาตั้งแต่แรกเริ่มตั้งบ้านเมือง เมื่อต้นรัชกาลที่ 1 สมัยพระยาภาววิมลตั้งเมืองเชียงใหม่ ในขณะนั้นเชียงใหม่เป็นเมืองร้างเนื่องจากทำสงครามกับพม่ามานาน ผู้คนแยกย้ายไปอยู่ตามป่าเขาหลบภัยจากสงคราม ถึงกับมีการประกาศให้กลับมามีบ้านเดิม แต่กระนั้นผู้คนก็ยังไม่เพียงพอ ดังนั้นเป็นเหตุให้พระยาภาววิมล จึงออก “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” ยกทัพไปกวาดต้อนผู้คนแถบรัฐไทใหญ่และไทลื้อ (สิบสองปันนา) เช่น ที่เมืองนาเมืองสาด เมืองเลน ผู้คนเหล่านี้ถูกอพยพมาอยู่ในเมืองเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง น่าน พะเยา และตั้งชื่อหมู่บ้านของตนตามชื่อเมือง เช่น ที่ถูกกวาดต้อนมาจากเมืองทุ่งมอกก็เรียกตัวเองว่า บ้านทุ่งมอก เป็นการระลึกถึงบ้านเมืองเดิมที่อยู่มาก่อน¹ ส่วนการถูกกวาดต้อนผู้คนชาวสิบสองปันนาลงมาอยู่ในล้านนาคือสายทางเมืองน่าน ปรากฏในพงศาวดารเมืองน่านว่าในสมัยเจ้าหลวง

¹สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, สถาปัตยกรรมวัดไทลื้อในเขตจังหวัดน่าน (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2530), 2.

สุมนเทวราช(พ.ศ.2353 - 2368) ได้ยกทัพขึ้นไปตีเมืองลำ เมืองพง เชียงแขง ในปี พ.ศ. 2355 เจ้านายเมืองน่านกวาดต้อนคนจากเมืองลำ เมืองพง เชียงแขง และเมืองหลวงภูคาเข้ามาอีก ประมาณ 6,000 คน¹ ในสมัยเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดช พ.ศ. 2399 ได้ยกทัพไปตีกวาดต้อนครอบครัวลื้อ เมืองพง เขตสิบสองปันนาซึ่งในเวลานั้นตกอยู่ในบังคับฮ่อ(จีน) ให้เข้ามาอยู่ในเขตเมืองน่าน ประมาณ 1,000 กว่าคน ให้ตั้งภูมิลำเนาอยู่ที่เมืองเชียงม่วนและเมืองเชียงคำ² การอพยพจากการถูกกวาดต้อนของชาวไทลื้อบางส่วนจากประเทศลาวมาอยู่ในเมืองน่านและพะเยาเป็นกลุ่มที่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ ประเพณีและวัฒนธรรมเดิมของตนเองได้อย่างชัดเจน

ชาวไทลื้อมีความศรัทธาในพุทธศาสนา มีวัดเป็นศูนย์รวมของชุมชน โดยวัดในรูปแบบของชาวไทลื้อแท้ๆ ยังคงมีให้เห็นได้ในเขตจังหวัดพะเยาและน่าน อาทิ วัดท่าฟ้าใต้ อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา วัดหนองแดง อำเภอเชียงกลาง จังหวัดน่าน โดยวิหารของวัดทั้งสองมีขนาดเล็ก ทรงเตี้ย ผนังก่ออิฐถือปูน มีหน้าต่างเล็กๆ อยู่รอบๆ หลังคามุงด้วยแป้นเกล็ด หลังคาซ้อนกันขึ้นเป็นชั้นๆ สองชั้น อันเป็นลักษณะสำคัญทางศิลปกรรมของชาวไทลื้อ ดังนั้นสถาปัตยกรรมประเภทวิหารถือว่าเป็นสถาปัตยกรรมที่มีความสำคัญที่สุดของวัดไทลื้อในจังหวัดพะเยาและน่าน

การเลือกศึกษาสถาปัตยกรรมวิหารไทลื้อ ในพื้นที่จังหวัดพะเยาและน่านเป็นเพราะชาวไทลื้อที่จังหวัดพะเยาและน่านมีแหล่งวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มาจากเมืองนา เมืองพง เมืองลำ เมืองเลน ที่สิบสองปันนา อีกทั้งพื้นที่บางอำเภอจังหวัดพะเยาเคยเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดน่าน และเป็นที่ตั้งของชุมชนชาวไทลื้อที่มียังคงเหลือรูปแบบของวิหารที่เป็นเอกลักษณ์แบบดั้งเดิมอยู่ และอาจมีบางส่วนที่มีความแตกต่างต่างกันที่สามารถนำมาเปรียบเทียบได้ชัดเจน

การอพยพของผู้คนแถบรัฐไทใหญ่และไทลื้อ(สิบสองปันนา) เช่น ที่เมืองนา เมืองสาด เมืองกาย เมืองเลน ผู้คนเหล่านี้ได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานที่เมืองพะเยาและน่าน การอพยพมาตั้งถิ่นฐานของชาวไทลื้อในประเทศไทยเป็นจำนวนมากที่จังหวัดพะเยาในช่วงต้นรัตนโกสินทร์เป็นการตั้งถิ่นฐานที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่มชนและน่าที่จะได้รับอิทธิพลของสังคมล้านนาเข้ามา ส่วนที่จังหวัดน่านมีการตั้งถิ่นฐานที่มีความใกล้เคียงกับวัฒนธรรมไทลื้อที่สิบสองปันนา คือการตั้งถิ่นฐานตามลักษณะภูมิประเทศที่ตั้ง เช่น ที่ราบลุ่มริมน้ำและบนเขาเพื่อสะดวกต่อการทำเกษตรกรรม ความแตกต่างการตั้งถิ่นฐานเป็นสิ่งบ่งบอกถึงลักษณะของอิทธิพลที่ได้รับจากภายใน และภายนอกชุมชน ความแตกต่างของการดำเนินชีวิตและสภาพแวดล้อมที่ตั้ง ก็จะมีผลต่องานสถาปัตยกรรมด้วย

¹สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โครงการพิพิธภัณฑวัตถุวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ล้านนา, ไทลื้อ อัตลักษณ์แห่งชาติพันธุ์ไท(เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551), 44.

²สมเจตน์ วิมลเกษม, ไทลื้อเมืองน่าน (กรุงเทพฯ: ม.ป.ท., ม.ป.ป.), 5 – 6.

ในรูปแบบของวิหารไทลื้อนั้น เป็นสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์แบบเฉพาะตัว ซึ่งทำให้เป็นที่น่าสนใจในการศึกษาค้นคว้า และได้มีผู้ทำการศึกษาค้นคว้ามาแล้วพอสมควร การศึกษาสถาปัตยกรรมวิหารไทลื้อ ผลการศึกษาส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเพียงสังเขปเท่านั้น ในการศึกษาครั้งนี้จะทำการศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบสถาปัตยกรรมไทลื้อที่สิบสองปันนา กับไทลื้อหลวงพระบาง และวิหารไทลื้อที่จังหวัดพะเยาและน่าน รวมไปถึงการศึกษาลึกลงไปในด้านสถาปัตยกรรมที่ยังไม่มีการศึกษาได้กล่าวถึง อย่างกว้างขวาง อาทิ ผังบริเวณ แพนผังอาคาร รูปทรงและพื้นที่ องค์ประกอบและส่วนประดับทางสถาปัตยกรรม โครงสร้างอาคาร เป็นต้น สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรมและวัฒนธรรมของไทลื้อที่ต้องศึกษาเพิ่มเติม รวมไปถึงวิวัฒนาการอย่างต่อเนื่องจากวิหารไทลื้อแบบดั้งเดิม จนกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของวิหารไทลื้อในภาคเหนือของประเทศไทย ที่อาจแสดงให้เห็นถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางฝีมือเชิงช่าง

ถึงแม้ว่าระยะเวลาที่ผ่านมาจะมีการเปลี่ยนแปลงของตัววิหาร ไม่ว่าจะทั้งทางตรงและทางอ้อม วิหารไทลื้อก็ยังคงแสดงเอกลักษณ์อย่างโดดเด่นไว้อย่างดี โดยเฉพาะจังหวัดพะเยาและน่าน เป็นแหล่งที่มีความเป็นมาและวิวัฒนาการของวิหารไทลื้อ ในรูปแบบที่สืบทอดมาตั้งแต่เดิม ขณะเดียวกันก็มีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาการ ไปตามกรณีสภาพแวดล้อมของวัฒนธรรมล้านนาโดยรวม ตลอดจนจนถึงรูปแบบเฉพาะในแต่ละท้องถิ่น ควรแก่การที่จะเก็บเอกลักษณ์ตรงนี้ไว้ เพื่อทำการศึกษาที่ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ มาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในปัจจุบันทุกด้าน ไม่ว่าจะในด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และสถาปัตยกรรม เพื่อให้วิหารไทลื้อคงอยู่ต่อไปถึงชนรุ่นหลัง ทั้งยังมีการดูแลรักษาและอนุรักษ์ไว้อย่างถูกวิธี

ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา (Purpose of Study)

1. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบระหว่างวิหารไทลื้อในจังหวัดพะเยาและน่าน โดยอ้างอิงวิหารไทลื้อที่เมืองสิบสองปันนา และเมืองหลวงพระบาง ทางด้านประวัติศาสตร์ คติความเชื่อ รูปแบบสถาปัตยกรรมและองค์ประกอบต่างๆ อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ
2. เพื่อศึกษาเหตุปัจจัยแวดล้อมต่างๆที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ที่มีผลต่องานสถาปัตยกรรมของวิหารไทลื้อในจังหวัดพะเยาและน่าน ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ทางด้านต่างๆ อีกทั้งยังเป็นข้อมูลที่จะเอื้อยัดสามารถใช้ในการอนุรักษ์และศึกษาเกี่ยวกับวิหารของชาวไทลื้อ

ขอบเขตของการศึกษา (Scope of study)

ผู้ทำการศึกษาได้แบ่งขอบเขตการศึกษาออกเป็นด้าน 2 ด้านดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตการศึกษาด้านเนื้อหา

การศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องทางด้านประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรมศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม คติความเชื่อรวมถึงเหตุปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ที่มีส่งผลต่อศิลปสถาปัตยกรรม ศึกษาถึงลักษณะทางกายภาพของงานสถาปัตยกรรมประเภทวิหาร ในด้านรูปแบบ แผนผังที่ตั้งอาคารภายในวัดแบบแผนผังตัวอาคาร องค์ประกอบโครงสร้างรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

2. ขอบเขตการศึกษาด้านพื้นที่

ในการศึกษานี้ได้กำหนดพื้นที่เฉพาะในจังหวัดพะเยาและน่าน ซึ่งเป็นแหล่งชุมชนชาวไทลื้อที่อพยพเข้ามาจากแคว้นสิบสองปันนาที่เป็นสายเมืองเดียวกัน และมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องในพื้นที่บางอำเภอจังหวัดพะเยาเคยเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดน่าน ที่ยังคงมีลักษณะการตั้งชุมชนแบบไทลื้อและมีเอกลักษณ์ของตนเอง โดยใช้หลักเกณฑ์ในการเลือกแบบอย่างของวิหารที่ได้ประเมินดังนี้

- 2.1 วิหารที่ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานที่สำคัญของชาติโดยกรมศิลปากร
- 2.2 วิหารที่มีคุณค่าทางด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม
- 2.3 วิหารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

1. ได้ทราบประวัติความเป็นมาของวิหารไทลื้อ จังหวัดพะเยาและจังหวัดน่านที่มีความเป็นมาอย่างไร และวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร
2. ได้ทราบลักษณะและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม ของวิหารไทลื้อในวัฒนธรรมล้านนา
3. เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิหารไทลื้อในจังหวัดพะเยาและน่านมาใช้ในการศึกษาปรับปรุงและอนุรักษ์วิหารไทลื้อ ให้คงไว้ได้อย่างมีเอกลักษณ์ที่ถูกต้อง

วิธีดำเนินการศึกษา (Process of the Study)

1. รวบรวมข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวข้อง สามารถแบ่งออกได้ดังนี้

ข้อมูลปฐมภูมิ

- 1.1 การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้เกี่ยวข้อง

- 1.2 การสำรวจข้อมูลเบื้องต้นด้านสภาพแวดล้อม
- 1.3 การเก็บข้อมูลภาคสนามสถาปัตยกรรม กรณีที่ทำการศึกษา
ข้อมูลทุติยภูมิ
- 1.4 รวบรวมเอกสาร หนังสือและบทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง
- 1.5 รวบรวมภาพถ่ายทั้งทางพื้นที่สภาพภายนอกและภายในวิหาร
2. การวิเคราะห์ข้อมูล
 - 2.1 ลักษณะการวางผังและรูปแบบสถาปัตยกรรม
 - 2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมล้านนากับวัฒนธรรมไทลื้อ
 - 2.3 คติความเชื่อที่ส่งผลต่อรูปแบบการวางผังและรูปแบบสถาปัตยกรรม
 - 2.4 รูปแบบทางสถาปัตยกรรมการใช้พื้นที่องค์ประกอบของงาน สถาปัตยกรรม
รวมถึงการเลือกใช้วัสดุ
3. การสังเคราะห์สรุปข้อมูล
 - 3.1 รวบรวมผลการวิเคราะห์ เพื่อให้ทราบถึงลักษณะของวิหารไทลื้อที่รับอิทธิพล
จากวัฒนธรรมอื่นๆ เปรียบเทียบหาปัจจัยที่ทำให้เกิดความแตกต่างหรือความเหมือน

แหล่งข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ข้อมูลประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม เป็นข้อมูลทางด้านเอกสาร แบ่งได้ 2 ลักษณะ
 - 1.1 เอกสารประวัติศาสตร์ต้นฉบับ เช่น จารึก พงศาวดาร จดหมายเหตุ
 - 1.2 เอกสารประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์ เช่น หนังสือวิชาการ รายงานการวิจัย
บทความ
2. ข้อมูลทางงานสถาปัตยกรรม ประกอบด้วยข้อมูลภาคสนามในพื้นที่ทำการศึกษา
โดยการสำรวจ บันทึกสภาพ ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลประเภทต่างๆ เช่น แผนที่แสดง
ที่ตั้ง แบบทางสถาปัตยกรรม ภาพถ่าย หลักฐานทางศิลปวัตถุและโบราณคดี ซึ่ง
สามารถค้นคว้าได้จากสถานที่จริง ได้แก่
 - 2.1 วัดไทลื้อในจังหวัดน่าน
 - 2.1.1 วัดหนองแดง อำเภอเชียงกลาง
 - 2.1.2 วัดดอนมูล อำเภอท่าวังผา
 - 2.1.3 วัดต้นแหลง อำเภอปัว
 - 2.1.4 วัดพระธาตุเบ็งสกัด อำเภอปัว

2.1.5 วัดร่องแก่ง อำเภอบัว

2.1.6 วัดหนองบัว อำเภอท่าวังผา

2.2 วัดไทลื้อในจังหวัดพะเยา

2.2.1 วัดท่าฟ้าใต้ อำเภอเชียงม่วน

2.2.2 วัดแสนเมืองมา อำเภอเชียงคำ

คำจำกัดความในการศึกษา (Definition)

ไทลื้อ หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลไท คือ ไทลื้อ หรือ ไตลื้อที่อาศัยอยู่ในเขตสิบสองปันนา ทางตอนใต้ของมณฑลยูนนาน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

วัฒนธรรม หมายถึง ลักษณะที่แสดงความจริงขององความความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมของประชาชน

ล้านนา หมายถึง พื้นที่ในเขตภาคเหนือตอนบนซึ่งเป็นพื้นที่ในอดีตถือว่าเป็นขอบเขตของวัฒนธรรมล้านนา ครอบคลุมพื้นที่ 8 จังหวัด คือ เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง พะเยา แพร่ น่าน แม่ฮ่องสอน (แต่ในการศึกษากรณีนี้จะเน้นเฉพาะที่จังหวัดพะเยา และน่าน)

สิบสองปันนา หรือสิบสองพันนา หมายถึง แคว้นปกครองตนเองอยู่ทางใต้ของมณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน สิบสองปันนา หมายถึง พื้นที่หลายๆเมืองรวมกันเข้าเป็น สิบสองปันนา จำนวนรวมทั้ง สิบสองปันนา

บทที่ 2

ไทลื้อในวัฒนธรรมล้านนาและสิบสองปันนา

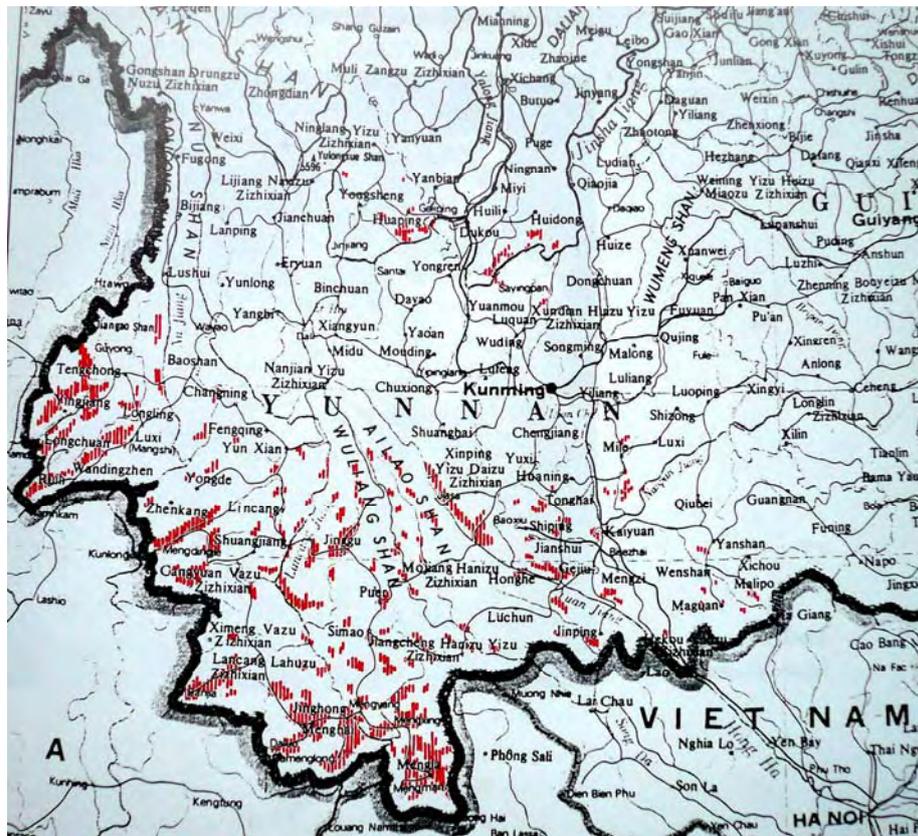
1. สิบสองปันนาและวัฒนธรรมโบราณในล้านนา-สิบสองปันนา

1.1 ไทลื้อสิบสองปันนา

ชนชาติไตหรือไทลื้อเป็นชนชาติหนึ่งในจำนวน 56 ชนชาติในประเทศจีน มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน มีขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมเป็นของตนเองที่ยังคงสืบทอดรักษาไว้เป็นอย่างดี จนถึงปัจจุบันชนชาติไตอาศัยรวมกลุ่มหนาแน่นในหลายพื้นที่ในมณฑลยูนนาน อีกทั้งมีการกระจายตามเขตชายแดน ด้านตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศจีน ชาวไตจำนวนประมาณ 830,000 คนส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในแคว้นปกครองตนเองสิบสองปันนาทางตอนใต้ของมณฑลยูนนาน ในแคว้นปกครองตนเองชนชาติไต – ชนชาติจิงปอ เมืองเด้อหงทางตะวันตกของมณฑลยูนนาน ในอำเภอปกครองตนเองชนชาติไต – ชนชาติหว่า เมืองกึ่งมะ และในอำเภอปกครองตนเองชนชาติไต – ชนชาติลาฮู่ – ชนชาติหว่า เมืองแลม ทางตะวันตกเฉียงใต้ของมณฑลเดียวกัน นอกจากนี้ชาวไตที่เหลืออีกประมาณ 300,000 คนอาศัยอยู่ร่วมกับชนชาติอื่นๆ ในหมู่บ้านต่างๆ อีกกว่า 30 อำเภอในมณฑลยูนนานเช่นกัน เช่น ในอำเภอจิงกู จิ่งตง ริมฝั่งตะวันตกแม่น้ำล้านช้าง (แม่น้ำโขง) และในอำเภอหยวนหยาง ริมฝั่งตะวันตกของแม่น้ำสาขานี้ นอกจากนี้ยังมีชาวไตอาศัยอยู่ริมฝั่งแม่น้ำจินซา แม่น้ำหนานผาน และตามหมู่บ้านต่างๆ ในหุบเขาบริเวณใกล้เคียง

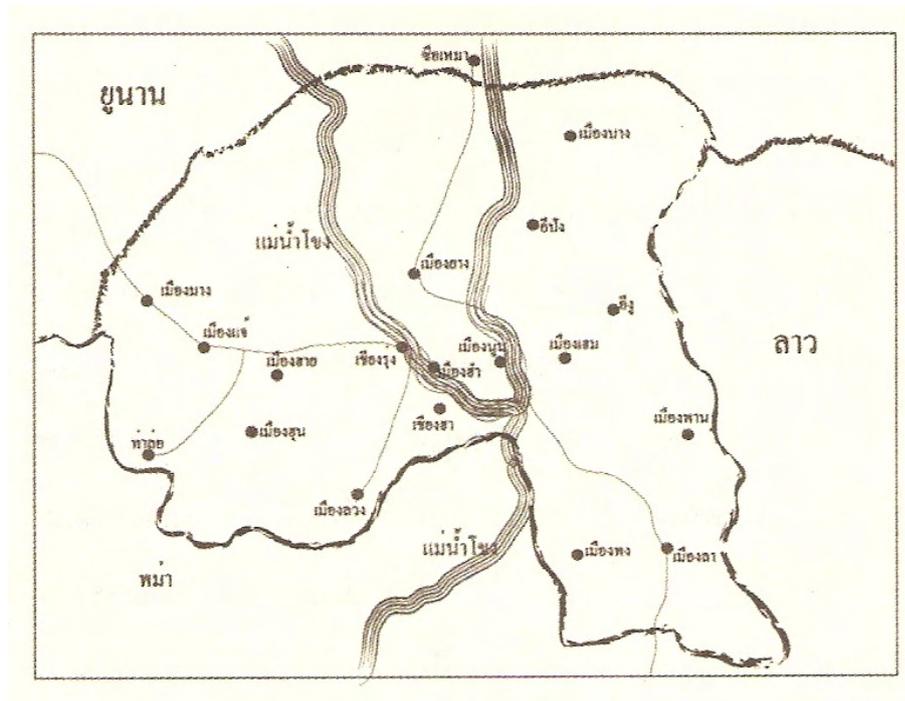
ชนชาติไตมีความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์อย่างแนบแน่นกับชนกลุ่มน้อยชนชาติอื่นๆ ในประเทศจีนหลายชนชาติ เช่น ชนชาติจ้วง ตั๊น และส่วย เห็นได้ชัดจากลักษณะภาษาที่ใกล้เคียงกันทั้งนี้เพราะทั้งภาษาไตและภาษาของชนชาติเหล่านี้นับอยู่ในกลุ่มภาษาจ้วงตั้งในภาษาตระกูลอื่น – ทิเบต ซึ่งล้วนมีต้นกำเนิดมาจากชนชาติ “เย้อยเผ่า” โบราณ ในหนังสือพงศาวดารราชวงศ์ฮั่นตอนปลาย บันทึกทางภูมิศาสตร์ได้กล่าวถึงชนชาติไตไว้ว่า ชนชาติไต “กระจายออกอาศัยอยู่ทั่วไป เป็นบริเวณกว้างนับจากเจียวจื่อจนถึงฮู่ยี่ ในบริเวณนี้มีเย้อยเผ่าอาศัยอยู่ทั่วไป และต่างมีชื่อเรียกเผ่าของตนแตกต่างกันไป” เย้อยเผ่าดังกล่าวจึงร่วมนับเป็นบรรพบุรุษของชาวไตอีกด้วย บริเวณกว้างนับจากเจียวจื่อจนถึงฮู่ยี่ ในบริเวณนี้มีเย้อยเผ่าอาศัยอยู่ทั่วไป และต่างมีชื่อเรียกเผ่าของตนแตกต่างกันไป” เย้อยเผ่าดังกล่าวจึงร่วมนับเป็นบรรพบุรุษของชาวไตอีกด้วย

ในปี พ.ศ.2492 ลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจในดินแดนของชนชาติไตในยูนนานก็อาจแบ่งได้เป็น 3 แบบ กล่าวคือดินแดนตามชายแดน เช่น สิบสองพันนา ยังคงเป็นแบบเจ้าครองนคร ส่วนในต๋องหงี่งะ และเมืองแลมเป็นแบบผสมระหว่างระบบเจ้าผู้ครองนคร และเจ้าของที่ดิน ในขณะที่ระบบเจ้าของที่ดินปรากฏชัดในแถบจิ่งกูชนผิงและหยวยเจียง

แผนที่ 1 ดินแดนที่ชนชาติไตอาศัยอยู่ในแคว้นยูนนาน (บริเวณสีแดง)

ที่มา : จูเหลียงเหวิน, ชนชาติไตสถาปัตยกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีไตในสิบสองพันนา (กรุงเทพฯ: สุริยวงศ์บุ๊คเซ็นเตอร์, 2536), 1.

แผนที่ 2: แผนที่ได้อีสบสองพันนา

ที่มา : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ไทลื้อ อัตลักษณ์แห่งชาติพันธุ์ไท (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551), 28.

เมืองสิบสองพันนาเดิมที่เรียกว่าเมืองเชียงรุ่งหรือเมืองลื้อ ที่เรียกเมืองเชียงรุ่ง เพราะเชียงรุ่ง เป็นเมืองหลวงของท้องถิ่น หรืออาณาจักรนี้แล้วชื่อเชียงรุ่ง ในหนังสือ “พระเจ้าเหยียบโลก” ซึ่งเป็นตำนานทางศาสนาที่คนโบราณแต่งขึ้นเป็นภาษาลื้อนั้น ได้กล่าวแบบนิยายปรัมปราว่า สมเด็จพระพุทธเจ้าเห็นฟ้าเหยียบโลกแผ่พระพุทธศาสนาตามเมืองต่างๆ และตอนที่เห็นฟ้าถึงเมืองลื้อนั้น เป็นเวลารุ่งแจ้งพอดี เลยเรียกกันว่าเชียงรุ่ง แล้วที่เรียกเมืองลื้อ เพราะเหตุว่าเป็นบ้านเมืองของชาวไทลื้อ¹

“หนังสือพื้นเมืองเมืองลื้อ” ซึ่งเป็นตำนานโบราณภาษาไทลื้อได้บันทึกว่าพญาเจิง (ทำวเจิง) ได้เถลิงราชสมบัติเป็นสมเด็จพะเป็นเจ้าหอคำเชียงรุ่งองค์ที่ 1 ราชวงศ์พญาเจิง ก็ได้สืบบัลลังก์ต่อกันมา จนกระทั่งมีการปลดแอกเมื่อต้นปี พ.ศ.2493 มีพระเจ้าแผ่นดินเชียงรุ่งรวม 44 องค์

¹ เจีย แยนจอง, คนไท”ไม่ใช่”คนไทย”แต่เป็นเครือญาติชาติภาษา รวมความรู้ “ไทยศึกษา”ของ”ศาสตราจารย์สองแผ่นดิน, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน,2548), 205.

ภาษาถิ่นที่ใช้กันทั่วไปในญูนนานมีด้วยกัน 3 ภาษา คือ ภาษาไตลื้อในสิบสองพันนา ภาษาไตนาในเต๋อหง และภาษาไตเบ็งในเมืองแลม ภาษาไตลื้อและภาษาไตนามีตัวอักษรที่มีต้นแบบมาจากภาษาบาลี

ชาวไตลื้อใช้อักษรไตลื้อ ซึ่งเหมือนกับอักษรล้านนา สำเนียงพูดของภาไตลื้อคล้ายสำเนียงปักขีได้ คนไทยชาวปักขีได้สามารถฟังคำลื้อรู้เรื่องได้ ชนชาติไตลื้อและชนชาติปะลั้ง (ภาษาพูดเขาคคล้ายภาษาว้า) นับถือศาสนาพุทธหินยาน นิกายลังกาวงศ์ สืบเนื่องมาจากล้านนาในศตวรรษที่ 14

1.2 วัฒนธรรมโบราณในล้านนา-สิบสองพันนา

ในอดีตล้านนากับสิบสองพันนาเป็นบ้านพี่เมืองน้องที่มีความสัมพันธ์อย่างสนิทสนม ไทยในล้านนาและไทลื้อสิบสองพันนาก็มีวัฒนธรรมโบราณเหมือนหรือคล้ายคลึงกัน ไทยวนและไทลื้อเป็นส่วนหนึ่งของไทเดิม พื้นฐานประเพณี-วัฒนธรรมของพวกเขามีกำเนิดมาจาก

การสืบทอดวัฒนธรรมดั้งเดิมของไป๋เยะ

นักวิชาการชาวจีนเห็นว่า คนไทในญูนนานมีกำเนิดมาจากกลุ่มชนเผ่าไป๋เยะสมัยโบราณในภาคใต้ของจีน และยอมรับว่าคนไทยญูนนานกับคนไทย-ลาว-ฉาน ในแหลมทองมีความสัมพันธ์อันเครือญาติด้านเชื้อชาติและแหล่งกำเนิด

เยะ (Yue) เป็นชนเผ่าตระกูลภาษาไทสมัยโบราณซึ่งอาศัยอยู่ทางภาคใต้ประเทศจีน เนื่องจากชาวเยะมีหลายเผ่าพันธุ์จึงได้ชื่อว่าไป๋เยะ ซึ่งหมายความว่าเยะร้อยจำพวก ต่อมาไป๋เยะส่วนหนึ่งได้ผสมผสานกับชนชาติอื่น อีกส่วนหนึ่งได้พัฒนากลายเป็นชนชาติ จ้วง – ตู้ง – บู้ยี้ – หลี – ลู่ย และไทในปัจจุบัน เอกลักษณ์เผ่าไป๋เยะ เช่น การสักหมึก กลองมโหระทึก เรือนยกพื้น ฯลฯ

รับเอาวัฒนธรรมโบราณของจีน

การรับเอาวัฒนธรรมเก่าแก่ของประเทศไทยจีน เช่น พระเสี้ยวเมือง ในสมัยที่พุทธศาสนายังไม่ได้แพร่เข้ามาถึงล้านนาและสิบสองพันนา คนไทนับถือผีบรรพบุรุษมาช้านานแล้ว ในบ้านเรือนมีผีเรือน ในหมู่บ้านมีผีบ้าน ในแต่ละเมืองมีผีเมือง² ผีดังกล่าวมิใช่ภูติผีปีศาจที่เป็นอันตรายต่อคน หากหมายถึงวิญญาณบรรพบุรุษที่คุ้มครองลูกหลาน คนรุ่นหลังให้มีความผาสุกรุ่งเรืองตามคติความเชื่อของคนไท³ เพราะฉะนั้นผีบรรพบุรุษจึงได้ชื่อว่าเป็นเทวดา เช่น เทวดาเรือน เทวดาบ้าน เทวดาเมือง

² สงวน โชติสุขรัตน์, ประเพณีไทยภาคเหนือ (พระนคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2502), 71 – 73, 91 – 93.

³ เพ็ญศรี ตู่กและคณะ, บรรณานุกรม, วัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติความเชื่อ (กรุงเทพฯ : โครงการไทยศึกษา ฝ่ายวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2528), 15 – 16.

แต่ในขณะเดียวกันผีหรือเทวดาดังกล่าวยังเรียกว่า “เสื่อ” หรือ “เสื่อ” เช่น เรียกกันว่า เสื่อบ้านเสื่อเมือง จนกระทั่งเสื่อวัด (เทวดาวัด)⁴

เชียงใหม่ ในสมัยพุทธศตวรรษที่18-19 ชาวไทเดิมได้พากัน “สร้างบ้านแปงเมือง” ตั้งอาณาจักรในลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลางและลุ่มแม่น้ำปิง ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นล้านนาและสิบสองปันนา เช่น พ.ศ.1723 สร้างเชียงรุ่ง พ.ศ.1805 สร้างเชียงราย พ.ศ.1839สร้างเชียงใหม่ พ.ศ.1870สร้างเชียงแสน และ “เชียงใหม่” ที่ใช้ตั้งชื่อเมืองนั้นหมายความว่าตัวเมือง สำเนียงหลวงพระบางออกเสียงว่า เชียง สำเนียงลื้อออกเสียงว่า เจง

อิทธิพลของวัฒนธรรมการต

พ.ศ.1912 พญากือนาแห่งอาณาจักรล้านนาได้นิมนต์พระมหาสุมนเถระจากสุโขทัยมาประจำอยู่วัดสวนดอก เชียงใหม่ ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นศูนย์ในการเผยแผ่พุทธศาสนาเถรวาทถึงกวางศ และผลักดันให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองในล้านนา ภายหลังได้เรียกว่าคณะลัทธิสีหล นับว่าสำนักวัดสวนดอก

พ.ศ.1967 สมัยเจ้าสามฝั่งแกนในล้านนาพระภิกษุสามเถระ 25 รูป ด้วยการนำของมหา คัมภีร์ ได้ไปศึกษาพระพุทธานุสสาแบบดั้งเดิมที่ศรีลังกาโดยการอุปสมบทอีกครั้ง และได้กลับมาประจำที่วัดป่าแดงเชียงใหม่เมื่อ พ.ศ.1973 ทำให้วัดป่าแดงกลายเป็นศูนย์เผยแผ่พุทธศาสนานิกายเถรวาทลัทธิถึงกวางศที่ถือว่า “บริสุทธิ์” และ “ดั้งเดิม” กว่า ต่อมาเรียกลัทธิสีหลรุ่นหลังนี้ว่าสำนักวัดป่าแดงลัทธิทั้งสองดังกล่าวได้แพร่ถึงสิบสองปันนาโดยผ่านเชียงตุง ชาวลื้อเรียกลัทธิทั้งสองว่า “ปายป่า”-“ปายสวน” ปายคือฝ่าย

การนับถือพุทธศาสนาของชาวล้านนามีพื้นฐานมาจากไสยศาสตร์นับเนื่องด้วยได้รับเอา ศาสนาพราหมณ์มาก่อน แล้วมารับเอาพุทธศาสนาทีหลัง จึงเกิดการผสมผสานจนแนบแน่น การปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนาจึงปนเปกันหมดระหว่างศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์ ตลอดจนถึงคติความเชื่อที่มีมาแต่ดั้งเดิม พุทธศาสนาสิบสองปันนาแพร่มาจากล้านนา เพราะฉะนั้น การนับถือพุทธศาสนาและคติความเชื่อของชาวลื้อ จึงมีการผสมผสานระหว่างพุทธ-พราหมณ์เช่นเดียวกัน เช่นว่า “ปฐมกาลปพรหมสร้างโลก” เป็นหนังสือที่สะท้อนให้เห็นคติความเชื่อของอินเดีย แต่ชาวลื้อสิบสองปันนาส่วนหนึ่งเชื่อว่าเป็นคติของคนไทเอง และมีคนพยายามจะใช้หนังสือเล่มนี้มาอธิบายสังคมบุพกาลของคนไท

⁴ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, ไทยสิบสองปันนา (พระนคร : คลังวิทยา, 2498), 222.

2. พุทธศาสนากับวิถีชีวิตชาวพุทธได้อิสลิสสองพันนา

2.1 ความเชื่อดั้งเดิมได้อิสลิสสองพันนา

สิ่งที่ยึดเหนี่ยวคนไทยลื้อให้ยังปฏิบัติตามจารีตเดิมคือการนับถือผีควบคู่กับพุทธศาสนา ซึ่งทั้ง 2 ความเชื่อนี้ได้แยกจากกันชัดเจน พุทธศาสนามีพื้นที่อยู่ในวัด ส่วนผีมีพื้นที่อยู่ในบ้าน ชุมชน และเมือง โดยมีผีเรือน ผีหมู่บ้าน และผีเมืองสถิตอยู่ สมกับที่กล่าวไว้ว่า พระอยู่ที่วัด ผีปู่ย่าตายายอยู่ที่บ้าน

ประวัติความเป็นมาของผีไทยลื้อ แสดงถึงเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์และความคิด ความเชื่อของคนสมัยก่อนได้เป็นอย่างดี เช่น อาพวกยักษ์ ที่คอยจับคนกิน เมื่อได้รับฟังธรรมจากพระพุทธองค์จึงหันมาบำเพ็ญธรรมจนบรรลุโสดาบัน ความเป็นมาของยักษ์ตนนี้ไปตรงกับปู่สะเย่าสะ และ ผีประจำเมืองเชียงใหม่ แสดงถึงการปะทะกันของพุทธศาสนากับความเชื่อท้องถิ่น การยกย่องให้ยักษ์เป็นผีเมืองแสดงถึงการคงอยู่ของความเชื่อ

2.2. ประวัติพุทธศาสนาในอิสลิสสองพันนา

พุทธศาสนาไทยลื้อเป็นเถรวาทลังกาวงศ์ ซึ่งแพร่มาจากเชียงใหม่ ซึ่งทั้งฝ่ายสวนและฝ่ายป่าฝ่ายสวน คือ สำนักวัดสวนดอก ตั้งขึ้นที่เชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ.1914 โดยพระสุมนเถระ จากสุโขทัย สมัยพระเจ้ากือนา อาณาจักรล้านนา

ฝ่ายป่า คือ สำนักวัดป่าแดง ตั้งขึ้นที่เชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ.1973 โดยพระธรรมคัมภีร์และคณะ ซึ่งไปบวชเรียนใหม่จากลังกาสมัยพระเจ้าสามฝั่งแห่งอาณาจักรล้านนา

ทั้งสองฝ่ายต่างกันว่าฝ่ายป่าถือวินัยเข้มกว่าและถือว่าฝ่ายตนตรงต่อลัทธิกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง ทั้งสองฝ่ายต่างก็ได้เผยแพร่นิกายของตนเข้าสู่อิสลิสสองพันนาโดยผ่านเมืองเชียงตุง ซึ่งตอนนั้นเป็นหัวเมืองหนึ่งของอาณาจักรล้านนา

2.3 วิถีชีวิตและโลกทัศน์ชาวไทยลื้อ

ศาสนาและความเชื่อ

ชาวไทยลื้อเป็นกลุ่มชนที่มีความเชื่อเกี่ยวกับผี โดยเฉพาะผีบ้านผีเรือนที่มีมาก่อนพุทธศาสนาจะเข้ามาถึง แม้ภายหลังที่ได้รับพุทธศาสนาแล้ว ก็ยังไม่ทิ้งความเชื่อที่มีมาแต่บรรพชน ยังสามารถผนวกวิถีและแนวความคิดของทั้ง 2 สายเข้าด้วยกันได้อย่างกลมกลืน เกิดเป็นพิธีกรรมเป็นประเพณีที่มีสืบทอดมาจนปัจจุบันเป็นรูปแบบเฉพาะตนเอง⁵

⁵ สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ไทยลื้อ อัตลักษณ์แห่งชาติพันธุ์ไท (เชียงใหม่ : โครงการพิพิธภัณฑสถานธรรมชาติและชาติพันธุ์ล้านนา, 2551), 101.

นอกจากความเชื่อเรื่องผีจะดำรงอยู่ในชนไทลื้อแล้ว ในกลุ่มชนชาติไต-ไทต่างมีคติความเชื่อเรื่องผี ผีในคติความเชื่อของไตลื้อมีอยู่ในทุกแห่งทั้ง บ้าน หมูบ้าน เมือง ทุ่งนา แม่น้ำ ฝาย ป่าภูเขา ผีเหล่านี้มีทั้งคุณและโทษแก่มนุษย์ แต่โดยมากแล้วมักจะให้การปกป้องคุ้มครองแก่มนุษย์ หากมนุษย์กระทำความผิดต่อผี

ในบรรดาผีมีลำดับชั้นตอนอำนาจและหน้าที่ตัวเอง คือ ในแต่ละหมู่บ้าน ตำบล เมืองจะมีวิญญาณคุ้มครองประจำ ในหมู่บ้านมีผีบ้านควบคุมดูแลพื้นที่หมู่บ้าน ภายในหมู่บ้านมีผีวิญญาณผู้คุ้มครองสิ่งต่างๆ ได้แก่

ผีประจำเรือนหรือผีเฮือนซึ่งเป็นผีบรรพบุรุษ ชาวไทลื้อจะให้อยู่บนชั้นในหิ้งนอนหรือทำหิ้งไม้ไผ่เหนือเตาไฟ

ผีประจำเตาไฟภายในเรือนมีเตาไฟซึ่ง มีกฎข้อห้ามมากมายเนื่องจากเตาไฟเป็นตัวแทนของคุณและโทษของไฟ

หอดผีหรือหอดเสื้อบ้าน ชาวบ้านมักตั้งหอดผีบริเวณต้นไม้ใหญ่ ในหมู่บ้านบางแห่งอาจสร้างบริเวณชายป่าข้างหมู่บ้าน เป็นที่ประดิษฐานศาลผีประจำหมู่บ้าน มักเลือกที่เนินปลายสุดหมู่บ้าน ทำเลเช่นนี้เสริมให้เกิดความรู้สึกเกรงกลัวและขลัง น่าเกรงขาม

ภาพที่ 1 ภาพเทวดาบ้าน

ที่มา :สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สิบสองปันนา(กรุงเทพฯ:สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2537) 49.

ใจบ้านหมูบ้านมีการไหว้ใจบ้านซึ่งเป็นศูนย์รวมชุมชนทางพิธีกรรม และมีกฎข้อห้ามมากมาย ชาวไทลื้อเชื่อว่าใจบ้านมีบทบาทในการคุ้มครองดูแลรักษาคนและสัตว์ในหมู่บ้านให้อยู่รอดปลอดภัย ใจบ้านหรือเสาใจบ้านของไทลื้อดั้งเดิมเป็นเสาไม้ปักอยู่กลางลานบ้าน อาจมีรั้วเตี้ยๆกันหรือแสดงขอบเขตเสาใจบ้านด้วยสัญลักษณ์อื่นๆ เป็นพื้นที่ลักษณะตาราง เสาใจบ้านเป็นสัญลักษณ์แสดงถึงจุดศูนย์กลางของหมู่บ้าน หรือเสมือนขวัญของหมู่บ้าน

3. สถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัดไตลื้อในสิบสองพันนา

ชาวไทลื้อเป็นชนชาติที่มีสถาปัตยกรรมชุมชนที่โดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ มีความลงตัวเหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศและลักษณะการใช้งานของชาวไทลื้อ อีกทั้งสถาปัตยกรรมไทลื้อยังแสดงออกถึงค่านิยม ความเชื่อและรูปแบบวิถีชีวิตโดยทั่วไป สถาปัตยกรรมของไทลื้อมีให้เห็นในโครงสร้างที่หลากหลาย ได้แก่ บ้านเรือน วัด เจดีย์ บ่อน้ำ นอกจากนี้ยังแฝงนัยความสำคัญต่างๆไว้ในการจัดวางตำแหน่งของสถานที่อีกด้วย

สถาปัตยกรรมและบ้านเรือน

บ้านเรือนชนชาติไทลื้อปรากฏตามตำนานในปฐมกัลป์พรหมสร้างโลกว่า หลังจากเกิดน้ำท่วมโลกครั้งใหญ่ ชาวบ้านลำบากยากแค้นไม่มีที่อยู่อาศัย ต้องอยู่รวมกันบนถ้ำหรือต้นไม้ พญามุติซึ่งเป็นหัวหน้าไม่ต้องการเห็นประชาชนของตนตกทุกข์ จึงคิดหาทางแก้ไข ครั้งแรกพญามุติใช้ใบบอนมาเรียงต่อเป็นหลังคากันฝนแต่เมื่อใช้ไปสักพักฝนก็รั่ว ต่อมาเห็นสุนัขนั่งบนขาหลังขณะที่ขาหน้าเหยียดตรงซึ่งทำให้บริเวณใต้ลำตัวของสุนัขเปียกฝน พญามุติจึงได้สร้างที่พักที่มีหลังคาลาดชันและมุงด้วยหญ้าหรือที่เรียกว่า ฟิงหมาแหงน แต่ก็ไม่สามารถกันฝนจากอีกทิศทางหนึ่งได้ และด้วยความพยายามของพญามุติ เทพเทวดาจึงเห็นใจและช่วยเหลือโดยการแปลงกายเป็นหงส์ลงมากางปีกกว้างให้พญามุติเห็น จากนั้นพญามุติจึงสร้างบ้านโดยมีเสาสร้างเป็นใต้ถุน บริเวณหลังคาลาดต่ำทั้งสี่ด้านซึ่งสามารถกันฝนและพายุได้ตลอดทั้งปี ตำนานเรื่องเรือนไทลื้อนั้นนอกจากจะอธิบายรูปทรงและตรรกะของการสร้างบ้านบริเวณเขตรวมเช่น สิบสองพันนาแล้ว ยังเป็นการเชื่อมโยงให้ชาวไทลื้อระลึกถึงคุณความดีของบรรพบุรุษเชื้อสายกษัตริย์ผู้มีบุญคุณกับชาวบ้าน

ภาพที่ 2 เรือนไม้ไผ่ใต้ถุนสูงสร้างด้วยไม้ไผ่ทั้งหลัง

ที่มา : จุฬาลักษณ์, ชนชาติไต สถาปัตยกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีไตในสิบสองพันนา (เชียงใหม่ : สุริยวงศ์บุ๊คเซ็นเตอร์, 2536) , 97.

3.1 ความเชื่อทางศาสนากับหมู่บ้าน

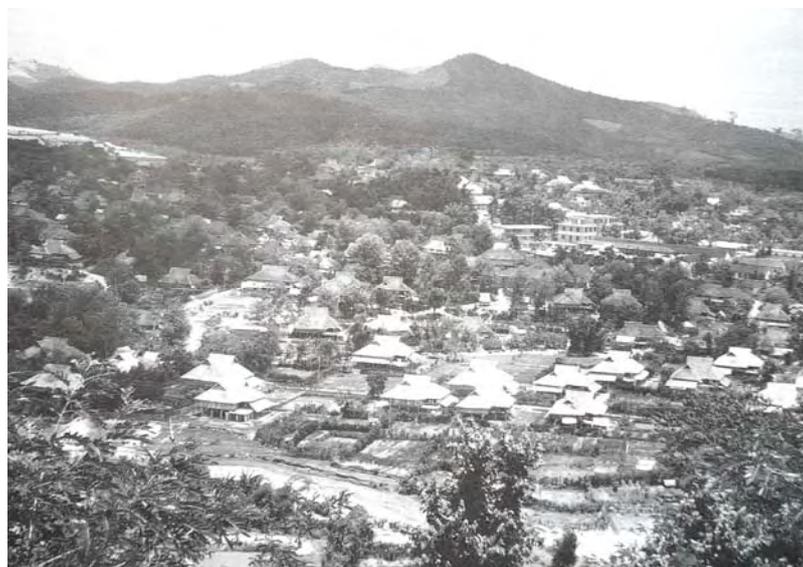
ชนชาติไตลื้ออาศัยอยู่ในที่ราบขนาดใหญ่ล้อมรอบด้วยเทือกเขาอันอุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้เขตร้อน พื้นที่บางส่วนเป็นที่ราบลุ่ม หมู่บ้านชาวไตลื้อกระจายกันอยู่ทั่วไปตามที่ราบลุ่มแม่น้ำตามเชิงเขา ชนชาติไตลื้อล้วนมีชีวิตจิตใจใกล้กับธรรมชาติ

ด้วยเหตุที่สังคมของชนชาติไตลื้อมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาตินี้เอง ที่ทำให้ชนชาติไตลื้อมีรูปแบบวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติ ระบบความเชื่อที่พวกเขา มักกำหนดขึ้นก็เป็นศาสนาดั้งเดิมแบบนับถือผีและบรรพบุรุษ ได้ผสมผสานเข้ากับศาสนาพุทธนิกายมหายานที่แผ่เข้ามาอย่างช้าๆ ไม่นานหลักธรรมทางพุทธศาสนาก็เป็นที่ยอมรับสูงสุดของชนชาติไตลื้อ แม้ว่าพิธีกรรมและประเพณีปฏิบัติตามศาสนาดั้งเดิมจะยังคงอยู่ ความเชื่อตามศาสนาดั้งเดิม ศาสนาพุทธ ตลอดจนลัทธินับถือผีและลัทธิพราหมณ์ได้ผสมกลมกลืนกันจนเป็นแกนหลักในโลกทัศน์ของชนชาติไตลื้อสองพันนา

ภาพที่ 3 หมู่บ้านไตรมฝั่งแม่น้ำ

ที่มา : จุฬาลักษณ์,ชนชาติไต สถาปัตยกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีไตในสิบสองพันนา
(เชียงใหม่ :สุริยวงศ์บุคเซ็นเตอร์, 2536), 10.

ภาพที่ 4 หมู่บ้านไตบนที่ราบ

ที่มา : จุฬาลักษณ์,ชนชาติไต สถาปัตยกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีไตในสิบสองพันนา
(เชียงใหม่ :สุริยวงศ์บุคเซ็นเตอร์, 2536), 13.

สถาปัตยกรรมได้มีรูปแบบเฉพาะตัวและมีบทบาทสำคัญในประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมของจีน เรือนไม้ได้ถูกสูงยังคงพบเห็นทั่วไปในสิบสองพันนา ขณะที่เรือนส่วนใหญ่ในเขตพูดภาษาไดนาในต๋อง เช่น ลู่ซี กลับมีลักษณะเหมือนเรือนของชาวฮั่นทั่วไป ซึ่งเป็นผลมาจากการรับอิทธิพลทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองจากประเทศจีน

ลักษณะเรือนไม้ได้ถูกสูงนี้ยืนหยัดผ่านกาลเวลาอันยาวนานจนเป็นที่น่าประหลาดใจ ซึ่งปรากฏการณ์นี้อาจเป็นผลมาจากปัจจัยหลายประการ ประการที่หนึ่งเรือนลักษณะนี้เหมาะกับสภาพแวดล้อมและสภาพอากาศในท้องถิ่นที่สุด ประการที่สองที่ตั้งของสิบสองพันนานั้นเป็นชายแดนที่ห่างไกลจากบริเวณตอนกลางของประเทศ จึงไม่อยู่ในเส้นทางการค้าและห่างไกลจากศูนย์กลางเมืองขนาดใหญ่ทำให้ชนชาติใดสามารถรุกรานประเพณีและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นไว้ได้ จนถึงปัจจุบันประการที่สามความเชื่อและประเพณีทางศาสนาในอดีตทั้งตามแบบศาสนาดั้งเดิมและศาสนาพุทธนิกายหินยานช่วยรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีตามแบบสังคมเกษตรกรรมของชนชาติได้ไว้เป็นอย่างดี

ศาสนาดั้งเดิมหรือความเชื่อในเรื่องภูตผีและวิญญาณของชนชาติใดมีรากฐานมาจากวิถีชีวิตของบรรพบุรุษ นับจากยุคสังคml่าสัตว์และหาพืช ก่อนจะเปลี่ยนแปลงเมื่อกลายมาเป็นสังคมเกษตรกรรมที่มีถิ่นฐานที่ตั้งเป็นหลักแหล่งถาวร ความเชื่อนี้ผสมกลมกลืนกับคำสอนทางพุทธศาสนาที่แผ่เข้ามาในช่วงหลายร้อยปีที่ผ่านมาและมีอิทธิพลต่อชีวิตของชนชาติได้ในด้านต่างๆ ซึ่งเห็นได้ชัดจากการวางผังหมู่บ้านการปลูกสร้างวัดตามคติศาสนาพุทธ รูปทรงบ้านเรือน ยุ้งฉาง ตลอดจนบ่อน้ำประจำหมู่บ้าน ศาสนายังส่งอิทธิพลทั้งในด้านการสร้างสรรค์สิ่งใหม่และการอนุรักษ์ของเดิมไว้

ผีที่อาศัยในบริเวณอื่นๆภายนอกบ้านเรือน มีผีไร่ผืนาคุ่มครองบริเวณไร่ นา ดงเลื้อหรือหอดผีบรรพชนที่ชาวไทลื้อร่วมกันสร้างให้อยู่บริเวณป่าชุมชน ย่าขวัญข้าวและแม่ธรณี แม่กระทั่งในวัด ความเชื่อดั้งเดิมของชาวไทลื้อก็ยังสอดแทรกหาพื้นที่ของตนอยู่ได้ คือ หอเทวดาวัดหรือเสี้ยววัด ผีแต่ละตนมีอำนาจและหน้าที่ของตนเองซึ่งการแบ่งหน้าที่ของผีสะท้อนให้เห็นโครงสร้างและสภาพสังคมของชาวไทลื้อว่า เป็นกลุ่มชนที่มีความเป็นชุมชนเข้มแข็งตั้งแต่ระดับเครือญาติซึ่งเกี่ยวโยงกันด้วยผีบรรพบุรุษ ในระดับชุมชนมีผีเสี้ยวบ้านและใจบ้านแสดงบทบาทสำคัญในการรักษาความสนิทชิดเชื้อภายในสมาชิกชุมชน

ความเชื่อเรื่องผีมีส่วนสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชาวไทลื้อมาตั้งแต่อดีตกาล แต่โดยมากการประกอบเลี้ยงผีในระดับต่างๆมีจุดประสงค์หลัก คือ การขอความอุดมสมบูรณ์และการคุ้มครองเน้นเรื่องความต้องการทางโลกเป็นสำคัญ ดังนั้นเมื่อพุทธศาสนาซึ่งมีปรัชญาเกี่ยวกับโลกปัจจุบัน

และโลกหน้าแผ่ขยายอิทธิพลเข้ามายังสิบสองปันนา พุทธศาสนาจึงได้รับการตอบรับและกลายเป็นศาสนาหลักของชาวไทลื้อสิบสองปันนาไปในที่สุด

การเผยแพร่เข้ามาของพุทธศาสนาเถรวาทกระทั่งปัจจุบันยังไม่พบหลักฐานที่แน่ชัด มีข้อสมมุติฐานว่าพุทธศาสนาเถรวาทเข้ามาในช่วงศตวรรษที่ 6-8 แต่ไม่ช้ากว่าศตวรรษที่ 15 ตามหลักฐานแล้วอาจมีการเผยแพร่ตามที่นักวิชาการเสนอ ได้แก่ เมื่อพญาเจืองตั้งเมืองเชียงรุ่งในช่วงปี ค.ศ. 1160 อีกข้อสันนิษฐานคือ ในศตวรรษที่ 14 พระเจ้าอโนรุธในราชวงศ์พุกามกำหนดให้พุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำพระราชอาณาจักรแล้วจึงค่อยๆแผ่ขยายเข้ามาในยูนนาน แต่มีนักวิชาการอีกกลุ่มให้ความเห็นที่แตกต่างว่า พุทธศาสนาเข้ามาจากล้านนาในช่วงพระเจ้ามังรายซึ่งก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัยในปี ค.ศ. 1281 และแนวคิดสุดท้ายคือ พุทธศาสนาเผยแพร่เข้ามาในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 15 ที่มีหลักฐานแน่ชัดว่ามีการแต่งตั้งเจ้าแผ่นดินโดยมีพิธีกรรมทางพุทธศาสนา

3.2 พุทธศาสนานินยานกับหมู่บ้าน

ตลอดแคว้นสิบสองปันนาและแคว้นเด้อหง หมู่บ้านเกือบทุกหมู่บ้านจะมีวัดตามคติพุทธศาสนาประจำแต่ละหมู่บ้าน วัดแต่ละแห่งจะมีการวางผังการใช้รูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่ซับซ้อนและการตกแต่งอย่างวิจิตรบรรจงและมักอยู่ในตำแหน่งที่โดดเด่นเป็นพิเศษในหมู่บ้าน แสดงออกถึงความเคารพนับถือสูงสุดของชาวบ้านที่มีต่อพุทธศาสนา รวมทั้งการให้ความสำคัญกับพุทธศาสนาในฐานะเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจที่สำคัญยิ่งมานานหลายร้อยปี

นับตั้งแต่ศาสนาพุทธแผ่เข้ามาในดินแดนของชนชาติไตและเป็นที่น่าเชื่อถือทั่วไป เนื่องจากชี้ให้เห็นหนทางค้นพบความสุขสงบในจิตใจ และมีระบบการเรียนการสอนที่พัฒนาว่าความเชื่อดั้งเดิมนั้น ชนชาติไตจะสร้างวัดขึ้นใหม่ในหมู่บ้านเพื่อเป็นที่สักการบูชา ทานฟ่อ หรือพระพุทธรูป และพุทธศาสนิกชนยังช่วยกันกำหนดลานกว้างขึ้นบริเวณหน้าวัดและปลูกต้นไม้ไว้โดยรอบเพื่อเป็นที่ชุมนุมปฏิบัติศาสนกิจ อีกทั้งใช้ในการจัดพิธีกรรมต่างๆร่วมกัน

สถาปัตยกรรมทางพุทธศาสนา

พุทธศาสนานิกายนินยานแผ่เข้ามาทางตอนใต้ของประเทศจีนโดยผ่านมาทางอินเดีย ศรีลังกา และอาณาจักรต่างๆในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีความสัมพันธ์ทางการค้ากับจีน โดยเฉพาะดินแดนที่ปัจจุบันคือประเทศพม่าและไทย ศาสนาพุทธจึงแพร่หลายในดินแดนของชนชาติไตที่ตั้งอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศจีนด้วย และเป็นปึกแผ่นมั่นคงในสังคมของชนชาติไตในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 15 ซึ่งตรงกับสมัยราชวงศ์หมิง

หมู่บ้านไตลื้อเกือบทุกแห่งจะมีวัดสร้างไว้อย่างวิจิตรงดงาม มีหลังคาซ้อนกันหลายชั้น ภายในและภายนอกตกแต่งประดับประดาและทาสีอย่างสวยงาม ขนาดหรือรูปแบบการก่อสร้างของวัดแตกต่างจากสิ่งก่อสร้างอื่นในหมู่บ้านอย่างเห็นได้ชัด ทำให้โดดเด่นสะดุดตาไม่ว่าการตั้งอยู่หน้าหมู่บ้าน หรือบนที่ลาดเขาท้ายหมู่บ้าน

ตามประเพณีของชนชาติไตลื้อ ชายไตลื้อทุกคนจะต้องบวชเรียนในวัยเด็กหรือวัยหนุ่ม ชาวไตลื้อเชื่อในานิสงค์ผลบุญอันยิ่งใหญ่ที่ได้จากการบวชเรียน ชายใดที่ยังไม่ได้ผ่านการบวชเรียน ถือเป็นคนดิบหรืออ้ายดิบ เมื่อถึงเวลาเลื่อกคู่ หญิงชาวไตลื้อจะพอใจผู้เคยบวชเรียนมากกว่า

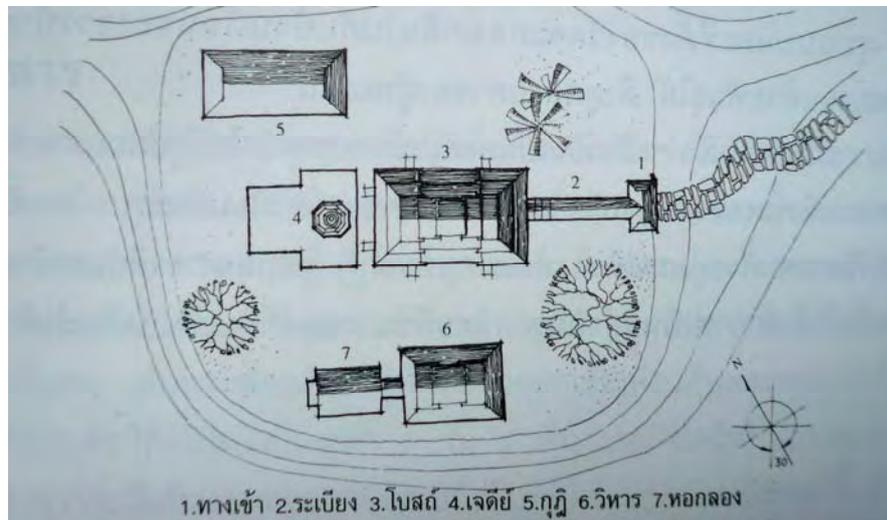
วัดจะมีขนาดและองค์ประกอบที่แตกต่างกันไปตามลำดับชั้นในการปกครอง เห็นได้จากความสูงของฐานวิหาร ซ่อชั้นและความงดงามวิจิตรตระการตาของหลังคาและหน้าบัน และความโอ่อ่าตระการตาตลอดจนวัสดุที่ใช้ในการตกแต่งประดับประดา ยิ่งวัดมีฐานะความสำคัญเพียงใด องค์ประกอบเหล่านั้นก็ยิ่งงดงามมากขึ้น สำหรับวัดในระดับต่ำสุด เช่น วัดประจำหมู่บ้านจะประกอบด้วย วิหาร หอกลอง และกุฏิพระ ในขณะที่วัดใหญ่จะรวมพระอุโบสถหรือโบสถ์ หอไตร และเจดีย์ด้วย

ดินแดนต่างๆที่มีอาณาเขตติดต่อกันกับดินแดนของชนชาติไตลื้ออีกทั้งนับถือพุทธศาสนา เช่นเดียวกัน มักมีความสัมพันธ์อันใกล้ชิดและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างกันอยู่เสมอๆ ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าสถาปัตยกรรมทางศาสนาของชนชาติไตได้รับอิทธิพลทั้งจากดินแดนข้างเคียง และนำมาผสมกับอัจฉริยภาพของชนชาติจึงมีเอกลักษณ์โดดเด่นอีกทั้งยังกลมกลืนเข้ากับสภาพแวดล้อม สถาปัตยกรรมที่สำคัญของวัดไตลื้อในสิบสองปันนาได้แก่ สถาปัตยกรรมประเภทวิหาร

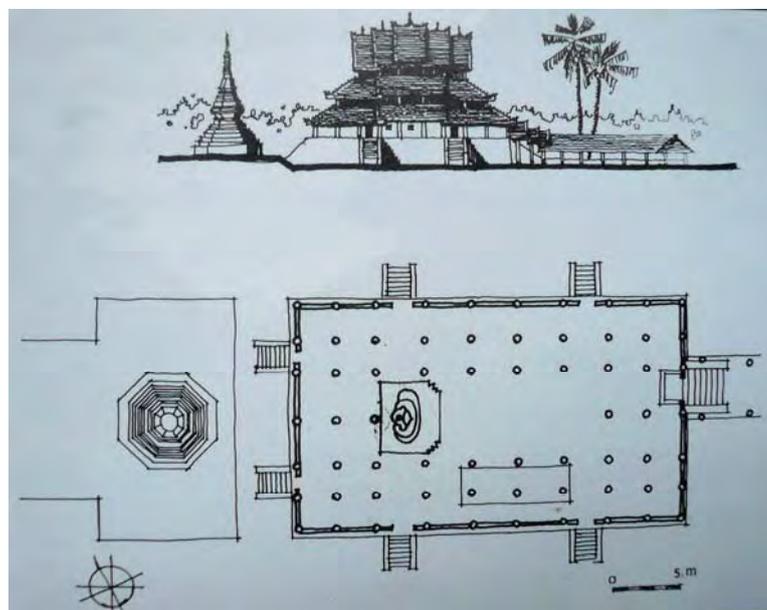
ภาพที่ 5 วัดในหมู่บ้าน

ที่มา : จุฬาลักษณ์เจวิน, ชนชาติไต สถาปัตยกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีไตในสิบสองปันนา (เชียงใหม่ : สุริยวงศ์บุคเซ็นเตอร์, 2536), 34.

ภาพลายเส้นที่ 1 ผังบริเวณวัดหลวง

ที่มา : จุฬาลักษณ์, ชนชาติไต สถาปัตยกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีในสิบสองพันนา
(เชียงใหม่ : สุริยวงศ์บุคเซ็นเตอร์, 2536), 43.

ภาพลายเส้นที่ 2 แพนผังและรูปด้านวิหาร

ที่มา : จุฬาลักษณ์, ชนชาติไต สถาปัตยกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีในสิบสองพันนา
(เชียงใหม่ : สุริยวงศ์บุคเซ็นเตอร์, 2536), 43.

3.3 การวางผังหมู่บ้านของชาวไตลื้อสิบสองพันนา

หมู่บ้านไตลื้อมักตั้งอยู่ใกล้แหล่งน้ำ เช่น ใกล้แม่น้ำ หรืออาจตั้งอยู่บนลาดเขาหรือเนินสูง เพื่อให้ได้พื้นที่ราบติดต่อกันเป็นผืนใหญ่สำหรับทำนา แต่ก็มีอีกแบบที่มักตั้งหมู่บ้านอยู่กลางทุ่ง ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการเดินทางไปยังทุ่งนา น้ำเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญต้องมีอย่างพอเพียงในแต่ละหมู่บ้าน

ลักษณะการวางผังหมู่บ้านตามแบบไตลื้อสืบเนื่องกันมาหลายร้อยปี โดยมีอิทธิพลจากความเชื่อดั้งเดิมและศาสนาพุทธเป็นตัวกำหนด เช่น คลองส่งน้ำหรือคันนาที่เป็นเขตแบ่งเขตหมู่บ้าน ถนนทุกสายในหมู่บ้านจะมุ่งไปสู่วัดหรือลานที่ตั้งใจบ้าน ลานนี้มักมีต้นโพธิ์และต้นไทรล้อมรอบ ทำให้อาคารเป็นสถานที่สาธารณะที่ร่มรื่นสำหรับใช้ในงานมหรสพหรือเทศกาลต่างๆ นอกจากนี้เรือนของชนชาติไตลื้อมักจะทำเรียงรายเป็นระเบียบสองฟากถนน

สภาพทางภูมิศาสตร์มีส่วนกำหนดผังหมู่บ้านมากที่สุด ในขณะที่เส้นถนนและความสมดุลแทบจะไม่มี ความสำคัญเลย ผังหมู่บ้านจึงไม่เป็นรูปตาข่าย แต่ถนนทุกสายล้วนทอดนำไปสู่วัดซึ่งเป็นจุดศูนย์รวมของหมู่บ้าน

ภาพที่ 6 วัดตั้งอยู่ในตำแหน่งที่สูงเหนือหมู่บ้าน

ที่มา : จูเหลียงเหวิน, ชนชาติไต สถาปัตยกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีไตในสิบสองพันนา (เชียงใหม่ : สุริยวงศ์บุคเซ็นเตอร์, 2536), 26.

3.4 ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับหมู่บ้านของชาวไตลื้อสิบสองพันนา

ตลอดแคว้นสิบสองพันนาหมู่บ้านแทบทุกแห่ง จะมีวัดตามคติพุทธศาสนาประจำแต่ละหมู่บ้าน วัดแต่ละแห่งจะงดงามด้วยการวางผัง การใช้รูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่ซับซ้อน และการตกแต่งอย่างวิจิตรบรรจงและมักตั้งอยู่ในตำแหน่งโดดเด่นเป็นพิเศษในหมู่บ้านแสดงออกถึงความเคารพนับถือสูงสุดของชาวบ้านที่มีต่อศาสนาพุทธนิกายหินยาน รวมทั้งการให้ความสำคัญกับพุทธศาสนาในฐานะเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจที่สำคัญยิ่งมานานหลายร้อยปี ตามที่ปรากฏให้เห็นเป็นหลักฐานจากการวางผังหมู่บ้าน

ศาสนาพุทธนิกายหินยานแผ่เข้ามาในดินแดนนี้ โดยผ่านเข้ามาทางประเทศศรีลังกาและคาบสมุทรมลายูตะวันออกเฉียงใต้ก่อนเข้าจะมาสู่ดินแดนตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศจีนในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 5 และ 6 ทั้งความเชื่อศาสนาดั้งเดิมและพุทธศาสนาต่างเคียงคู่เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชนชาติไตร่วมกัน ดังจะเห็นได้จากการคงรักษาใจบ้านไว้และการสร้างวัดขึ้นในหมู่บ้าน แม้ความเชื่อทั้งสองจะเป็นที่เคารพนับถือของชนชาติไตเหมือนกัน

นับตั้งแต่ศาสนาพุทธแผ่เข้ามาในดินแดนของชนชาติไต และเป็นที่น่าเชื่อถือทั่วไปเนื่องจากชี้ให้เห็นหนทางค้นพบความสุขสงบในจิตใจ และยังมีระบบการเรียนการสอนที่พัฒนาว่าความเชื่อดั้งเดิมนั้น ชนชาติไตจะสร้างวัดขึ้นใหม่ในหมู่บ้านเพื่อเป็นที่สักการบูชา ทานพ้อ หรือพระพุทธรูปเจ้า และพุทธศาสนิกชนยังช่วยกันกำหนดลานกว้างขึ้นบริเวณหน้าวัด และปลูกต้นไม้ไว้โดยรอบเพื่อใช้เป็นที่ชุมนุมปฏิบัติศาสนกิจ อีกทั้งใช้ในการจัดพิธีกรรมต่างๆร่วมกัน

หมู่บ้านของชาวไตอาจแบ่งออกได้เป็น 2 แบบ ตามที่ตั้งทางภูมิศาสตร์และที่ตั้งของวัดประจำหมู่บ้าน

แบบที่ 1 แบ่งโดยยึดตามที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ได้แก่

- 1.หมู่บ้านตั้งริมทางหลวง ตัวอย่างเช่น บ้านทราย บ้านเต้า บ้านไฮ และบ้านกิน
- 2.หมู่บ้านที่ตั้งริมฝั่งแม่น้ำ เช่น บ้านดอนหลวง บ้านเอียน และบ้านเหนือที่ขึ้นต่อเมืองลา
- 3.หมู่บ้านที่ตั้งอยู่บนลาดเขาเชื่อมต่อกับที่ราบ เช่น บ้านอิน บ้านกิน และบ้านยางคำ
- 4.หมู่บ้านที่ตั้งในหุบเขาเช่น บ้านฮ่า
- 5.หมู่บ้านมีถนนหลวงผ่านกลาง เช่น บ้านถิ่น บ้างโลงของ และบ้านเชียงล้าน ในเชียงรุ่ง

6. หมู่บ้านติตริมของเมืองใหญ่ เช่น บ้านเชียงล้าน บ้านก่อ บ้านเต้า และบ้านทะเลห้า ในเมืองลำ

สภาพภูมิประเทศเป็นปัจจัยสำคัญในการวางผังหมู่บ้าน ในขณะที่ความมั่งคั่งตามแบบสถาปัตยกรรม เช่น ภูมิทัศน์หรือเส้นขอบฟ้าเป็นเพียงปัจจัยรองเท่านั้น นอกจากนี้ยังเห็นได้ชัดว่าที่ตั้งของหมู่บ้านยังมีความสัมพันธ์กับเส้นทางคมนาคมสำคัญ ตลอดจนขนาดและที่ตั้งของศูนย์กลางเมือง ทั้งหมดนี้ยังมีอิทธิพลต่อรูปแบบการพัฒนาของหมู่บ้านชนบทของชนชาติไตในปัจจุบันด้วย

แบบที่ 2 หมู่บ้านของชนชาติไตอาจแบ่งตามที่ตั้งของวัดดังนี้

1. หมู่บ้านที่มีวัดตั้งอยู่ทางด้านหน้าของหมู่บ้าน เช่น บ้านหอนที่เมืองฮาย
2. หมู่บ้านที่มีวัดตั้งอยู่กลางหมู่บ้าน เช่น บ้านโงงของ
3. หมู่บ้านที่มีวัดตั้งอยู่ด้านหลังของหมู่บ้าน เช่น บ้านฮ่า
4. หมู่บ้านที่มีวัดตั้งอยู่บนลาดเขาหรือบนเนินสูง เช่น บ้านไฮ
5. หมู่บ้านที่มีวัดตั้งอยู่นอกหมู่บ้าน เช่น บ้านลุย และบ้านเชียงโงง
6. หมู่บ้านที่ไม่มีวัดประจำหมู่บ้าน แต่มีวัดกลางร่วมกับหมู่บ้านอื่น เช่น เมืองแซ่

ไม่ว่าวัดประจำหมู่บ้านจะตั้งอยู่ในตำแหน่งใด ตำแหน่งที่ตั้งมักจะอยู่ในที่อันโดดเด่นมองเห็นได้ชัดเจนจากที่ไกล และที่ตั้งของวัดยังแสดงให้เห็นถึงความสำคัญและความศรัทธาของชาวบ้านที่มีต่อศาสนาตามที่กล่าวถึงในข้างต้นด้วย ใจบ้านและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องเริ่มเลือนหายไปจากหมู่บ้านไปแล้ว โดยเฉพาะในแคว้นสิบสองพันนา ใจบ้านมักจะถูกทิ้งร้าง ในขณะที่บางหมู่บ้านในแคว้นต่องยังคงจัดพิธีบูชาขึ้นหลังสงกรานต์

3.5 วิหารไต้ล้อในวัดที่สิบสองพันนา

สถาปัตยกรรมทางพุทธศาสนา

วัดแต่แห่งสิบสองพันนามีองค์ประกอบและขนาดที่แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับความสำคัญและสถานะทางเศรษฐกิจของชุมชนนั้นๆ ตามปกติวัดไต้ล้อสิบสองพันนาจะประกอบไปด้วยส่วนต่างๆ ดังนี้

1. ประตูทางเข้าวัดที่ล้อมรอบด้วยรั้วหรือกำแพง
2. ระเบียงทางเดินซึ่งเชื่อมโยงประตูวัดกับวิหารหรือโบสถ์
3. วิหารซึ่งเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม ฟังเทศน์ฟังธรรม ทำทานรวมถึงเป็นโถงสำหรับผู้เฒ่าผู้แก่จะมาอนนที่วัด
4. โบสถ์หรืออุโบสถเป็นที่สำหรับกิจกรรมของสงฆ์ ถือเป็นเขตสงฆ์ ฆราวาสโดยเฉพาะสตรีห้ามเข้า วัดเล็กๆบางแห่งไม่มีโบสถ์ซึ่งพระจะทำพิธีต่างๆในวิหารแทน
5. เจดีย์ซึ่งชาวไทลื้อเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุหรือบางแห่งอาจสร้างขึ้นเพื่อระลึกถึงสถานที่ที่พระพุทธรูปเจ้าเคยเสด็จมา
6. กุฏิและหอธรรมหรือหอกลอง

การจัดวางตำแหน่งขององค์ประกอบต่างๆไม่มีข้อกำหนดตายตัวขึ้นอยู่กับพื้นที่และความพึงพอใจของสมาชิกในชุมชน แต่โดยทั่วไปแล้ววิหารจะเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ตั้งอยู่ศูนย์กลางของวัดและมีความโดดเด่นชัดเจนที่สุด

เนื่องจากสิบสองพันนามีภูมิประเทศที่ยากแก่การเข้าถึงสถาปัตยกรรมทั้งบ้านเรือน และวัดมีความเป็นเอกลักษณ์ของชนชาติสูง จุดเด่นของวิหารไต้ล้อในสิบสองพันนา คือ ความสง่างามของหลังคา เช่นเดียวกับหลังคาบ้านเรือนทั่วไป หลังคาวิหารไต้ล้อมีชายคายื่นกว้างและปกคลุมลงมาต่ำ เป็นส่วนที่โดดเด่นที่สุด หลังคาวิหารโดยมากมีตั้งแต่หนึ่งถึงสามชั้น แต่ละชั้นมีความโค้งลาดรับกับชายคาวิหารลดหลั่นกันไป บนหลังคามีการประดับประดาด้วยบัมลมลวดลายต่างๆ ได้แก่ ลายเมฆา ลายเมฆไม้ไหลและช่อฟ้าสัตว์ต่างๆ บริเวณกึ่งกลางและมุมในแต่ละชั้นของหลังคาประดับด้วยฉัตรซึ่งมักเป็นฉัตรเจ็ดชั้น จำนวนฉัตรขึ้นอยู่กับจำนวนชั้นของหลังคา บางแห่งมีฉัตรเดี่ยวตรงกลางวิหารที่มีหลังคาสองชั้นมักจะมีฉัตร 3 ชั้น และหากมีหลังคาสองชั้นจะมีฉัตรเจ็ดชั้นเจ็ดฉัตร ถัดจากหลังคาส่วนที่สอดรับและลงตัวส่งให้หลังคาวิหารมีความใหญ่โตสวยงาม คือ ชายคาวิหารและชายคาระเบียงวิหาร วัสดุที่ใช้ทำหลังคาและชายคาเป็นวัสดุเดียวกัน ทั่วไปนิยมตกแต่งด้วยกระเบื้องเคลือบสีแดงหรือกระเบื้องดินขอ ภายในวิหารประกอบไปด้วยพระพุทธรูปปูนปั้นประทับอยู่ตรงกึ่งกลางบริเวณปลายห้องโถงทางทิศตะวันตก พระพักตร์หันไปทางทิศตะวันออกซึ่งตรงกับประตู

ทางเข้าวิหารพอดี ด้านข้างของพระประธานเรียงรายด้วยอาสนะสำหรับสงฆ์ที่ยกพื้นสูงเหนือกว่า ชาวบ้านที่มานั่งฟังธรรมแต่ต้องยกพื้นต่ำกว่าพระพุทธรูป กึ่งกลางวิหารมีตุ๊กตากลากหลายชนิดแขวนอยู่กับชื่อจำนวนมากน้อยแตกต่างกันไปแสดงให้เห็นถึงศรัทธาธรรมของพุทธศาสนิกชนชาวไทยลื้อ ส่วนโบสถ์หรืออุโบสถนั้นรูปทรงหลังคาใกล้เคียงกับวิหาร แต่จำนวนชั้นอาจจะมากกว่าขึ้นอยู่กับแต่ละชุมชน ขนาดของโบสถ์มักสร้างบนฐานสูง รูปทรงเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า สี่เหลี่ยมจัตุรัส หกเหลี่ยมหรือแปดเหลี่ยม ขนาดไม่ใหญ่โตนัก บันไดทางเข้าที่มีสิงห์หรือนาคเฝ้าอยู่ ส่วนเจดีย์ในสิบลองพันนามักมีขนาดเล็กและเรียบง่าย วัสดุที่ใช้เป็นอิฐและปูน บางแห่งอาจตกแต่งด้วยกระจกมีลวดลายทาสีสดใส รูปทรงเจดีย์มักเป็นทรงกว้างแล้วทึบซ้อนขึ้นไปเจดีย์บางแห่งอาจประดับประดามีลวดลายทาสีสดใส รูปทรงเจดีย์มักเป็นทรงกว้างแล้วทึบซ้อนขึ้นไปเจดีย์บางแห่งอาจประดับประดาตกแต่งสวยงาม เช่น เจดีย์ชาวบ้านเพยหลง รูปทรงเจดีย์ยังถูกประยุกต์นำไปใช้กับการตกแต่งบ่อน้ำของชาวไทยลื้อ เนื่องจากชาวไทยลื้อต้องใช้น้ำสาธารณะ การรักษาความสะอาดป้องกันฝุ่นผงไม่ให้ตกลงไปในบ่อน้ำจึงเป็นสิ่งสำคัญ ชาวไทยลื้อจึงสร้างซุ้มครอบบ่อน้ำถาวรซึ่งแต่ละแห่งก็มีลักษณะรูปทรงแตกต่างกันไป บางแห่งเป็นเพียงปูนฉาบทรงครึ่งวงกลมมีช่องด้านหน้าสำหรับตักน้ำ บางแห่งทำเป็นรูปสัตว์ และหลายแห่งจำลองรูปทรงเจดีย์ทรงต่างๆ มีฉัตรและตัวสัตว์ต่างๆประดับประดา เช่น ช้าง สิงห์ นาค เป็นต้น

แผนผังของวิหารทุกแห่งเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า โดยทั่วไปมีความยาว 5 – 8 ห้อง และกว้าง 6 – 8 ห้อง หนึ่งห้องจะมีขนาดพื้นที่ 2 – 4 ตารางเมตร วิหารทุกแห่งจะมีเส้นแกนยาวทอดจากทิศตะวันออกไปยังทิศตะวันตก มีพระพุทธรูปตั้งอยู่สุดปลายห้องทางทิศตะวันตก และหันพระพักตร์ออกสู่ออกไปยังทิศตะวันตก มีพระพุทธรูปตั้งอยู่สุดปลายห้องทางทิศตะวันตก และหันพระพักตร์ออกสู่ออกไปยังทิศตะวันออกเช่นเดียวกับพระพุทธรูปเจ้าที่ทรงประทับใต้ต้นไม้โพธิ์เป็นเวลา 7 วัน 7 คืนก่อนที่จะตรัสรู้ วิหารบางแห่งอาจจะมีเส้นแกนทอดจากทิศเหนือไปทิศใต้หากลักษณะของพื้นที่บังคับ แต่พระพุทธรูปก็ยังคงตั้งไว้สุดปลายด้านตรงข้ามกับทางเข้า เพื่อให้ผู้เข้ามาในวิหารได้สักการะ

วิหารเกือบทุกแห่งมีโครงสร้างแบบช่อตั้งไว้บนหัวเสาที่วางเรียงไว้ 2 ชั้น แบ่งวิหารออกเป็นส่วนในและส่วนนอก ส่วนในจะมีพื้นที่กว้างโอโถงในขณะที่ส่วนนอกซึ่งอยู่ที่ด้านปีกทั้ง 2 ข้างจะแคบกว่าและมีเพดานต่ำกว่า การแบ่งพื้นที่นี้ยังช่วยให้อากาศถ่ายเทได้ดี ห้องโถงส่วนนี้ใช้เป็นที่ชุมนุมของพุทธบริษัทและผู้มีจิตศรัทธา ที่จะนั่งพร้อมเพรียงกันบนเสื่อหรือพาดไม้ไผ่เบื้องหน้าองค์พระพุทธรูป การวางแผนผังนี้มีชื่อเรียกในสมัยชื่อว่า *จีนเชียงโต้วตีเอา* ซึ่งมีความหมายถึงการแบ่งผังเป็นสองส่วนด้วยการใช้เสาสองชั้น

อย่างไรก็ตามรูปแบบที่การแบ่งผังที่รับมา หากได้มีการปรับเปลี่ยนจนมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว กล่าวคือ เสาชั้นในจะสูงกว่าเสาชั้นนอกมาก ทำให้ชื่อที่รับน้ำหนักตรงส่วนกลางต้อง

เปลี่ยนมุมตามไปด้วย มุมยกขึ้นจากหลังคาตอนหนึ่งไปยังตอนหนึ่งนี้จะลาดสูงขึ้นตามลำดับ จนถึงจุดที่สูงที่สุดที่สันหลังคา หากวัดจากหลังคาตอนล่างความลาดของหลังคาแต่ละตอนจะเพิ่มมุมทีละ 30 องศาจนถึงหน้าบันก็จะเป็นมุมยกขึ้นประมาณ 60 องศา

การออกแบบวิหารด้วยรูปแบบและเทคนิคที่แตกต่างกันเช่นนี้ ทำให้ได้รูปแบบการตกแต่งภายในที่แตกต่างหากแต่คงความสมดุล ระหว่างพื้นที่กว้างขวางและเล็กแคบไว้ได้ ด้วยวิธีนี้ทำให้จุดสนใจทั้งหมดอยู่ที่พระพุทธรูปที่ตั้งเด่นอวดความงดงามแก่ผู้ที่เข้ามาในวิหาร เมื่อผู้มีจิตศรัทธาก้าวบันไดที่มีหลังคาคลุมผ่านซุ้มประตูเข้าสู่วิหาร สายตาที่ละจากแสงเจิดจ้าของโลกภายนอกเข้าสู่แสงสลัวภายใน ที่มีเพียงองค์พระพุทธรูปเป็นเป้าสายตา ย่อมโน้มมนำใจสู่ศรัทธาได้อย่างง่ายดาย

หลังคาจึงนับเป็นจุดเด่นของสถาปัตยกรรมได้ หลังคาจะมีชายคายื่นกว้างข่มกำแพงกลายเป็นเพียงส่วนประกอบเท่านั้น โดยเฉพาะชายคาของหลังคาวิหารจะซ้อนกันหลายชั้นชายคาตอนบนสุดจะเป็นเส้นโค้งอันอ่อนช้อยในขณะที่ชายคาตอนล่างจะลาดตรง

โดยทั่วไปหลังคาวิหารมักตกแต่งด้วยกระเบื้องเคลือบสีแดงเพลิง ส่วนสันหลังคาตกแต่งเป็นรูปเปลวเพลิงที่เรียกว่า เมฆา หรือเป็นรูปใบไม้มีวนเรียกว่า เมฆไหล หน้าบัน ตัวลายของและสันตะเข็บชายคาชั้นล่างประดับประดาสวยงามเช่นกัน ส่วนหน้าของสันหลังคามีช่อฟ้าเป็นรูปทรงแสดงต่าง เช่น ปลา หงส์ สิงห์ นกยูงหรือสัตว์หิมพานต์ เช่น นาค เป็นต้น ส่วนกลางของสันหลังคาตกแต่งเป็นฉัตรสามชั้นเรียกว่า ปราสาท ซึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ถือเป็นสัญลักษณ์ของกษัตริย์ ในการตกแต่งนี้หมายถึงองค์สัมมาสัมพุทธเจ้าผู้มีฐานะสูงสุดนั่นเอง การตกแต่งทั้งหมดนี้พบในวัดเท่านั้นเพราะล้วนมีความหมายพิเศษจึงไม่เหมาะกับการเรือนทั่วไป ยกตัวอย่าง เช่น ปราสาท หมายถึง สวรรค์ รูปปั้นสัตว์ที่ช่อฟ้าทำหน้าที่เฝ้าประตูสวรรค์ เมฆาและเมฆไหลหมายถึงเมฆบนท้องฟ้า การเข้าสู่วัดจึงเปรียบประดุจการก้าวเข้าสู่แดนสวรรค์

ในส่วนของรูปเคารพศาสนาพุทธหินยานยึดถือพระศากยมุนีพุทธเจ้าเป็นสำคัญ ต่างจากพุทธมหายานที่ให้ความสำคัญกับพระพุทธรูปองค์อื่นๆ ด้วยศาสนาพุทธหินยานเน้นการพัฒนาความสุขสงบในจิตใจของปัจเจกชนด้วยการฝึกฝนสมาธิ ดังนั้น พระพุทธรูปที่จัดตั้งเป็นพระประธานในวัดโดยทั่วไปจึงมักตั้งบนแท่นในตำแหน่งกึ่งกลางสุดปลายห้องโถงทางด้านทิศตะวันตก หันพระพักตร์ออกสู่ทิศตะวันออก แท่นที่ใช้ประดิษฐานพระพุทธรูปนี้มักเป็นแท่นสูง เรียกว่าแท่นชุกชีปิดทองอร่าม ตกแต่งด้วยการฝังแผ่นกระจกหรือพลอยสี พระพุทธรูปมีพระเมาลีเป็นรูปเปลวเพลิง (สัญลักษณ์ของการตรัสรู้) พระกรรณยาวจรดพระอังสะ (แสดงถึงพระปัญญาอันล้ำเลิศ) พระพักตร์ทรงเหลี่ยมมักแย้มสรวลแสดงถึงพระเมตตาอันยิ่งใหญ่ พระศอใหญ่ พระอังสะผึ่งผาย ห่มจีวร

ประดิษฐานในท่าสมาธิเพชรหรือกึ่งปัทมาส่วนพระหัตถ์แสดงท่าปางต่างๆ ลักษณะของพระพุทธรูปมีส่วนคล้ายคลึงกับพระพุทธรูปล้านนาทางตอนเหนือของประเทศไทย

ทางเบื้องขวาของพระประธาน จะมีแท่นยกพื้นสูงประมาณครึ่งเมตรยาวตลอดแนวจรดทิศใต้ ใช้เป็นที่นั่งของพระภิกษุสงฆ์ในการประกอบพิธีทางศาสนา ส่วนหน้าของแท่นนี้ยังมีแท่นที่ทำด้วยไม้ยกพื้นขึ้นสูงกว่าแท่นสงฆ์แต่ต่ำกว่าพระพุทธรูป สำหรับเจ้าอาวาสหรือพระอาวุโสใช้เป็นธรรมาสน์แสดงธรรมเทศนา

ตามความเชื่อในศาสนาพุทธหินยาน มนุษย์ทุกผู้ทุกนามล้วนมีสิทธิบรรลุถึงนิพพานแต่ในทางปฏิบัติแล้ว ฆราวาสโดยทั่วไปมักมีพันธะทางครอบครัวและสังคมจึงไม่อาจปฏิบัติธรรมให้เกิดผลได้ นอกจากจะสละทางโลกและเข้าสู่พุทธศาสนา ข้อดีที่ชายใดส่วนใหญ่มักเคยผ่านการบวชเรียนในวัยหนุ่มก็คือทำให้คนคุ้นเคยและเข้าใจถึงความต้องการและข้อห้ามของภิกษุสงฆ์เป็นอย่างดีตลอดจนมีความเคารพนับถือพระสงฆ์อาวุโสและมีความพอใจที่จะประกอบบุญกุศลในฐานะฆราวาสเพื่อการหลุดพ้น และชีวิตที่ดีขึ้นในภพหน้าตามความเชื่อของพวกเขา

หน้าต่างในวิหารมีจำนวนน้อยอีกทั้งบานแคบ ทั้งนี้เพื่อป้องกันแดดจากภายนอกไว้และรักษาให้ภายในวิหารเย็นสบาย และพ้นจากสานฝนในฤดูมรสุม ในวิหารจึงมีเพียงแสงสว่างส่องลอดผ่านหน้าต่างบานแคบและประตูด้านข้าง ความสลัวภายในวิหารที่เกิดจากแสงสะท้อนจากภาพจิตรกรรมฝาผนัง ลวดลายภาพวาดบนเสา เพลวเทียนสายโคมเมื่อผสมกับกลิ่นธูปและแท่นบูชาลายรดน้ำปิดทองงดงาม ประดิษฐานองค์พระประธานก่อให้เกิดบรรยากาศอันสงบศักดิ์สิทธิ์

ภาพที่ 7 วิหารไต่ล้อที่เมืองแช่

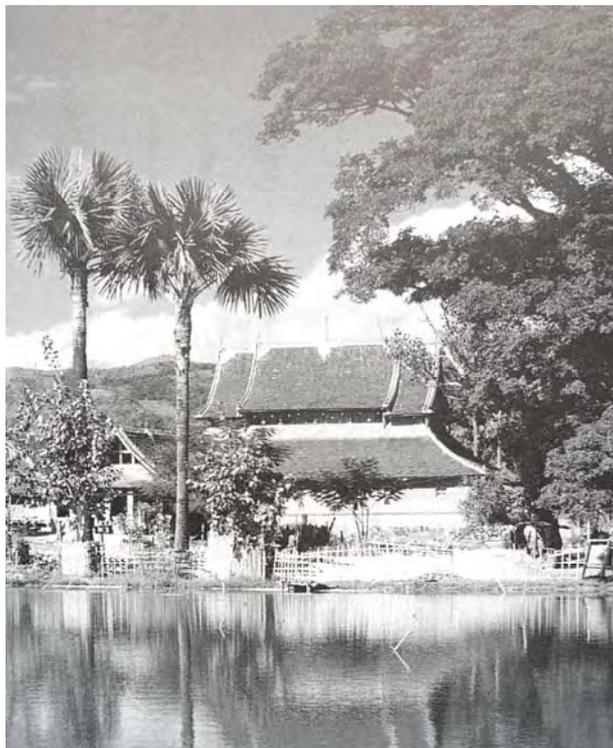
ที่มา : จูเหียงเหวิน, ชนชาติไต สถาปัตยกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีไตในสิบสองพันนา (เชียงใหม่ : สุริยวงศ์บุคเซ็นเตอร์, 2536), 46.

ภาพที่ 8 วิหารหลังคาซ้อนกัน 2 ชั้น วัดบ้านก่อ เชียงรุ่ง
ที่มา : จุฬาลักษณ์, ชนชาติไต สถาปัตยกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีในสิบสองปันนา
(เชียงใหม่ : สุริยวงศ์บุคเซ็นเตอร์, 2536), 50.

ภาพที่ 9 วิหารหลังคาซ้อนกัน 3 ชั้น วัดเชียงหลวง เมืองฮาย
ที่มา : จุฬาลักษณ์, ชนชาติไต สถาปัตยกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีในสิบสองปันนา
(เชียงใหม่ : สุริยวงศ์บุคเซ็นเตอร์, 2536), 52.

ภาพที่ 10 วิหารไต้ล้อวัดบ้านเต๋อ เชียงรุ่ง

ที่มา : จุฬาลักษณ์, ชนชาติไต สถาปัตยกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีในสิบสองปันนา (เชียงใหม่ : สุริยวงศ์บุคเซ็นเตอร์, 2536), 51.

คติความเชื่อตามสัญลักษณ์ในสถาปัตยกรรมทางพุทธศาสนา

ในทิศทางเดียวกับล้านนาและพม่าซึ่งเป็นต้นกำเนิดการเผยแพร่พุทธศาสนาเถรวาทมาสู่สิบสองปันนา สิบสองปันนาเองก็มีคติความเชื่อในเรื่องสัญลักษณ์ที่ปรากฏในทางสถาปัตยกรรมทางพุทธศาสนาซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเชื่อและปรัชญาทางพุทธที่ชาวไทลื้อนับถือศรัทธาด้วย ดังเช่นการแทรกสัญลักษณ์ที่หมายถึงสวรรค์ในเขตวัด การยกก้าวเข้าวัดจึงใดๆ นอกจากนี้ยังมีการตีความว่าบันไดนาครหรือกำแพงนาครที่ล้อมรอบเขตวัด หมายถึงทางขึ้นสู่สรวงสวรรค์หรือเขตสวรรค์นั่นเอง

สถาปัตยกรรมวัดนอกจากจะสะท้อนปรัชญาทางพุทธศาสนาแล้ว ในทางสังคมความยิ่งใหญ่สวยงามของวัดยังเป็นเครื่องมือในการแสดงสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของหมู่บ้านหรือชุมชนนั้นๆ รวมถึงแสดงถึงศักดิ์นาของวัดนั้นๆด้วย ดังเช่นในอดีตวัดในเวียงผาครางมีสถานะเป็นวัดหลวง มีหน้าที่ปกครองกำกับวัดเล็กๆหรือวัดหมู่บ้านต่างๆ เจ้าอาวาสและพระในวัดหลวงล้วนเป็นเชื้อพระวงศ์ทั้งสิ้น ในขณะที่วัดประจำหมู่บ้านต่างๆก่อสร้างและซ่อมแซมจากการรวบรวมเงินออมของ

สมาชิกในชุมชนที่สั่งสมให้ด้วยแรงศรัทธา หมู่บ้านใดหากมีสมาชิกมากพอและมีสถานะทางเศรษฐกิจที่ดีก็จะสร้างวัดใหญ่ให้ใหญ่โตและสวยงาม ใช้วัสดุที่มีค่าได้ ขณะที่บางหมู่บ้านมีขนาดเล็กแต่มีความนับถือพุทธศาสนาอย่างแรงกล้าก็จะสร้างวัดตามกำลังทรัพย์ของตน เช่น อาจใช้หญ้าคา มุงหลังวิหารที่ก่อสร้างด้วยไม้ไผ่ เป็นต้น

เรียบเสมือนการข้ามผ่านสู่เขตสวรรค์ เช่น ฉัตรเป็นสัญลักษณ์หมายถึงกษัตริย์หรือพระพุทธเจ้า ช่อฟ้าตัวสัตว์ซึ่งโดยทั่วไปจะเป็นรูปสัตว์หิมพานต์ทำหน้าที่เฝ้าประตูสวรรค์ และลวดลายประดับเมฆาหมายถึงท้องฟ้า หรือการใช้รูปปั้นสิงห์หรือนาคเฝ้าประตูป้องกันวิญญาณร้าย เพื่อให้วัดเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ปราศจากสิ่งชั่วร้าย

4. การตั้งถิ่นฐานและลักษณะสังคมวัฒนธรรมไทลื้อในประเทศไทย

4.1 ความเป็นมาของชาวไทลื้อในประเทศไทย

ชาวไทลื้อในประเทศไทยอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานตามหัวเมืองต่างๆ ในภาคเหนือ ด้วยเหตุผลทางการเมืองระหว่างรัฐ ตามนโยบาย “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” ของเจ้าผู้ครองล้านนาในอดีต ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ไทยต้องทำศึกสงครามกับพม่าเพื่อขับไล่พม่าออกไปจากล้านนา ด้วยการสนับสนุนของเจ้านายฝ่ายเหนือ จนถึงปี พ.ศ.2347 ก็สามารถยึดเมืองเชียงแสนซึ่งเป็นที่ยึดมั่นแห่งสุดท้ายของพม่าในล้านนาได้สำเร็จ แต่พม่ายังมีอิทธิพลอยู่ในสิบสองพันนาและหัวเมืองลื้อเขิน ดังนั้นกองทัพเจ้านายฝ่ายเหนือโดยการนำของเจ้ากาวิละจึงได้ยกทัพขึ้นไปตีสิบสองพันนา แล้วอพยพผู้คนลงมาสู่บ้านเมืองเพื่อตัดกำลังของข้าศึก และป้องกันไม่ให้กองทัพของพม่าที่ถูกขับไล่ออกจากล้านนาไปใช้หัวเมืองต่างๆ ในสิบสองพันนาเป็นที่ซ่องสุมกำลังแล้วกลับมาโจมตีหัวเมืองฝ่ายเหนืออีก ดังนั้นในเขตภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยจึงมีชุมชนไทลื้อกระจายอยู่ในพื้นที่จังหวัดต่างๆ ในภาคเหนือ คือ เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง น่าน เชียงรายและพะเยา นอกจากนี้มีชาวไทลื้อบางกลุ่มที่อพยพเข้ามาเพิ่มเติมเพื่อลี้ภัยทางการเมือง ภายหลังจากจีนเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ระบอบคอมมิวนิสต์ และบางส่วนได้อพยพโยกย้ายออกจากหมู่บ้าน เพื่อแสวงหาพื้นที่ทำกินที่เหมาะสม

ในปัจจุบันชาวไทลื้อได้กระจายกันตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดต่างๆ ในภาคเหนือมีรายละเอียดดังนี้

จังหวัดเชียงใหม่ มีชุมชนชาวไทลื้อที่บ้านเมืองลงซึ่งเป็นชาวไทลื้อที่อพยพเข้ามารุ่นแรกๆ ราว พุทธศตวรรษที่ 18 ในสมัยพระเจ้าสามฝั่งแกน และบ้านแม่สาบ อำเภอสะเมิง

จังหวัดลำพูน เป็นจังหวัดที่มีชาวไทลื้ออพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานมากที่สุด ส่วนใหญ่อพยพมาจากเมืองยอง ตั้งหมู่บ้านอยู่ในเขตอำเภอเมือง อำเภอป่าซาง อำเภอบ้านโฮ้ง อำเภอแม่ทา อำเภอถ้ำและกิ่งอำเภอทุ่งหัวช้าง

จังหวัดเชียงราย มีชาวไทลื้อที่บ้านห้วยเม็ง บ้านท่าข้ามและบ้านศรีดอนชัยในเขตอำเภอเชียงของ และบ้านสันบุญเรืองอำเภอแม่สาย บ้านโป่งแดง ตำบลห้วยทรายขาว และบ้านกล้วยแม่แก้ว ตำบลสันมะเค็ด อำเภอพาน

จังหวัดพะเยา มีชาวไทลื้ออาศัยอยู่มากที่อำเภอเชียงคำที่ตำบลห้วยวน (บ้านห้วยวน) ตำบลเชียงบาน (บ้านทุ่งมอก และบ้านเชียงคาน) อำเภอเชียงม่วนที่บ้านท่าฟ้าใต้และอำเภอปง (แต่เดิมอำเภอเชียงม่วนนี้เป็นเขตจังหวัดน่าน)

จังหวัดน่าน มีหมู่บ้านไทลื้อกระจายอยู่ทั่วไปในเขตอำเภอเมือง อำเภอท่าวังผาที่ตำบลศรีภูมิ (บ้านดอนมูล) ตำบลจอมพระ ตำบลแสนทอง ตำบลปาคา (บ้านหนองบัว) อำเภอปัวที่ตำบลปัว (บ้านร่องแง) ตำบลศิลาแลง (บ้านดอนไชย) อำเภอเชียงกลางที่ตำบลยอด (บ้านยอด) อำเภอทุ่งช้างที่ตำบลงอบ (บ้านงอบ) ตำบลปอน (บ้านห้วยโก๋น) ตำบลพะวะ (บ้านห้วยเตย) กิ่งอำเภอทุ่งหลวง

จังหวัดแพร่ ชาวไทลื้ออาศัยอยู่ที่ตำบลบ้านถิ่น อำเภอเมืองแพร่

จังหวัดลำปาง มีหมู่บ้านไทลื้อที่อำเภอเมืองลำปางที่ตำบลกล้วยแพะ (บ้านกล้วยแพะ) และตำบลน้ำใจ อำเภอแม่ทะ (บ้านแม่ปุง)

ชาวไทลื้อในเขตล้านนาเหล่านี้หลายหมู่บ้านได้เปลี่ยนแปลงสภาพสังคม และวัฒนธรรมกลมกลืนไปกับชาวไทยวน(คนเมือง) มากแล้ว ที่ยังคงมีลักษณะเด่นคือภาษาลื้อซึ่งมีสำเนียงแตกต่างจากภาษาไทยวน แต่ชาวลื้อรุ่นใหม่เมื่อได้มีการติดต่อสัมพันธ์กับชาวไทยวนก็จะพูดภาษาไทยวนแทนภาษาลื้อดั้งเดิม ทำให้ภาษาที่ใช้ในชุมชนไทลื้อในปัจจุบันเริ่มเปลี่ยนแปลง

4.2 วิถีชีวิตและโลกทัศน์ของชาวไทลื้อในประเทศไทย

ชาวไทลื้อที่อาศัยอยู่ในด้านนาจะอพยพจากเมืองต่างๆในสิบสองพันนาหลายเมืองด้วยกัน การอพยพมีลักษณะทยอยมาเรื่อยๆหลายครั้ง มิใช่จะอพยพมาในช่วง “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” เท่านั้นบางกลุ่มอพยพเข้ามาในช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครองในประเทศไทยจึงมี นอกจากนี้ก็ยังมี การอพยพจากจังหวัดหนึ่งไปสบทบยังอีกจังหวัดหนึ่งก็มี ด้วยเหตุการณดังกล่าว แม้ว่าวัฒนธรรมของชาวไทลื้อโดยส่วนรวมจะมีลักษณะเหมือนกัน แต่หากศึกษาในรายละเอียดก็อาจจะพบว่าในแต่ละหมู่บ้านมีลักษณะแตกต่างกันก็ได้

ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดก็คือ ชาวไทลื้อกลุ่มที่อพยพมาจากเมืองยองในเขตประเทศพม่า จะเรียกตนเองว่าเป็น “ลื้อ” บ้างก็เป็น “ยอง” สำเนียงพูดภาษา “ยอง” นั้นใกล้เคียงกับภาษา “ลื้อ” แต่ก็เพี้ยนกันไปบ้าง ชาวลื้อจากเมืองยองบางหมู่บ้านก็ปฏิเสธว่าตนเองไม่ใช่เป็น “ลื้อ” โดยยืนยันว่าตนเองเป็น “ยอง” สิ่งเหล่านี้เป็นทัศนคติหรือความคิดของกลุ่มชน

ชาวไทลื้อที่อำเภอเชียงคำอพยพมาจากหลายแห่ง เช่น เมืองพง เมืองหยวน เมืองมาง (ในเขตสิบสองพันนา) การตั้งชื่อหมู่บ้านหรือตำบลก็ยังคงเค้าที่มีอยู่ ส่วนชาวไทลื้อที่บ้านห้วยเม็ง อำเภอเชียงของอพยพมาจากเมืองอุเหนือและชาวไทลื้อที่บ้านหนองบัวอำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน อพยพมาจากเมืองล่า ด้วยเหตุนี้การนับถือผีในพิธี “เข้ากรรมเมือง” ของชาวไทลื้อแต่ละแห่งจึงมีผีเจ้าเมืองที่นับถือแตกต่างกันออกไป ก็เป็นตัวอย่างที่แสดงถึงลักษณะเฉพาะของไทลื้อในแต่ละแห่ง

ลักษณะของชาวไทลื้อที่สามารถมองได้เป็นรูปธรรมดังนี้

รูปร่างหน้าตาชาวไทลื้อมีผิวพรรณสีขาว รูปร่างสันทัดไม่ค่อยแตกต่างชาวไทยวนโดยทั่วไป ชาวไทลื้อจะมีรูปร่างหน้าตาดีทั้งหญิงและชาย

ภาษาไทลื้อและตัวอักษรไทลื้อ ภาษาสำเนียงไทลื้อมีลักษณะคล้ายคลึงกันมากกับภาษาผู้ไท บางคนให้ข้อสังเกตว่าภาษาไทลื้อจะใกล้เคียงกับภาษาไทยวนและภาษาไทลาว คนไทลื้อมีภาษาพูดและตัวอักษรหรือตัวเขียนใช้เองมานาน เป็นเอกลักษณ์ของไทลื้อ ภาษาไทลื้อจัดอยู่ในกลุ่มภาษาตระกูลไท(ไต) เพราะภาษาทั้งสองมีความคล้ายคลึงกันมากทั้งเสียงพยัญชนะ เสียงสระ คำศัพท์ พื้นฐานร่วมกันและการเรียงคำเข้าประโยคเป็นต้น

ภาษาพูดไทลื้อมีลักษณะเด่นของภาษาลื้อคือการเปลี่ยนแปลงสระภายในคำ โดยการเปลี่ยนระดับของลิ้น เช่น คำในภาษาไทยหรือภาษาล้านนามีเสียงสระเอ เออ โอ ตรงกับคำในภาษาลื้อที่มีเสียงสระอิ อี้ อุ

ภาษาลื้อจะมีหลายคำที่ออกเสียงตรงกับภาษาปักษ์ใต้ ถ้าให้คนลื้อพูดภาษาลื้อกับคนภาคใต้ที่พูดภาษาปักษ์ใต้จะพูดกันพอรู้เรื่อง (แต่ภาษาปักษ์ใต้พูดเร็วกว่าภาษาไทลื้อ)

เรือน(เฮิน) ลื้อ ครอบครัวยุโรปคือเป็นครอบครัวยุโรป ดังนั้นเรือนจึงต้องสร้างเป็นเรือนหลังใหญ่ เฮินหรือเรือนที่สร้างตามสถาปัตยกรรมไทลื้อแบบดั้งเดิมนั้น มีหลังคาสูงมุงด้วยหญ้าคาใต้ถุนสูง เข้าไม้ด้วยวิธีการเจาะรูแล้วใช้ลิ่มประกอบเป็นโครงสร้างเสาก็ต้องเจาะรูใส่แวง ใต้ถุนใช้ประโยชน์หลายอย่าง เช่น ใช้แขวนเปลเด็ก ตั้งที่ทอผ้า (หูก) ช่องว่างระหว่างเสาใช้เป็นที่เก็บฟืน จุดเด่นของเฮินลื้อก็คือ ปุ่มปุก ซึ่งก็คือ ชั้นยกระดับก่อนบันไดชั้นแรกใช้เป็นที่วางผ้าเช็ดเท้าหรือรองเท้า

เรือนของชาวไทลื้อมีลักษณะคล้ายคลึงกับเรือนของชาวไทยวน โดยทั่วไปคือเป็นเรือนไม้ใต้ถุนสูงหลังคาบ้านเป็นทรงปั้นหย่าหรือทรงหน้าจั่ว มีทั้งมุงด้วยตับคา “แบ่นเกล็ด” (กระเบื้องไม้) และ”ดินขอ” (กระเบื้องดินเผา) เรือนแบบดั้งเดิมจะมีเตาไฟอยู่ในบริเวณห้องนอน ส่วนร้านน้ำ ชานเดิน (ส่วนรับแขก)⁶ ลักษณะพิเศษที่นิยมกันในจังหวัดน่านคือนิยมทำหลังคาคลุมบันไดตรงฝาเรือน ส่วนเดินมักจะทำประตูเปิดออกรับลมได้ และจะนิยมทำขี้ข้าวติดกับตัวเรือน ไม่แยกต่างหากแบบเรือนของชาวไทยวนในเชียงใหม่

5. สถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัดไทลื้อในประเทศไทย

5.1 การวางผังหมู่บ้านของชาวไทลื้อในประเทศไทยกับชาวลาวลื้อในประเทศลาว

ชาวไทยวนมีการสร้างศูนย์กลางหมู่บ้านด้วย ลานชุมชนุม ที่เลี้ยงผีบรรพบุรุษประจำหมู่บ้าน และพุทธศาสนสถาน ในหมู่บ้านมีทางสัญจรทางเกวียนและทางเท้าเป็นโครงข่ายถ้วนทั่วในรูปแบบเรียบง่ายไม่เป็นทางการ หมู่บ้านชาวไทยวนโดยมากจะอยู่บนที่ราบเรียบ การปลูกเรือนของลูกบ้านจะมีลักษณะกระจายออกเป็นรัศมีโดยรอบลานและเสาหลักกลางหมู่บ้าน พุทธศาสนสถานเป็นสิ่งที่เพิ่มขึ้นกับชาวไทยวนในช่วงประมาณ 700 ปีที่ผ่านมา ในการวางผังหมู่บ้านจึงตั้งตำแหน่งวัดไว้นอกหมู่บ้านบริเวณทุ่งนา หรือบริเวณบนที่สูง บางหมู่บ้านสร้างไว้ท้ายหมู่บ้านและเมื่อมีการขยายตัวของหมู่บ้าน อาจทำให้ตำแหน่งวัดอยู่กลางชุมชน เช่น หมู่บ้าน เป็นตำแหน่งที่ตั้งสถิตของผีบรรพบุรุษหมู่บ้าน

ชาวไทลื้อวางผังหมู่บ้านในรูปแบบที่คล้ายคลึงกับชาวไทยวน คือมีเสาหลักบ้านสำหรับการชุมนุมและเคารพบูชา ชาวไทลื้อหลายแห่งตั้งถิ่นฐานบนที่เนินลาดหรือเชิงเขาค่อนข้างลาด ทำให้รูปแบบผังหมู่บ้านมีความจำเป็นต้องปลูกเรือนและสร้างเส้นทางสัญจรหลักลื้อไปกับภูมิประเทศ การ

⁶ เสนอ นิลเดช, “เรือนไทยลื้อ,” ศิลปวัฒนธรรมไทย(กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2521.พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานฌาปนกิจศพนายจรงค์ – นางทิพย์ พงศ์พิพัฒน์ 26 มีนาคม พ.ศ.2521), 197 - 200.

เลือกตำแหน่งพุทธศาสนสถานและที่ตั้งสถิตของผีบรรพบุรุษหมู่บ้าน เป็นรูปแบบเดียวกันกับชาวไถยวน

ส่วนชาวลาวลื้อในประเทศลาวจะตั้งหมู่บ้านในพื้นที่ ที่ได้รับการเลือกจากอาจารย์ซึ่งเป็นปราชญ์ของหมู่บ้าน โดยที่มีการวิเคราะห์เรื่องสภาพแวดล้อมและความเป็นมงคล ตำแหน่งที่หมายแรกจะเป็นพื้นที่บริเวณกลางหมู่บ้านที่เป็นที่ตั้งของโถงบ้านหรือเสาหลักของหมู่บ้าน พื้นที่ดังกล่าวจะมีลักษณะโค้งเตี้ยนระนาบลาดต่ำ เชื่อมต่อที่ว่างทางสัญจรไปยังเรือนของสมาชิกในหมู่บ้านตลอดทุกหลัง ลักษณะการเชื่อมที่ว่างของเรือนแต่ละหลังมีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์เหมือนกับหมู่บ้านชาวไตและลาวทั้งหลาย เช่น หมู่บ้านไตยวน ไตจีน ไตใหญ่ ไตลาว คือการสร้างรั้วระหว่างเรือนใช้วัสดุไม้ไผ่ขัดสานเป็นตาราง กั้นเขตแต่พอประมาณ เว้นไว้เป็นช่องทางเดินหลายจุด และหลายจุดก็ใช้กลุ่มต้นไม้ผลหรือไม้ประดับกั้นแนวเขตแทน บนเนินสูงของหมู่บ้านมีการตั้งวัดประจำหมู่บ้าน วัดเป็นศูนย์รวมทางด้านจิตวิญญาณของหมู่บ้านภายหลังที่มีการเคารพเสาหลักบ้าน ในภายหลังเสาหลักบ้านถูกละเลยไปมาก โดยเฉพาะในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาที่นโยบายของประเทศพยายามรณรงค์การเลิกลัทธินับถือผีของชนกลุ่มต่างๆ⁷

5.2 วิหารไทลื้อในประเทศไทย

หมู่บ้านไทลื้อแทบทุกแห่งจะมีวัดประจำหมู่บ้าน โครงสร้างของวัดจะประกอบด้วยกุฏิพระเป็นเรือนไม้ มีหอกลองบูชา มีวิหารซึ่งมีรูปทรงที่เป็นเอกลักษณ์ต่างจากวิหารในวัดของชาวไทยวนโดยทั่วไป⁸

ลักษณะเด่น คือ หลังคามุงด้วย“แป้นเกล็ด” (กระเบื้องไม้) รูปทรงที่บิมน้ำต่างช่องเล็กๆ มีประตูเข้าวิหารทั้งด้านหน้าและด้านข้าง หรือบางแห่งอาจมีประตูขนาดเล็กทางด้านหลังวิหารด้วย รูปทรงหลังคาเป็นทรงปั้นหยา บันลมนิยมทำด้วยไม้เป็นรูปพญานาคบางแห่งเป็นปูนปั้นในลักษณะพิเศษ เช่น ที่วิหารวัดดอนมูล อำเภอท่าวังผ่า จังหวัดน่าน มีรูปสัตว์ต่างๆในป่าหิมพานต์ประดับตรงมุมหลังคา

⁷ ขวลิต สัยเจริญ และคนอื่นๆ, “ชุดโครงการภูมิปัญญาพื้นถิ่นในงานสถาปัตยกรรมเพื่อการออกแบบสมัยใหม่ของจังหวัดเชียงใหม่ และเมืองหลวงพระบาง”, **ภูมิปัญญาในสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ประเภทที่อยู่อาศัยของเชียงใหม่และเมืองหลวงพระบาง**, (มิถุนายน : 2549), 468.

⁸ วิถี พานิชพันธ์, “อิทธิพลของรูปแบบวิหารวัดไทลื้อต่อการสร้างวิหารล้านนายุครัตนโกสินทร์”, **วารสารมนุษยศาสตร์** 11, (กรกฎาคม – ธันวาคม 2525), 1 - 6.

ส่วนประกอบภายในวิหารพระประธานจะมีพระพักตร์ ที่แสดงถึงฝีมือช่างแบบไทลื้อ โดยเฉพาะ มีกรรมมาสน์โครงสร้างเป็นไม้ตามแบบของล้านนาทั่วไป มีแท่นสงฆ์เป็นที่นั่งของสงฆ์ยกพื้นอยู่สูงชิดผนังด้านซ้าย และมีสัตว์ทนต์หรือเชิงเทียนเป็นรูปทรงบันไดนาค(บันไดแก้ว) ซึ่งมีรูปทรงที่ต่างจากสัตว์ทนต์แบบของชาวไทยวน

ส่วนประกอบด้านข้างพระประธาน จะมีเครื่องสูงประดับอยู่ 2 ข้างซ้ายและขวาบางแห่งตั้งไว้บนฐานชุกชี บางแห่งติดตั้งลอยโดยมีสายยึดกับผนังด้านหลัง เครื่องสูงเหล่านี้จะประกอบด้วย พัดโบก (“พัดพร้าว”) หอก ดาบ ฉัตร พระแม่ธรณี (ทำเป็นรูปมือพนม) การสร้างเครื่องสูงนี้ถือคตินิยมว่าเป็นเครื่องประดับยศบารมีของพระพุทธองค์

ชาวไทลื้อนิยมทำพระพุทธรูปไม้แกะสลักขนาดเล็กถวายวัด โดยมักจะทำตั้งไว้บนฐานชุกชีข้างพระประธานในวิหาร เป็นศิลปะแบบพื้นบ้านลักษณะเดียวกับพระไม้แกะสลักแบบลาว ที่ชาวอีสานนิยมสร้างถวายวัดเช่นกัน ทั้งนี้ชาวไทลื้อถือคติว่าจะไม่นำพระพุทธรูปมาไว้ในชานในบ้าน

วิหารไทลื้อที่คงคุณค่าลักษณะดั้งเดิม เช่นที่ จังหวัดน่านมีวิหารวัดดอนมูล วิหารวัดหนองบัว วิหารวัดต้นแหลง วิหารวัดพระธาตุเบ็งสกัด(ไทลื้อผสมกับไทยวน) วิหารวัดหนองแดง ที่จังหวัดน่าน และที่จังหวัดพะเยาที่วัดท่าฟ้าใต้

บทที่ 3 วิหารไทลื้อในวัฒนธรรมล้านนา

ประวัติและลักษณะทางสถาปัตยกรรม

1. วิหารไทลื้อวัดหนองแดง ที่ตั้งวัด

บ้านหนองแดง หมู่ที่ 1 ตำบลเปือ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดอำนาจเจริญ

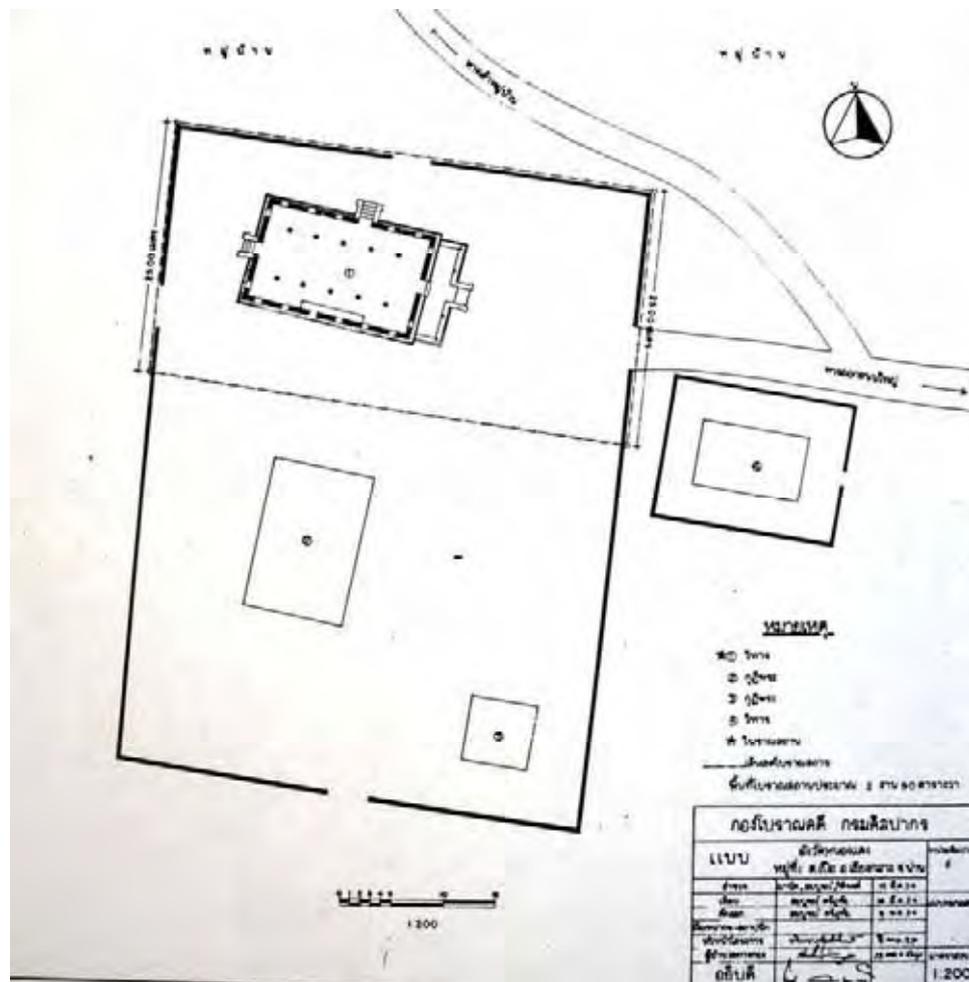
ประวัติวัดและการสร้างวิหาร

ได้รับอนุญาตให้สร้างวัด พ.ศ.2330 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา วันที่ 5 มีนาคม พ.ศ.2365 กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน ตามประกาศราชกิจจานุเบกษา และแสดงขอบเขตเล่มที่ 98 ตอนที่ 177 วันที่ 27 ตุลาคม 2524 สร้างก่อนได้รับอนุญาตให้สร้างมาแล้วหลายปี นามเจ้าอาวาสผู้สร้างได้แก่ พระธรรมวงศ์ครูบานาย ครูบาอาณา และผู้ก่อสร้างพระประธานองค์ปัจจุบันคือ ครูบาสิทธิการ อันเป็นที่มาของนามสกุล “สุทธิการ” ของชาวบ้านหนองแดงปัจจุบัน มีการบูรณะมาแล้วหลายครั้ง บูรณะครั้งแรกประมาณปี พ.ศ.2492 ครั้งที่ 2 วันที่ 14 เมษายน พ.ศ.2538 โดยพระครูนนทชัยคุณ เจ้าคณะอำเภอยางชุมน้อย

ผังบริเวณ

วัดหนองแดงตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 1 ตำบลเปือ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดอำนาจเจริญ ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้านและทางด้านทิศใต้และทิศตะวันตกของวัดเป็นพื้นที่ทำการเกษตรกรรม เป็นทุ่งนาข้าว พื้นที่เขตวัดล้อมรอบด้วยกำแพงในรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีประตูทางเข้าวัดทั้ง 4 ด้าน เขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาสไม่มีการกำหนดขอบเขตที่ชัดเจน แต่เขตพุทธาวาสจะรวมกันอยู่ทางด้านทิศเหนือของผังวัด อาคารในเขตพุทธาวาสประกอบไปด้วย พระวิหาร และพระอุโบสถที่กำลังจะสร้างขึ้นใหม่ แต่ส่วนบริเวณที่เป็นเขตโดยรอบวิหารเป็นเส้นเขตโบราณ

ส่วนสังฆาวาส อยู่ในผังทิศด้านใต้ประกอบด้วย กุฏิพระสงฆ์ หอกลอง และพิพิธภัณฑสถานของวัด

ภาพถ่ายเส้นที่ 3 ฝั่งบริเวณวัดหนองแดง

ที่มา : กรมศิลปากร.การขึ้นทะเบียนโบราณสถานภาคเหนือ เขตความรับผิดชอบของหน่วยงานศิลปากรที่4ตามโครงการสำรวจและขึ้นทะเบียนโบราณสถานของกองโบราณคดี

(กรุงเทพมหานคร : กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2525), 222.

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมการตกแต่ง

ผังอาคาร

วิหารไทลื้อที่วัดหนองแดงมีผังพื้นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาด 6 ห้อง ผังด้านสกัดมีขนาด 3 ห้องแต่ห้องกลางมีขนาดกว้างเป็นพิเศษ

ประตูทางเข้าหลักด้านหน้าของวิหารทางทิศตะวันออก มีประตูด้านข้างทางทิศเหนือ และประตูด้านหลังทางทิศตะวันตก ลักษณะของบานประตูใช้เป็นบานพับ ใช้เดือยไม้ที่ติดกับบานสวมเข้าไปในวงกบทั้งบนและล่าง ส่วนขนาดของช่องหน้าต่างจะเจาะช่องเล็กๆแคบมาก เพราะผนังอิฐก่อแบบโบราณไม่มีเสารับน้ำหนัก แต่น้ำหนักทั้งหมดลงที่ฐานด้วยผนังหนา นี้เรียกว่า “ระบบผนังรับน้ำหนัก” ซึ่งเป็นวิธีเก่าแก่ดั้งเดิมของชาวล้านนา จึงเจาะผนังกว้างๆไม่ได้ เพราะจะเสียกำลังในการรับน้ำหนัก การปล่อยแสงสว่างเข้ามายังองค์พระประธานแต่น้อย เป็นความรู้สึกอย่างหนึ่งของผู้สร้างต้องการให้แสงสว่างลอดส่องเข้ามาพุ่งตรงไปที่พระประธานเท่านั้น เพื่อเพิ่มความศักดิ์สิทธิ์แก่องค์พระประธานจะได้เกิดสมาธิที่แน่วแน่แก่ผู้ที่ไปกราบไหว้ แต่ในส่วนทางเข้าด้านข้างทำเป็นชายคากันฝนและแดดเพียงเฉพาะบริเวณทางเข้าเพียงเท่านั้น ซึ่งลักษณะชายคาดังกล่าวน่าจะมีการออกแบบให้สอดคล้องกับลักษณะภูมิอากาศ ที่ต้องกันแดดกันฝนได้ดี ซึ่งลักษณะของชายคาดังที่กล่าว น่าจะมีการออกแบบให้เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศ ที่ต้องกันแดดกันฝนได้เป็นอย่างดี

ที่ว่างภายในของวิหารมีลักษณะเป็นโถง บริเวณผนังโดยรอบจะเป็นผนังกำแพงรับน้ำหนัก ส่วนภายในจะมีเสาไม้ขนาด 0.50 เมตร เป็นเสากลมที่มีขนาดใหญ่ขึ้นไปรับโครงหลังคาส่วนพื้นที่ทางด้านทิศใต้เป็นที่ตั้งของอาสนสงฆ์ ส่วนพื้นที่ตอนในสุดเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปตั้งบนฐานชุกชี ลักษณะเป็นแท่นยกสูงก่อฐานแบบชาวบ้านพันรอบด้วยนาศ เรียกว่า “นาคบัลลังก์” เพราะมีลักษณะเป็นพญานาคเลื้อยพันรอบองค์พระประธาน ตวัดหางสู่เบื้องบนดูงดงามตามฝีมือของช่างชาวบ้าน

รูปทรงของวิหาร

วิหารก่ออิฐฉาบปูนฐานของอาคารเป็นฐานเขียง ผนังอาคารก่อด้วยอิฐหนา 0.50 เมตร เพื่อให้ทำหน้าที่เป็นกำแพงรับน้ำหนักโครงสร้างของหลังคา รวมทั้งทำให้บรรยากาศภายในอบอุ่น

รูปทรงของหลังคาเป็นแบบปั้นหยารอบตัววิหารทั้ง 4 ด้าน หลังคาตัวบนเป็นทรงแบบปราสาท หน้าบันทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตกมีหลังคากันสาดรับทั้งสองด้าน ลักษณะของหลังคามีความลาดชันมาก เพื่อให้สามารถระบายน้ำฝนได้อย่างรวดเร็ว ส่วนวัสดุ

มุงหลังคามุงด้วยกระเบื้องแป้นเกล็ด ทั้งนี้เพราะไม้เป็นวัสดุท้องถิ่นหาได้ง่ายราคาถูก และช่างมีความชำนาญในการทำโดยตัดเป็นแผ่นๆ ด้านบนเป็นแนวตรง ด้านล่างเป็นหางมน วัสดุที่ใช้ยึดกระเบื้องไม้ติดกับไม้ระแนงคือ เดือยไม้

หน้าบันออกแบบเป็นลวดลายไม้ที่มาจากลายดอกธรรมชาติแล้วนำมาจัดเว้นช่องไฟ จัดระยะได้อย่างเหมาะสมงดงาม โดยจัดเป็นช่องเท่าๆกันมีดอกไม้กำลังบานอยู่ตรงกลางและมีแผ่นกระจกเงาติดอยู่ตรงกลางหน้าบันพอดี ซึ่งเชื่อว่าเป็นสิ่งสะท้อนความชั่วร้ายไม่ให้กล้ากรายเข้ามาภายใน และใช้ประดับตกแต่งให้เกิดความสวยงาม

ภาพที่ 14 วิหารไทลื้อวัดหนองแดง

โครงสร้างของวิหาร

โครงสร้างส่วนฐานเป็นฐานก่ออิฐฉาบปูน ส่วนโครงสร้างของผนังเป็นผนังก่ออิฐฉาบปูน ทำหน้าที่เป็นกำแพงรับน้ำหนักโครงสร้างของหลังคา

ส่วนโครงสร้างของหลังคาจากพื้นจะตั้งเสากลาง 2 เสา ขึ้นไปรับโครงสร้างหลังคาและผนังทั้ง 4 ด้านของวิหารจะทำหน้าที่ช่วยรับน้ำหนักโครงสร้างหลังคาพร้อมกับเสาคู่กลาง การประกอบกันของโครงสร้างใช้แบบสลักเดือยรวมกับการขัดด้วยลิ้ม โดยโครงสร้างของส่วนบนชื่อประธานจะวางอยู่บนหัวเสาจากนั้นจะมีจันทันเป็นตัวรับแปแต่ละตัว ส่วนหลังคาในส่วนที่เป็นปีกนกรอบทั้ง 4 ด้านจะมีชื่อเป็นตัวยึดกันระหว่างเสากับผนังรับน้ำหนักจันทันโดยรอบทั้ง

4 ด้าน ช่องว่างระหว่างหลังคาตัวบนกับหลังคาชั้นล่างทั้ง 4 ด้าน จะเว้นช่องให้มีแสงเข้ามาสู่ตัววิหารด้วยระหว่างเสากับผนังรับน้ำหนักรับจันทันโดยรอบทั้ง 4 ด้าน ช่องว่างระหว่างหลังคาตัวบนกับหลังคาชั้นล่างทั้ง 4 ด้าน จะเว้นช่องให้มีแสงเข้ามาสู่ตัววิหาร

ภาพที่ 15 เสาร่วมในรับโครงสร้างหลังคาชั้นบน

ภาพที่ 16 ช่องว่างระหว่างหลังคาชั้นบนกับชั้นล่างให้แสงผ่านเข้ามาในวิหาร

ภาพที่ 17 โครงสร้างหลังคาปีกนกชั้นล่าง

การประดับตกแต่ง

ส่วนการประดับตกแต่งลวดลายที่ใช้ประดับตกแต่งที่ฐานซุกชี ธรรมมาสน์ หน้าบัน บันลมและเชิงชายต่างๆเป็นการทำงานของช่างไม้ลือแบบดั้งเดิม ผสมผสานกับความเชื่อและตำนานพื้นบ้าน

ฝ้าเพดาน ฝ้าเพดานจะมีลวดลายจากธรรมชาตินำมาตกแต่งเป็นช่องๆ เว้นระยะช่องไฟได้อย่างถูกต้องและลวดลายยังมีความกลมกลืนกับลายเสา มีการแกะไม้เป็นรูปดอกพุดตาน และใช้การลงรักปิดทองเป็นลวดลายเข้ามาผสม โดยมีการแบ่งช่องไฟด้วยการเดินไม้เป็นตารางเท่าๆกัน

ภาพที่ 18 ลายดาวฝ้าเพดาน

หน้าบ้าน ออกแบบเป็นลวดลายไม้ที่มาจากลายดอกธรรมชาติ แล้วนำมาจัดเว้นช่องไฟจัดระยะอย่างเหมาะสมงดงามโดยจัดเป็นช่องเท่าๆกัน มีดอกไม้กำลังบานอยู่ตรงกลางและมีแผ่นกระเจกเงาติดอยู่ตรงกลางหน้าบ้านพอดี เชื่อว่าเป็นสิ่งสะท้อนความชั่วร้ายไม่ให้เข้ามาภายใน

ภาพที่ 19 ลวดลายแกะสลักหน้าบ้านด้านหน้าวิหารวัดหนองแดง

ภาพที่ 20 ลวดลายแกะสลักหน้าบันด้านหลังวิหารวัดหนองแดง

นาคทนต์หรือคันทวย มีการแกะสลักจินตนาการลวดลายเถาวัลย์รูปสัตว์ ในป่าหิมพานต์ สอดแทรกด้วยปริศนาธรรมอย่างน่าสนใจ แสดงให้เห็นถึงความเจริญทางด้านคุณธรรม จริยธรรม ของชาวไทยลื้อ

ภาพที่ 21 คันทวยแกะสลักลวดลายต่างๆ

ช่อฟ้า เกิดจากมีความเชื่อเรื่องการนับถือหงส์และช้าง โดยชาวไทยลื้อมีความเชื่อว่าเป็นสัตว์ชั้นสูงมาจากสวรรค์ ช้างชาวไทยลื้อก็เลยนำลักษณะรูปแบบของช้างและหงส์มารวมเป็นตัวเดียวกัน โดยที่ให้ส่วนหัวเป็นช้าง และส่วนตัวเป็นหงส์ มีชื่อเรียกว่า นกหัสดีลิงค์

ภาพที่ 22 ช่อฟ้าที่เรียกว่า นกหัสดีลิงค์

ฐานชุกชีพระประธาน มีลักษณะพิเศษของสถาปัตยกรรมไทยลื้อที่เรียกว่า “นาคบัลลังก์” มองเห็นองค์พระประธานเด่นสง่าชัดเจนมีสี่ต้นสอดใส่ ด้านหลังองค์พระประธานก่อเป็นผนังมีจิตรกรรมฝาผนังที่มีลักษณะใกล้เคียงกับจิตรกรรมฝาผนังที่วัดภูมินทร์ ด้านล่างรอบฐานพระประธานมีการตกแต่งประดับกระจกเงินและงานปูนปั้น

ภาพที่ 23 ฐานชุกชีพระประธาน หรือ “นาคบัลลังก์”

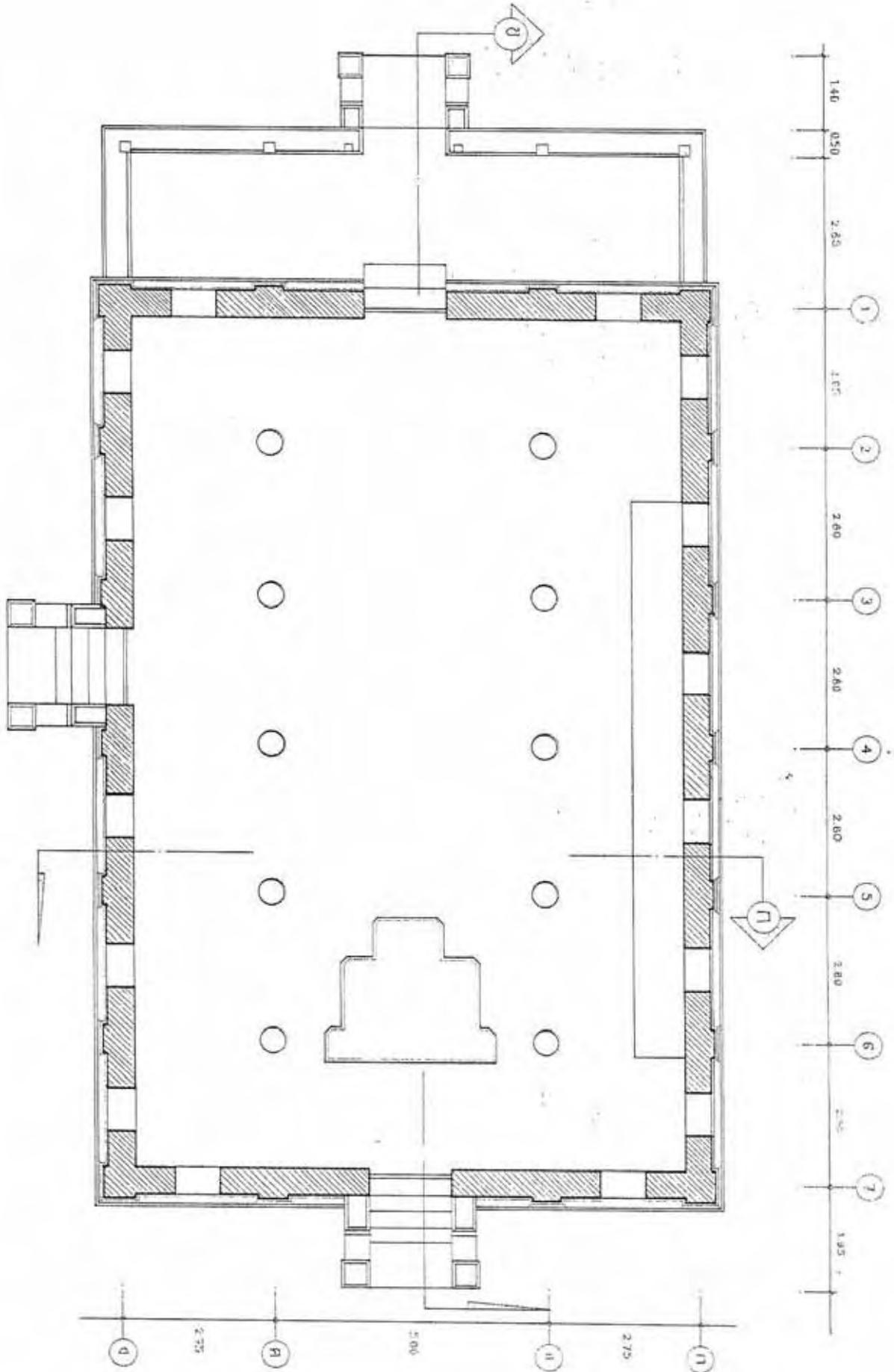
ธรรมมาสน์ ฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสหรือด้านเท่า ก่อสร้างติดกับพื้นเคลื่อนที่ไม่ได้ ด้วยการก่ออิฐถือปูนมีลวดลายปูนปั้นประดับทั้ง 4 ด้าน ส่วนกลางโค้งมีฝาปิด 3 ด้าน อีกด้านเป็นประตูไว้ให้พระสงฆ์ขึ้นไปนั่งเทศน์ ฝาปิดทั้ง 3 ด้านมีลวดลายแกะสลักเป็นลายดอกไม้เครือเถาประดับ ฝาปิดมีลักษณะสอออกด้านบนโค้ง คือเปิดเฉพาะช่วงล่างทั้งนี้เพื่อให้เสียงพระเทศน์ก้องชัดและมีอากาศถ่ายเทดี หลังคาของธรรมมาสน์จะทำเป็นชั้นๆตามความเชื่อและการนับถือ เขาเปรียบไว้เหมือนวิมานที่เป็นชั้นๆ แต่ตามหลักการแล้วการทำหลังคาเป็นชั้นๆ นี้เพื่อถ่ายและสะดวกในการนำเอาไม้มาประกอบเป็นโครงหลังคา นอกจากนั้นยังลดความรู้สึกอึดอัดและความรู้สึกหนักลงและยังมีผลในด้านความงามด้วย

การที่หลังคามีการซ้อนเป็นชั้นๆนี้ที่สร้างหลังคาให้สูง โดยมีช่องอากาศตรงกลางระหว่างฝาเพดานกับหลังคา และยังป้องกันเสียงสะท้อนจากหลังคาและยังช่วยให้เกิดการระบายถ่ายเทความร้อนได้ดี

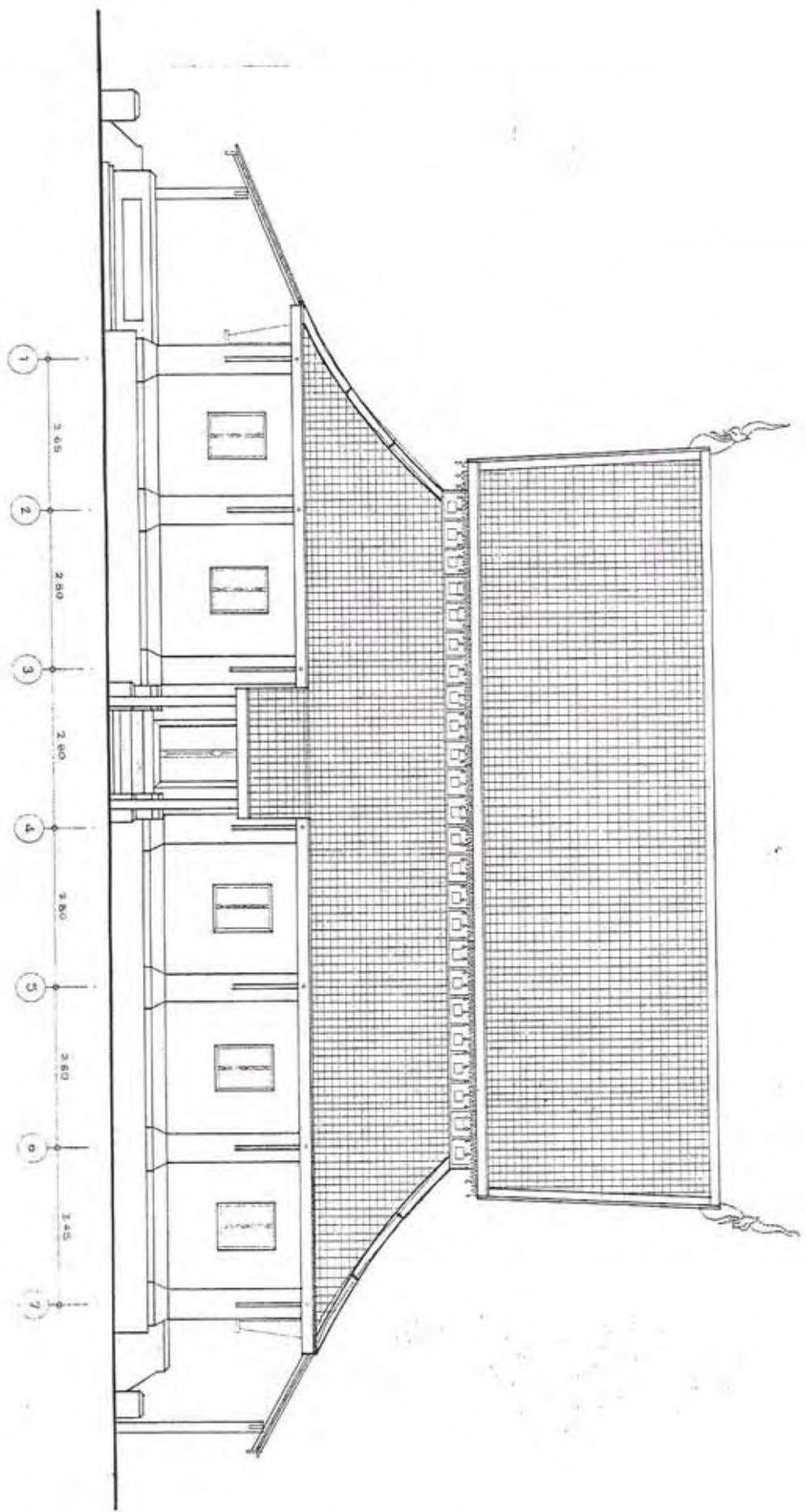

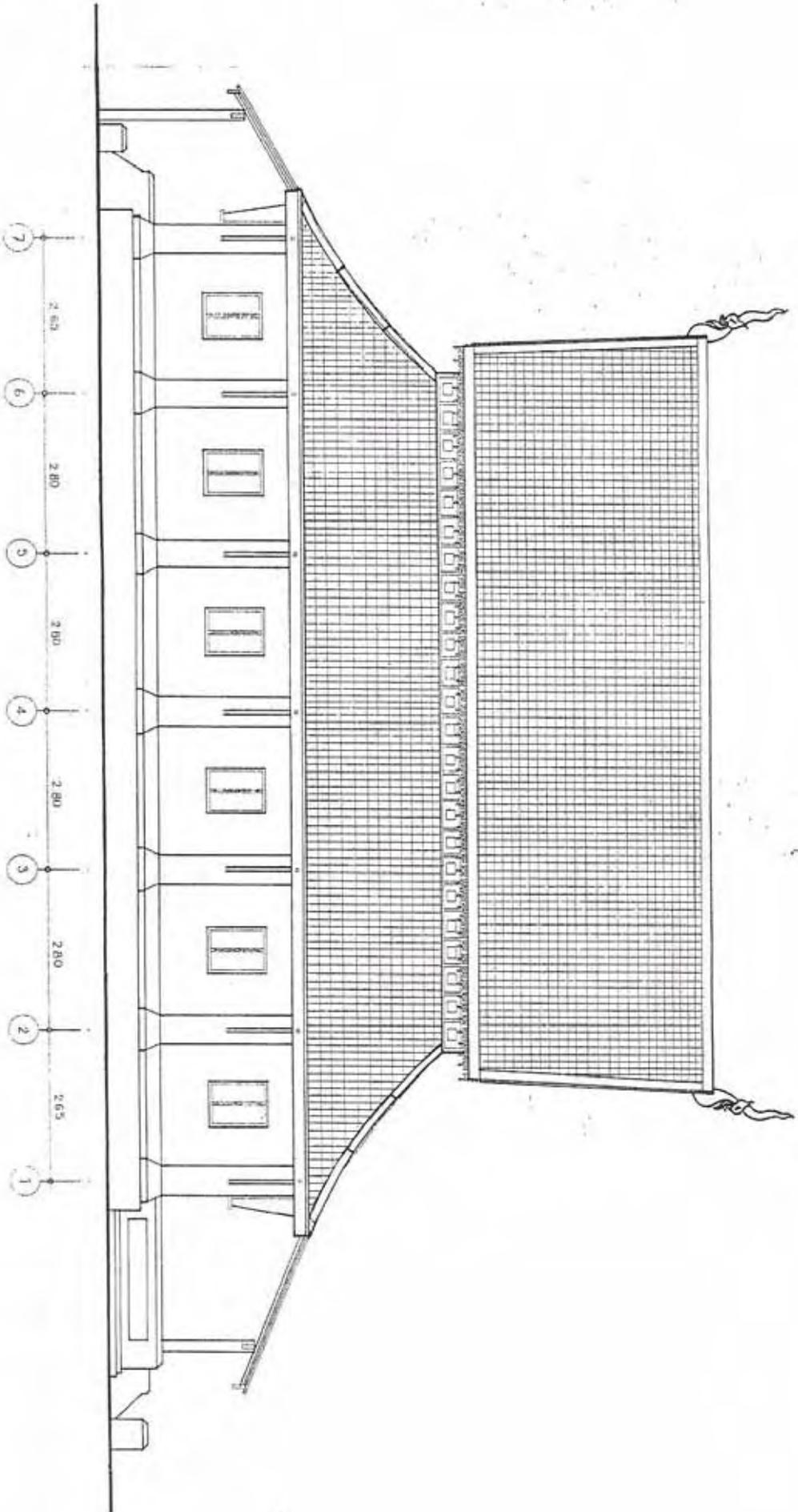
ภาพที่ 24 ธรรมมาสน์บริเวณด้านข้างพระประธาน

หน้าแปลน วิทยาลัยการอาชีพ

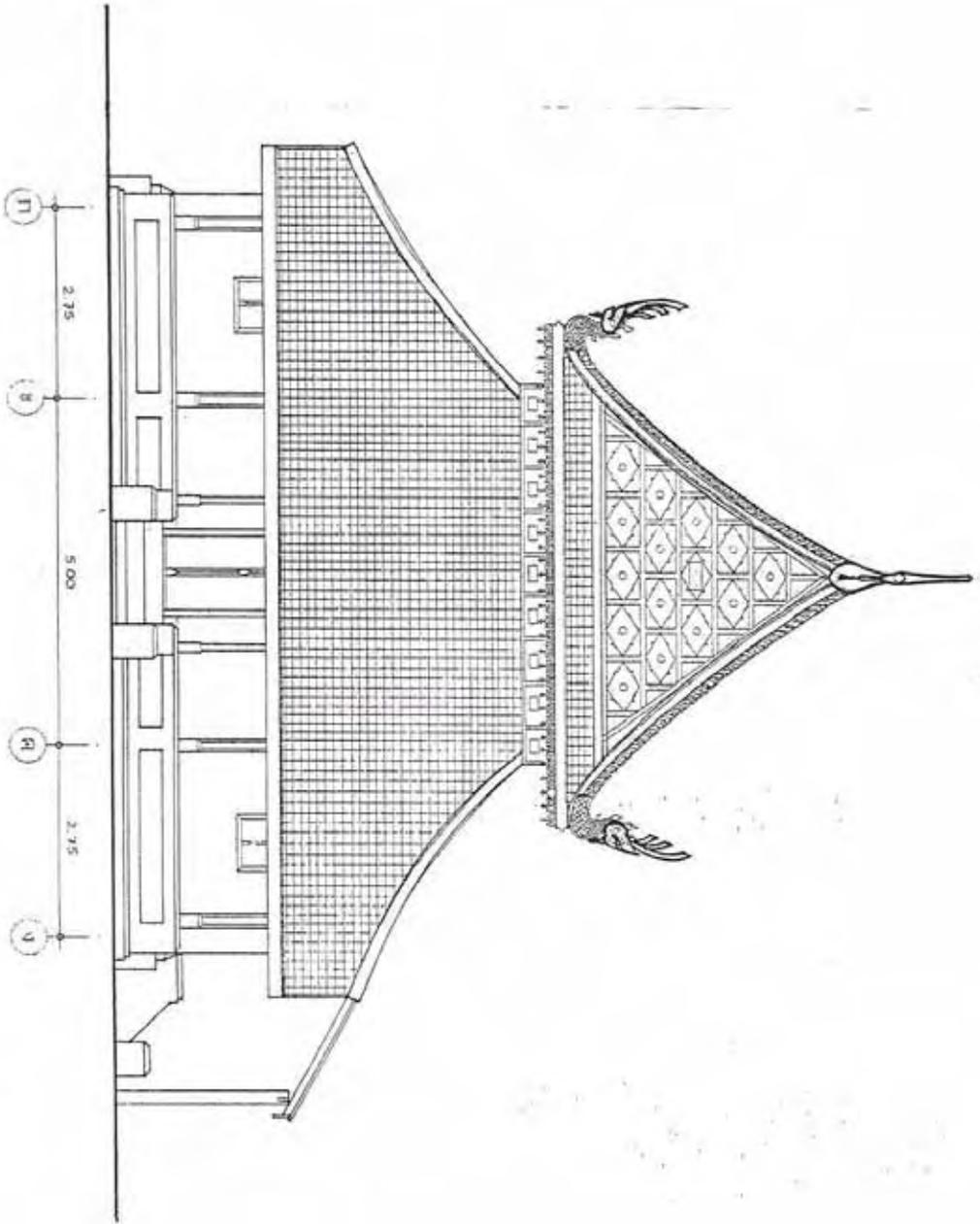

รูปตัดหน้าห้อง วิหารเจ้าคุณมงคลเจดีย์

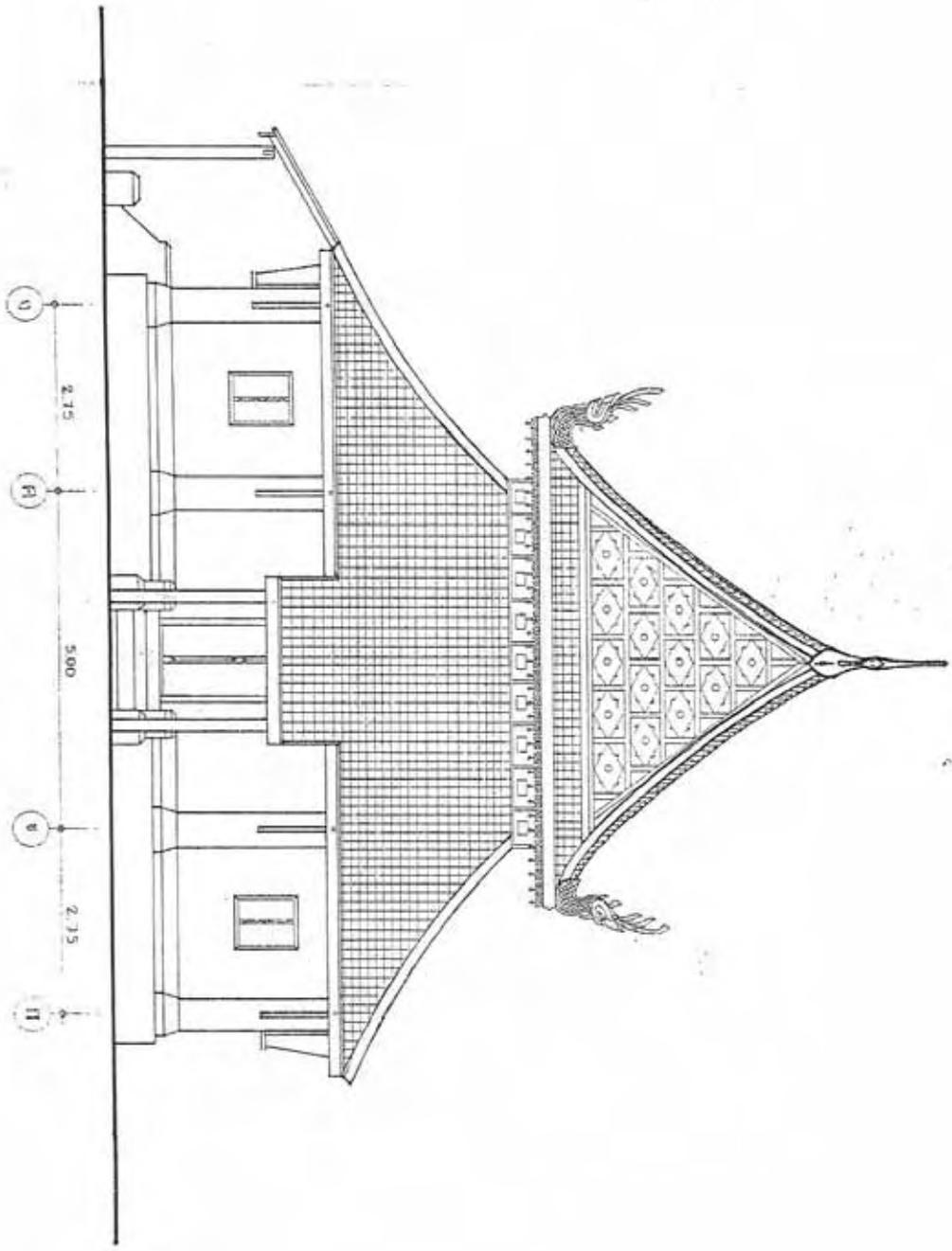

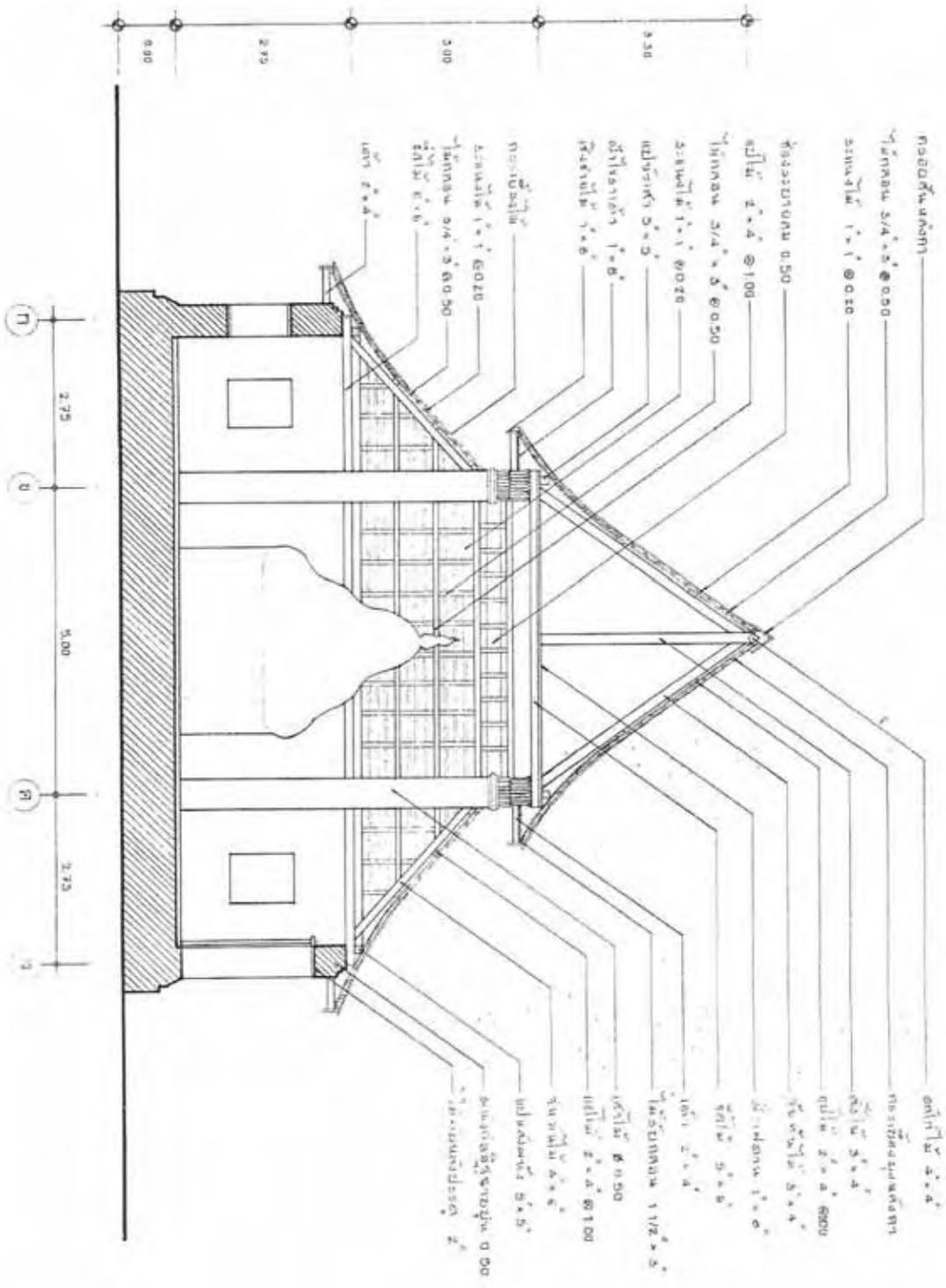
รูปด้านหน้าใต้ วิทยาลัยเกษตรกรรมและ
 วนศาสตร์เทคโนโลยี

รูปด้านทิศตะวันตก วิหารวัดหนองแดง

รูปตัดหน้าอาคาร วิหารรัตนมณฑล

รูปตัด ก - ก วิทยาลัยเทคโนโลยี

2. วิหารไทลื้อวัดดอนมูล

ที่ตั้งวัด

บ้านดอนมูล หมู่ที่ 2 ตำบลศรีภูมิ อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน

ประวัติวัดและการสร้างวิหาร

วัดดอนมูลตั้งอยู่ในหมู่บ้านดอนมูลตัววิหารหันหน้าในทิศตะวันออกสู่แม่น้ำน่าน จากหนังสือประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่มที่ 8 ระบุปีที่มีการสร้างวัดดอนมูลไว้เมื่อ พ.ศ.2426 โดยมีพระยาแสนหลวงเป็นผู้สร้าง¹ ข้อมูลการสัมภาษณ์ พ่อไหว ใจไหล อายุ 72 ปี ชาวไทลื้อบ้านดอนมูลและข้อมูลจากป้ายประชาสัมพันธ์ที่วัดจัดทำขึ้น ระบุถึงปีที่มีการสร้างวัดเมื่อ พ.ศ.2375 แล้วเสร็จในปี พ.ศ.2380 โดยหลวงอานุกาฬสร้างพระประธานในปี พ.ศ.2400² และต่อมารกรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2543

ประวัติวัดการบูรณะ

ปี พ.ศ. 2471 เปลี่ยนแป้นเกล็ด³ พร้อมทั้งมีการขยายหน้าต่างที่ขนาดเล็กที่เรียกว่า “เบ็งจอน” พอที่ศีรษะโผล่ออกมาได้ ให้มีขนาดใหญ่ขึ้นดังปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน

ปี พ.ศ. 2490 โบกปูนปิดประตูขนาดด้านหลังวิหาร ทำฝ้าเพดาน เปลี่ยนเสาไม้กลมหรือเสาหลวง⁴ ภายในวิหารเป็นเสาปูนสี่เหลี่ยม ยังคงเหลือเสาไม้กลมไว้ 1 คู่ ด้านหน้าสุดของตัววิหาร

¹ กรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 8** (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2532), 1, 134.

² สัมภาษณ์ พ่อไหว ใจไหล, อายุ 72 ปี ชาวไทลื้อบ้านดอนมูล ต.ศรีภูมิ อ.ท่าวังผา จ.น่าน, 6 ธันวาคม 2545.

³ แผ่นไม้ขนาดกว้างใช้มีดผ่า (ภาษาเหนือเรียกว่าถาก) เป็นแผ่นใส่ตะขอไม้ไผ่เพื่อนำมายึดเกาะระแนงใช้มุงหลังคา.

⁴ เสาหลวง คือเสาไม้กลม มักสร้างเป็นแถวกลางหรือเสาร่วมรู้จักกันว่า “เสาหลวง” มักประดับลวดลายรดน้ำปิดทองและสร้างบัวหัวเสา พบได้ทั้งเสาวิหารเชียงใหม่, สิมของหลวงพระบางและเสาของวิหารไทลื้อ วรดิญจก์ บุญยสุรัตน์, “องค์ประกอบของศาสนสถานและลักษณะวิหารเมืองเชียงใหม่ – เมืองหลวงพระบาง,” ในเอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างล้านนา – ล้านช้าง : กรณีศึกษาศิลปกรรมในเมืองเชียงใหม่และเมืองหลวงพระบาง 28 – 29 มีนาคม 2543 ณ ห้องประชุมอาคารรวมวิจัยบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 13 – 14 .(อติสำเนา)

ปีพ.ศ.2539 เปลี่ยนหลังคาเป็นเกล็ด เทปูนพื้นวิหารและปั้นเศียรนาครที่ซำรุติให้ สมบูรณ์เหมือนเดิม พร้อมทั้งซ่อมผนังให้คงทนด้วยการใช้เหล็กแผ่นขนาดประมาณ 3 นิ้วรัดผนัง โดยรอบ ป้องกันไม่ให้ผนังพัง แล้วใช้ปูนทาทับอีกที⁵

จากการบูรณะเลียนแบบเกล็ดแต่ละครั้งปรากฏในภาพถ่ายการบูรณะในปี พ.ศ.2529 ไม่ได้ปั้นปูนประดับหลังคาใหม่ แต่ยังคงสภาพเช่นเดิมเพราะไม่มีการรื้อสันหลังคาแต่เทปูนพอก ทับสันหลังคาให้กว้างจากแนวสันปูนเดิม และเห็นได้ชัดว่าได้สันหลังคาแนวปูนเดิมนั้นได้เททับ กระจับปี่ดินเผา⁶ เป็นแนวยาวตลอดสัน จึงทำให้สันนิษฐานได้อีกว่าเดิมทีหลังคาวิหารทั้งหลังคง มุงด้วยแผ่นดินเผา ต่อมาเมื่อมีการรื้อซ่อมแซมหลังคา กระจับปี่ดินเผาคงได้รับความเสียหายไป มาก ชาวบ้านจึงใช้กระจับปี่ส่วนที่เหลือมุงเฉพาะที่หลังคาปีกนกด้านหน้าบ้านซึ่งมีพื้นที่ขนาดเล็ก หลังคาวิหารในปัจจุบันจึงเปลี่ยนมามุงด้วยแผ่นไม้ “แป้นเกล็ด”

ภาพที่ 25 การบูรณะวิหารวัดดอนมูลเมื่อวันที่ 26 เมษายน พ.ศ.2529

ที่มา : ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนกุล, “การสำรวจเส้นทางหมู่บ้านไทลื้อจากอำเภอเชียงของ-เชียง ม่วน-จังหวัดน่าน,” ใน โครงการข้อเสนอเทศบาลนาคคี ศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

(เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2529), ไม่ปรากฏเลขหน้า.

⁵ ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนกุล, “การสำรวจเส้นทางหมู่บ้านไทลื้อ จากอำเภอเชียงของ – เชียงม่วน – จังหวัดน่าน,” ใน โครงการข้อเสนอเทศบาลนาคคี ศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2529), 3.

⁶ ชาวไทลื้อ เรียกกระจับปี่ดินเผาปลายตัดตรงว่า ดินขอ เช่นเดียวกับชาวล้านนา

ผังบริเวณ

วัดดอนมูลตั้งอยู่เลขที่ 138 บ้านดอนมูล ตำบลศรีภูมิ อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน ตั้งอยู่ร่วมในหมู่บ้านและติดกับแม่น้ำน่าน มีประตูทางเข้าวัด 2 ด้าน

เขตพุทธาวาสอยู่บริเวณด้านข้างของวิหาร ประกอบด้วยกุฏิพระสงฆ์ หอกลองและศาลาบาตร หอเทวดาและเสื่อวัด⁷ และลานหน้าวิหาร

ส่วนเขตสังฆาวาสนั้นมีวิหารเป็นอาคารหลักโดยจะเห็นได้ว่ามีแท่นเสาศูบรอบบริเวณวิหารลักษณะคล้ายกับเสาศูบของอุโบสถในภาคกลาง

ภาพที่ 26 แท่นเสาศูบวิหารลักษณะคล้ายกับอุโบสถของภาคกลาง

⁷ สิ่งก่อสร้างขนาดเล็กบางครั้งเป็นเพียงเสาไม้ผ่าแผ่นไม้มาต่อด้านบนในลักษณะคล้าย หิ้งทรงสามเหลี่ยม หรือทำเป็นซุ้มก่ออิฐถือปูนขนาดเล็ก ตั้งอยู่มุมใดมุมหนึ่งของวัดหรือข้างธาตุเจดีย์ ใน วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์, “องค์ประกอบของศาสนสถานและลักษณะวิหารเมืองเชียงใหม่ – เมืองหลวงพระบาง,” 7.(อัตลำนานา)

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมการตกแต่ง

ผังอาคาร

วิหารไทลื้อที่วัดดอนมูลสร้างตามแนวแกนทิศตะวันออก-ตะวันตก เป็นวิหารแบบปิดมีผังพื้นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาด 6 ห้อง ผนังด้านสกัดมีขนาด 3 ห้องแต่ห้องกลางมีขนาดกว้างมากที่สุดและ 2 ห้องด้านข้างทั้ง 2 มีขนาดเท่ากัน

ประตูทางเข้าหลักทางด้านหน้าของวิหาร มีประตูด้านข้างและด้านหลังแต่ปัจจุบันประตูด้านหลังถูกปิดไปเมื่อมีการบูรณะ ในส่วนขนาดของหน้าต่างเดิมช่องหน้าต่างจะเจาะช่องเล็กๆแคบมาก

ฐานวิหารสร้างเป็นผังสี่เหลี่ยมผืนผ้าก่ออิฐฉาบปูน ยกสูงจากพื้นตักแต่งเป็นชั้นในรูปแบบฐานบัวคว่ำ สอดเข้าหาผนังวิหาร บริเวณทางวิหารทั้ง 2 ด้านนั้นเป็นบันไดนาคนูนขึ้นสู่วิหาร ทั้งทางด้านด้านหน้าทิศตะวันออก และด้านข้างทิศใต้ของตัววิหาร

ส่วนภายในตัววิหารนั้นประกอบด้วยอาสนะสงฆ์ ลักษณะก่ออิฐฉาบปูนสูงกว่าระดับพื้นภายในวิหาร เพื่อแยกพื้นที่ระหว่างพระภิกษุสงฆ์กับฆราวาส อยู่ทางด้านทิศใต้ในบริเวณห้องที่ 3 และห้องที่ 4 และถัดขึ้นไปจากอาสนะสงฆ์นั้นติดด้านข้างกับองค์พระประธานจะมีธรรมมาสน์ทรงปราสาท และองค์พระประธานนั้นจะตั้งอยู่ในห้องที่ 5 ของวิหารตัวฐานชุกชีนั้นจะมีผนังก่ออิฐสร้างติดกันเป็นฉากหลังให้องค์พระประธานในวิหาร

รูปทรงของวิหาร

วิหารก่ออิฐฉาบปูน ฐานของวิหารเป็นฐานบัวคว่ำ ผนังวิหารก่อด้วยอิฐหนา 45 เซนติเมตร เป็นกำแพงรับน้ำหนักโครงสร้างของหลังคา

รูปทรงของหลังคาเป็นแบบปั้นหยาคกรอบตัววิหารทั้ง 4 ด้าน หลังคาตัวบนเป็นทรงปราสาท หน้าบันทางทิศตะวันออก และทิศตะวันตกมีหลังคากันสาดรับทั้งสองด้าน ลักษณะของหลังคามีความลาดชันมาก เพื่อให้สามารถระบายน้ำฝนได้อย่างรวดเร็ว ส่วนวัสดุผนังหลังคามุงด้วยไม้แป้นเกล็ด ทั้งนี้เพราะไม้เป็นวัสดุท้องถิ่นหาได้ง่ายราคาถูก และช่างมีความชำนาญในการทำโดยตัดเป็นแผ่นๆ ด้านบนเป็นแนวตรง ด้านล่างเป็นหางมน วัสดุที่ใช้ยึดกระเบื้องไม้ติดกับไม้ระแนงใช้ตะปู

หน้าบันออกแบบเป็นลวดลายไม้ ที่มาจากลายดอกธรรมชาติ และนำมาจัดเว้นช่องไฟจัดระยะได้อย่างเหมาะสมงดงาม โดยจัดเป็นช่องเท่าๆกันมีดอกไม้กำลังบานอยู่ตรงกลาง และมี

แผ่นกระจกเงาติดอยู่ตรงกลางหน้าบัน 2 แผ่น ที่หน้าบันด้านหน้าวิหารซึ่งเชื่อว่าเป็นสิ่งสะท้อนความชั่วร้ายไม่ให้กล้ากรายเข้ามาภายใน

ภาพที่ 27 วิหารไทลื้อวัดดอนมูล

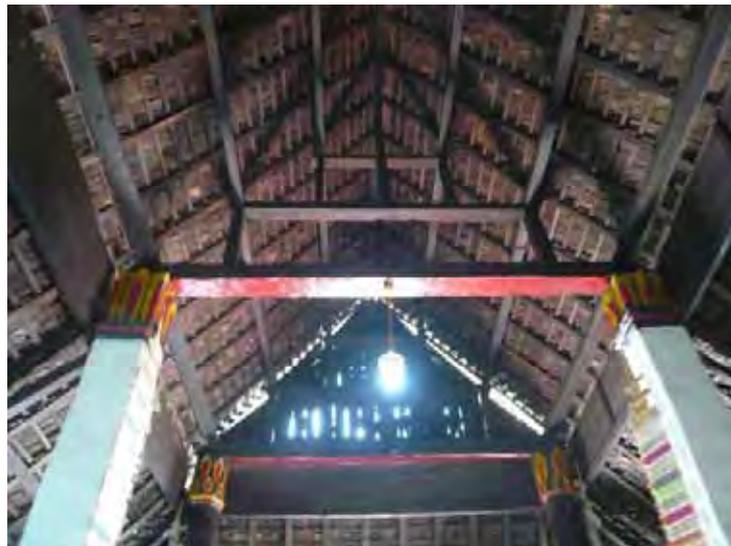
โครงสร้างของวิหาร

โครงสร้างส่วนฐานเป็นฐานก่ออิฐฉาบปูน ส่วนโครงสร้างของผนังเป็นผนังก่ออิฐฉาบปูน ทำหน้าที่เป็นกำแพงรับน้ำหนักโครงสร้างของหลังคา

ส่วนโครงสร้างของหลังคาจากพื้นจะตั้งเสากลาง 2 แถว ขึ้นไปรับโครงสร้างหลังคาและผนังทั้ง 4 ด้านของวิหารจะทำหน้าที่รับน้ำหนักโครงสร้างหลังคาพร้อมกับเสา โครงสร้างของส่วนบน ซึ่งประธานจะวางอยู่บนหัวเสา จากนั้นจะมีจันทันเป็นตัวรับแปแต่ละตัว ส่วนหลังคาในส่วนที่เป็นปีกครอบทั้ง 4 ด้านจะมีช่อเป็นตัวยึดกันระหว่างเสากับผนังรับน้ำหนัก รับจันทันโดยรอบทั้ง 4 ด้าน ช่องว่างระหว่างหลังคาตัวบนกับหลังคาชั้นล่างทั้ง 4 ด้าน จะตีไม้ปิดทับทำให้แสงเข้ามาสู่ตัววิหารไม่ได้ ส่งผลให้ภายในวิหารมีความอับชื้นมาก อากาศภายในถ่ายเทไม่สะดวกเท่าที่ควร

ภาพที่ 28 เสาโครงสร้างรับโครงสร้างหลังคาชั้นบน

ภาพที่ 29 โครงสร้างหลังคาใช้ชื่อเป็นตัวรับน้ำหนักถ่ายลงที่เสา 2 ต้น

ภาพที่ 30 โครงสร้างหลังคาที่ถ่ายน้ำหนักลงที่ผนังรับน้ำหนัก

การประดับตกแต่ง

ส่วนการประดับตกแต่งลวดลายที่ใช้ประดับตกแต่งที่ฐานซุกซี ธรรมมาสน์ หน้าบันหรือหน้าก่อง และชายคาหรือแป้นน้ำย่อย เป็นการทำงานของช่างไม้ลื้อแบบดั้งเดิม

หน้าบันหรือหน้าก่อง คือส่วนที่เปิดโครงของหลังคาทรงจั่วด้านหน้าวิหาร^๑ ของหลังคาทรงจั่ว ชั้นบนทำเลียนแบบส่วนของซื่อต่างๆแผ่นไม้ระหว่างช่องว่างของซื่อและเสาปอกได้เรียกว่า“ดอกคอกหน้าแหนบ” หรือ “ขอบแวนหน้าแหนบ” เป็นการแบ่งหน้าบันด้วยลูกฟักและปกดพร้อมทั้งบรรจุไม้แกะสลักกลายเป็นดอกประจำยาม ช่องละหนึ่งดอกและประดับแผ่นกระจกหรือ “กระจกจีน”ขนาดใหญ่ 2 แผ่นไว้บริเวณหน้าบัน

^๑ อุดม รุ่งเรืองศรี, ผู้รวบรวม, **พจนานุกรม ล้านนา – ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง** (กรุงเทพมหานคร :อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2523. จัดเนื่องในวโรกาสที่แม่ฟ้าหลวงเจริญพระชนมายุครบ 90 พรรษา 21 ตุลาคม 2533), 758.

ภาพที่ 31 หน้าบันทางด้านหน้าของวิหาร มีกระจก 2 แผ่น

ภาพที่ 32 หน้าบันทางด้านหลังของวิหาร

ชายคาหรือแป้นน้ำย่อย เป็นการแกะสลักไม้เป็นลายกนกปลายแหลม ห้อยลงโดยรอบ
ชายหลังคาทั้งหมดรอบวิหาร

ภาพที่ 33 ชายคาหรือเชิงชายที่เรานิยมเรียกกันในงานสถาปัตยกรรม

ปูนปั้นรูปสัตว์ที่ประดับในส่วนต่างๆของวิหาร ที่บริเวณสันหลังคาในตำแหน่งของช่อฟ้าหรือตัวโถง (โถ) ประดับปูนปั้นรูปเศียรพญานาคทอดลำตัวยาวตามสันหลังคา ที่กลางสันหลังคาปูนปั้นเป็นหางนาคสองตัวเกี่ยวตัววัดกัน ชูหางขึ้นสูงปักครอบด้านบนด้วยฉัตรโลหะ ส่วนในตำแหน่ง หางหงส์ คือ ส่วนที่ปลายแหลมของบันลมหงส์จั่ว ในส่วนมุมชายคาปั้นหย้า ปีกนก ทั้งสี่ทิศประดับด้วยปูนปั้นนกกหัสติลังค์ นาค หงส์ เทพพนม

ภาพที่ 34 หงส์ปูนปั้นประดับสันหลังคา

ภาพที่ 35 หางนาครองรับฉัตร 5 ชั้นกลางสันหลังคา

ภาพที่ 36 ซ่อฟ้าปูนปั้นรูปนกหัสดีลิงค์

ราวบันไดปูนปั้น เป็นรูปพญานาคทอดตัวจากผนังวิหารขวาเป็นราวบันไดทั้งสองข้างลงสู่บันไดชั้นแรก เหมือนกันทั้งทางเข้าสู่วิหารด้านหน้าทิศตะวันออกและด้านข้างวิหารในทิศใต้

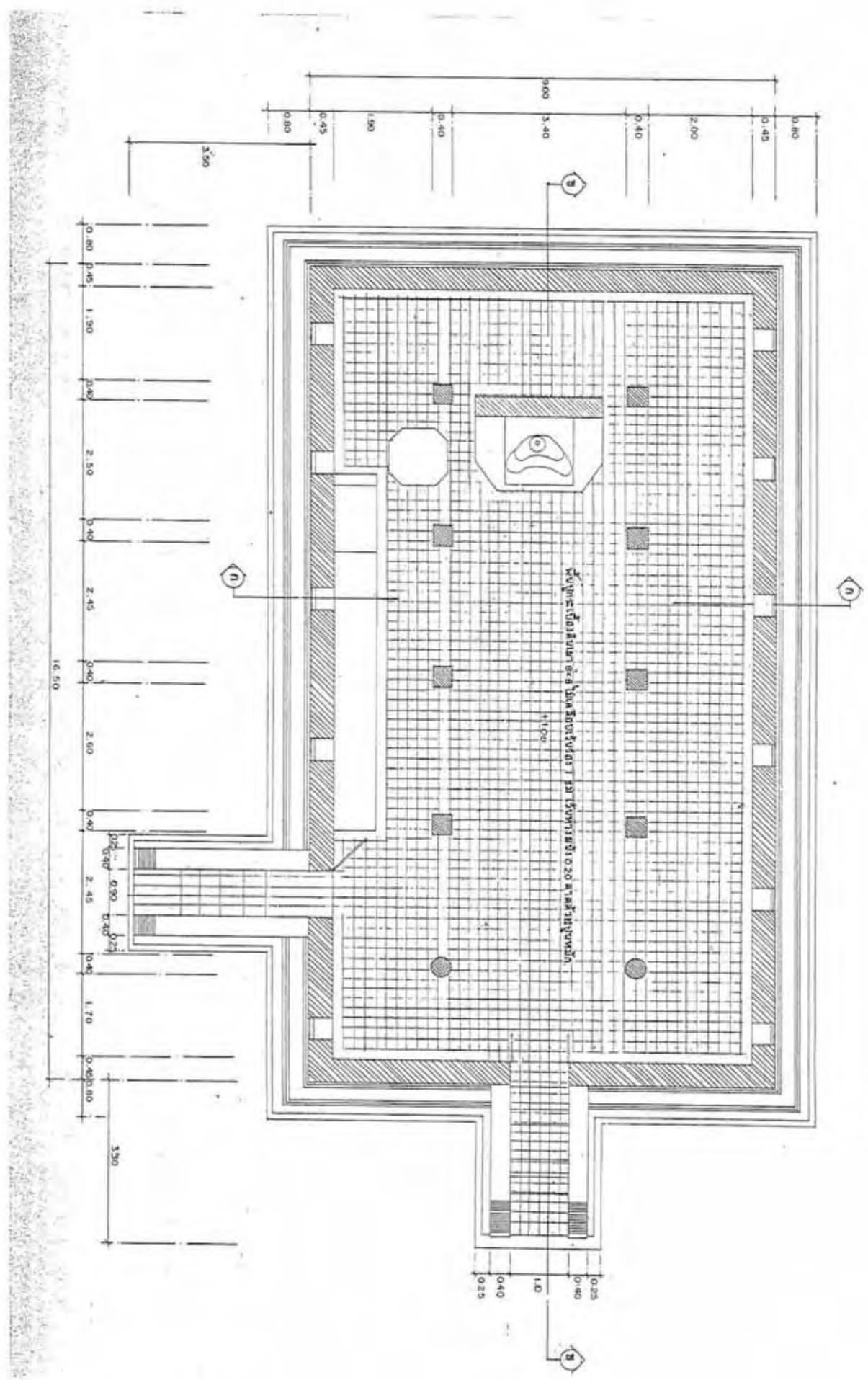
ภาพที่ 37 ราวบันไดปูนปั้นรูปพญานาค

ฐานชุกชีพระประธาน มีลักษณะพิเศษของสถาปัตยกรรมตกแต่งด้วยการระบายสี ลงรักปิดทองและปิดกระจกสีที่เรียกว่า “กระจกจีน” มีลักษณะคล้ายกระจกโลหะสะท้อนแสง

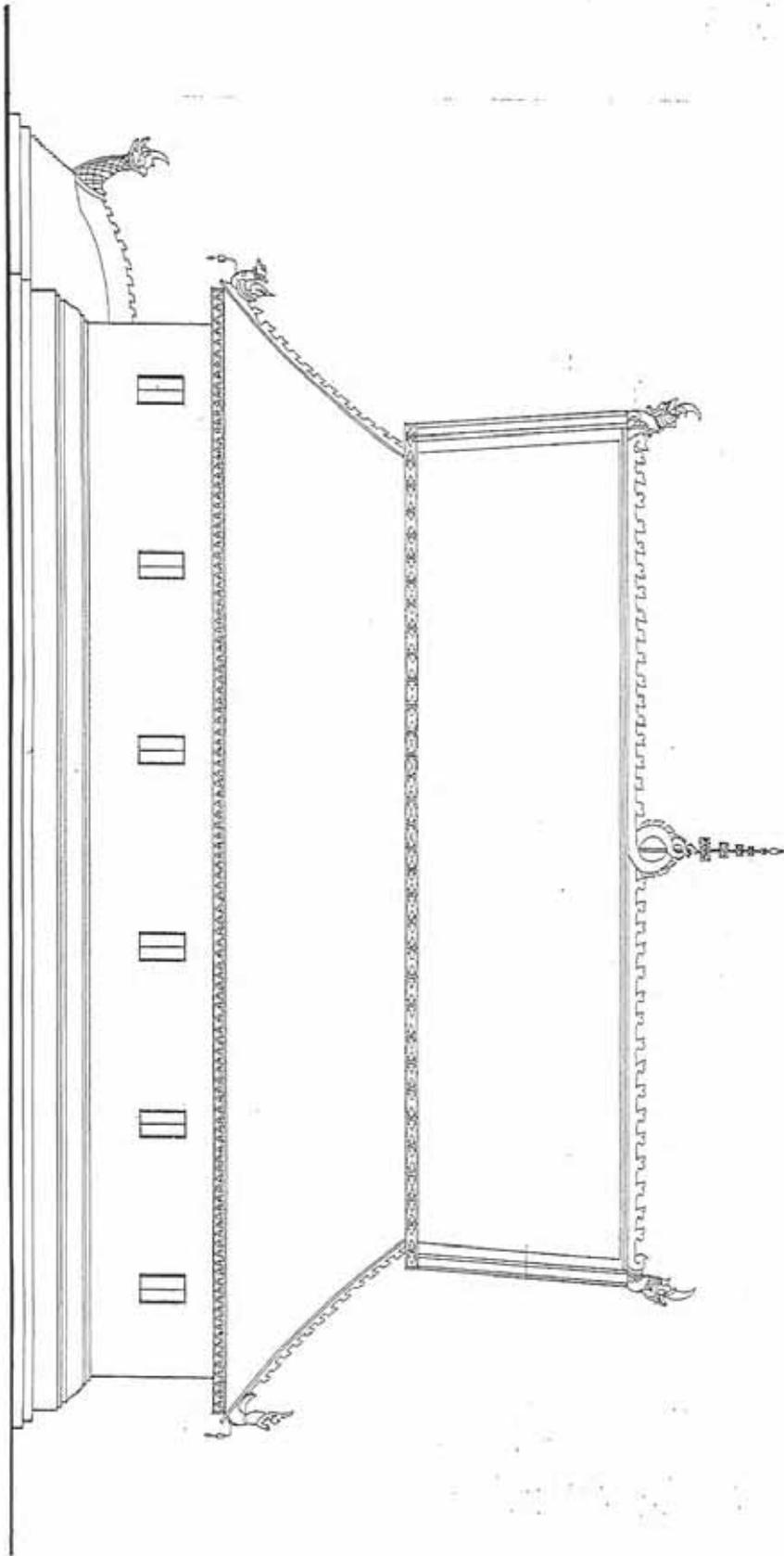

ภาพที่ 38 ฐานชุกชีพระประธานที่ประดับด้วยการระบายสี

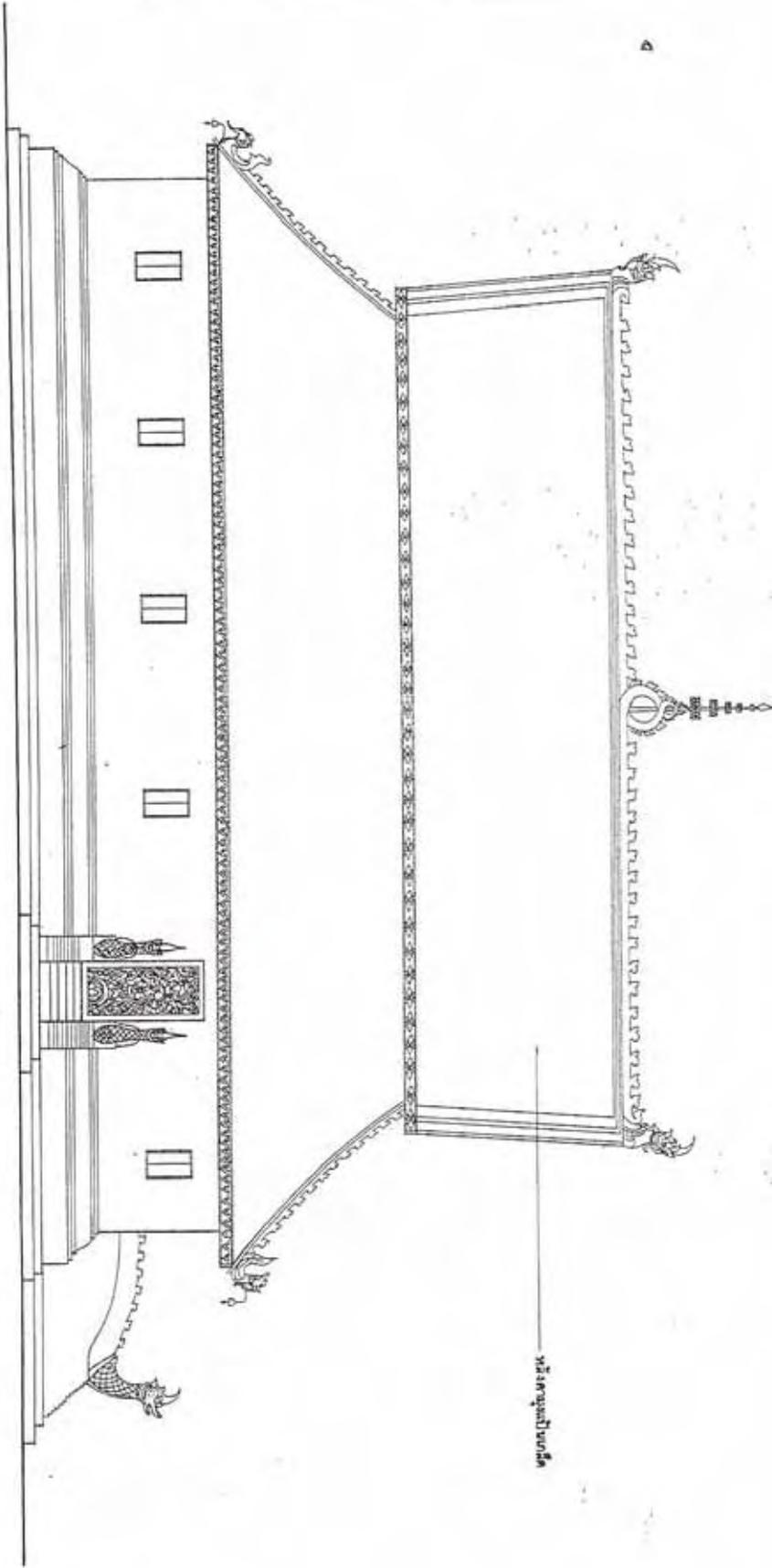
ΠΛΑΝΟ ΤΟΥ ΣΤΑΔΙΟΥ

วัดป่าอภัยสุโขทัย อ.พยุหะคีรี จ.สุโขทัย

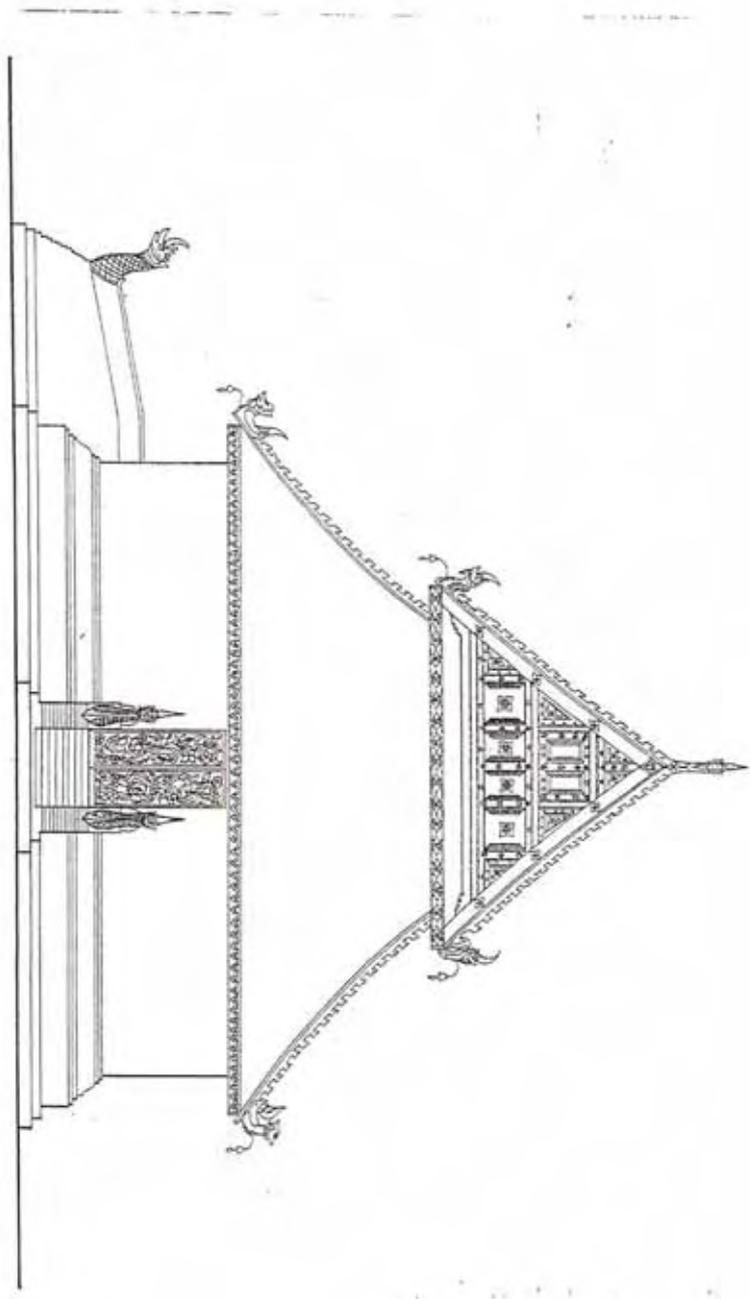

รูปถ่ายที่ตัดได้ วิทยาลัยดอนนาเต

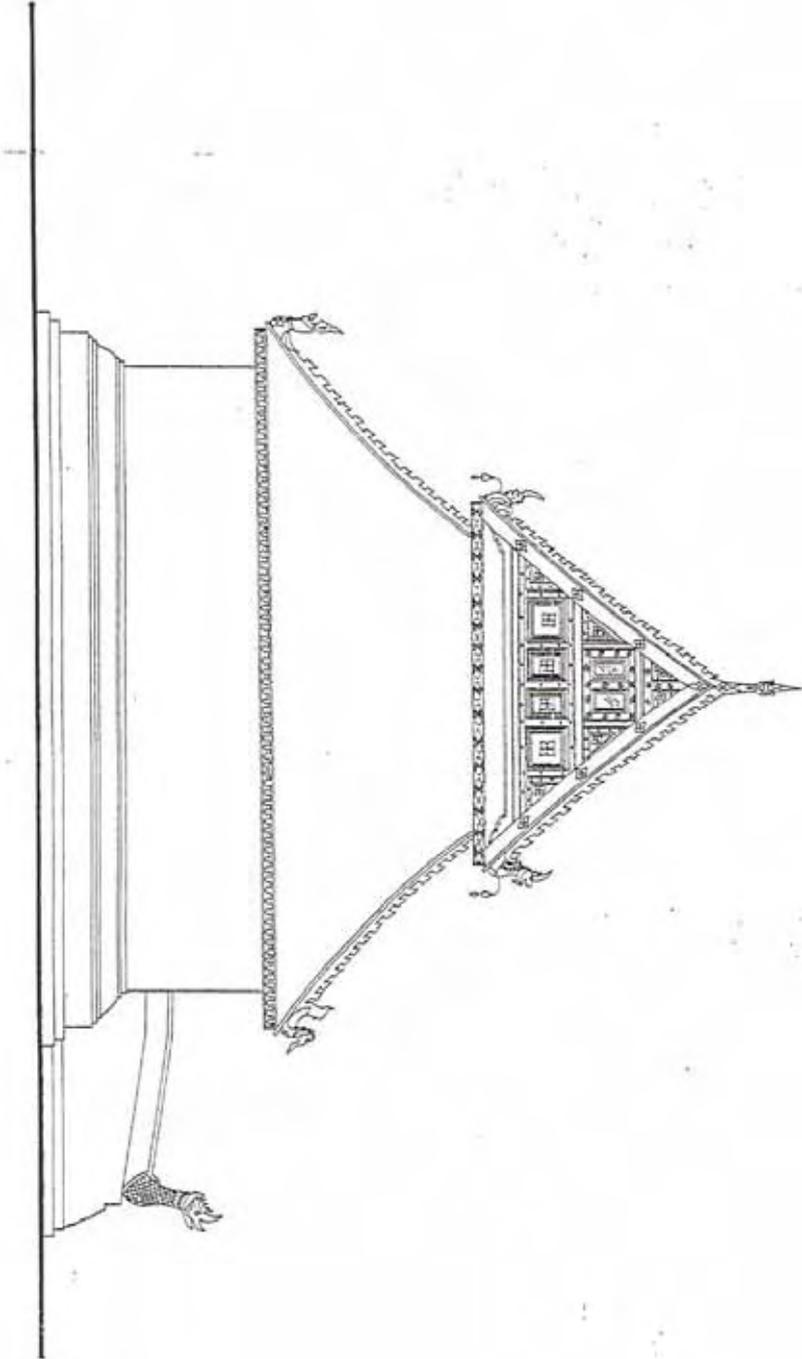

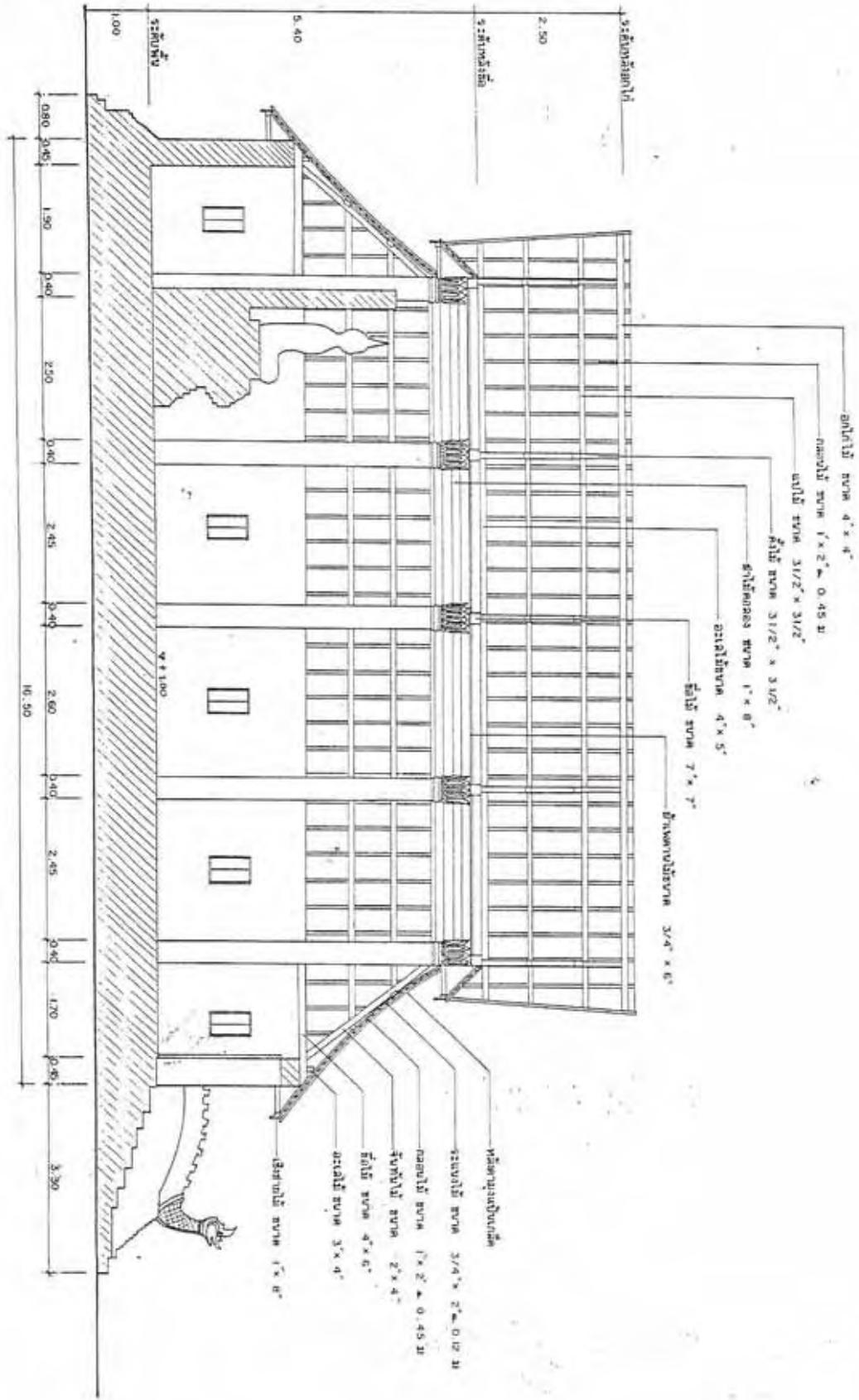
วิทยาลัยดอนนาเต

รูปถ่ายและภาพเขียนสถาปัตยกรรม

ซีกมณฑปสุพรรณภูมิ ปรางค์-สมัยสุพรรณภูมิ

รูปตัด ๓ - ๓ วิทยาลัยเทคนิค

3. วิหารไทลื้อวัดต้นแหลง

ที่ตั้งวัด บ้านต้นแหลง ตำบลไชยวัฒนา อำเภอปัว จังหวัดน่าน

ประวัติวัดและการสร้างวิหาร

สร้างเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2127 ในหนังสือประวัติวัดที่พระราชอาณาจักร ระบุสร้างเมื่อ พ.ศ.2390⁹ แล้วได้ย้ายวัดจากที่ตั้งริมฝั่งแม่น้ำทิศตะวันตกของหมู่บ้านมาตั้งอยู่ในหมู่บ้านดังปัจจุบัน ส่วนวิหารคงสร้างมาแล้วตั้งแต่เมื่อราว พ.ศ.2425

การบูรณะวิหารในปี พ.ศ.2469 ได้มีการสร้างแท่นแก้วและพระประธานองค์ใหญ่ ในปี พ.ศ.2493 รัชสมัยวิหารซึ่งเป็นไม้เอกและก่ออิฐถือปูนแทนผนังเดิมพร้อมทั้งซ่อมแซมหลังคาวิหารแล้วเสร็จในปี พ.ศ.2500¹⁰

กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนและกำหนดขอบเขตในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 97 ตอนที่ 123 ลงวันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ.2533¹¹

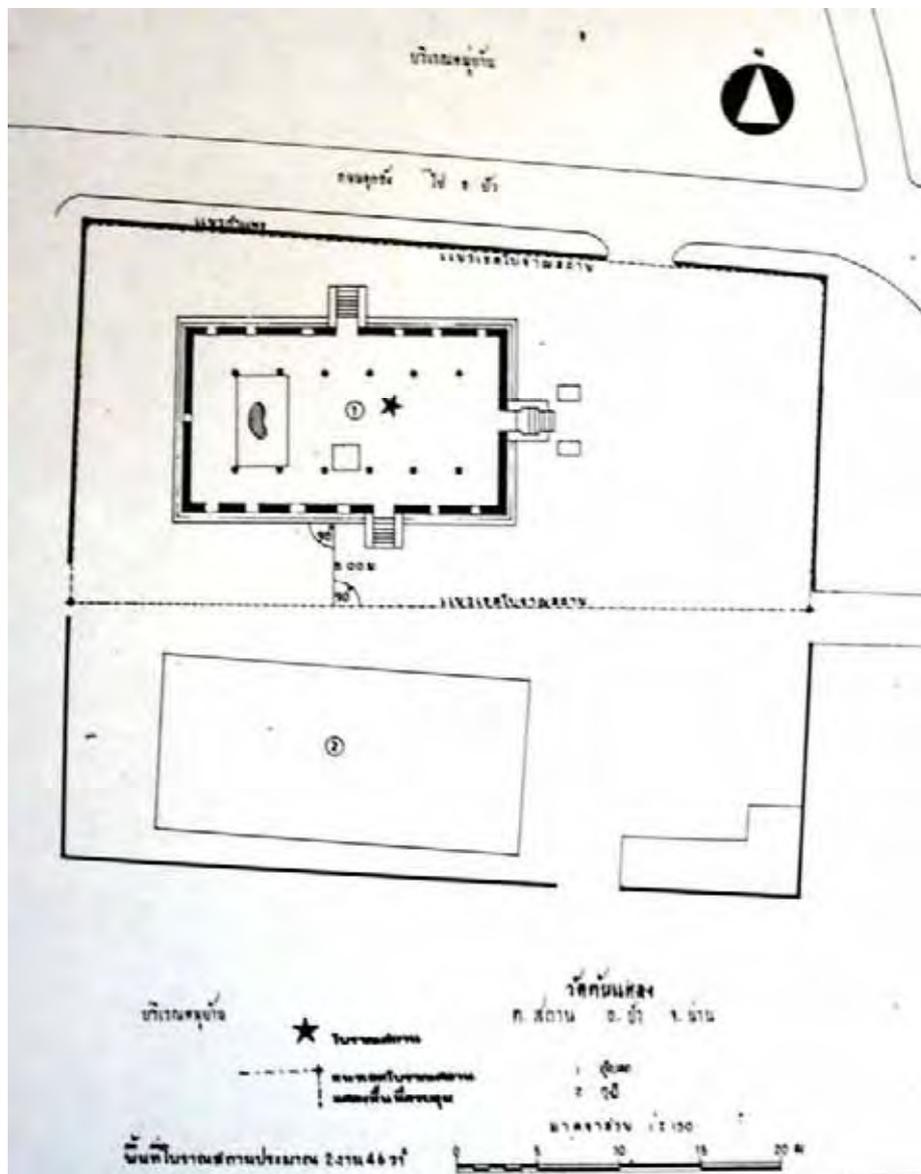
ผังบริเวณ

ประกอบด้วย วิหารสร้างในแนวแกนหันหน้าตะวันออกเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป กุฏิพระสงฆ์ในทิศใต้ หอกลอง หอเทวดาหรือเสี้ยววัด

⁹ กรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติวัดที่พระราชอาณาจักร เล่ม 8 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2532), 1138.

¹⁰ กรมศิลปากร, การขึ้นทะเบียนโบราณสถานภาคเหนือ เขตความรับผิดชอบของหน่วยงานศิลปากรที่ 4 ตามโครงการสำรวจ และขึ้นทะเบียนโบราณสถานของกองโบราณคดี (กรุงเทพมหานคร: กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2525), 196.

¹¹ เรื่องเดียวกัน, 197.

ภาพถ่ายเส้นที่ 4 ฝั่งบริเวณวัดตันแตง

ที่มา : กรมศิลปากร. การขึ้นทะเบียนโบราณสถานภาคเหนือ เขตความรับผิดชอบของหน่วยงานศิลปากรที่ 4 ตามโครงการสำรวจและขึ้นทะเบียนโบราณสถานของกองโบราณคดี

(กรุงเทพมหานคร: กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2525), 214.

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมการตกแต่ง

ผังอาคาร

วิหารโถงที่วัดต้นแหลงมีผังพื้นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาด 7 ห้อง ผังด้านสกัดมีขนาด 3 ห้องแต่ห้องกลางมีขนาดกว้างเป็นพิเศษ ตัวอาคารแบ่งเป็นส่วนใหญ่ๆ คือ บริเวณที่ตั้งฐานชุกชีพระประธาน ค่อนไปทางด้านหลังของวิหารในห้องที่ 6 ลักษณะของฐานชุกชีตั้งลอยตัวเดินได้รอบทางด้านทิศใต้ติดผนังเป็นอาสนสงฆ์ยกพื้นสูงจากพื้นวิหาร 20 เซนติเมตร ก่ออิฐฉาบปูน ด้านหน้าพระประธานมีธรมาสน์ไม้ประดับกระจกสี พื้นภายในวิหารยกสูงจากระดับพื้นดินประมาณ 1.00 เมตร เป็นปูนขัดมันปูด้วยกระเบื้องดินเผาเคลือบสี ขนาด 6"x 6" มีประตูทางเข้าออกทางด้านทิศตะวันออกเป็นประตูทางด้านหน้าของวิหาร ทางด้านทิศเหนือเป็นประตูทางเข้าออกที่ติดกับรั้วกำแพงวัด และทางด้านทิศใต้เป็นประตูทางเข้าออกที่ติดกับกุฏิสงฆ์ ทางด้านทิศตะวันตกเป็นผนังที่ปิดตลอดไม่มีประตูแต่มีหน้าต่างอยู่ตรงกลางผนังของวิหาร

แนวผนังก่ออิฐขนาดใหญ่ฉาบปูนหนาสร้างจากฐาน สูงจรดชายคาทรงตะคุ่มทั้งสี่ด้าน ล้อมพื้นที่ภายในวิหารไม่ปรากฏเสาในแนวผนังดังกล่าว ซึ่งเจาะเป็นช่องหน้าต่างสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดเล็ก ประตูทางเข้าหลักสู่ตัวอาคารทิศตะวันออก ทิศเหนือในช่วงเสาที่ 4 และทิศใต้ในช่วงเสาที่ 3 ทั้งหมดไม่มีซุ้มบานประตูหน้าต่างเป็นแผ่นไม้หนาไม่แกะสลักลวดลาย ผนังทิศตะวันออกไม่มีช่องหน้าต่าง แต่ผนังทิศตะวันตกด้านหลังพระประธานเจาะหน้าต่างตรงกลางผนัง 1 ช่อง ผนังทุกด้านสูงเท่ากัน

เสาไม้กลม สีแดงไม่เขียนลายภายใน 2 แถว จำนวน 6 ต้น แบ่งช่วงเสาออกเป็น 7 ห้อง ทำหน้าที่รับน้ำหนักโครงสร้างหลังคาถ้ายันน้ำหนักไปสู่แนวผนังของวิหาร ตกแต่งปลายเสาเป็นรูปดอกบัวกลีบยาวคล้ายหอกซ้อนกันสองชั้น

รูปทรงของวิหาร

วิหารก่ออิฐฉาบปูน ฐานของอาคารเป็นฐานบัวคว่ำบัวหงายตกแต่งเป็นระดับ ซ้อนชั้นเลื่อมกันแบบขั้นบันไดทอดแนวยาวต่อเนื่องระดับเดียวกันโดยรอบลดสอบเข้าหาผนังวิหาร ผนังอาคารก่อด้วยอิฐหนาใหญ่ฉาบปูนสร้างจากฐาน สูงจรดชายคาทรงตะคุ่มทั้งสี่ด้าน

รูปทรงของหลังคาเป็นการวางหลังคาให้มีรูปทรงตะคุ่ม ลาดต่ำและลดหลั่นกันลงมาที่ละชั้นจนถึงชั้นล่าง การแก้รูปทรงของผนังหลังคาที่แผ่กว้างให้เป็นส่วนน้อยลง วิธีการวางหน้าจั่วเน้นทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตกเป็นส่วนสำคัญ

การวางรูปทรงวิหารให้เตี้ยแฉะโดยใช้บัวที่ฐานประดับตกแต่ง ลดความสูงรูปด้านล่าง พร้อมกับเจาะช่องหน้าต่างเล็กๆแคบๆ ให้ความสำคัญกับรูปด้านซึ่งเป็นลักษณะของ “วิหารทรงโรง” อันเป็นลักษณะพิเศษของสถาปัตยกรรมล้านนา ซึ่งเป็นแบบเฉพาะของไทยลื้อ รูปทรงและการใช้ลวดบัวฐานตกแต่งนี้ มีใช้ไปถึงรัฐสิบสองปันนาในประเทศจีน¹²

ภาพที่ 39 วิหารไทลื้อวัดต้นແหลง

โครงสร้างของวิหาร

โครงสร้างส่วนฐานเป็นฐานก่ออิฐฉาบปูน ส่วนโครงสร้างของผนังเป็นผนังก่ออิฐฉาบปูน ทำหน้าที่เป็นกำแพงรับน้ำหนักโครงสร้างของหลังคา

ส่วนโครงสร้างของหลังคาจากพื้นจะตั้งเสากลาง 2 เสา ขึ้นไปรับโครงสร้างหลังคาและผนังทั้ง 4 ด้านของวิหารจะทำหน้าที่รับน้ำหนักโครงสร้างหลังคาวิ่งไปกับเสา และคานภายใน โดยการประกอบของโครงสร้างโดยใช้การบากไม้ เข้าเดือยและการพาดหรือรองรับของตัวไม้ต่างๆ ถือเป็นเทคนิคของช่างในการแก้ปัญหาความมั่นคงของอาคารได้ดี โดยโครงสร้างของส่วนบนขึ้นอยู่ ประธานจะวางอยู่บนหัวเสา จากนั้นจะมีดั่งไม้เป็นตัวย่าน้ำหนักของโครงคาชั้นที่ 3 ลงมาที่ซื่อ แล้วจึงถ่านน้ำหนักของหลังคาทั้งหมดลงที่เสาทั้งคู่ ส่วนหลังคาในส่วนที่เป็นปีกครอบทั้ง 4 ด้านจะมี

¹² สุจิตต์ วงษ์เทศ, “วัดไทยในสิบสองปันนา”, ใน คนไทยไม่ได้มาจากไหน (กรุงเทพฯ: เจ้าพระยา, 2527), 114.

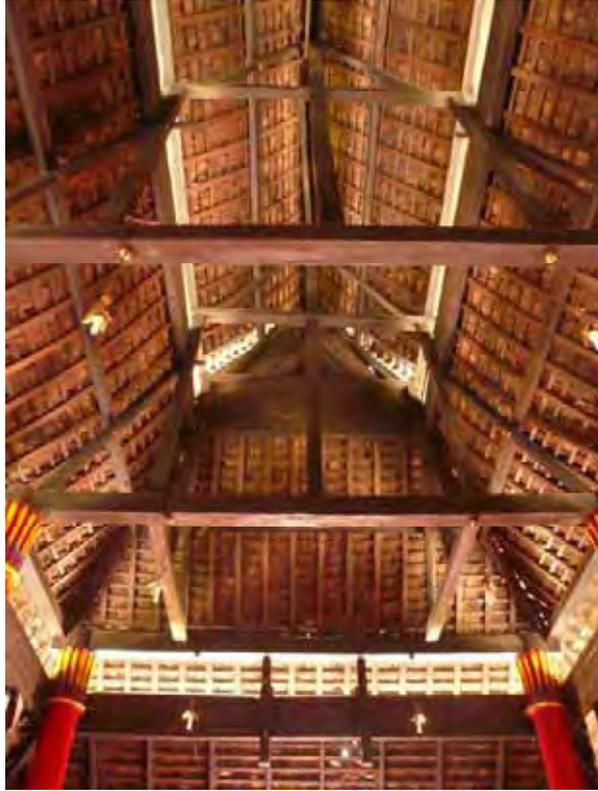
ชื่อเป็นตัวยี่ตระหว่างเสากับผนังรับน้ำหนักรับจันทันโดยรอบทั้ง 4 ด้าน ช่องว่างระหว่างหลังคา
ชั้นที่ 2 กับหลังคาปีกนก จะมีช่องแสงโดยรอบทั้ง 4 ด้าน

ภาพที่ 40 เสาร่วมในรับโครงสร้างหลังคาทั้ง 2 ชั้น

ภาพที่ 41 โครงสร้างหลังคาไม้โดยใช้การบากไม้

ภาพที่ 42 ช่องแสงระหว่างหลังคาชั้นที่ 2 กับหลังคาปีกนกโดยรอบ

ภาพที่ 43 อเสียดระหว่างเสาไม้กับผนังวิหารบริเวณหลังคาปีกนก

การประดับตกแต่ง

ส่วนการประดับตกแต่งลวดลายที่ใช้ประดับตกแต่งของวิหารคือ หน้าบัน ช่อฟ้า หางหงส์ และชาน้ำหรือแป้นน้ำย่อย เป็นลักษณะการตกแต่งของช่างพื้นบ้านแบบไทลื้อ เพราะทำแบบง่ายๆ ตามความจำเป็นจริงๆ และวัสดุส่วนใหญ่ที่ใช้จะเป็นไม้ เนื่องจากเป็นวัสดุที่มีในพื้นที่ และชาวบ้านสามารถซ่อมแซมกันเองได้

หน้าแหบ หน้าบันหรือ หน้าก่อง หน้าก่องเป็นส่วนที่เปิดโครงของหลังคาด้านหน้าวิหาร ของหลังคาทรงจั่วชั้นบน วิหารวัดต้นแหลงใช้แผ่นไม้ยาวตีแนวเฉียงตกแต่งเลียนแบบรัศมีของดวงตะวัน กรูปิดโครงสร้างหน้าจั่วทั้งด้านทิศตะวันออกและในทิศตะวันตกแล้วระบายสี ในตำแหน่งของคอสองหน้าแหบตีไม้แบ่งช่องเลียนแบบช่องลูกฟัก ภายในประดับดอกไม้แกะสลักช่องละหนึ่งดอก

ภาพที่ 44 หน้าแหบวิหารวัดต้นแหลง

ช่อฟ้า สลักไม้เป็นรูปช่อฟ้าแบบวิหารวัดภาคกลาง

ภาพที่ 45 ช่อฟ้าวิหารวัดต้นแหลง

หางหงส์ สลักแผ่นไม้เป็นรูปพญานาคติดประกอบกันสามเศียร ที่ทอดตัวตามบ้านลม ห้อยเศียรมาที่หางหงส์

ภาพที่ 46 หางหงส์วิหารวัดต้นแหลง

ชายน้ำ แกะสลักไม้แผ่นแหลมคล้ายหอกระบายสีตีกรอบชายคาชั้นที่ 2 และ 3

ภาพที่ 47 เชิงชายหรือชายน้ำ วิหารวัดต้นแหลง

ปูนปั้นรูปสัตว์ที่ประดับในส่วนต่างๆของวิหาร ที่บริเวณทางเข้าวิหารด้านหน้า จะมีสิ่งปั้นปูนปั้นอยู่คู่หนึ่ง น่าจะมีที่มาจากความเชื่อในเรื่องของสัตว์ในพระพุทธศาสนา

ภาพที่ 48 สิ่งปั้นปูนปั้นที่ทางเข้าวิหารวัดต้นแหลง

ฐานชุกชีพระประธาน ฐานก่ออิฐฉาบปูนทรงสี่เหลี่ยมยกพื้นสูง ไม่มีการก่อลดชั้นแบบฐานบัว ด้านหลังพระประธานมีผนังปูนฐานองค์พระประธานตกแต่ง “กระฉกจีน” เฉพาะด้านหน้า เป็นรูปดอกไม้แปดกลีบขนาดใหญ่

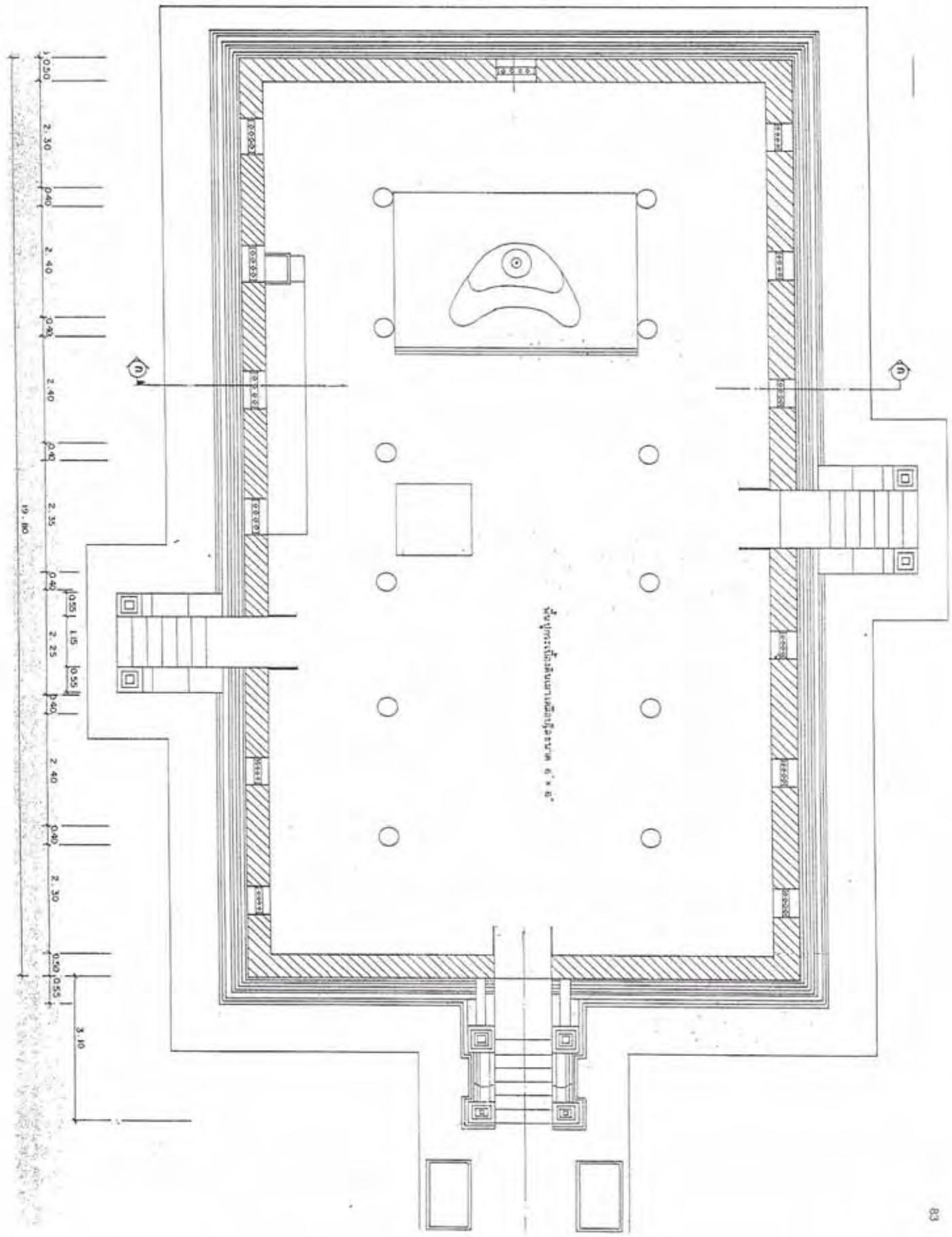
ภาพที่ 49 ฐานชุกชีพระประธานวิหารวัดต้นแหลง

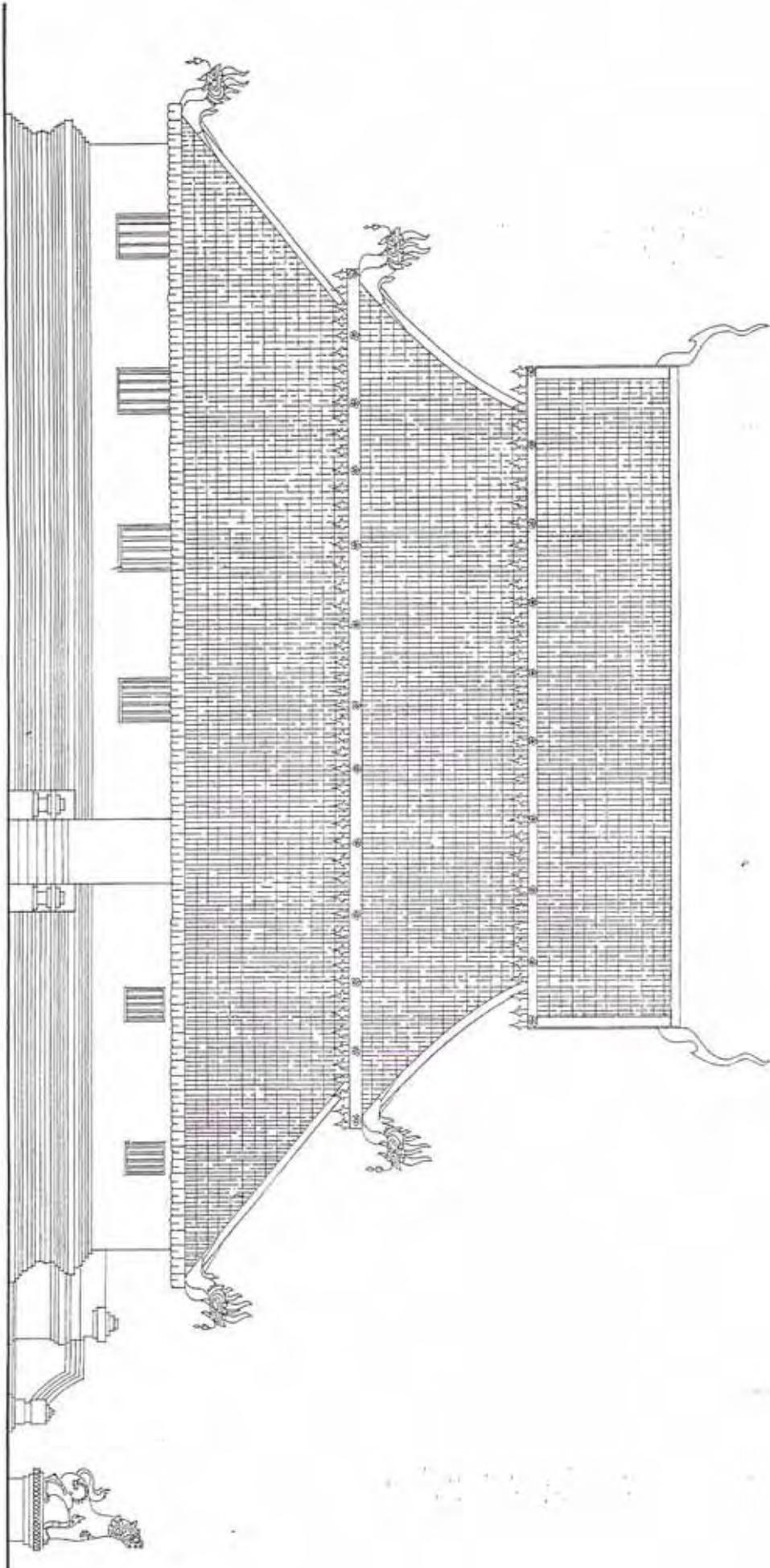
ธรรมาสน์บุษบก ก่อฐานปูนปั้นลวดลายประดับกระฉกสี่เหลี่ยมบานใหญ่สลับดี และรูปนกกปูนปั้นตัวเล็ก ๆ ที่มุมตัวเรือน หลังคาเครื่องไม้ซ้อนชั้นยอดแหลม ตกแต่งปิดทอง

ภาพที่ 50 ธรรมาสน์บุษบก วิหารวัดต้นแหลง

ပုံစံ ၁၀၀ - အောက်တိုက်ရိုက်

รูปถ่ายในวัดวัดสวนหลวง

4. วิหารไทลื้อวัดพระธาตุเบ็งสกัด

ที่ตั้งวัด

ตั้งอยู่บนเนินที่ราบด้านตะวันตกของหมู่บ้านเนินลาดไปในทิศตะวันออกสู่ทุ่งข้าวของหมู่บ้านชาวไทลื้อ หมู่ที่ 5 บ้านแก้ม ตำบลบัว อำเภอบัว จังหวัดน่าน

ประวัติวัดและการสร้างวิหาร

จากคำบอกเล่าที่มีการบันทึกสืบต่อกันมาว่าพญานาคต้องการหาชัยภูมิเพื่อสร้างเมืองใหม่แก่ราชบุตรบุญธรรมและได้พบพื้นที่ว่างมีบ่ออยู่ตรงกลางลานนั้น พญานาคเสด็จยังชัยภูมิแห่งนั้นและได้ใช้ไม้ไผ่รวกหยั่งความลึกของบ่อ แต่ไม่สามารถวัดความลึกได้เพราะไผ่รวกได้ขาดเป็นท่อนๆอย่างน่าอัศจรรย์จึงมีพระประสงค์สร้างเจดีย์ครอบบ่อน้ำนั้น พร้อมสร้างวิหารให้อยู่แนวเดียวกับพระธาตุแล้วเสร็จในปี พ.ศ.1826 และได้ทำพิธีเฉลิมฉลองพระธาตุพร้อมเมืองวรรณคร ในเวลากลางคืนของงานฉลองนั้นได้สิ่งอัศจรรย์ขึ้น เกิดแสงสว่างเรืองรองพุ่งออกมาจากยอดพระธาตุ พระจันทร์ทรงกลด แสงเรืองรอง ดังกล่าวนั้นได้พุ่งออกคล้ายกับดาวกวไปเวียนมารอบพระธาตุ เป็นสิ่งอัศจรรย์ยิ่งนัก พญานาคจึงตั้งชื่อว่า “วัดพระธาตุเบ็งสกัด” หมายถึงแสงสว่างเหมือนแสงจันทร์เดือนเพ็ญสิ่งมหัศจรรย์ที่เกิดจากเจดีย์ที่สร้างครอบบ่อน้ำนั้นและได้กลายมาเป็นชื่อของวัด ทำให้เข้าใจว่าวัดนี้ถูกสร้างมาแล้วพร้อมกับการก่อตั้งเมืองน่าน

วัดพระธาตุเบ็งสกัดได้รับการกำหนดเป็นเขตที่ดินโบราณสถาน ตามประกาศของกรมศิลปากรขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานนามว่า “วัดพระธาตุเบ็งสกัด” ตามประกาศในราชกิจจานุเสกษา เล่ม 61 ตอนที่ 65 วันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ.2487¹³ และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อปี พ.ศ.2498

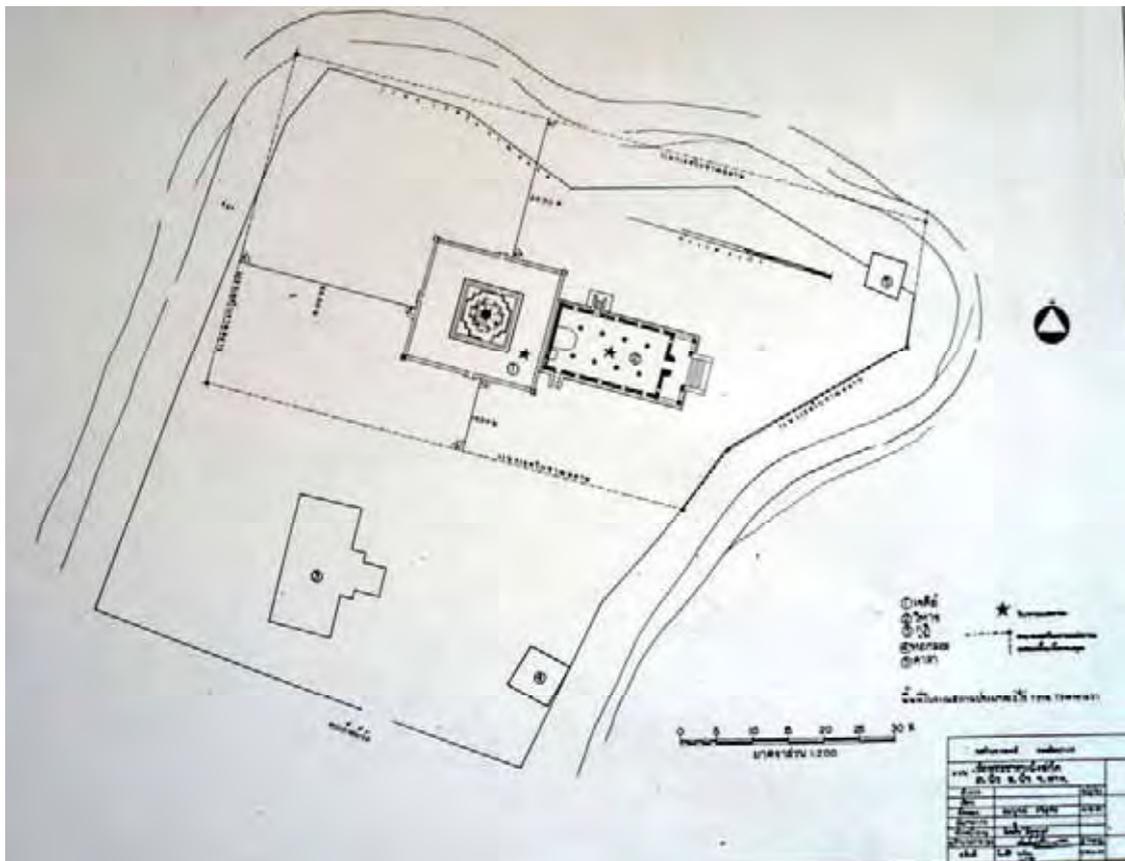
ประวัติวัดการบูรณะ การบูรณะวิหารในปี พ.ศ.2400 สมัยพญาอนันตยศ ได้มีการบูรณะลายทอง เสาววิหาร ฝ้าเพดานและฐานชุกชีองค์พระประธาน สร้างกำแพงแก้วรอบพระธาตุ¹⁴ หลังจากนั้นได้รับการบูรณะจากเจ้าเมืองเรื่อยมา จนกระทั่งในปี พ.ศ.2536 กรมศิลปากรได้ทำการสำรวจและได้ทำการบูรณะครั้งใหญ่ในปี พ.ศ.2536

¹³ กรมศิลปากร, การขึ้นทะเบียนโบราณสถานภาคเหนือ เขตความรับผิดชอบของหน่วยงานศิลปากรที่ 4ตามโครงการสำรวจ และขึ้นทะเบียนโบราณสถานของกองโบราณคดี (กรุงเทพมหานคร: กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2525), 195.

¹⁴ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ฝายวิจัยล้านนา สถาบันวิจัยสังคม, สถาปัตยกรรมไทลื้อในเขตจังหวัดน่าน (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2530), 36.

ผังบริเวณ

วัดพระธาตุเบ็งสกัดอยู่ตอนท้ายของตลาด ซึ่งเป็นบริเวณที่มีพื้นที่ลาดเอียงพื้นที่ของวัดทั้งหมดจึงตั้งอยู่บนที่สูงผืนใหญ่ มีแนวลาดลงเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติ ลักษณะนี้เป็นสมมุติฐานของการตั้งเวียงโบราณในอุดมคติ คือ เวียงวรรณคร เนื่องจากพื้นที่โดยรอบเป็นป่าละเมาะมีต้นไม้ขึ้นตามไหล่เนินลาด มองจากหน้าวัดจะเห็นหมู่บ้านอยู่เบื้องล่าง จะเห็นได้ว่าก็มีลักษณะการตั้งวัดของชาวไทลื้อที่เมืองสิบสองปันนา คือ มีวัดเป็นศูนย์กลางหมู่บ้านอยู่บนพื้นที่ที่สูงที่สุดของหมู่บ้าน

ภาพถ่ายเส้นที่ 5 ผังบริเวณวัดพระธาตุเบ็งสกัด

ที่มา : กรมศิลปากร.การขึ้นทะเบียนโบราณสถานภาคเหนือ เขตความรับผิดชอบของหน่วยงานศิลปากรที่4ตามโครงการสำรวจและขึ้นทะเบียนโบราณสถานของกองโบราณคดี

(กรุงเทพมหานคร: กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2525), .

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมการตกแต่ง

ผังอาคาร

การผังวิหารและพระธาตุเจดีย์ วางตามแนวแกนทิศโดยหันหน้าพระวิหารมุ่งตรงสู่ทิศตะวันออก รับแสงรุ่งอรุณ องค์พระธาตุวางเรียงต่อแนวแกนวิหาร ผังพื้นรอบบริเวณองค์พระธาตุจะเว้นทางเดินรอบองค์พระธาตุประมาณ 4.00 เมตร โดยรอบบริเวณพลผังวิหารวางตามยาวแบ่งเป็นสองตอน ตอนหน้าวิหารเป็นมุขหน้าโถงโล่งๆ หลังจากขึ้นบันไดหน้า ถัดมาจะเข้าสู่โถงมุขหน้าวิหารโดยที่มีประตูเข้าสู่ตัววิหาร ภายในตัววิหารประกอบด้วยเสาเรียงรายกันสองแถวตรงสู่แท่นฐานชุกชีพระประธาน ซึ่งตั้งเด่นอยู่กลาง ด้านซ้ายมือเป็นอาสนสงฆ์ก่อสูงแนวตั้งขึ้นมาประมาณ 1.00 เมตร หนา 30 เซนติเมตร ทำเป็นชั้นลดคล้ายกับเป็นที่วาง และเป็นเครื่องหมายบอกลักษณะด้านอาสนสงฆ์ ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษของงานตกแต่งแบบไทลื้อ

รูปทรงของวิหาร

เป็นวิหารก่ออิฐฉาบปูน ฐานของอาคารเป็นฐานบัวคว่ำบัวหงายตกแต่ง ผังอาคารก่อด้วยอิฐหนาใหญ่ฉาบปูนสร้างจากฐาน

ส่วนรูปทรงของหลังคาเป็นหลังคาทรงจั่ว ด้านหน้าลดหนึ่งซดช่วงห้อง 1-2 ด้านหลังลดหนึ่งซดช่วงห้อง 5-6 แต่ละซดแบ่งเป็นสองดับ ช่องว่างระหว่างดับหลังคาที่ลดใช้แผ่นไม้ปิดกรุเข้าไปในช่องว่าง หันหน้าวิหารไปในทิศตะวันออก

หลังคาทรงจั่วมีระบบโครงสร้างแบบโครงสร้างไม้ที่เป็นองค์ประกอบของตัวจั่วและชายคา โดยตั้งเสาจากพื้นขึ้นไปรับช่อเอกที่วางพาดบนหัวเสา แล้วตั้งเสาคู่รองรับช่อโทต่อชั้นกันขึ้นไปตามลำดับและใช้เสาดั้งรับอกไก่ในจุดที่สูงที่สุดของโครงสร้างหลังคาทรงจั่ว

โครงสร้างหลังคาปีกนกจะใช้ช่อเสียบเข้ากับเสาหลวง โครงสร้างดับที่สองจะใช้เสาสะโก้นหรือเสาแหบนแบบติดกับเสาหลวง ยึดช่อหลวงอีกด้านโดยพาดกับผนังวิหาร แล้วจึงตั้งเสาคู่รองรับช่อปอก ใช้จันทันรับแปวางทอดแนวโดยรอบพื้นที่หลัง ในช่วงเสาที่ 3 - 5 ผังช่อเข้ากับผนังวิหารเพื่อให้ช่ออยู่ในระดับเดียวกัน

การใช้วิหารทรงวิหารแบบทรงสูง แม้ว่าจะกดหลังคาให้ค่อมต่ำแบบช่างล้านนาดั้งเดิมและเพิ่มลวดบัวที่ฐานตอนล่างแล้วก็ตาม แต่ก็ไม่มีผลมากนัก

การเจาะช่องหน้าต่างของวิหารเล็กๆแคบๆ จะเป็นวิธีที่จะเน้นส่วนว่างของผนังด้านข้างทำให้ดูงามและมีความหนักแน่นในรูปทรงเพื่อรักษาปริมาตรของการใช้ทรงแบบเตี้ย และหนักแน่น

ภาพที่ 51 วิหารไทลื้อวัดพระธาตุเบ็งสกัด

โครงสร้างของวิหาร

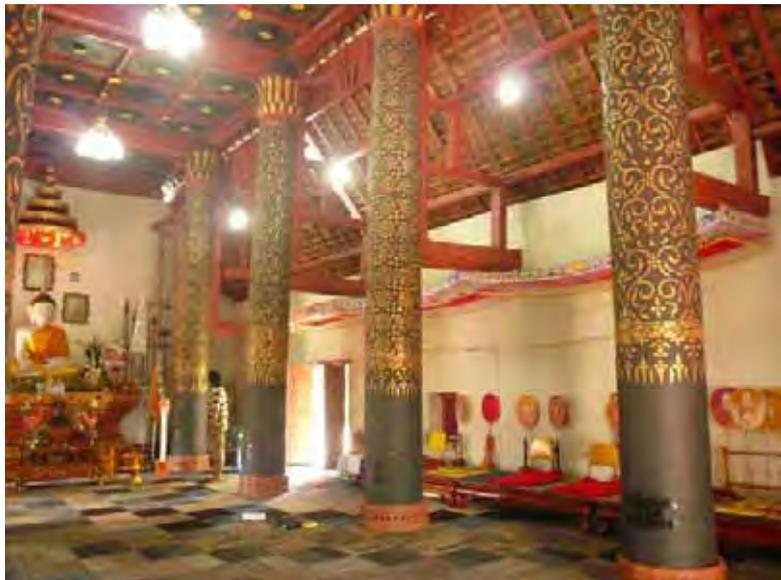
โครงสร้างส่วนฐานเป็นฐานก่ออิฐฉาบปูน ส่วนโครงสร้างของผนังเป็นผนังก่ออิฐฉาบปูน ทำหน้าที่เป็นกำแพงรับน้ำหนักโครงสร้างของหลังคา

หลังคาทรงจั่วมีระบบโครงสร้างแบบโครงสร้างไม้ที่เป็นองค์ประกอบของตัวจั่วและชายคา โดยตั้งเสาจากพื้นขึ้นไปรับช่อเอื้องที่วางพาดบนหัวเสา แล้วตั้งเสาตุ๊กตารับช่อโทต่อชั้นกันขึ้นไปตามลำดับและใช้เสาดั้งรับออกโกในจุดที่สูงที่สุดของโครงสร้างหลังคาทรงจั่ว

โครงสร้างหลังคาปีกนกใช้ช่อเอื้องเสียบเข้ากับเสาหลวง แล้วใช้เสาสะโก้นเสาแนบแนบติดกับเสาหลวงยึดช่อเอื้องอีกด้านโดยพาดกับผนังวิหาร แล้วตั้งเสาตุ๊กตารับช่อใช้จันทันรับแปวางทอดแนวโดยรอบพื้นที่หลังคา พื้นหลังคาภายในปิดฝ้าเพดาน

ภาพที่ 52 เสาร่วมในรับน้ำหนักจากโครงสร้างหลังคา

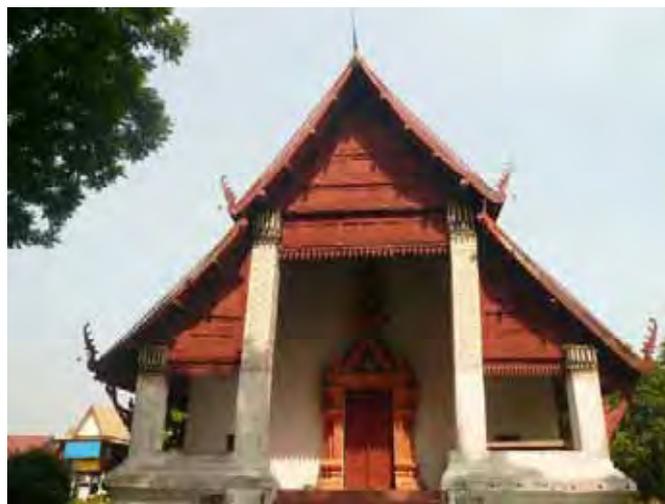
ภาพที่ 53 โครงสร้างบริเวณส่วนหลังคาปีกนก

การประดับตกแต่ง

ส่วนการประดับตกแต่งลวดลายส่วนต่างของวิหาร ใช้การแกะสลักไม้แบบลายพื้นบ้านดั้งเดิม และลายประยุกต์รัตนโกสินทร์ผสมผสานกันระหว่างลักษณะลวดลายพื้นบ้านกับลักษณะของลวดลายที่นิยมใช้ในเมือง ทำให้เกิดมีลักษณะเป็นการผสมผสานระหว่างรูปแบบใหม่กับรูปแบบเก่าเป็นลักษณะของงานร่วมสมัย เช่น ลายแกะไม้ที่ประตูและลายปูนปั้นด้านหน้าที่เป็นแบบเก่า แต่การตกแต่งปูนปั้นประดับเสากายนอกเป็นแบบใหม่

ภาพที่ 54 ลวดลายที่ประตูทางเข้าแบบลวดลายช่างพื้นบ้าน

ภาพที่ 55 ลวดลายประดับที่เสาปูนปั้นแบบลวดลายสมัยใหม่

หน้าเหนบหรือหน้าบัน ส่วนที่ปิดโครงของหลังคาด้านหน้าวิหารของหลังคาทรงจั่ว วิหารทำเลียนแบบในส่วนของชื่อต่างๆ มีการกรุแผ่นไม้ระหว่างช่องว่างของชื่อและเสาปีกอกไว้ เรียกว่า “ดอกคอกหน้าเหนบ” เป็นการแบ่งหน้าบันด้วยลูกฟักและปกกล พร้อมตกแต่งลายดอกลอย ขนาดเล็กที่ตำแหน่งบนชื่อเอกและชื่อโท

ภาพที่ 56 ลวดลายหน้าบันของวิหารวัดพระธาตุเบ็งสกัด

นาคทนต์หรือคันทวย ตัวไม้สำหรับค้ำยันรองรับน้ำหนักปลายเท้าโครงสร้างส่วน ชายคาลงมาที่ผนังข้างวิหาร เพื่อป้องกันปลายไม้เครื่องบนไม่ให้หลุดตกประกอบต่อจากไม้จันทน์ ที่ชายคาแล้วให้ปลายอีกข้างสอดยึดที่ผนัง สลักจากไม้ขนาดใหญ่แผ่นเดียวรูปพญานาคทอดเศียร ลงมาในระดับต่ำ ลำตัวโค้งม้วนหางออกมาด้านนอกค้ำชายคาและผนังวิหาร

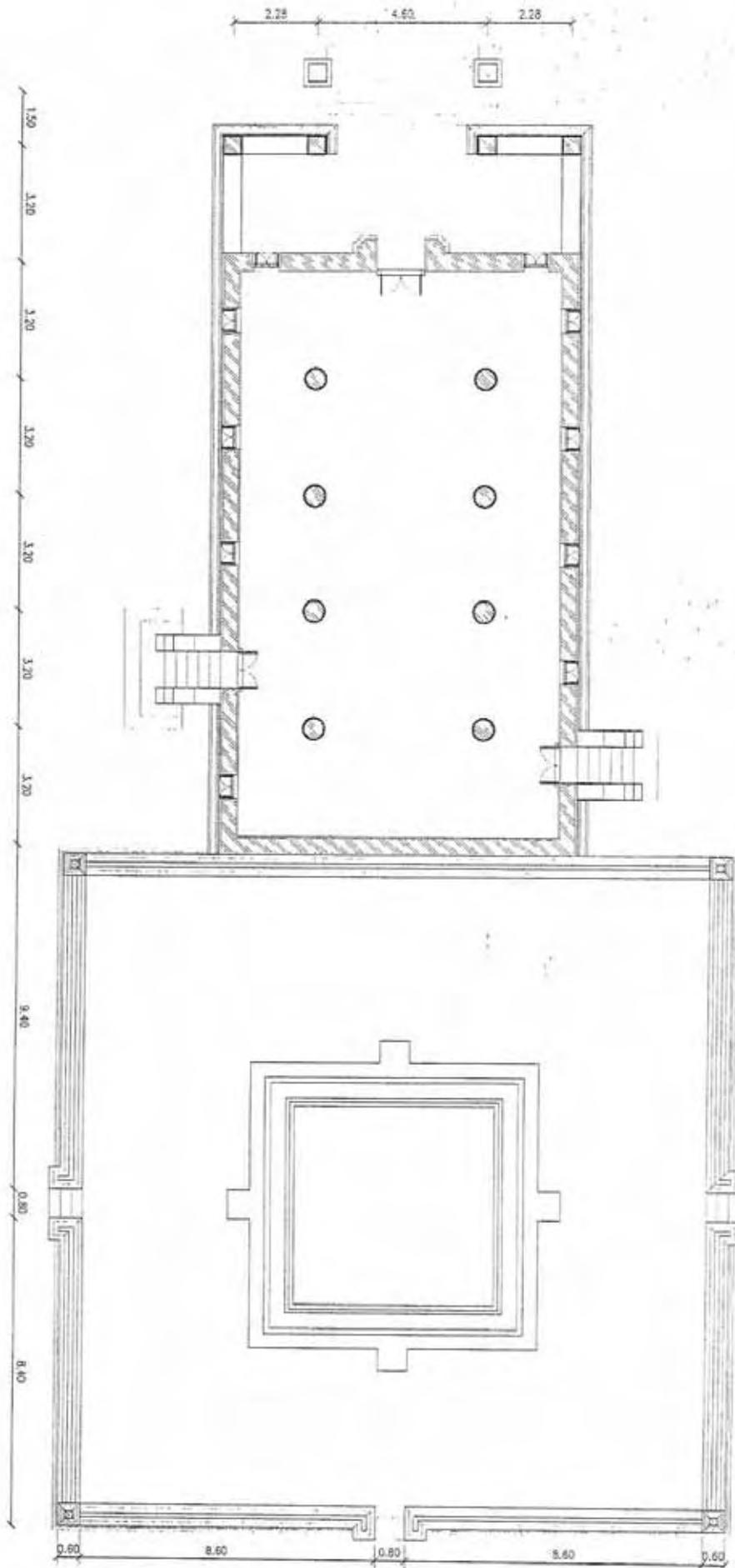
ภาพที่ 57 คันทวยของวิหารวัดพระธาตุเบ็งสกัด

ฐานชุกชีพระประธาน ก่ออิฐฉาบปูนปั้นประดับกนกปูนตักแต่งระบายสีไม่มีพนักด้านหลังพระประธานแต่ประดับกระจกบานใหญ่สามบานในระดับต่างกันที่ผนังสกัดหลัง ซึ่งชาวบ้านชาวบ้านที่เชื่อในเรื่องวิญญาณ เช่นเดียวกับวัดหนองแดง แฉงทั้งสองข้างติดเครื่องสูงเป็นวิธีจัดแบบชาวบ้าน ส่วนองค์พระประธานเป็นศิลปะแบบช่างพื้นบ้าน

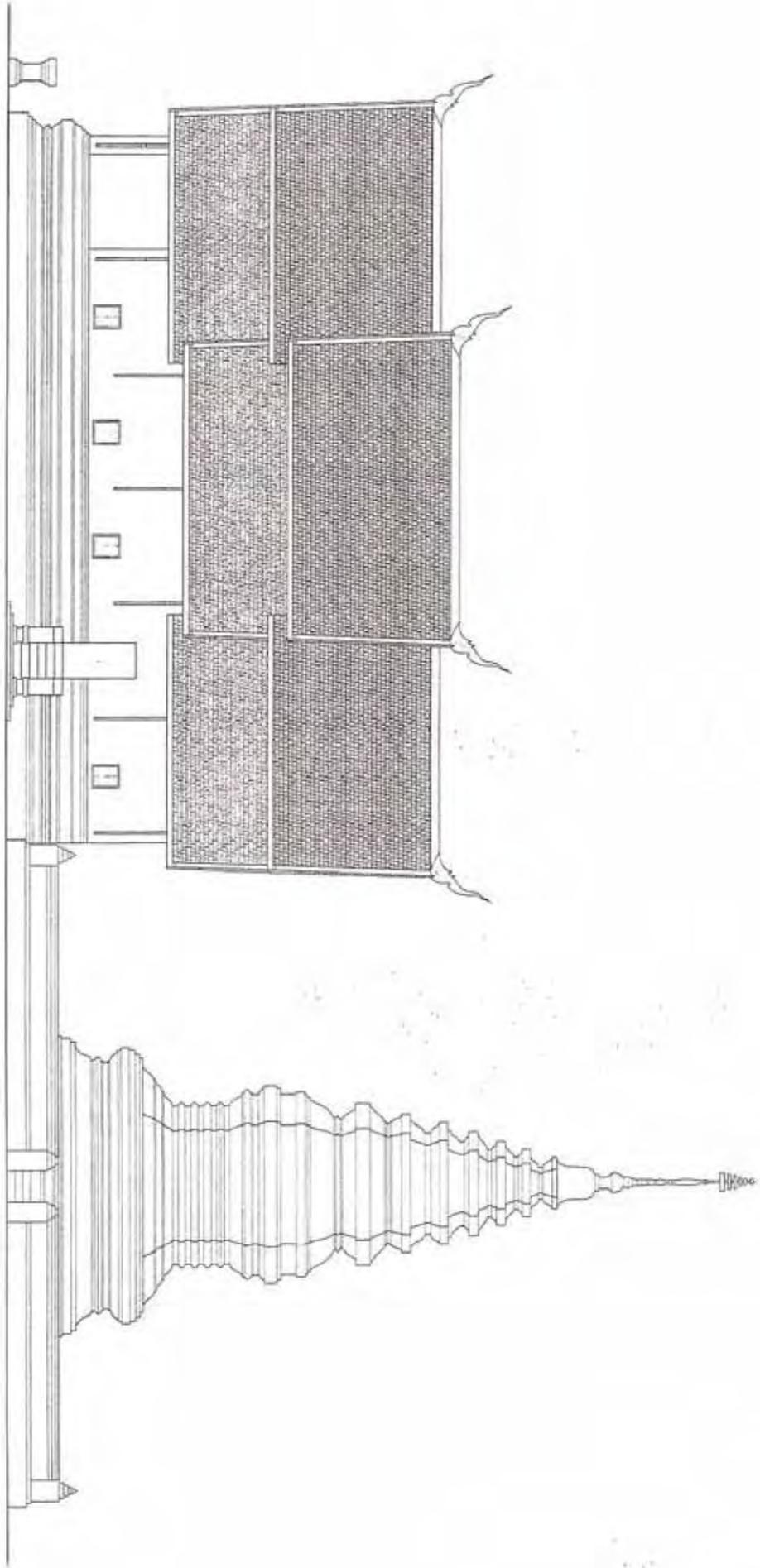

ภาพที่ 58 ฐานชุกชีพระประธานวิหารวัดพระธาตุเบ็งสกัด

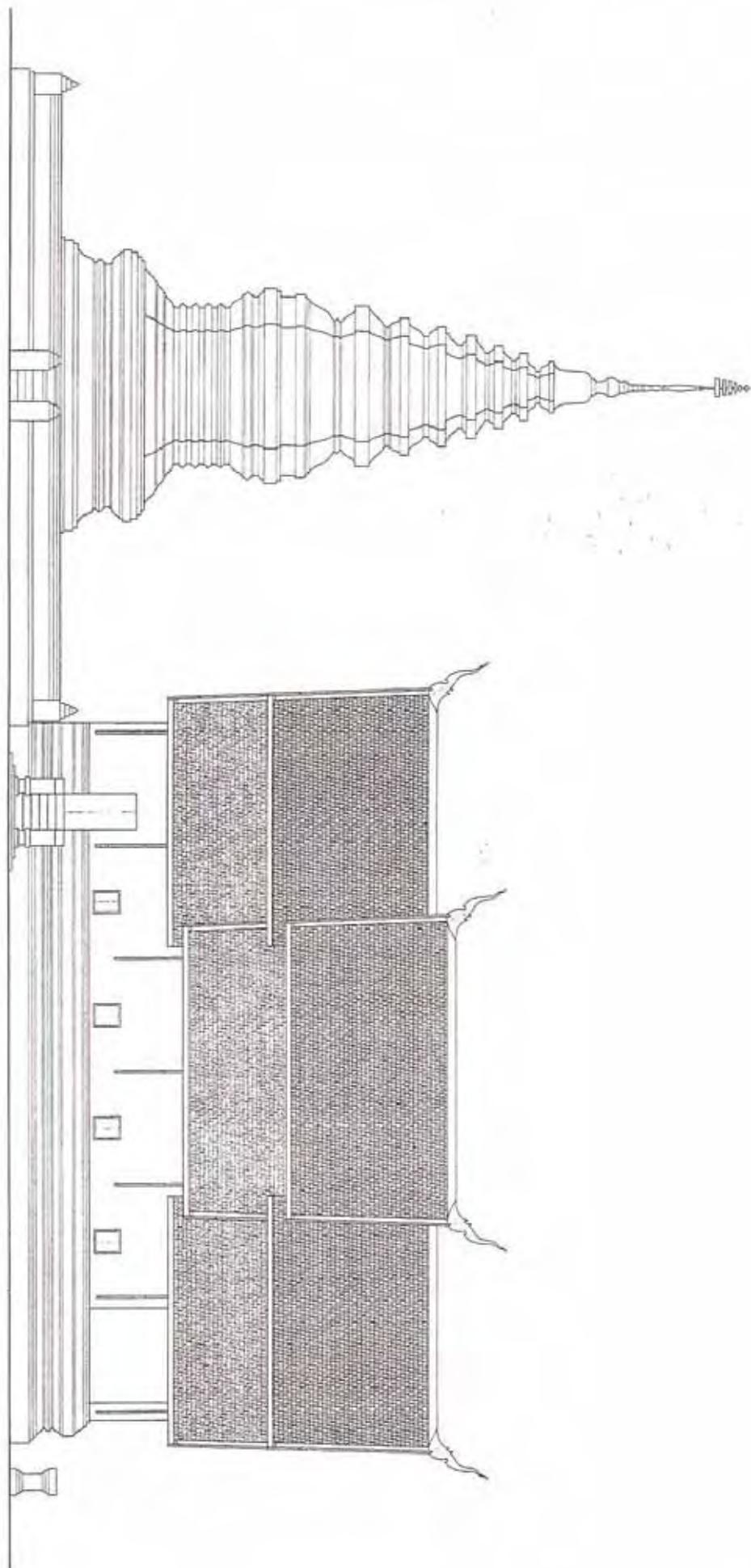
План 11. Математический кабинет

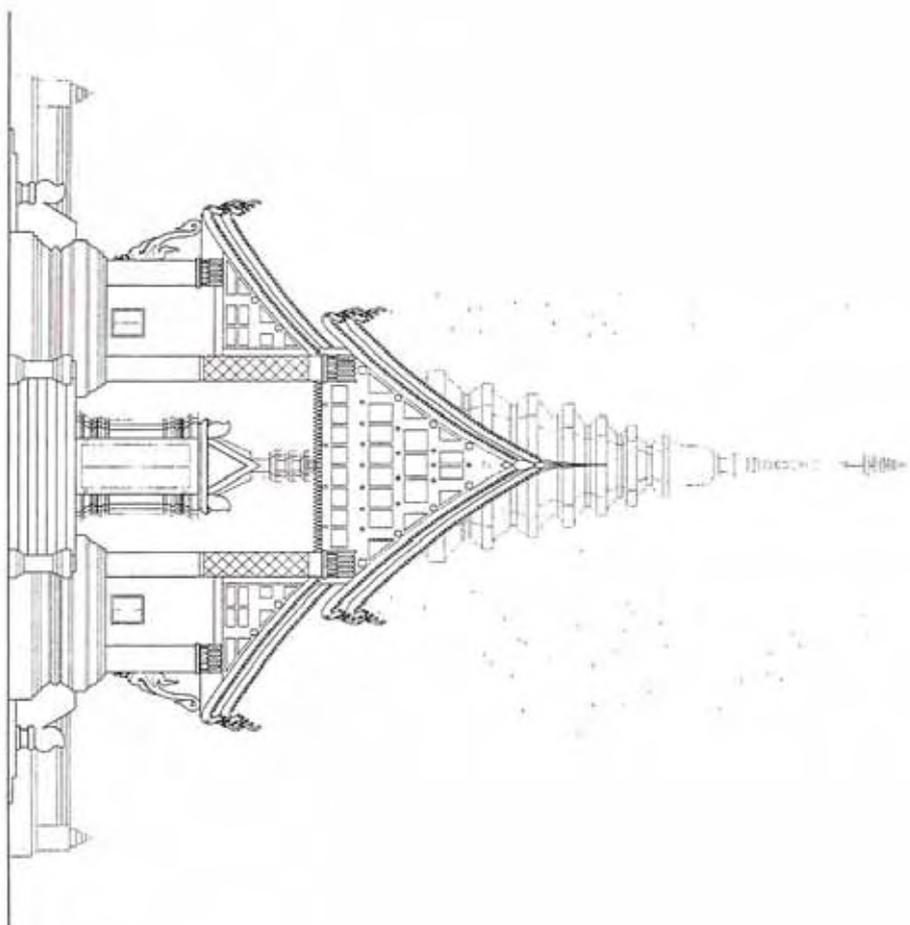
รูปแสดงเจดีย์ระฆังศรีสุพรรณบุรี. เจดีย์ระฆังศรีสุพรรณบุรี

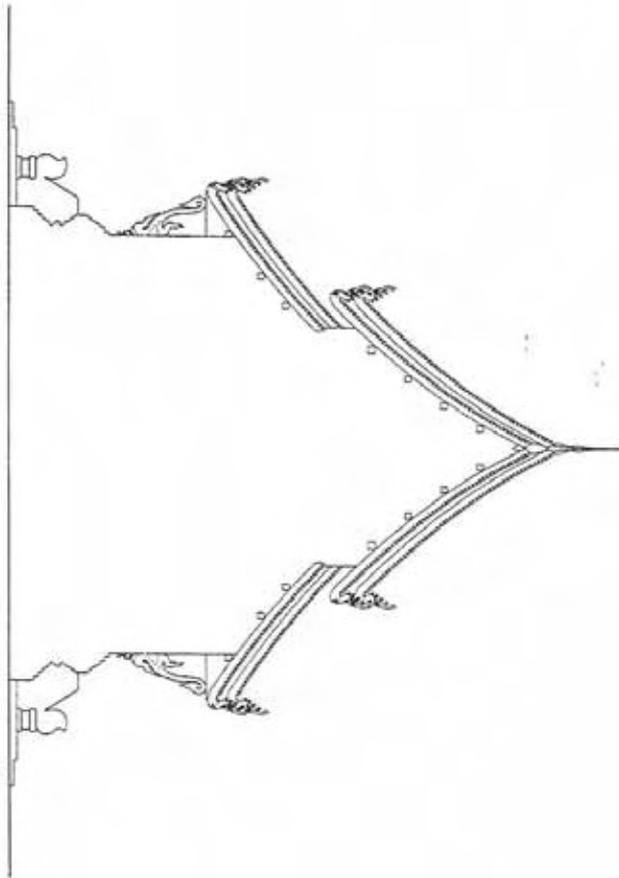
๑๖. โครงสร้างของพระธาตุศรีสุทนต์

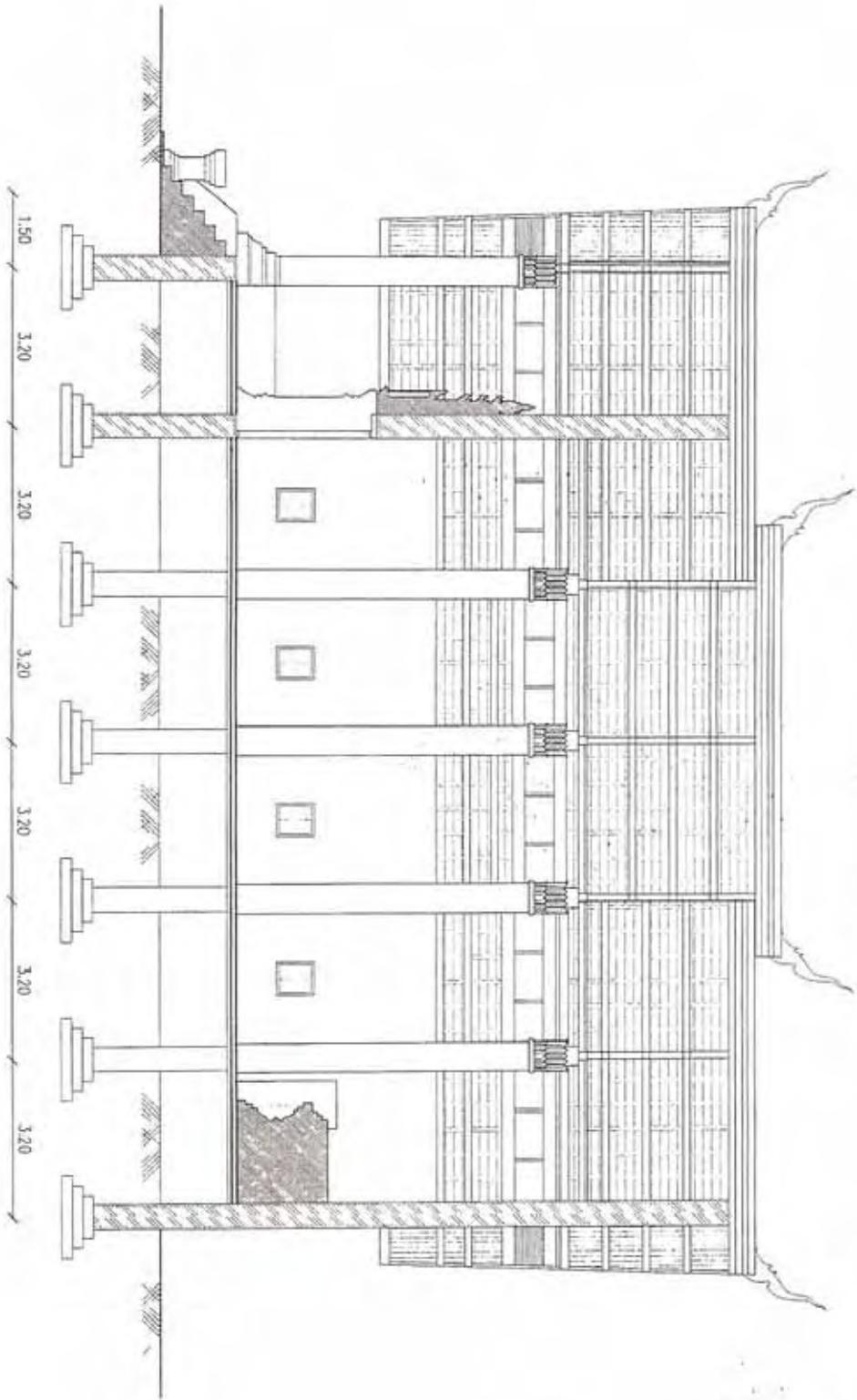

รูปปั้นปูนปั้นประดับพระอุโบสถ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร

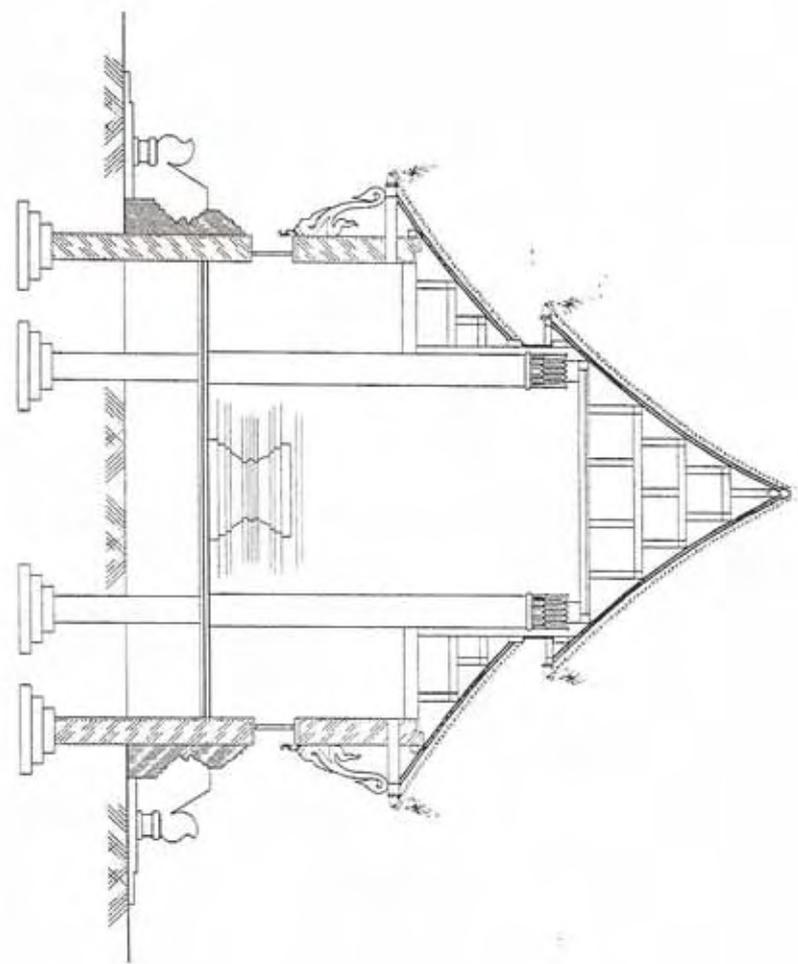
BRUNNEN-ANLAGE MIT WASSERLEITUNG

รูปตัด ก - ก อาคารพิพิธภัณฑ์เมืองลำปาง

REKONSTRUKSI DAN RESTORASI

5. วิหารไทลื้อวัดร่องแง

ที่ตั้งวัด

ตั้งอยู่บ้านร่องแง 15 หมู่ที่ 7 ตำบลวนนคร อำเภอปัว จังหวัดน่าน

ประวัติวัดและการสร้างวิหาร

จากคำบอกเล่าที่สืบทอดกันมาแสดงถึงประวัติการเข้ามาก่อตั้งหมู่บ้านของกลุ่มชาวไทลื้อที่บ้านร่องแงแห่งนี้ว่า มีบรรพบุรุษมาจากเมืองเถินในแคว้นสิบสองปันนา โดยการนำของเจ้าหลวงช้างเผือกเมื่อคราวเกิดสงคราม ได้พาชาวบ้านอพยพถอยร่นมาตั้งทัพและบ้านเมืองที่นี้วิหารคงได้สร้างพร้อมๆกับการเข้ามาก่อตั้งหมู่บ้านหนังสือประวัติวัดที่วราษอาณาจักร เล่ม 8 ระบุปีการสร้างวัดไว้เมื่อ พ.ศ.2310¹⁵

ประวัติวัดการบูรณะ

ปี พ.ศ.2478 สร้างบุษบกและเปลี่ยนหลังคาวิหาร ปี พ.ศ.2517เปลี่ยนผนังลูกดิ่งไม้เป็นผนังบล็อกซีเมนต์แบบโปร่ง และเปลี่ยนประตูไม้ด้านหน้าวิหารจากแบบปิดเปิดสองบานเป็นประตูเหล็กม้วน ในปัจจุบันสภาพวิหารค่อนข้างทรุดโทรมมีรูปแบบของผนังและประตูที่เปลี่ยนไปจากเดิม

¹⁵ ชื่อของหมู่บ้านตั้งขึ้นตามสภาพสิ่งแวดล้อม คำว่า “ฮ่อง เป็นภาษาไทลื้อหรือ ร่อง” ในภาษาพื้นเมืองเหนือ แปลว่า ร่องน้ำ และคำว่า “แง” หมายถึงต้นมะแง เป็นต้นไม้มีผลเท่าลูกส้มโอ ผิวเกลี้ยงเหมือนลูกมะนาว มีจุดคล้ายมะกรูด ต้นมะแงนี้คงขึ้นตามสองฝั่งลำเหมืองในหมู่บ้าน ปัจจุบันไม่หลงเหลือให้เห็น เข้าใจว่าได้สูญพันธุ์หมดไปแล้ว บ้านฮ่องแงน่าจะเป็นชื่อเดิมของหมู่บ้าน ต่อมาได้ตั้งชื่อหมู่บ้านขึ้นใหม่โดยเพี้ยนเสียงจากภาษาไทลื้อ เป็น “บ้านร่องแง” ในอรพรรณ เกียรตินิยมดี, หมู่บ้านร่องแง บันทึกจากนายเมือง เนตรทิพย์ อายุ 84 ปี นายแสง มานะกิจ อายุ 75 ปี นายวงศ์ เนตรทิพย์ อายุ 74 ปี ชาวไทลื้อบ้านร่องแง เมื่อ 2 ธันวาคม 2538 (เอกสารอัดสำเนา)

ภาพที่ 59 วิหารวัดร่องแก ก่อนการบูรณะครั้งปัจจุบัน

ภาพที่ 60 วิหารไทลื้อวัดร่องแก บูรณะครั้งปัจจุบัน

ผังบริเวณ

ประกอบด้วยวิหารถูกสร้างในแนวแกนหันหน้าตะวันออกเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป
ประธาน ภูมิพระในด้านทิศใต้ หอกลอง หอเวทดาหรือเสี้ยววัด

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมการตกแต่ง

ผังอาคาร

การผังวิหารวางตามแนวแกนทิศโดยหันหน้าพระวิหารมุ่งตรงสู่ทิศตะวันออก ปริมาตร
ผัง ตอนหน้าวิหารเป็นมุขหน้าโถงโล่งๆ หลังจากขึ้นบันไดหน้ามาจะมีโถงมุขหน้าเข้ามาสู่ภายใน
วิหาร ประกอบด้วยเสาเรียงรายกันสองแถวตรงสู่แท่นฐานชุกชีพระประธาน ซึ่งตั้งเด่นอยู่กลาง ผัง
พื้นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาด 8 ห้อง ผนังด้านสกัดมีขนาด 3 ห้อง ห้องกลางคือห้องมีขนาดกว้างมาก
ที่สุด และตำแหน่งของธรรมมาสน์ จะตั้งอยู่หน้าฐานชุกชีองค์พระประธาน

รูปทรงของวิหาร

เป็นวิหารก่ออิฐฉาบปูน ฐานของอาคารเป็นฐานบัวคว่ำสอบเข้าหาแนวผนังตกแต่ง
ผนังวิหารส่วนล่างก่อจากฐานเป็นปูนทึบเทาสีขาว ผนังส่วนบนเป็นลูกกรงไม้ทำให้แสงและลม
สามารถผ่านเข้ามาภายในตัววิหารช่วยให้อากาศถ่ายเทได้ดี ผนังสกัดด้านหลังพระประธานก่อทึบ
จนถึงอกไก่ ในช่วงห้องที่ 8 ห้องสุดท้ายทั้งทิศใต้และทิศเหนือเจาะช่องผนังเป็นประตู สัมพันธ์กับ
บันไดขึ้นวิหารทั้งสองด้าน ปรากฏเสาไม้สี่เหลี่ยมในแนวผนังและเสาหลวงภายในวิหารเสาไม้กลม
2 แถว จำนวน 6 คู่ แบ่งช่วงห้องของตัววิหารออกเป็น 8 ห้อง และทำหน้าที่รับน้ำหนักโครงสร้าง
ส่วนหลังคา ส่งถ่ายน้ำหนักจากหลังคาไปสู่แนวเสาในผนังของวิหาร

รูปทรงหลังคาเป็นทรงจั่วแบ่งเป็นสองระดับด้านหน้าสองชต ด้านหลังหนึ่งชต มุงด้วยแผ่น
ไม้แป้นเกล็ด หลังคาทรงจั่วมีระบบโครงสร้างแบบโครงสร้างไม้ที่เป็นองค์ประกอบของตัวจั่วและ
ชายคา โดยตั้งเสาจากพื้นขึ้นไปรับช่อเอกที่วางพาดบนหัวเสา แล้วตั้งเสาตุ๊กตารับช่อโทต่อชั้นกัน
ขึ้นไปตามลำดับและใช้เสาดั้งรับอกไก่ในจุดที่สูงที่สุดของโครงสร้างหลังคาทรงจั่ว

ภาพที่ 61 วิหารไทลื้อวัดร่องแง

โครงสร้างของวิหาร

โครงสร้างส่วนฐานเป็นฐานก่ออิฐฉาบปูน ส่วนโครงสร้างของผนังเป็นผนังก่ออิฐฉาบปูน จากการที่ไม่ได้ก่อผนังเต็ม ทำให้ต้องใช้เสาไม้ที่วางบนผนังเป็นตัวรับน้ำหนักของหลังคา ลงสู่ผนังอีกที โครงสร้างของหลังคาทรงจั่วมีระบบโครงสร้างแบบโครงสร้างไม้ที่เป็นองค์ประกอบของตัวจั่วและชายคา โดยตั้งเสาจากพื้นขึ้นไปรับช่อเอกที่วางพาดบนหัวเสา แล้วตั้งเสาคู่กตารับช่อโท ต่อชั้นกันขึ้นไปตามลำดับและใช้เสาดังรับอกไกในจุดที่สูงที่สุดของโครงสร้างหลังคาทรงจั่ว

โครงสร้างหลังคาปีกนกใช้ช่อเอกเสียบเข้ากับเสาเอกแล้วใช้เสาสะโก้นเสาแหบนแนบติดกับเสายี่ดช่อเอกอีกด้านโดยพาดกับผนังวิหาร แล้วตั้งเสาคู่กตารับช่อโทใช้จันทันรับแปวางทอดแนวโดยรอบพื้นที่หลังคา ไม่มีการปิดฝ้าเพดาน

ภาพที่ 62 โครงสร้างหลังคาทรงจั่ว ระบบคู่กตารับ

ภาพที่ 63 โครงสร้างบริเวณปีกนก มีชื่อยึดโครงสร้างกับเสาประธาน

การประดับตกแต่ง

ส่วนการประดับตกแต่งลวดลายที่ใช้ประดับตกแต่งที่ฐานชุกชี ธรรมมาสน์ หน้าบัน ปั้นลมและเชิงชายต่างๆ เป็นการทำงานของช่างไทลื้อแบบดั้งเดิม และมีงานจิตรกรรมฝาผนังดั้งเดิม ผสมกับจิตรกรรมฝาผนังที่มีการเขียนขึ้นมา ในการบูรณะครั้งล่าสุด

หน้าแหบหรือหน้าบัน ใช้แผ่นไม้ตีปิดส่วนโครงสร้างหน้าจั่วและประดับด้วยไม้ฉลุ แกะสลักเป็นลวดลายก้านขดมีเทพพนม ในส่วนของหน้าจั่วปีกนกและสาหร่ายรวงผึ้งหรือโก่งคิ้ว จะตกแต่งไม้แกะลายก้านขด

ภาพที่ 64 ลวดลายหน้าบันของวิหารวัดร่องแง

นาคทัณฑ์หรือคันทวย นอกจากทำหน้าที่รับน้ำหนักโครงสร้างส่วนชายคาลงมาที่ผนังข้างวิหาร ยังเป็นองค์ประกอบทางศิลปกรรมการตกแต่งที่เป็นจุดเด่นกล่าวคือ นาคทัณฑ์ ดั้งนั้นแกะสลักรูปยักษ์ ลิง ครุฑ สัตว์หิมพานต์ ระบายสีตามแบบอย่างช่างฝีมือชาวบ้าน

ภาพที่ 65 คันทวยแกะสลักเป็นยักษ์

ฐานชุกชีพระประธาน ก่ออิฐฉาบปูนแบบฐานบัวคว่ำบัวหงายประดับกระจกแผ่นสีเหลี่ยมผืนผ้าแนวตั้งรอบฐาน มีการประดับกระจกสีตามแบบฐานชุกชีของวิหารไทลื้อโดยทั่วไป

ภาพที่ 66 ฐานชุกชีองค์พระประธานวิหารวัดร่องแก

ธรรมมาสน์บุษบก ก่อฐานปูนปั้นลวดลายฉลุสีทอง ตัวเรือนเป็นเครื่องไม้ปิดผนัง
ครึ่งหนึ่ง หลังคาหนึ่งชั้นซ้อนกันยอดแหลมตกแต่งลวดลายปิดทอง

ภาพที่ 67 ธรรมมาสน์บุษบกวิหารวัดร่องแง

ธรรมมาสน์แบบกระทง ลวดลายที่ใช้ในการตกแต่งและรูปทรง มีความกลมกลืน
และเหมาะสมลงตัว ที่ฐานของธรรมมาสน์จะยึดติดกับพื้นวิหาร เป็นฐานแบบทานรับกระทงตกแต่ง
ด้วยลวดบัว ตอนบนเป็นไม้หุ้มด้วยเสามีกรอบรอบแปดเหลี่ยม

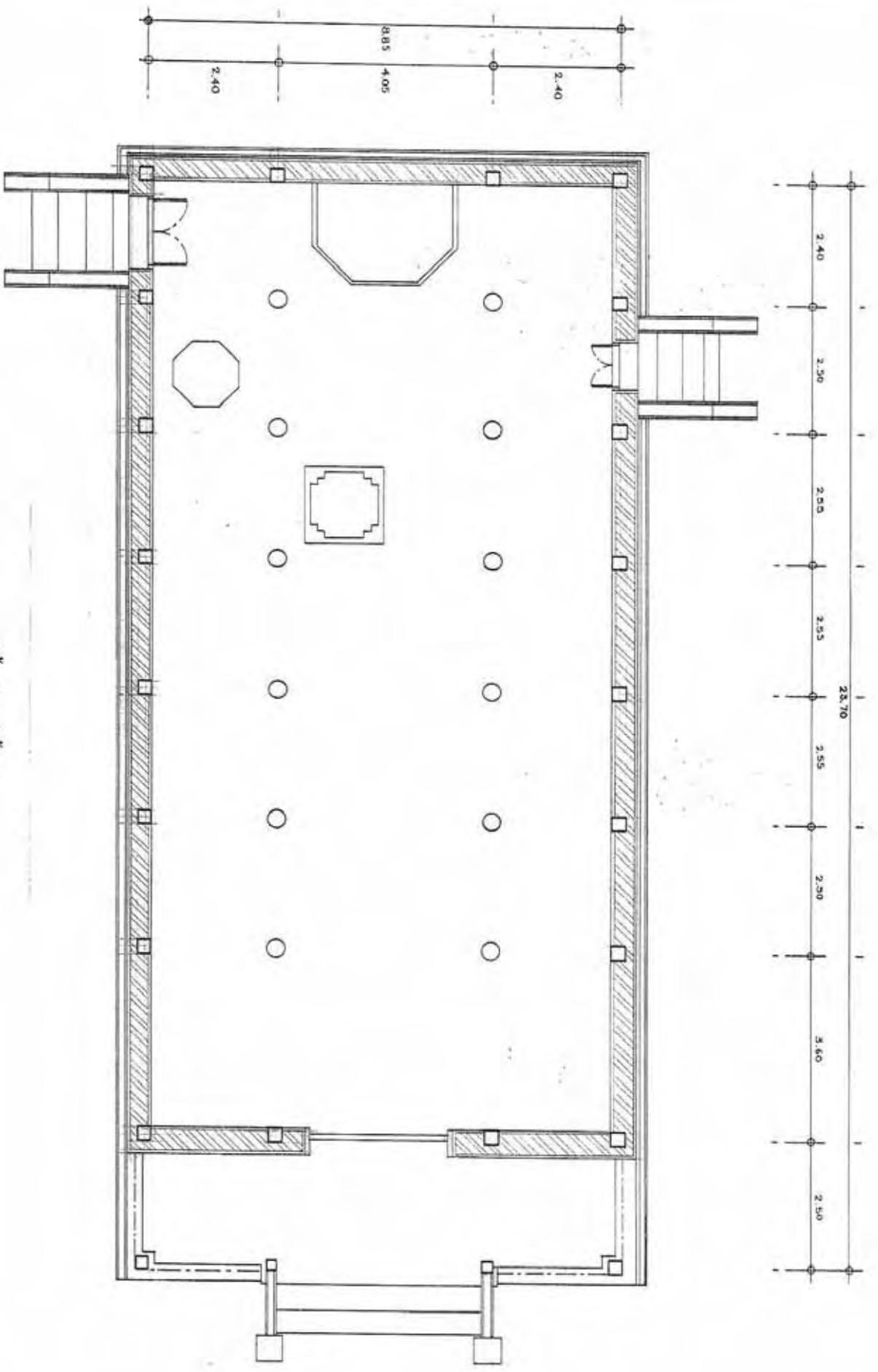
ภาพที่ 68 ธรรมมาสน์แบบกระทงที่วิหารวัดร่องแง

ธรรมเนียมแบบที่มีที่นั่งสำหรับพระขึ้นนั่งเทศน์ได้ ลวดลายและรูปแบบการแกะสลักที่ใช้ในการตกแต่ง และการเขียนสีทองเป็นรูปเทวดาตามความเข้าใจแบบไทลื้อ หัวเสาทำเป็นวงกลมรูปดวงอาทิตย์ รวบบันไดแต่งเป็นนาคหัวโต

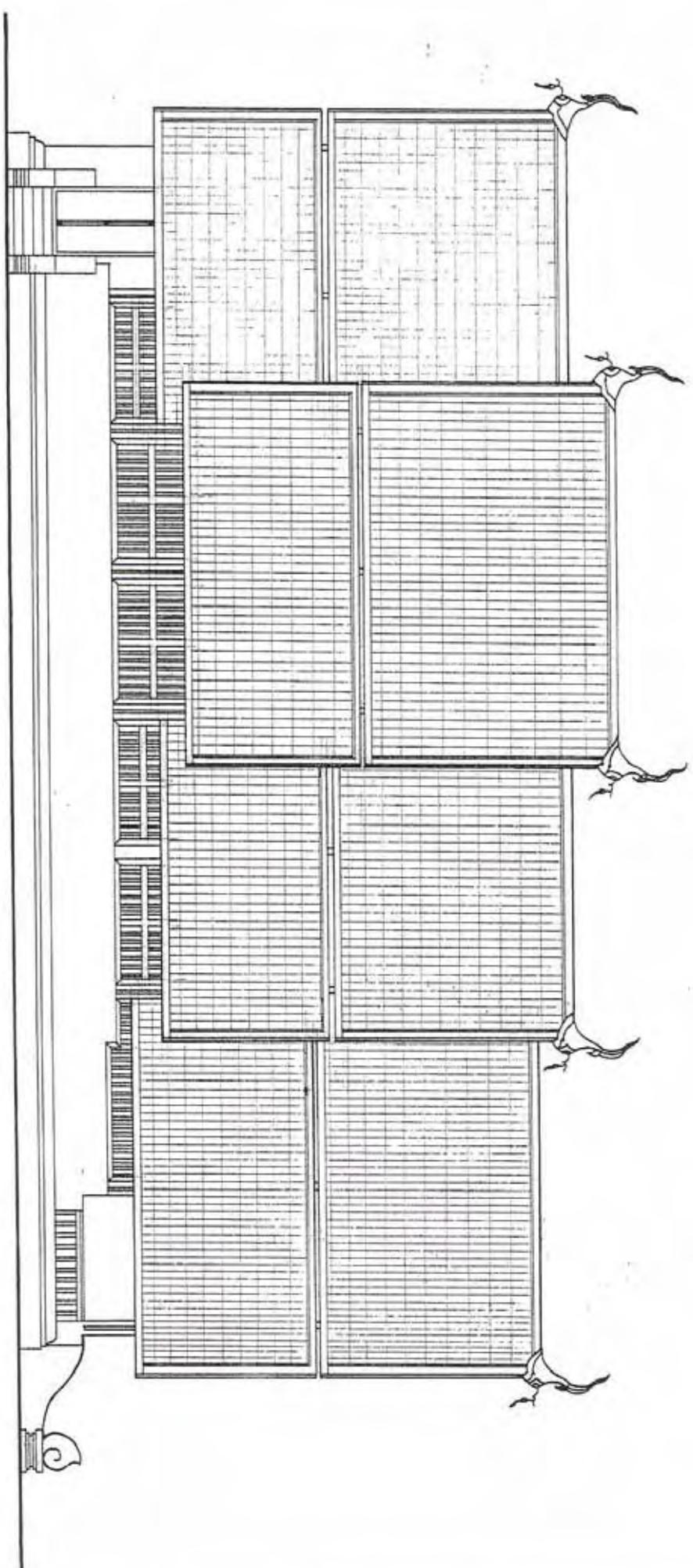

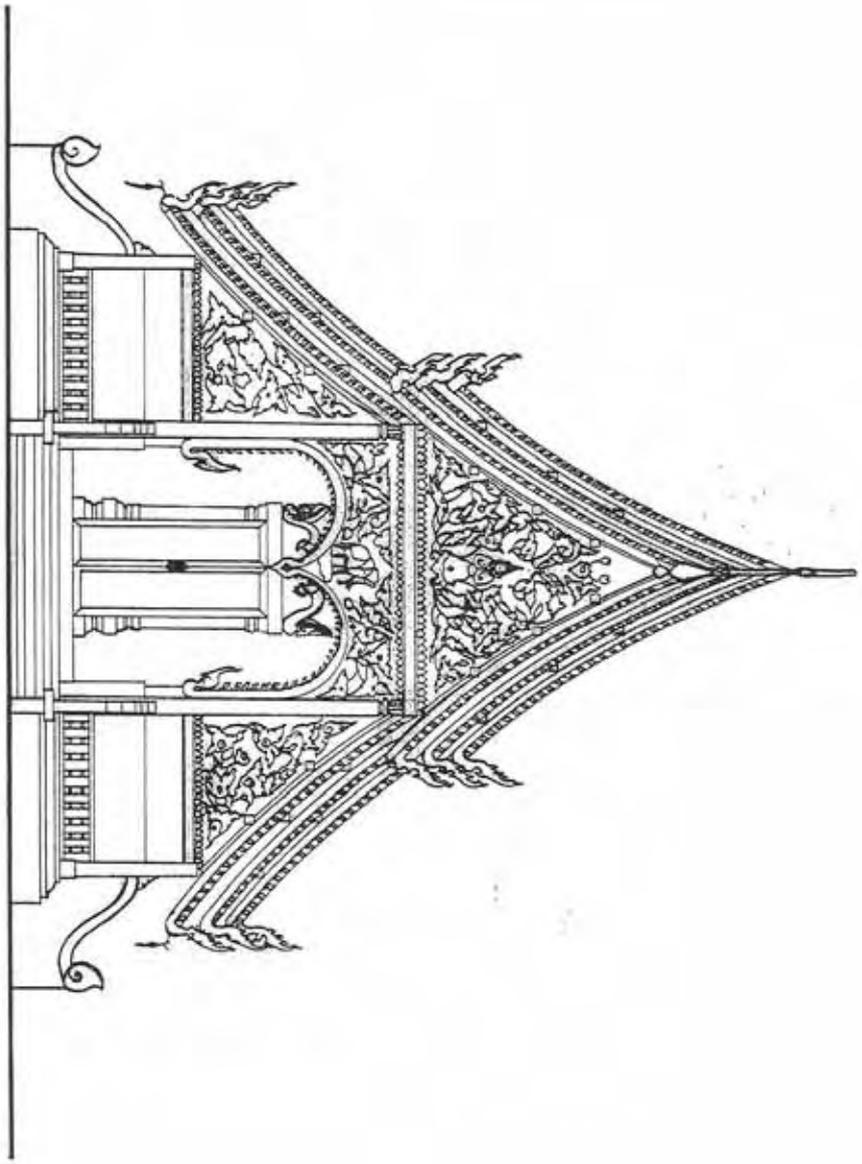
ภาพที่ 69 ธรรมเนียมแบบมีที่นั่งสำหรับพระขึ้นนั่งเทศน์ได้ที่วิหารวัดร่องแง

РАСПЛАН ПЕРЕКРЫТИЯ

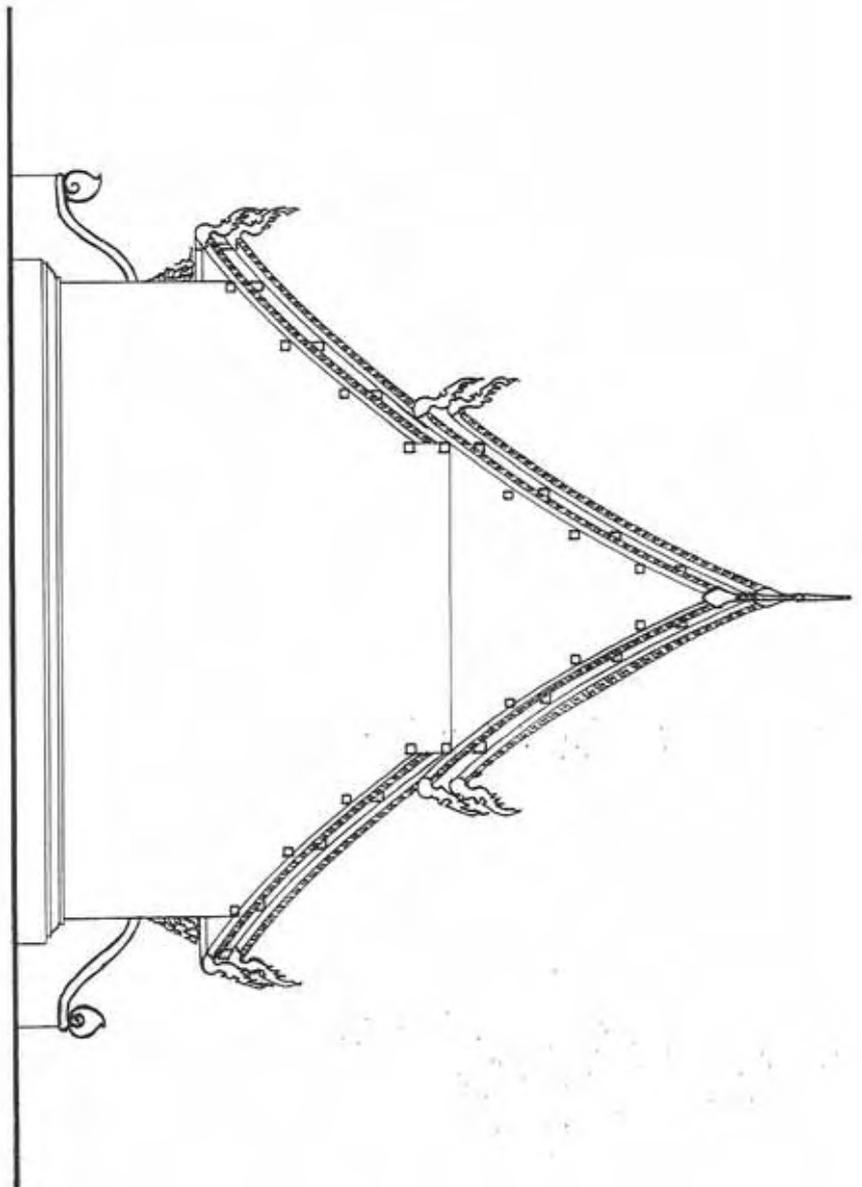

საბანკო ოფისი

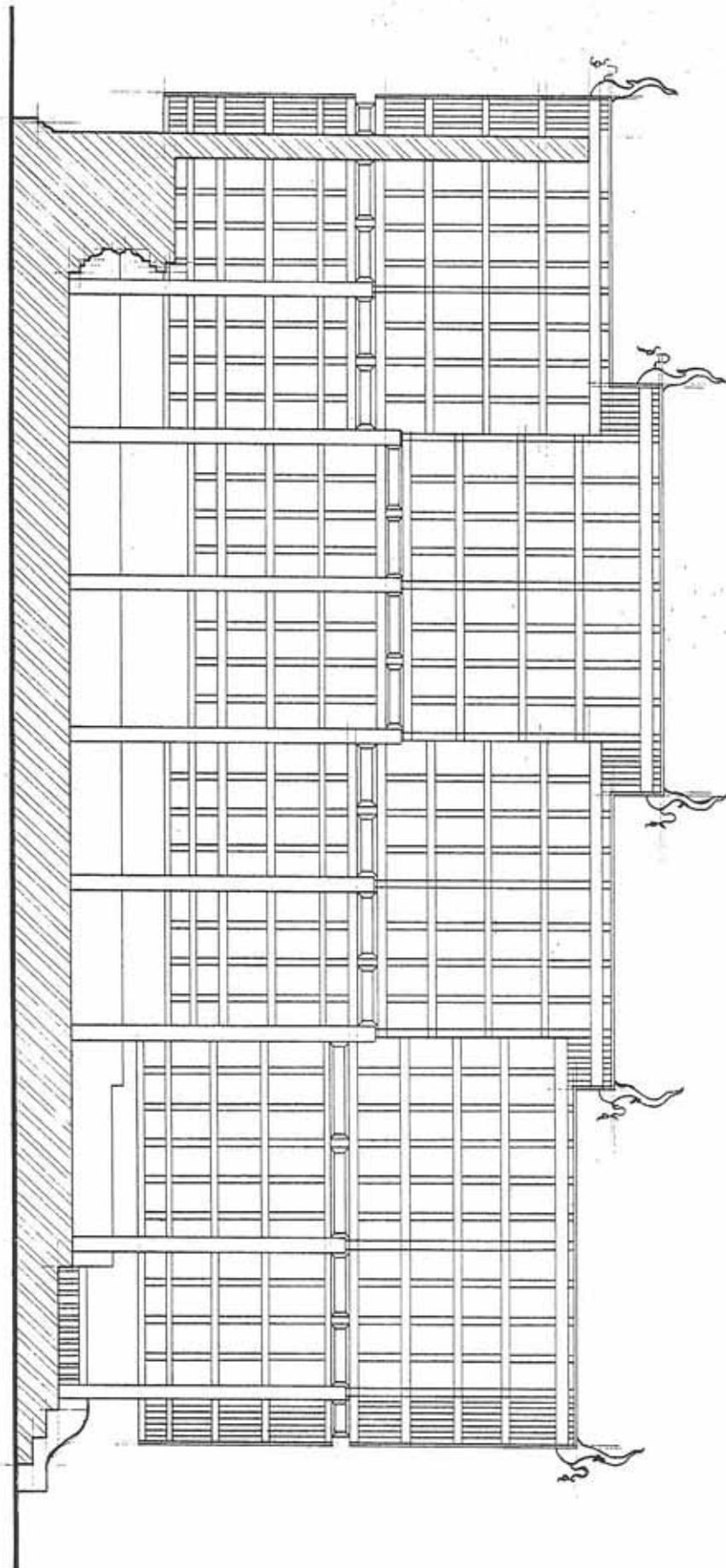

รูปปั้นพระพุทธรูปปางนาคปรก วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

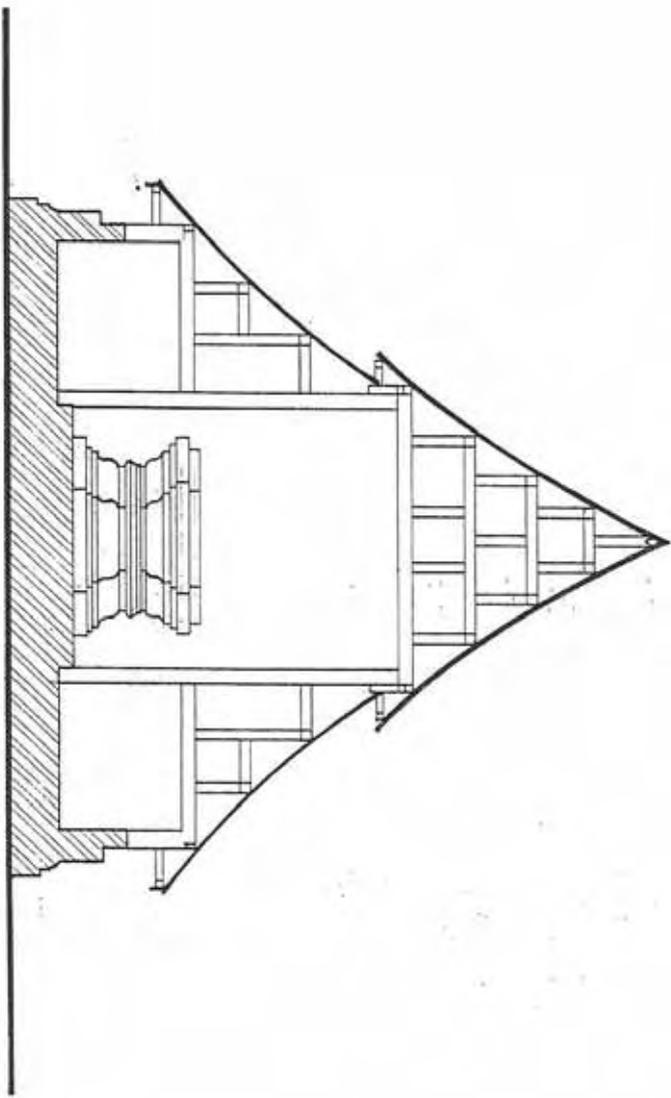

รูปถ่ายแบบศิลปะจากพิพิธภัณฑ์เมือง
กรุงเทพมหานคร

СІМБІОЗ - ПІСЛЯСОВІТНА

სტრუქტურული გეგმა

6. วิหารไทลื้อวัดหนองบัว

ที่ตั้งวัด

บ้านหนองบัว เลขที่ 106 ตำบลป่าคา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน

ประวัติวัดและการสร้างวิหาร

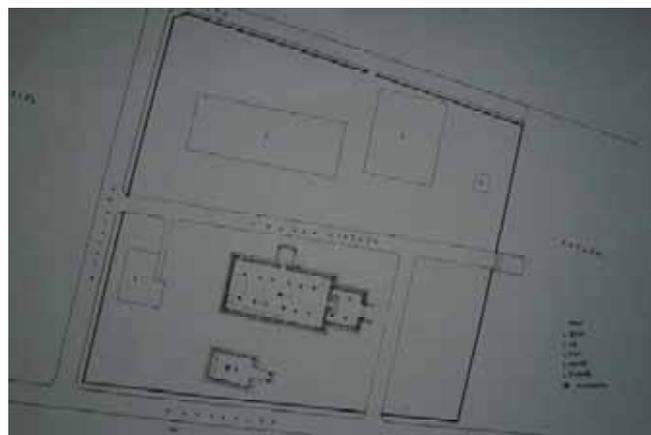
เดิมวัดหนองบัวตั้งอยู่ที่ริมหนองบัว(หนองน้ำประจำหมู่บ้าน) ซึ่งอยู่ห่างจากที่ตั้งวัดปัจจุบันไปทางทิศตะวันตกประมาณ 500 เมตร และต่อมาได้ย้ายมาตั้งในที่ปัจจุบันประมาณการสร้างตามทะเบียนวัดของกองพุทธศาสนสถาน คาดว่าสร้างเมื่อ พ.ศ.2315 โดยครูบาทองสุนันตะนำชาวบ้านย้ายวัดจากกลางทุ่งนาท้ายหมู่บ้านมาสร้างวัดประจำหมู่บ้านในที่ปัจจุบัน

ประวัติวัดการบูรณะ

การบูรณะวิหาร ในปี พ.ศ.2479 พระจันสุริโยช่อมแซมวิหารโดยดัดแปลงประตูใหม่หรือช่อมแซมหลังคาวิหาร โดยกรมศิลปากรในปี พ.ศ.2538 กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนและกำหนดขอบเขตในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 97 ตอนที่ 159 ลงวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2523

ผังบริเวณ

ประกอบด้วย วิหารที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสร้างหันหน้าทิศตะวันออก ทางด้านทิศใต้ของวิหารมีอุโบสถ กุฏิพระสงฆ์ในทิศเหนือ หอกลอง หอเทวดาหรือเสี้ยววัดในด้านทิศตะวันออก ทางเข้าหลักของวัดอยู่ด้านตะวันออก และมีทางเข้าในด้านทิศตะวันตกด้านทิศใต้ของแผนผัง

ภาพลายเส้นที่ 6 ผังบริเวณวัดหนองบัว

ที่มา : กรมศิลปากร.การขึ้นทะเบียนโบราณสถานภาคเหนือ เขตความรับผิดชอบของหน่วยงานศิลปากรที่4ตามโครงการสำรวจและขึ้นทะเบียนโบราณสถานของกองโบราณคดี

(กรุงเทพมหานคร : กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2525), 215.

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมการตกแต่ง

ผังอาคาร

การผังวิหารวางตามแนวแกนทิศโดยหันหน้าพระวิหารมุ่งตรงสู่ทิศตะวันออก ผังอาคารด้านหน้าวิหารเป็นมุขโถงคลุมบันได ในแนวแกนตะวันออกและตะวันตก ผังอาคารมีขนาด 7 ห้อง เป็นมุขโถงคลุมบันได 2 ห้องรวมเป็น 9 ห้อง ทิศเหนือเป็นมุขบันไดในช่วงห้องเสาที่ 6 ฐานวิหารประกอบด้วยบันไดขึ้นสู่วิหารด้านหน้า ในทิศตะวันออกและด้านข้างวิหารในทิศใต้และทิศเหนือ ภายในวิหารประกอบด้วยแท่นอาสนะสงฆ์ที่นั่งของพระภิกษุสงฆ์ สร้างให้อยู่สูงกว่าพื้นวิหาร เพื่อแยกพื้นที่ระหว่างสงฆ์และฆราวาส อยู่ทางด้านใต้ซิดผนังในห้องที่ 4-7 และมีธรรมาสน์ทรงปราสาทในบริเวณห้องที่ 5 ในห้องที่ 7 เป็นแท่นที่ประดิษฐานพระประธานติดด้านผนังสกัด

รูปทรงของวิหาร

เป็นวิหารแบบปิดทึบทรงโรง หลังคามุงกระเบื้องดินเผา “ดินขอ” ชั้นดัดสองชั้นคลุมต่ำ ศิลปกรรมการตกแต่งวิหารส่วนใหญ่ เป็นงานปั้นปูนประดับหลังคา และแท่นธรรมาสน์ ชุ้มประตูประดับลวดลายเขียนสี องค์ประกอบที่เป็นเครื่องไม้ อาทิ เช่น ธรรมาสน์ทรงปราสาท แท่นเทียนหรือสถูปภัณฑ์แบบชั้นบันได ที่ตกแต่งด้วยการเขียนสีและลงรัก ปิดทอง

ฐานของวิหารเป็นฐานบัวคว่ำสอบเข้าหาแนวผนังตกแต่ง ผนังวิหารส่วนล่างก่อจากฐานเป็นปูนทาสีขาว ฐานวิหารประกอบด้วยบันไดขึ้นสู่ วิหารด้านหน้าในทิศตะวันออกและด้านข้างวิหารในทิศใต้และทิศเหนือ

ภาพที่ 70 วิหารไทลื้อวัดหนองบัว

โครงสร้างของวิหาร

หลังคาทรงจั่วมีระบบโครงสร้างแบบ “โกม” หรือรูปแบบที่คล้ายกับ ระบบมั่วต่างไหม ของล้านนา โดยตั้งเสาหลวงจากพื้นขึ้นไปรับช่อหลวง ที่วางพาดบนหัวเสาแล้วตั้งเสาตุ๊กตารับช่อ โทต่อชั้นกันขึ้นไปตามลำดับ และใช้เสาตั้งรับออกโกในจุดที่สูงที่สุดของโครงสร้างหลังคาทรงจั่ว

โครงสร้างหลังคาปีกนกใช้ช่อหลวงเสียบเข้ากับเสาหลวง แล้วใช้เสาสะโก้นหรือเสา แหนบแนบติดกับเสาหลวงยึดช่อหลวงอีกด้านโดยพาดกับผนังวิหาร แล้วตั้งเสาตุ๊กตารับช่อปีกนกว่า จันทันรับแปวางทอดแนวโดยรอบพื้นที่หลังคา พื้นหลังคาภายในปิดฝ้าเพดาน

ภาพที่ 71 เสาร่วมในรับน้ำหนักโครงสร้างหลังคา

ภาพที่ 72 โครงสร้างหลังคาบริเวณปีกนก

หน้าแหบหรือหน้าบัน ส่วนที่เปิดโครงของหลังคาด้านหน้าวิหารของหลังคาทรงจั่ว ชั้นบนของวิหารวัดหนองบัวแบ่งได้ 2 แบบ แบบแรกคือหน้าบันวิหารชุดแรกทำเลียนแบบในส่วนของชื่อต่างๆกรุแผ่นไม้ระหว่างช่องว่างของชื่อและเสาปีกไว้ เรียกว่า “ดอกคอกหน้าแหบ” เป็นการแบ่งหน้าบันด้วยลูกฟักและปกกล พร้อมตกแต่งลายดอกประจำยามปิดกระจกระบายสี

ภาพที่ 73 หน้าบันแบบที่เรียกว่า “ดอกคอกหน้าแหบ”

แบบที่สอง คือ หน้าบันของมุขส่วนหน้าวิหาร ใช้แผ่นไม้ยาวกรูปิดโครงสร้างหน้าจั่วและ
เว้นช่องเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าเท่าๆกัน ภายในช่องสี่เหลี่ยมแกะสลักไม้เป็นดอกประจำยาม ตกแต่ง
ด้วยการประดับกระจกสี มีการตกแต่งหน้าบันเฉพาะด้านทิศตะวันออก

ภาพที่ 74 หน้าบันที่หลังคาถัดจากมุขโถงทางเข้าวิหาร

บันไดสิงห์ปูนปั้น หนึ่งคู่ตั้งอยู่ในตำแหน่งข้างราวบันไดทางขึ้นวิหารในทิศตะวันออก
เป็นสิงห์อยู่ในท่ายืนศีรษะก้มหน้าแบบสิงห์ภาคกลาง

ภาพที่ 75 บันไดสิงห์ปูนปั้นทางเข้าด้านหน้าวิหาร

ฐานชุกชีพระประธาน ก่ออิฐฉาบปูน ปั้นประดับกนกปูนตกแต่งกระจกลีหรือ กระจก
จีนเป็นรูปดอกไม้ขนาดใหญ่

ภาพที่ 76 การประดับกระจกลีที่ฐานชุกชีพระประธาน

ธรรมาสันบุษบก ก่อฐานปูนปั้นในผังแปดเหลี่ยมแบบฐานบัวคว่ำบัวหงาย ประดับ
กระจกลีประดับ ตัวเรือนเป็นเครื่องไม้หลังคาซ้อนสี่ชั้น ยอดแหลมตกแต่งปิดทองเขียนสี

ภาพที่ 77 ธรรมาสันบุษบกวิหารวัดหนองบัว

ช่อฟ้า บั้นปูนเป็นรูปนกหัสดีลิงค์ มีลักษณะเป็นการผสมกันระหว่างหงส์ กับช้างรวมกัน

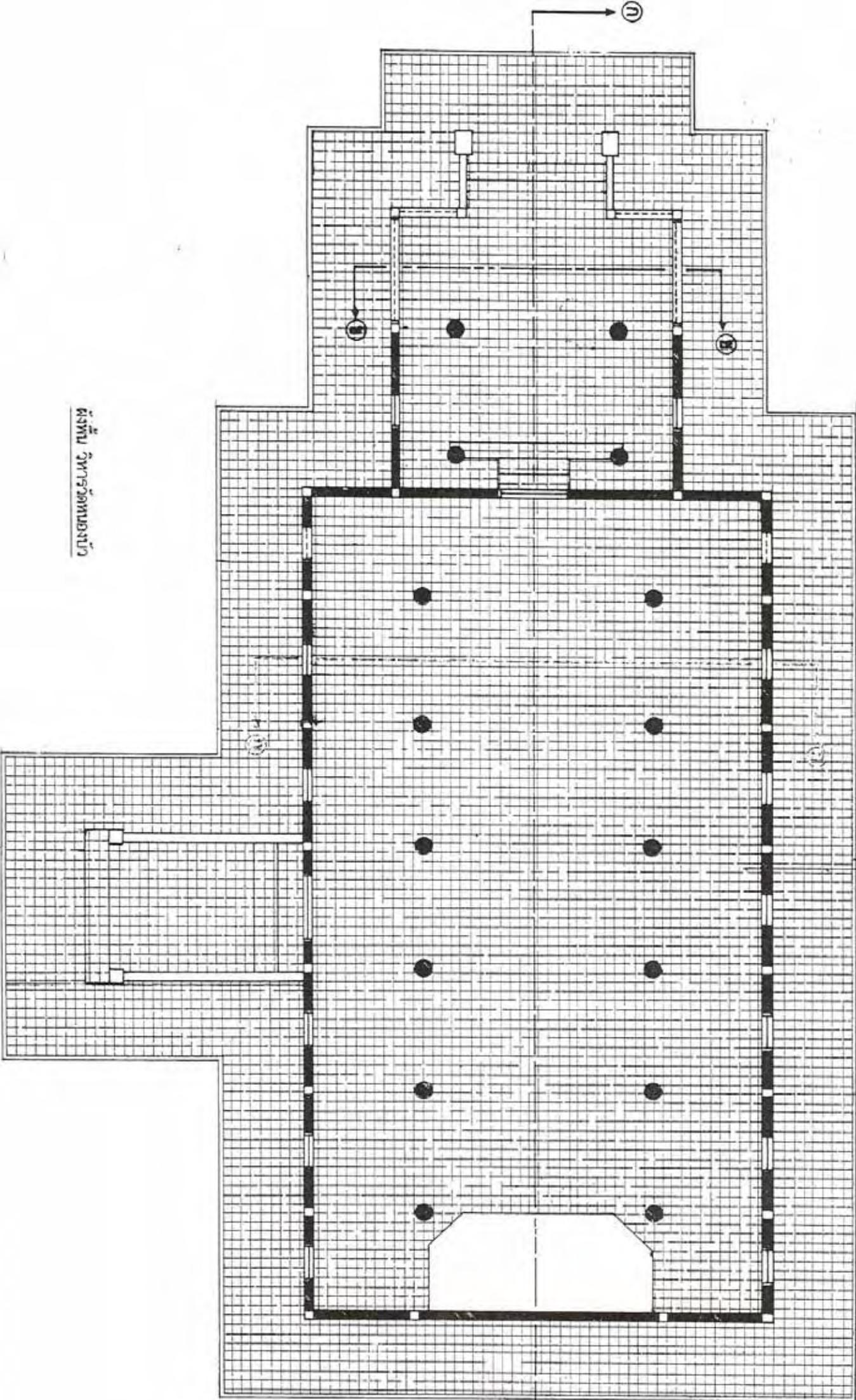
ภาพที่ 78 ช่อฟ้าวิหารวัดหนองบัว

หางหงส์ บั้นปูนเป็นพญานาคทอดตัวเลื้อยตามสันและบันลม ลำตัวบนหลังนาคที่เลื้อยมีกนกขนาดเล็กปั้นประดับแทนใบระกา

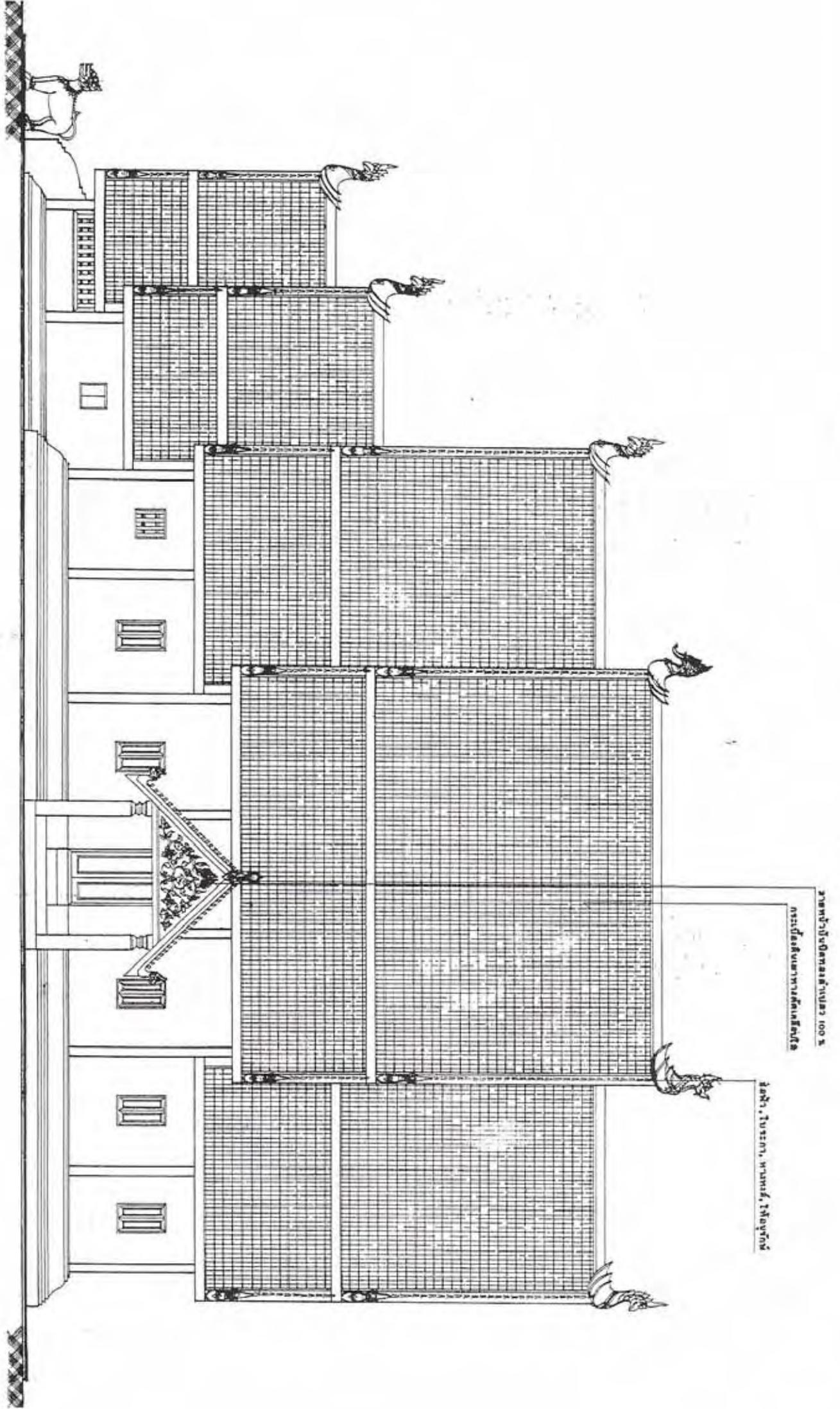

ภาพที่ 79 หางหงส์บั้นปูนรูปพญานาคที่วิหารวัดหนองบัว

ՀԱՅԿԱՆ ԳՄԻՆԱԿԱՆԱԿԱՆ ԿՈՒՆԻԿԱՆ ԿՈՆՍՏՐԱԿՏՈՐԱՏԻ

Կենտրոնի զ. թ. հ. 0.30 x 1.00 մ.
Կենտրոնի զ. թ. հ. 1.00 x 1.00 մ. 2 ծր.

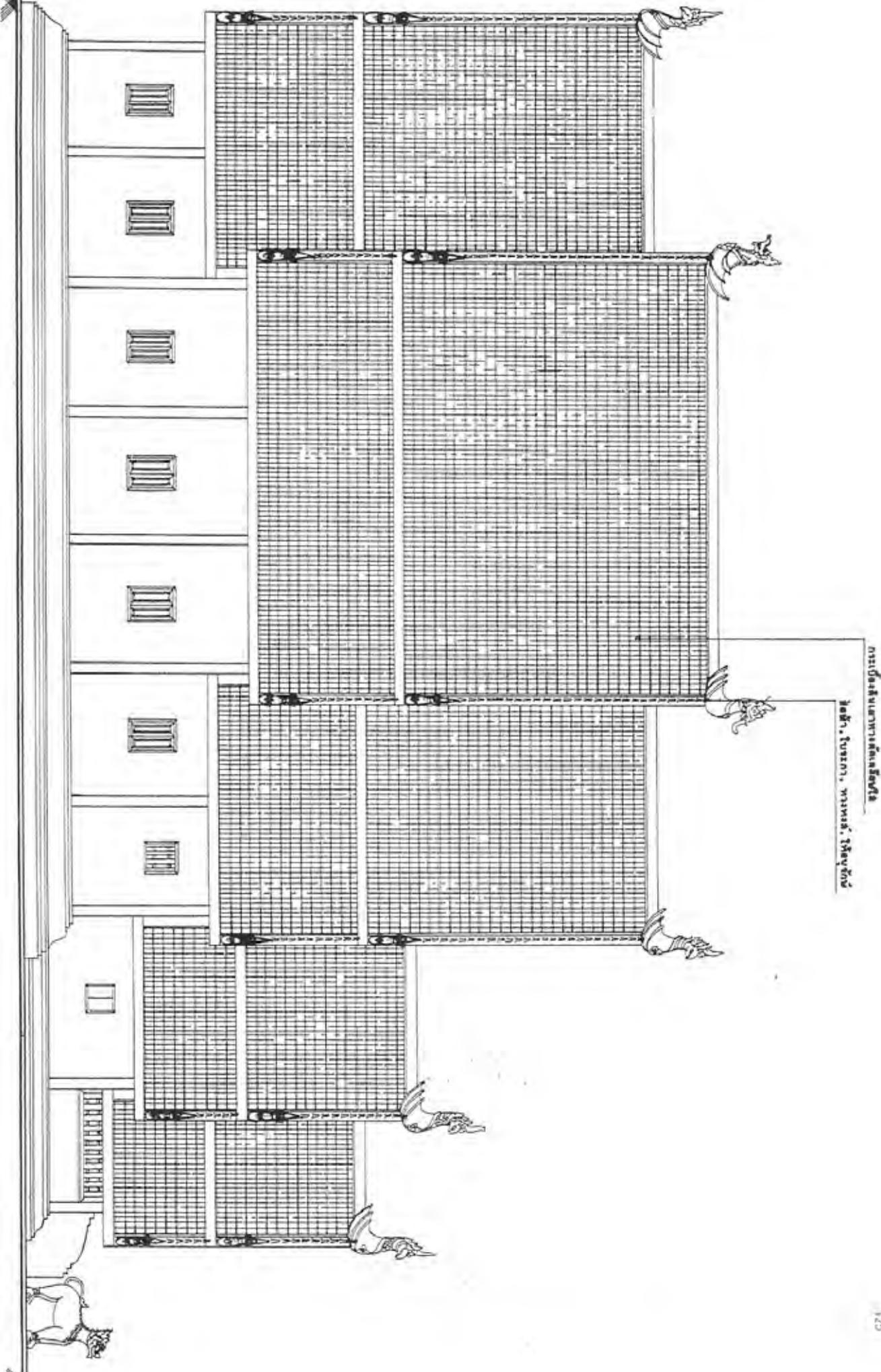

ขนาดพื้นที่รวมประมาณ 100 ตร.ม.
 วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างเป็นไม้

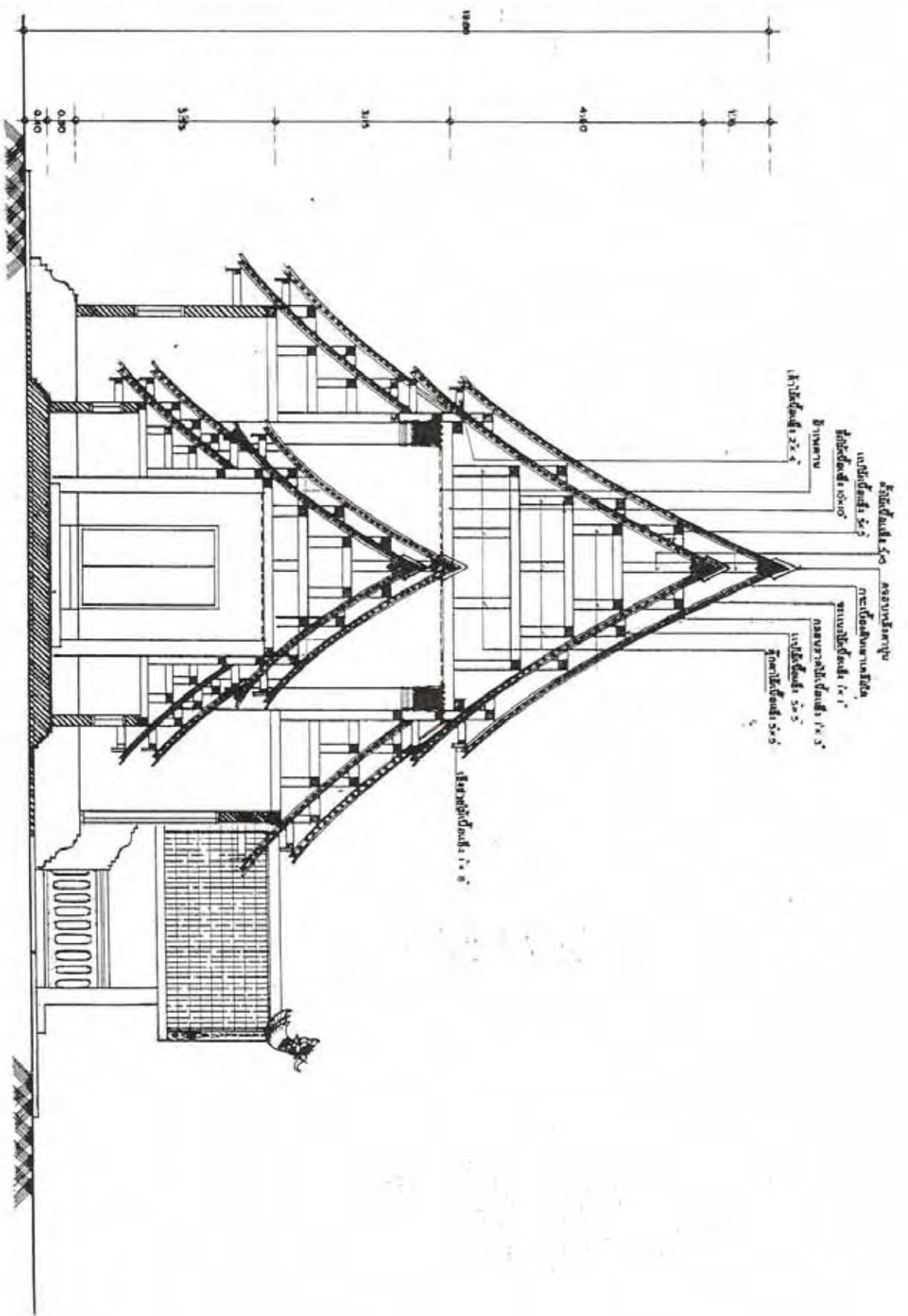
สถาปนิก: วิศวกร, วิศวกร, วิศวกร

รูปแบบที่หนึ่ง วิทยาลัยเกษตร

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ
กรุงเทพฯ, ประเทศไทย, 10000

รูปถ่ายชนิดไม้ วิศวกรรมคองกรี

รูปที่ ๒ - ๒ วิทยาลัยเกษตรกรรม

7. วิหารไทลื้อวัดท่าฟ้าใต้

ที่ตั้งวัด

วัดท่าฟ้าใต้ตั้งอยู่บ้านฟ้าสีทองหมู่ที่ 11 ตำบลสระ อำเภอยะรัง จังหวัดพะเยา ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของถนนสายจังหวัดน่าน – อำเภอยะรัง

ประวัติวัดและการสร้างวิหาร

ตั้งอยู่ที่บ้านฟ้าสีทอง หมู่ที่ 11 ตำบลท่าสายสระ อำเภอยะรัง จังหวัดพะเยา สันนิษฐานว่าน่าจะสร้างในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยกลุ่มผู้นำชาวลื้อซึ่งอพยพมาจากเมืองพงเมืองลำ ของแคว้นสิบสองปันนา มณฑลยูนนานตอนใต้ของประเทศจีน และได้พร้อมใจกันสร้างวัดท่าฟ้าใต้ขึ้นมา เพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและสักการบูชา โดยมีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบไทลื้อที่เก่าแก่และมีความสวยงามเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนโบราณสถานตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา และแสดงขอบเขตเล่มที่ 98 ตอนที่ 177 ลงวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ.2524

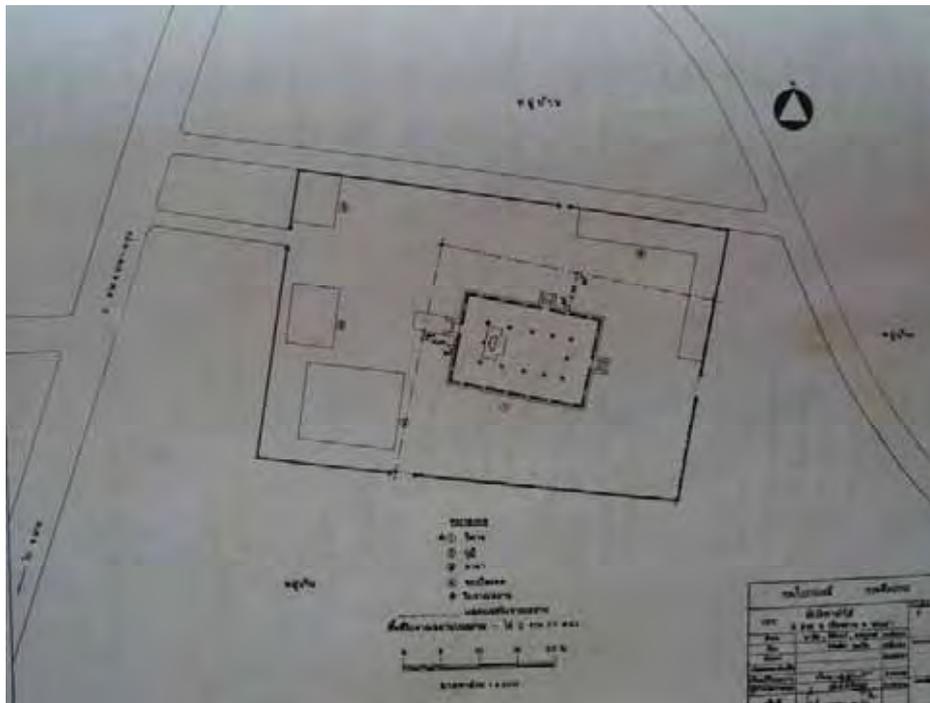
มีหลักฐานปรากฏที่จิตรกรรมฝาผนังวัดท่าฟ้าเหนือ กล่าว เมื่อก่อนมีผู้เฒ่าคนหนึ่งมีอาชีพทำไร่อยู่ริมแม่น้ำอยู่มาวันหนึ่งได้มีช้างโขลงหนึ่งมาหาอาหารกินและได้เหยียบทำลายข้าวในไร่นาเสียหาย ผู้เฒ่าจึงเอาปืนแสงไล่ยิง แล้วก็เกิดฟ้าผ่าลงมาโดนผู้เฒ่าล้มลงตาย ณ ริมแม่น้ำจึงเรียกกันว่า “ท่าเฒ่าฟ้า” และกลายเป็น “ท่าฟ้า” ในที่สุด

จากเอกสารสืบสายไทลื้อได้กล่าวถึง ชาวไทลื้อที่วัดท่าฟ้าใต้ว่าเป็นชาวไทลื้อที่ย้ายตนเองมาจากเมืองน่าน ซึ่งในสมัยนั้นเป็นสมัยที่นักประวัติศาสตร์เรียกว่า “ยุคเก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าวใส่เมือง” หมายถึง การนำคนเข้ามาช่วยกันสร้างบ้านเมืองโดยเปรียบเทียบเหมือนกับคนออกไปไปสวนเลือกเก็บผลไม้ใส่ตะกร้า (ซ้า) ด้วยเหตุนี้ เจ้าเมืองน่านได้ยกทัพเข้าไปในมณฑลยูนนานสิบสองปันนา ทวาดต้อนผู้คนชาวไทใหญ่ ไทลื้อ นำมาตั้งถิ่นฐานในเขตเมืองน่าน โดยให้แยกไปสร้างบ้านเรือนตามหัวเมืองต่างๆ เช่นในปีปัจจุบัน คือ อำเภอยะรังผา อำเภอยะรัง อำเภอยะรังกลาง อำเภอยะรัง อำเภอนาน้อย จนในที่สุดก็เคลื่อนย้ายลงมาสมทบกับชาวไทลื้อที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมืองเชียงใหม่ โดยเฉพาะชาวไทลื้อรุ่นปัจจุบันนั้นหลายคนกล่าวว่า ตนย้ายมาจากเมืองน่านโดยเฉพาะที่บ้านท่าฟ้า ซึ่งต่อมาได้ขยายออกเป็นบ้านท่าฟ้าเหนือ ท่าฟ้าใต้และท่าฟ้าใหม่ ได้ย้ายมาจากบ้านหนองบัวท่าวังผา จังหวัดน่านอีกทอดหนึ่ง

ผังบริเวณ

วัดท่าฟ้าใต้ตั้งอยู่บ้านฟ้าสีทองหมู่ที่ 11 ตำบลสระ อำเภอยะรัง จังหวัดพะเยา ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของถนนสายจังหวัดน่าน – อำเภอยะรัง โดยมีหมู่บ้านล้อมรอบทั้ง 3 ด้านทางด้านทางทิศตะวันออกของวัดเป็นพื้นที่ทำการเกษตรกรรมขนาดใหญ่ พื้นที่วัดล้อมรอบด้วย

กำแพงรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีประตูทางเข้าทั้ง 4 ด้านทางด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตกเป็นทางเข้าหลักที่สำคัญ ทางด้านทิศเหนือและทิศใต้เป็นเพียงทางเดินเข้าขนาดเล็ก เขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาสไม่มีการกำหนดขอบเขตที่ชัดเจน อาจเป็นเพราะวัดมีขนาดเล็กและที่สำคัญคือวัดไม่มีพระอุโบสถ อาคารภายในวัดที่มีอยู่ได้แก่ กุฏิ หอระฆัง ศาลาด้านข้างวิหาร และมีหอไตรกลางน้ำอยู่ออกมาภายนอกกำแพงวัด มีเพียงวิหารที่เป็นอาคารที่มีความสำคัญเพียงอาคารเดียวและตั้งอยู่ตรงกลางของพื้นที่บริเวณวัด

ภาพลายเส้นที่ 7 ผังบริเวณวัดท่าฟ้าใต้

ที่มา : กรมศิลปากร.การขึ้นทะเบียนโบราณสถานภาคเหนือ เขตความรับผิดชอบของหน่วยงานศิลปากรที่4ตามโครงการสำรวจและขึ้นทะเบียนโบราณสถานของกองโบราณคดี

(กรุงเทพมหานคร : กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2525), 237.

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมการตกแต่ง

ผังอาคาร

วิหารไทลื้อที่วัดท่าฟ้าใต้มีผังพื้นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาด 6 ห้อง ผังด้านสกัดมีขนาด 3 ห้องแต่ห้องกลางมีขนาดกว้าง

ประตูทางเข้าหลักทางด้านหน้าของวิหารทางด้านทิศตะวันออก ประตูทางด้านข้างอยู่ทางด้านทิศเหนือของวิหาร และประตูด้านหลังทางด้านทิศตะวันตกของวิหาร เสาภายในวิหารมีทั้งหมด 4 ช่วงเสาทางด้านสกัดมีแนวกลางที่มีเพียงด้านหน้าและด้านหลัง ส่วนช่วงเสาทางด้านยาวมีทั้งหมด 6 ช่วงเสา

ที่ว่างภายในของวิหารมีลักษณะเป็นโถง ผังด้านข้างจะเป็นตัวรับโครงหลังคา มีเพียงเสาภายในทั้งหมด 12 ต้น มีขนาดประมาณ 0.30 – 0.40 เมตร เป็นเสากลม โคนเสามีฐานปูนสีขาว และตรงปลายหัวเสามีบัวทาสีแดง พื้นทางด้านทิศใต้ของวิหาร เป็นที่ตั้งของอาสนสงฆ์ พื้นที่ด้านในสุด เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปบนฐานชุกชี ลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมย่อมุมส่วนบนลายปูนปั้นรูปเครื่องเถา ตกแต่งด้วยกรอบกระจกฉดอ่อนสีเขียวเป็นช่องๆสีเขียวสดนี้ หมายถึงนกยูง อันเป็นเอกลักษณ์ความอุดมสมบูรณ์

รูปทรงของวิหาร

รูปทรงของวิหารไทลื้อวัดท่าฟ้าใต้ แสดงถึงการได้รับอิทธิพลจากชนบทรรมนิยมประเพณี ที่นับถือกันมาเป็นเวลานานจากเมืองสิบสองพันทนาที่เป็นต้นแบบ โดยแสดงให้เห็นความงามและความประณีตของรูปทรงที่ดี และสภาพภูมิอากาศภูมิประเทศในบริเวณนั้น ทำให้อาคารมีรูปร่างลักษณะค่อนข้างจะเตี้ย การใช้วัสดุที่ทำผนังใช้การก่ออิฐถือปูน ซึ่งในสมัยนั้นยังไม่มีเทคโนโลยีอย่างสมัยปัจจุบัน เป็นเหตุให้ผนังมีความหนามากเพื่อช่วยในการรับน้ำหนักจากหลังคา ในส่วนนี้ส่งผลในด้านความรู้สึกของคน que เข้าไปภายในอาคาร ในเรื่องเกี่ยวกับความน่านับถือและความศักดิ์สิทธิ์มากขึ้น ถ้าพูดถึงในด้านความสูงเกินช่วงอิฐก็จะมีการใช้เสาไม้ขนาดใหญ่ขึ้นไปรับโครงสร้างหลังคา ซึ่งในสมัยก่อนไม่เป็นวัสดุที่หาได้ง่ายและมีมากกว่าในปัจจุบันนี้มาก ทำให้เกิดความสูงของหลังคามากด้วยเหตุผล คือ แทนฐานชุกชีที่ประดิษฐานพระประธานของวิหารมีลักษณะเฉพาะตัวที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทลื้อ สอดแทรกลักษณะพิเศษและแง่คิดในด้านความเชื่อลงไปในงานสถาปัตยกรรมการเว้นช่องระบายอากาศในส่วนช่องระวางหลังคาจั่วกับหลังคาปีกนก และการที่หลังคามีความลาดชันมากเพื่อช่วยในการระบายน้ำฝน ให้ไหลลงสู่พื้นดินได้โดยเร็ว

ภาพที่ 80 วิหารไทลื้อวัดท่าฟ้าใต้

โครงสร้างของวิหาร

โครงสร้างของหลังคาของมีลักษณะโครงสร้างจั่วมีระบบโครงสร้างแบบโครงสร้างไม้ที่เป็นองค์ประกอบของตัวจั่วและชายคา โดยตั้งเสาจากพื้นขึ้นไปรับช่อเอกที่วางพาดบนหัวเสา แล้วตั้งเสาดูกตารับช่อโทต่อชั้นกันขึ้นไปตามลำดับ และใช้เสาดั้งรับอกไก่ในจุดที่สูงที่สุดของโครงสร้างหลังคาทรงจั่ว

โดยที่มีโครงสร้างปีกนกเป็นหลังคาคลุมรอบด้าน โดยวางแปหัวเสาบนช่อเอกโดยไม่ทำ “บาก อม” การเข้าไม้ส่วนของโครงสร้างปีกนกซึ่งคลุมอาคารทั้ง 4 ด้าน ใช้ระบบจันทันรับผืนหลังคาเรียกว่าอาคาร “ทรงโรง” มองดูเผินๆคล้ายกับทรงปั้นหย่าแต่มีจั่วเล็กๆสองด้าน และมีหลังคาปีกนกรอบ 4 ด้าน และลักษณะหลังคาที่เป็นเอกลักษณ์ของวิหารวัดท่าฟ้าใต้ คือมีการซ้อนชั้นของหลังคาจั่ว ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับวิหารไทลื้อที่เมืองสิบสองพินนา

ภาพที่ 81 โครงสร้างหลังคาปีกนกบริเวณมุขวิหาร

ภาพที่ 82 โครงสร้างหลังคาปีกนก

การประดับตกแต่ง

หน้าเหนบหรือหน้าบัน วิหารวัดท่าฟ้าฟ้าใต้ ออกแบบเป็นลวดลายเครือเถาแบบไทลื้อ ที่มาจากลายดอกธรรมชาติแล้วนำมาจัดเว้นช่องไฟ จัดระยะได้อย่างเหมาะสมงดงามมีดอกไม้กำลังบานอยู่ตรงกลาง และมีแผ่นกระจกเงาติดอยู่ตรงกลางหน้าบันพอดี

ใบระกา ทำจากไม้สักแกะเป็นรูปเกล็ดพญานาคทอดตัวอ่อนช้อยที่ตัวนาค ที่หัวนาค จากลักษณะการแกะของช่างแต่ละพื้นถิ่น และการใช้สีที่นำมาทาไม้จะใช้สีธรรมชาติของไม้

ภาพที่ 83 หน้าบันวิหารวัดท่าฟ้าฟ้าใต้

นาคทนต์หรือคันทวย นอกจากทำหน้าที่รับน้ำหนักโครงสร้างส่วนชายคาลงมาที่ผนัง ข้างวิหาร ลักษณะคล้ายกับคันทวยของภาคกลางแต่ลักษณะพิเศษตรงที่มีการเขียนสี

ภาพที่ 84 คันทวยวิหารวัดท่าฟ้าฟ้าใต้

ฐานชุกชีพระประธาน ก่ออิฐฉาบปูนแบบฐานบัวคว่ำบัวหงายประดับกระจกสี ที่วัดท่าฟ้าใต้จะมีการตกแต่งด้วยกระจกชนิดอ่อนสีเขียวเป็นช่องๆ หมายถึง นกยูงเป็นสัญลักษณ์ความอุดมสมบูรณ์ เป็นการสอดแทรกความเชื่อของชาวไทยลื้อลงไปในงานช่างที่มีลักษณะเฉพาะตัว

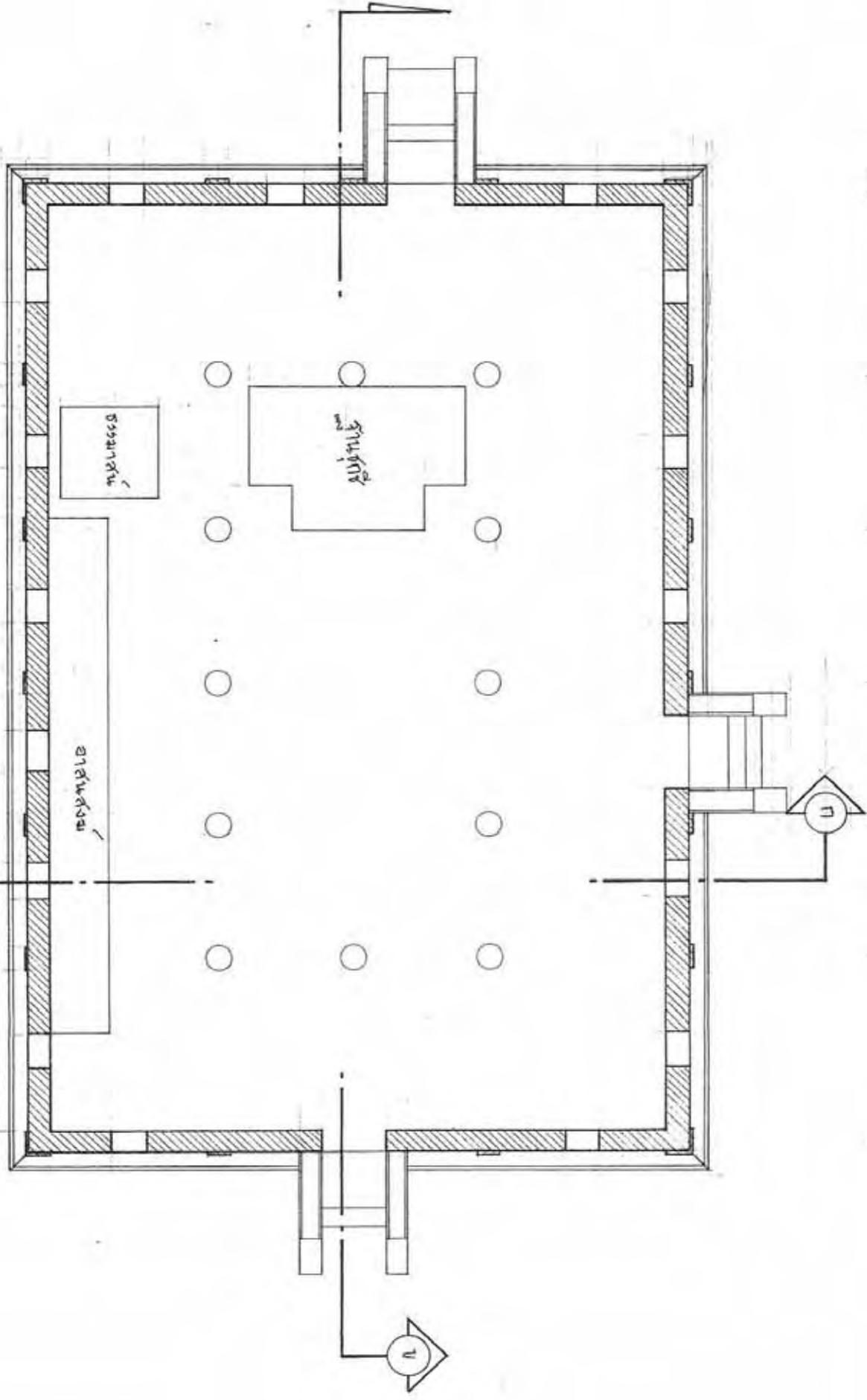
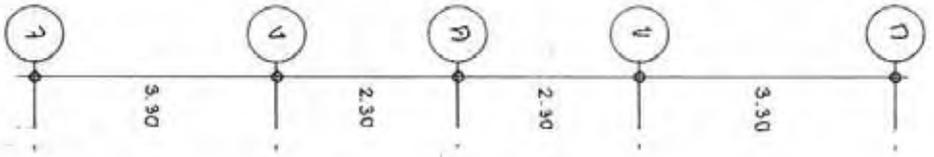
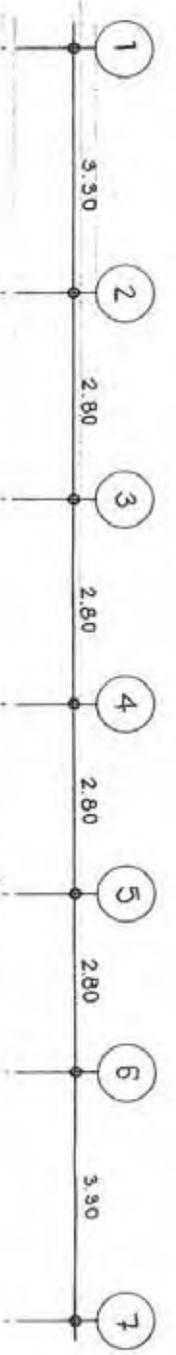

ภาพที่ 85 ฐานชุกชีองค์พระประธานวิหารวัดท่าฟ้าใต้

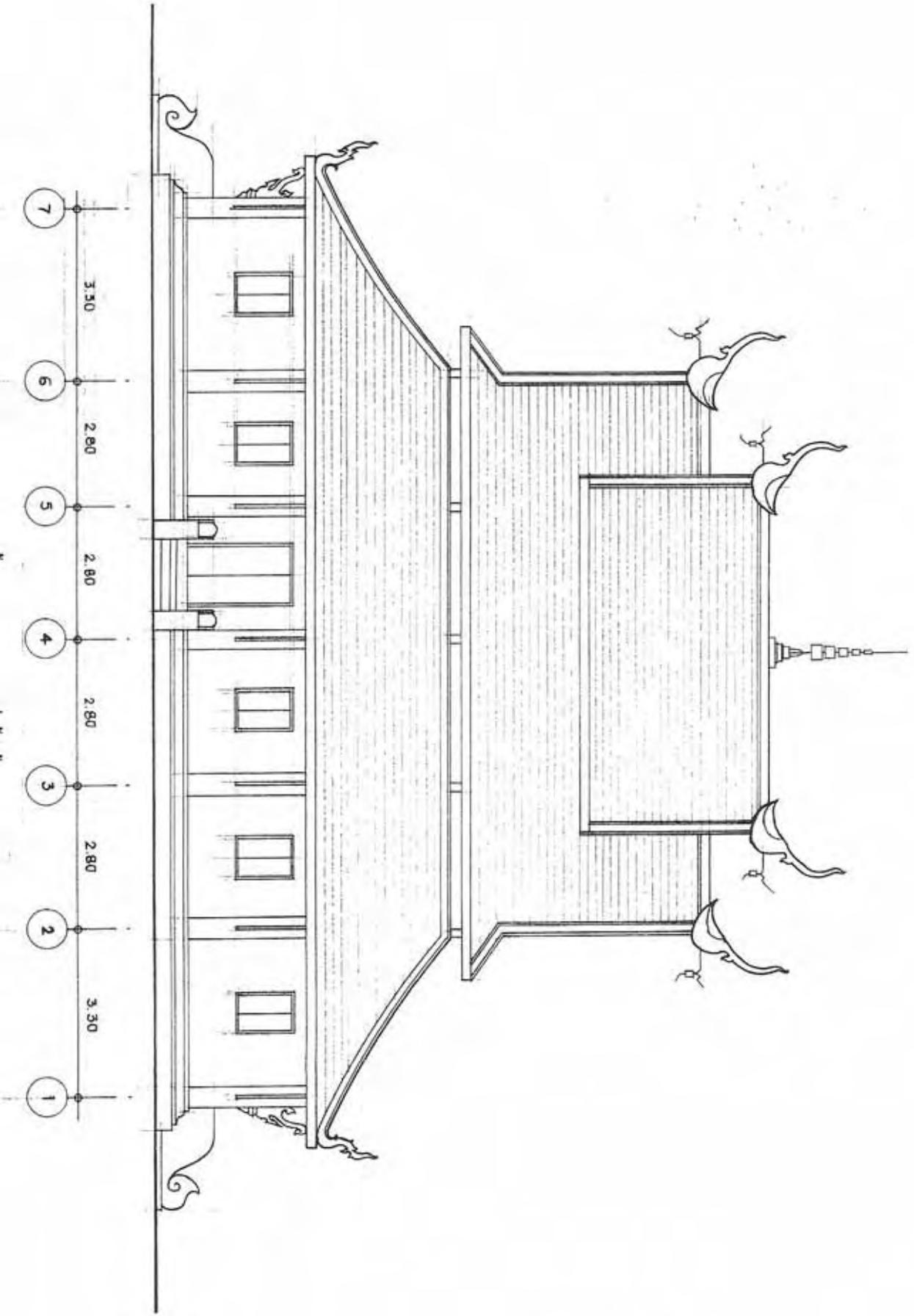
ธรรมมาสน์แบบกระทง ไม้ลงรักปิดทองประดับกระจกสีเป็นลายดอกไม้ ฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมก่อสร้างติดกับพื้นวิหารเคลื่อนที่ไม่ได้ ส่วนกลางโล่งมีฝาปิด 3 ด้าน อีกด้านเป็นทางที่พระสงฆ์ขึ้นไปนั่งเทศน์ ลายที่ประดับเป็นลายปูนปั้นรูปดอกไม้และสัตว์ป่าหิมพานต์ มีกระจกสีประดับมีลวดลายแบบเดียวกับฐานชุกชีพระประธาน

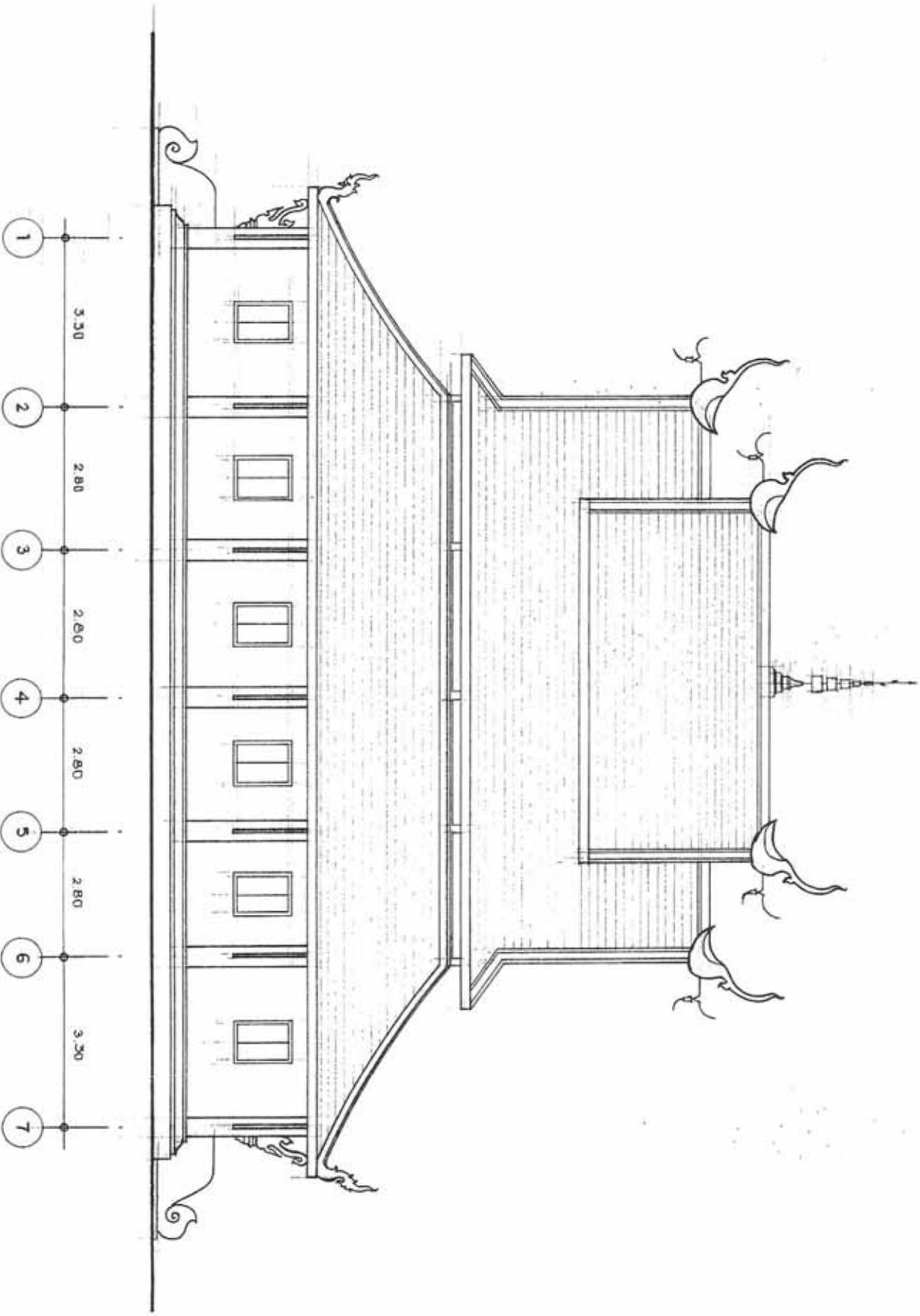
ภาพที่ 86 ธรรมมาสน์แบบกระทงที่วิหารวัดท่าฟ้าใต้

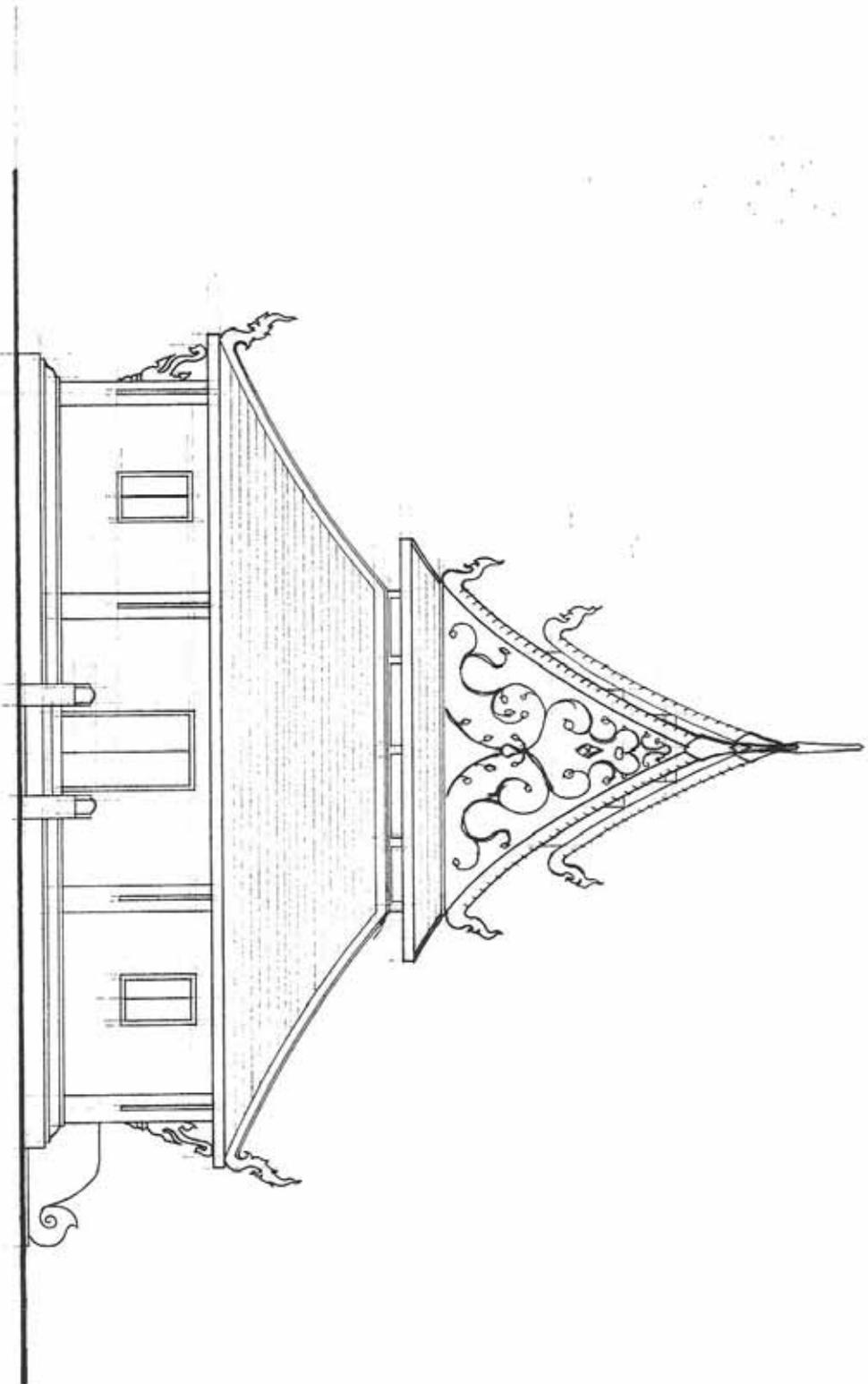
အရွယ်အစား ၁:၅၀

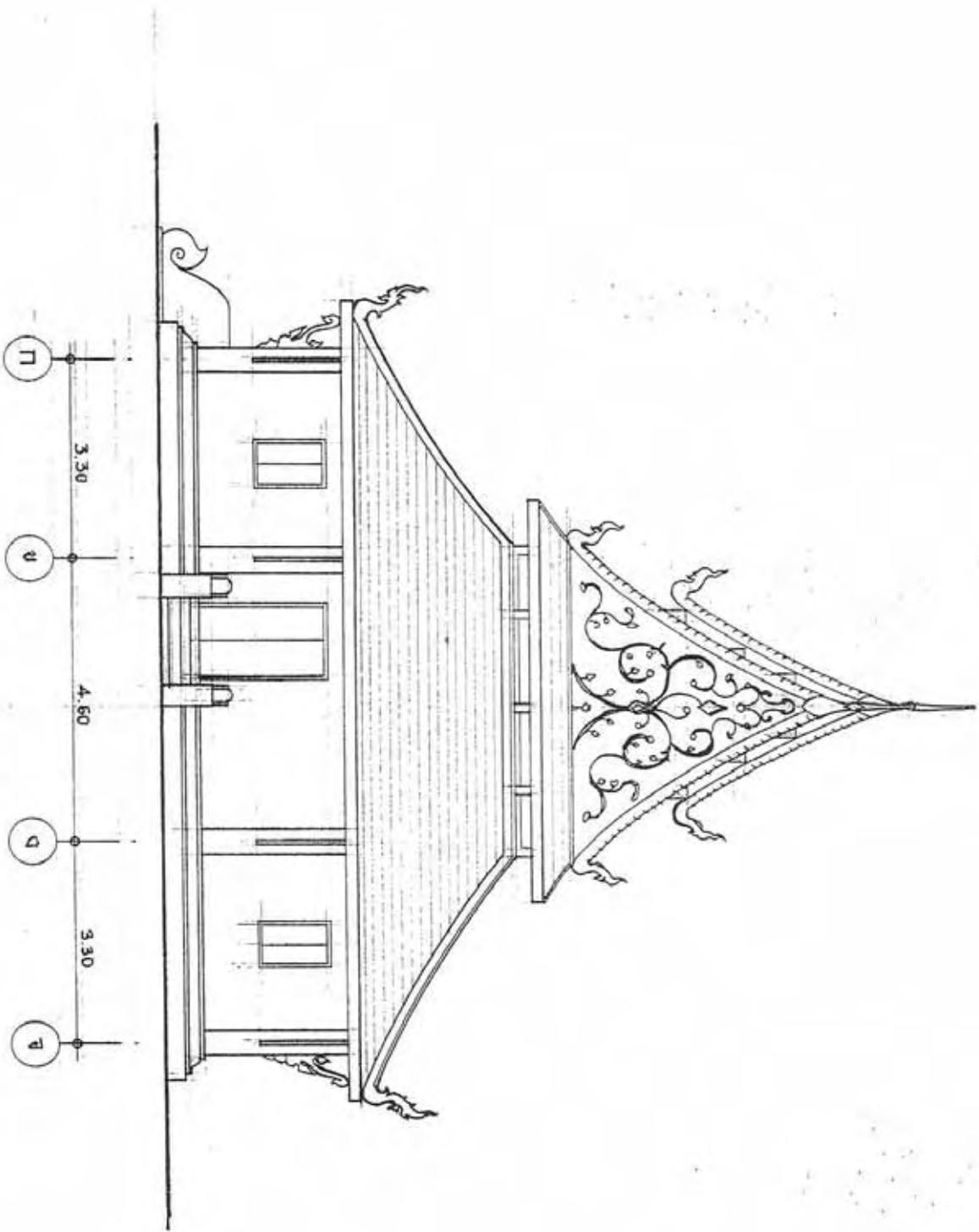
รูปถ่ายอาคารเดิม วัดราชวรวิหารวัดป่าโมก

รูปสถาปัตยกรรมวัด วิหารวัดท่าฟ้าใต้

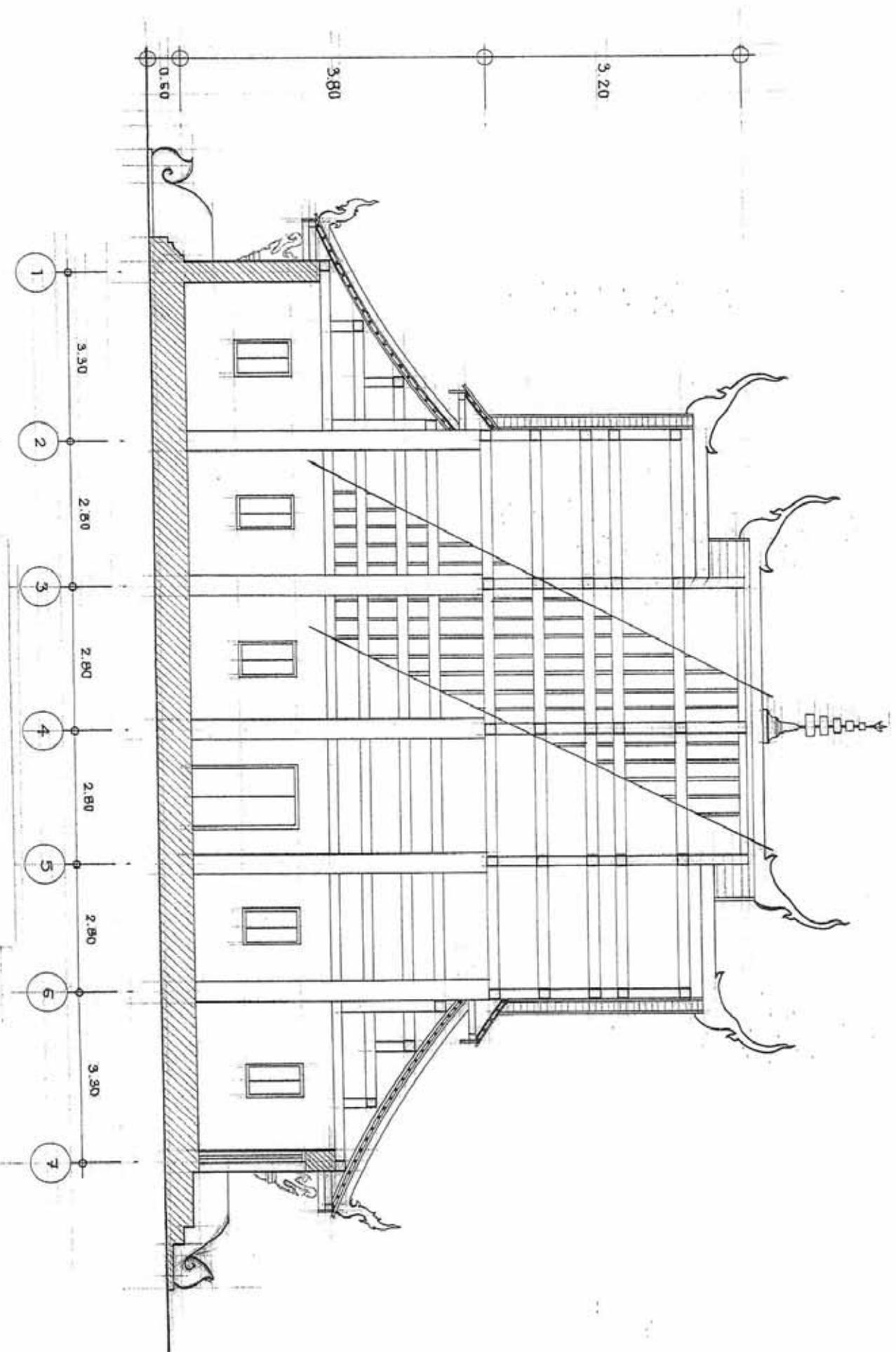

รูปด้านหน้าอาคารวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

รูปด้านหน้าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร

รูปตัด ๒ - ๒ วัดพระรัตนวงศาพิหารโต

8. วิหารไทลื้อวัดแสนเมืองมา

ที่ตั้งวัด

ตำบลหย่วน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

ประวัติวัดและการสร้างวิหาร

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชรัชกาลที่ 1 ราวปี พ.ศ.2351 เจ้าผู้ครองนครน่านได้กวาดต้อนชาวไทยใหญ่มาจากเมืองบาง ประเทศพม่า มาไว้ที่บริเวณเมืองเชียงม่วน ในจำนวนนี้มีพญาคำและพญาชนซึ่งเป็นเจ้าเมืองหนึ่งในแคว้นสิบสองปันนารวมอยู่ด้วย ต่อมาพญาทั้งสองได้อพยพผู้คนแล้วตั้งชื่อหมู่บ้านที่มาอยู่นี้ว่า “บ้านมาง” และได้ชักชวนกันก่อสร้างวัดขึ้นแล้วตั้งชื่อว่า “วัดมาง” ปัจจุบันได้เปลี่ยนมาเป็น “วัดแสนเมืองมา”

กรมศิลปากร ประกาศขึ้นทะเบียนและกำหนดขอบเขตในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 98 ตอนที่ 177 ลงวันที่ 27 ตุลาคม 2524

ผังบริเวณ

วัดแสนเมืองมา ตั้งอยู่ด้านหน้าของท่ารถขนส่งประจำอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ภายในวัดแบ่งเขตระหว่างเขตพุทธาวาสและสังฆาวาสอย่างชัดเจน โดยเขตพุทธาวาสจะตั้งอยู่ด้านเหนือของผังประกอบด้วยอาคาร-วิหาร ซึ่งเป็นประธานและหอรบซึ่งตั้งอยู่ด้านตะวันออกของผังและเขตสังฆาวาส ซึ่งประกอบด้วยอาคารกุฏิสงฆ์ หอฉัน ฯลฯ ตั้งอยู่ทางด้านใต้ของผัง

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมการตกแต่ง

ผังอาคาร

วิหารของวัดแสนเมืองมา มีการวางผังตามแนวแกนทิศตะวันออก – ตะวันตกโดยหันหน้าไปสู่ทิศตะวันออก บนผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า เป็นวิหารขนาด 8 ห้อง และมีพื้นที่เป็นโถงคลุมบันไดนาคอีก 2 ห้องเส้า ด้านข้างทิศเหนือและใต้ มีบันไดบริเวณห้องเส้าที่ 4 และมีประตูทางเข้าอยู่ทางด้านหน้า 3 ช่องประตู ประตูหลักเชื่อมกับบันไดนาคซึ่งทอดลงสู่พื้น สองข้างของบันไดประดับด้วยประติมากรรมปูนมกรคายนาคน พื้นที่ประดิษฐานองค์พระประธานของวิหาร ตั้งอยู่บริเวณภายในวิหารบริเวณห้องที่ 8 ของวิหาร

รูปทรงของวิหาร

รูปทรงของวิหารเป็นอาคารที่ทรงโรง ฐานเป็นฐานบัวคว่ำ ด้านหน้าเป็นมุขโถง มีเสากลมไม้แถวกลาง 2 ต้น รับโครงสร้างจั่ว และ เสาด้านข้างรับโครงสร้างปีกนก ผนังด้านหน้าและผนังด้านสกัดหลัง ก่ออิฐถือปูนจรดซอกหลวงของโครงสร้างจั่วด้านบนและซอกโทของโครงสร้างปีกนก ประตูทางเข้าสู่ภายในวิหารมี 3 ช่องประตู ประตูหลักอยู่บริเวณช่องกลางของผนังประดับซุ้มโถง ผนังด้านข้างสูงประมาณ 3.10 เมตร ผนังด้านข้างทิศเหนือ และ ใต้ มีมุขบันไดบริเวณห้องเส้าที่ 4 และเจาะช่องหน้าต่างตามช่วงเส้าของวิหารช่วงละ 1 ช่องรวมทั้งหมด 5 ช่องหน้าต่าง ความสูงของผนังแต่ละช่วงก็จะลดระดับ ตามการลดชั้นของหลังคา ภายในมีเส้าประธาน 2 แถวๆ ละ 5 ต้น เป็นเส้าไม้กลม ประดับลายฉลุปิดทอง และ ปิดฝ้าเพดานบริเวณห้องสุดท้ายของวิหาร

ภาพที่ 87 วิหารไทลื้อวัดแสนเมืองมา

โครงสร้างของวิหาร

ส่วนฐานก่ออิฐสูงจากพื้นประมาณ 0.65 เมตร โครงสร้างหลังคาจั่ว หลังคาทรงจั่วมีระบบโครงสร้างไม้ที่เป็นองค์ประกอบของตัวจั่วและชายคา โดยตั้งเสาจากพื้นขึ้นไปรับโครงสร้างหลังคา โดยวาง ชี้อเอกวางไว้บนหัวเสา แล้วตั้งเสาตึกตาขึ้นไปรับช่อโท ชั้นที่ 2 และ 3 ตามลำดับ และใช้เสาดังรับออกโกชั้นบนสุด ส่วนโครงสร้างหลังดับที่ 2 หรือโครงสร้างหลังคาปีกนก ใช้ช่อเอกฝังบนผนัง ด้านข้างเสาใช้เสาสะโก้น (เสาแหนบ) แนบกับเสาเอก แล้วตั้งเสาตึกตารับช่อปีกส่วนของช่องว่างระหว่างการลดชั้นหลังคา ใช้แผ่นไม้กรุเข้าไปในช่องว่างระหว่างโครงสร้างนั้น

ภาพที่ 88 โครงสร้างหลังคาวิหารวัดแสนเมืองมา

ภาพที่ 89 โครงสร้างหลังคาจั่วแบบระบบตึกตา

ภาพที่ 90 โครงสร้างหลังคาบริเวณปีกนก

รูปทรงของหลังคาเป็นทรงจั่วสูง มุงด้วยกระเบื้องแป้นเกร็ดไม้หลังคาด้านหน้ามีการลดชั้นของหลังคา 2 ชั้น ด้านหลัง 1 ชั้น ฝืนหลังคามี 2 ตับ

ภาพที่ 91 หลังคาซ้อนชั้นวิหารวัดแสนเมืองมา

การประดับตกแต่ง

การตกแต่งของวิหาร ด้านหน้าของวิหาร การตกแต่งเน้นไปที่หน้าบัน และซุ้มโขงทางเข้าวิหารประดับลวดลายปูนปั้น ฝีมือช่างพื้นเมือง ซึ่งมีความงดงามแบบไทใหญ่ ภายในตกแต่งเสาด้วยลายฉลุลงรักปิดทอง ส่วนของ “คอสอง” และบริเวณจั่วของเสาช่วงสุดท้ายภายในวิหาร ตกแต่งด้วยไม้สลักปิดทอง ลวดลายพื้นเมืองงดงามมาก

หน้าแหบหรือหน้าบัน วิหารวัดแสนเมืองมาใช้แผ่นไม้ตีปิดส่วนโครงสร้างหน้าจั่วประดับไม้ฉลุแกะสลักเป็นลวดลายก้านขดมีเทพพนมตรงกลางจั่ว และในส่วนของหน้าจั่วปีกนกและสาหร่ายรวงผึ้งหรือโก่งกิ้ว ตกแต่งไม้แกะลายก้านขด

ภาพที่ 92 หน้าบันวิหารวัดแสนเมืองมา

นาคทัศน์หรือคันทวย มีการแกะสลักไม้จินตนาการลวดลายเถาวัลย์รูปสัตว์ในป่าหิมพานต์ สอดแทรกด้วยปริศนารธรรมแสดงให้เห็นถึงความเจริญทางด้านคุณธรรม จริยธรรมของคนสมัยโบราณ

ภาพที่ 93 คันทวยแกะสลักลวดลายต่างๆ

ช่อฟ้า ช่างชาวไทลื้อก็เลียนนำลักษณะรูปแบบของช่างและหงส์มารวมเป็นตัวเดียวกัน โดยที่ให้ส่วนหัวเป็นช่างและส่วนตัวเป็นหงส์มีชื่อเรียกว่านกหัสดีลิงค์

ภาพที่ 94 ช่อฟ้าวิหารวัดแสนเมืองมา

ฐานชุกชีพระประธาน ก่ออิฐฉาบปูนแบบฐานบัวคว่ำบัวหงาย ประดับกระจกแผ่น สี่เหลี่ยมผืนผ้าแนวตั้งรอบฐาน มีการประดับกระจกสีตามแบบฐานชุกชีของวิหารไทลื้อโดยทั่วไป

ภาพที่ 95 ฐานชุกชีพระประธานวิหารวัดแสนเมืองมา

ธรรมมาสน์แบบกระทง ไม้ลงรักปิดทองประดับกระจกสีเป็นลายดอกไม้ ฐานเป็นรูป สี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุม ก่อสร้างติดกับพื้นวิหารเคลื่อนย้ายไม่ได้ ส่วนกลางโค้งมีฝาปิด 3 ด้าน อีกด้าน เป็นทางสำหรับพระสงฆ์ขึ้นไปนั่งเทศน์ ลายที่ประดับเป็นลายปูนปั้นรูปดอกไม้มีกระจกสีประดับ

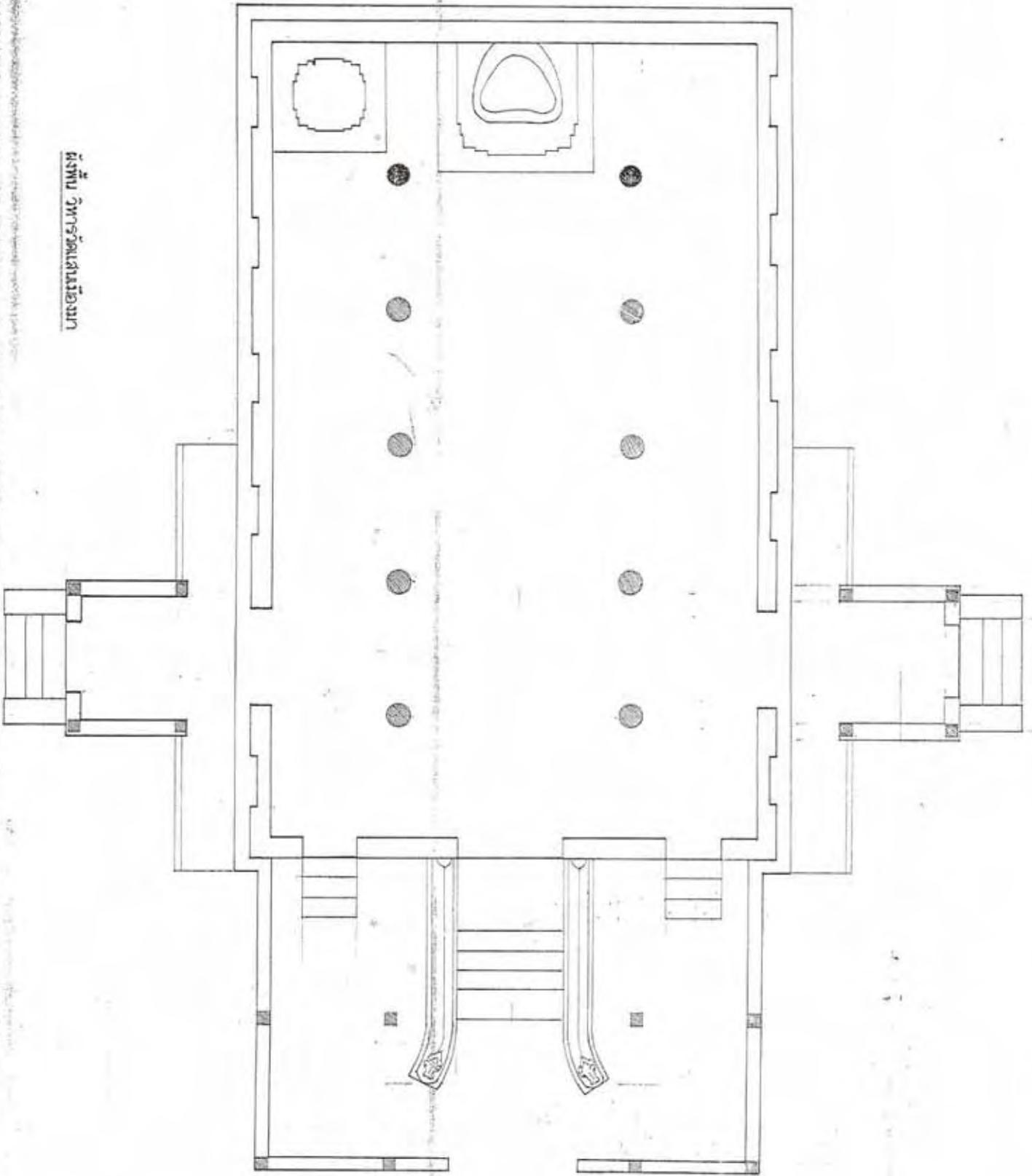
ภาพที่ 96 ธรรมมาสน์แบบกระทงวิหารวัดแสนเมืองมา

ปูนปั้นรูปสัตว์ที่ประดับในส่วนต่างๆของวิหาร ที่บริเวณทางเข้าวิหารด้านทิศใต้จะมีสิงห์ปูนปั้นอยู่คู่หนึ่ง น่าจะมีที่มาจากความเชื่อเรื่องสัตว์ในพระพุทธศาสนา

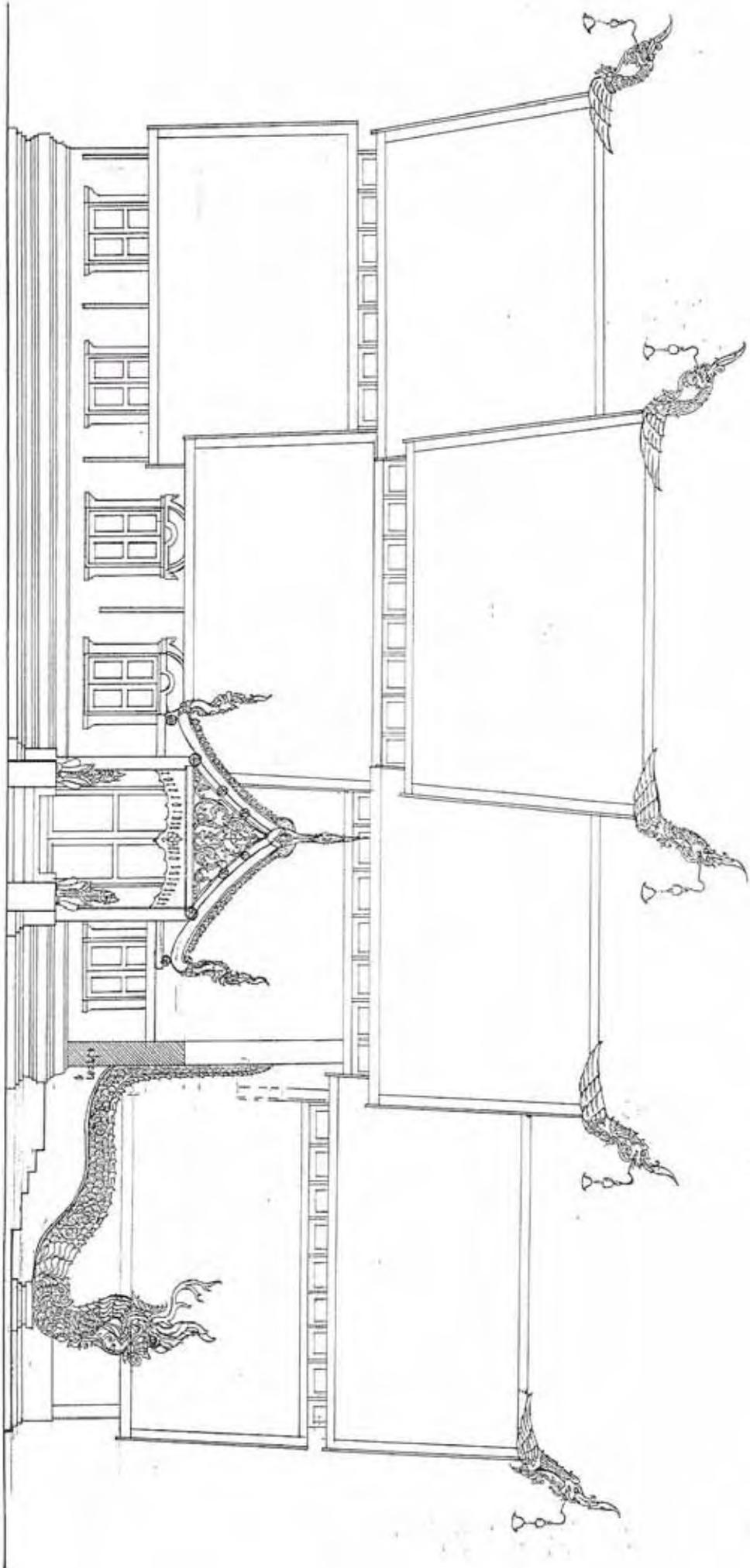

ภาพที่ 97 สิงห์ปูนปั้นทางเข้าทิศใต้วิหารวัดแสนเมืองมา

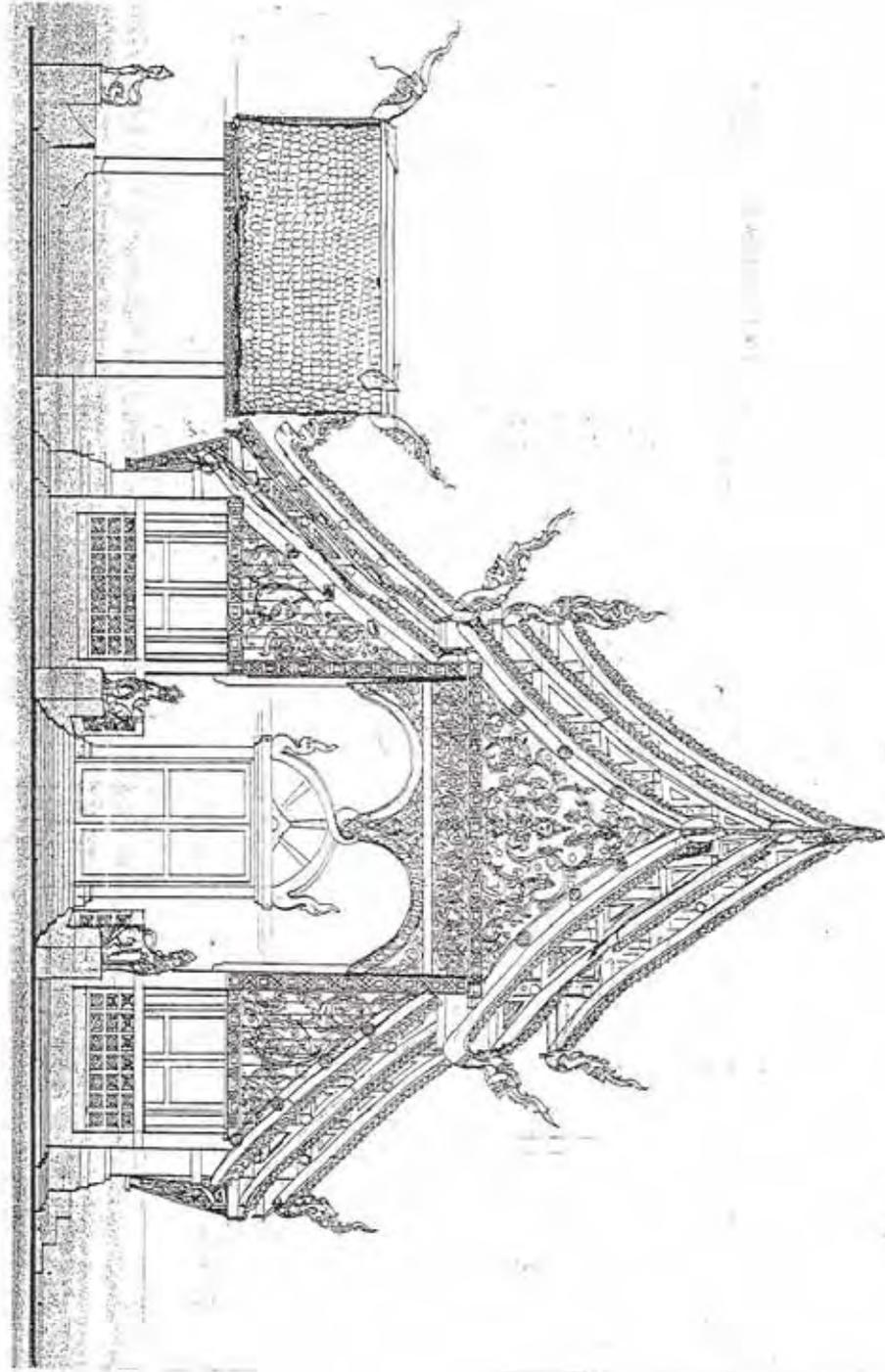
บ้านพัก วิทยาลัยเกษตรกรรมขอนแก่น

รูปด้านทิศใต้ วัดพระรัตนเจดีย์

รูปถ่ายอาคารวัด บ้านวัดบ้านโนนศิลา

บทที่ 4

การศึกษาเปรียบเทียบวิเคราะห์ลักษณะวิหารไทลื้อในวัฒนธรรมล้านนา

1. ปัจจัยที่มีผลต่อการกำหนดรูปแบบของวิหารไทลื้อ

1.1 ทางด้านการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชน

จากนโยบาย “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” ของเจ้าผู้ครองล้านนาในอดีต ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ไทยต้องทำศึกสงครามกับพม่าเพื่อขับไล่พม่าออกไปจากล้านนา จนถึงปี พ.ศ.2347 พม่ามีอิทธิพลอยู่ในสิบสองปันนาและหัวเมืองลื้อจีน การที่เจ้ากาวิละจึงได้ยกทัพขึ้นไปตีสิบสองปันนา แล้วอพยพผู้คนลงมาสู่บ้านเมืองเพื่อตัดกำลังของข้าศึก และป้องกันไม่ให้กองทัพของพม่าที่ถูกขับไล่ออกจากล้านนาไปใช้หัวเมืองต่างๆ ในสิบสองปันนาเป็นที่ซ่อนสมุ่กำลังแล้วกลับมาโจมตีหัวเมืองฝ่ายเหนืออีก ดังนั้นในเขตภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยจึงมีชุมชนไทลื้อกระจายอยู่ในพื้นที่จังหวัดต่างๆทางภาคเหนือ คือ เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง น่าน เชียงรายและพะเยา นอกจากนี้มีชาวไทลื้อบางกลุ่มที่อพยพเข้ามาเพิ่มเติมเพื่อลี้ภัยทางการเมือง ภายหลังจากจีนเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ระบอบคอมมิวนิสต์ และบางส่วนได้อพยพโยกย้ายออกจากหมู่บ้าน เพื่อแสวงหาพื้นที่ทำกินที่เหมาะสม

1.2 ทางด้านกลุ่มคนที่อุปถัมภ์ในการก่อสร้าง

จากประวัติการสร้างวิหาร จะพบว่าผู้ที่มีบทบาทในการสร้างวิหารจะเป็นกลุ่มของเจ้าพระยา หรือพระภิกษุที่มีความสำคัญในหมู่บ้าน ส่งผลต่อมาให้ชาวบ้านมีความนับถือและสนับสนุนวัดตามบุคคลสำคัญในแต่ละวัด ต่อมาชาวบ้านก็ให้การอุปถัมภ์วัดสืบต่อกันมาจากคนรุ่นเก่ามาจนรุ่นปัจจุบัน ฝีมือการก่อสร้างในสมัยแรกๆเป็นฝีมือของช่างชาวบ้าน ก็ทำให้เห็นว่าชาวบ้านให้การอุปถัมภ์วัดในการสร้างวิหารหรือบูรณะเป็นอย่างดีเรื่อยมา แต่เมื่อมีการขึ้นทะเบียนโดยกรมศิลปากร ตัววิหารจะถูกรักษาโดยกรมศิลปากรการบูรณะก็จะทำโดยช่างจากกรมศิลปากร เปลี่ยนจากช่างที่เป็นชาวบ้าน ตรงส่วนนี้ผู้ทำการศึกษาเห็นว่า จากแต่ก่อนที่ชาวบ้านต้องดูแลวิหารและวัดของตนเอง จะให้ความรักความห่วงหาหวงวิหารวัดของตนเองเป็นอย่างมาก ก็ต้องมาฝากการดูแลรักษาให้เป็นหน้าที่ของกรมศิลปากร ถึงแม้ว่ากำลังทรัพย์ในการบูรณะจากกรมศิลปากรจะมีมากแต่ กำลังทรัพย์ของชาวบ้านที่มีความรักวัดของชุมชนน่าจะมีมากกว่า

1.3 ทางด้านการยึดถือแบบและการรับอิทธิพลต่อดินแดนใกล้เคียง

การที่วิหารไทลื้อในจังหวัดพะเยาและน่านมีรูปแบบที่มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์นั้น เป็นผลสืบเนื่องมาจากการได้รับอิทธิพลของวิหารในดินแดนใกล้เคียง โดยแบ่งได้ 2 เมือง คือ

เมืองสิบสองพินนา

รูปแบบของวิหารไทลื้อจากต้นแบบมาเป็นส่วนสำคัญในการออกแบบสร้างวิหาร แต่เนื่องด้วยความห่างไกลจากต้นแบบและการรับอิทธิพลจากสภาพแวดล้อมของที่ตั้ง ตัววัฒนธรรมของที่นั้นๆทำให้รูปแบบของตัววิหารไทลื้อที่ทำการศึกษาก่อเกิดลักษณะเฉพาะตัวขึ้นมาอีกที่ แต่ก็ยังคงยึดรูปแบบของต้นแบบมาเป็นภาพรวม ยกตัวอย่าง เช่น ขนาดของวิหารที่มีความแตกต่างกันของวิหารเมืองสิบสองพินนา กับวิหารไทลื้อในล้านนา

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม ระเบียบล้อมรอบวิหารโดยจะพบได้ในวิหารเมืองสิบสองพินนา ส่วนวิหารที่ล้านนาจะไม่พบระเบียบล้อมรอบ ความแตกต่างตรงนี้เกิดจากการที่มีลักษณะภูมิอากาศที่แตกต่างกัน จึงส่งผลต่อตัววิหาร

ภาพที่ 98 วิหารวัดเชียงเจิง เมืองฮาย

ที่มา : จูเหลียงเหวิน, ชนชาติไตสถาปัตยกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีในสิบสองพินนา (กรุงเทพฯ: สุริยวงศ์บุ๊คเซ็นเตอร์, 2536), 50.

จากตัวอย่างที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า วิหารไทลื้อในล้านนาไม่ได้รับรูปแบบจากวิหารต้นแบบที่เมืองสิบสองพินนา มาเกือบทั้งหมด ยังมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่ตั้ง และภูมิอากาศของที่ตั้งวิหารนั้นๆ

เมืองหลวงพระบาง

วิหารที่หลวงพระบางนั้นนิยมเรียกว่าสิม ในสมัยก่อนหลวงพระบางเป็นเมืองที่มีคนมาติดต่อค้าขาย มีพ่อค้าจากสิบสองปันนามาค้าขายที่หลวงพระบางเสมอ เพราะจากหลวงพระบางสามารถติดต่อกับเมืองเชียงรุ่งได้โดยผ่านเมืองลำ และทางตอนเหนือของหลวงพระบางก็มีชาวลื้ออยู่มาก ในตำนานขุนบรมของลาวเองก็กล่าวถึงความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับไทลื้อ

เอกลักษณ์ที่เด่นชัดของสิมไทลื้อ คือ รูปทรงหลังคา แผ่นผังของสิม และตำแหน่งพระประธานกล่าวคือ แผ่นผังของสิมจะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่ยาวราว 6 – 7 ช่วงเสา ไม่นิยมสร้างมุขด้านหน้า นิยมสร้างหลังคา 2 ชั้น ชั้นบนจะเป็นหลังคาทรงจั่วหรือบางครั้งเป็นทรงปั้นหยาชขนาดเล็กยาวตลอดความยาวของสิม ส่วนชั้นล่างจะทำการเป็นหลังคาปีกนกแบบคลุมรอบตัวสิมทั้ง 4 ด้าน สิมไทลื้อจะมีลักษณะเด่นในส่วนของ“คอสอง” ซึ่งเป็นแผงไม้หรือปูน ใช้เป็นตัวเชื่อมระหว่างชั้นหลังคา

การที่มีเสาทำหน้าที่ยับน้ำนักโครงสร้างหลังคาโดยไม่เกี่ยวกับผนังอาคาร เพราะผนังมีหน้าที่เพียงห่อหุ้มตัวอาคาร และเป็นที่ยึดของแขนงที่ถายน้ำหนักจากชายคาลงทาเท่านั้น ตำแหน่งฐานชุกชีพระประธานจะไม่ตั้งชิดผนัง ตั้งในบริเวณก่อนห้องสุดท้าย ทั้งนี้เพื่อให้ชาวบ้านที่มาทำบุญสามารถเดินประทักษิณรอบพระประธานภายในได้ เมื่อเปรียบเทียบกับสิมไทลื้อที่หลวงพระบางจะดูไม่อ่อนช้อยเท่าต้นแบบที่สิบสองปันนา

ภาพที่ 99 สิมไทลื้อวัดปากคาน เมืองหลวงพระบาง

ที่มา :วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์, ชื่นชมสถาปัตยกรรมในหลวงพระบาง (กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2547),

ในทางประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างล้านช้างและสิบสองปันนานั้น เปรียบเสมือนบ้านพี่เมืองน้องกันเช่นเดียวกับล้านช้างและล้านนา ในอดีตกษัตริย์ล้านช้างได้เคยไปสวามิภักดิ์ขอพระราชธิดาแห่งกษัตริย์เชียงใหม่ เป็นผลให้มีข้าราชการบริพารติดตามการเสด็จมาเป็นจำนวนมาก จึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่จะมีงานสถาปัตยกรรมแบบสิบสองปันนามาผสมผสานกับงานในล้านช้าง

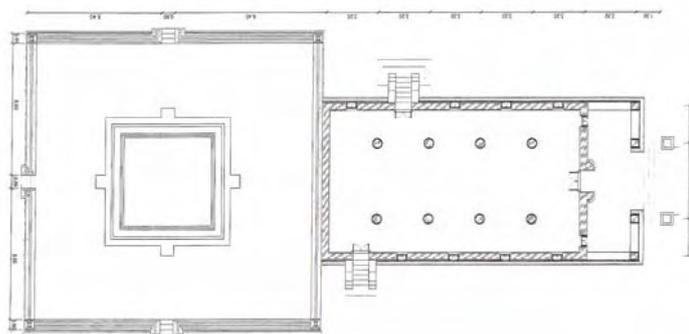
2. การวิเคราะห์ด้านสถาปัตยกรรม

ลักษณะรูปแบบของวิหารไทลื้อ จากการศึกษาศาสนาสามารถนำองค์ประกอบทางด้านสถาปัตยกรรมต่างๆ มาวิเคราะห์ เพื่อให้ทราบถึง รูปแบบ และความสัมพันธ์ด้านต่างๆต่องานสถาปัตยกรรม องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม ที่นำมาวิเคราะห์วิหาร ได้แก่

2.1 ลักษณะผังวิหารไทลื้อในเขตพุทธาวาส

การวางผังวิหารไทลื้อในเขตพุทธาวาส แต่เดิมให้ความสำคัญต่อพระธาตุเจดีย์เป็นประธานของวัด ในแกนทิศตะวันออก – ตะวันตก โดยตั้งไว้หลังวิหารเสมอ ตามคติพุทธศาสนาแบบหินยาน ส่วนการวางผังสิ่งก่อสร้างที่เป็นองค์ประกอบของวัดของชาวไทลื้อนั้น ไม่มีรูปแบบตายตัว แต่แต่ละแห่งจะเสร็จสมบูรณ์ตามความพอใจ โดยทั่วไปวิหารจะตั้งอยู่ตรงกลาง ล้อมรอบด้วยกุฏิ หอกลอง เจดีย์และอื่นๆ ซึ่งมักมีเจ้าอาวาสเป็นผู้กำหนด โดยมีขนาดของที่ดินเป็นปัจจัยสำคัญ¹ สามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะดังนี้

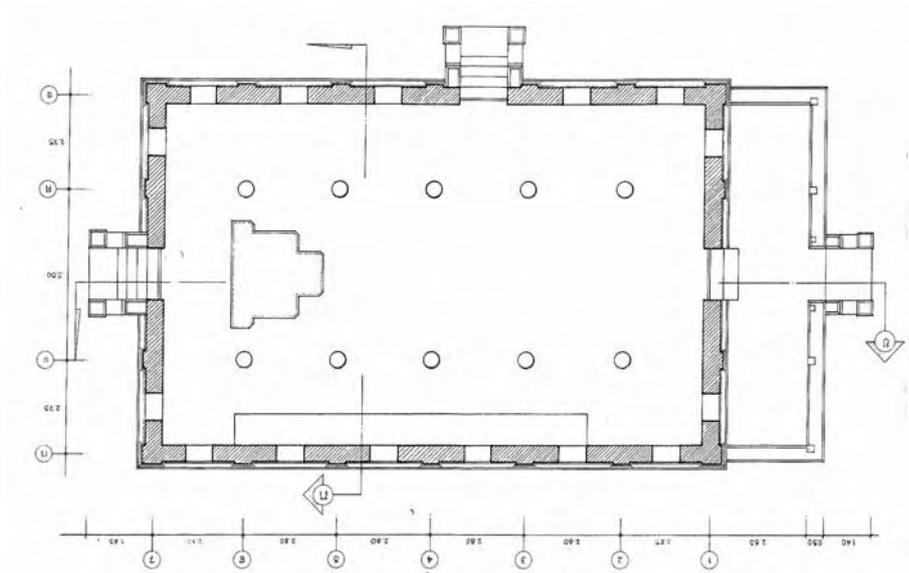
2.1.1 ผังแบบมีวิหารตั้งอยู่หน้าเจดีย์

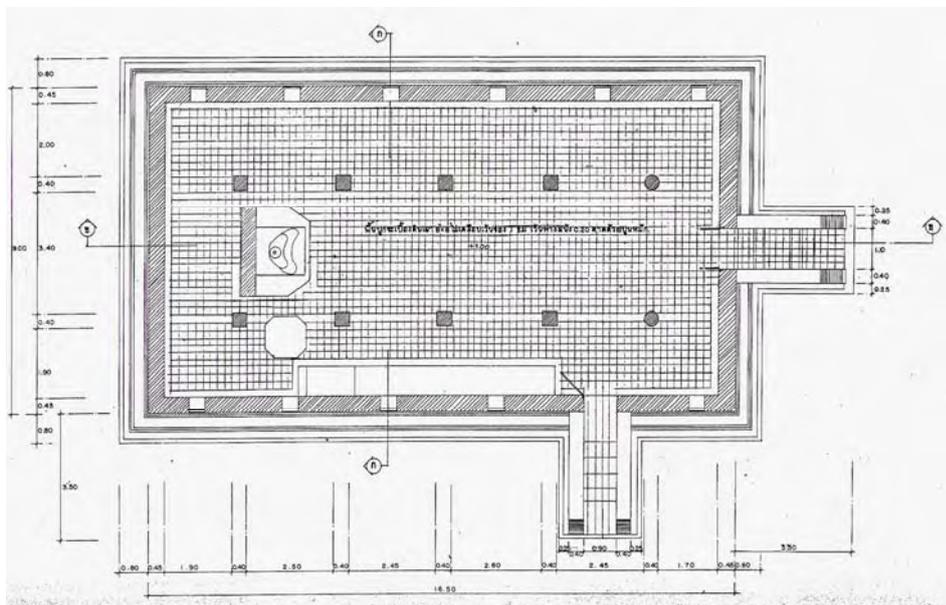
ภาพลายเส้นที่ 9 ผังบริเวณวัดพระธาตุเบ็งสกัด

¹ จูเหลียงเหวิน, ชนชาติไต สถาปัตยกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีไตในสิบสองปันนา (กรุงเทพฯ: สุริยวงศ์บุคเซ็นเตอร์, 2536), 44.

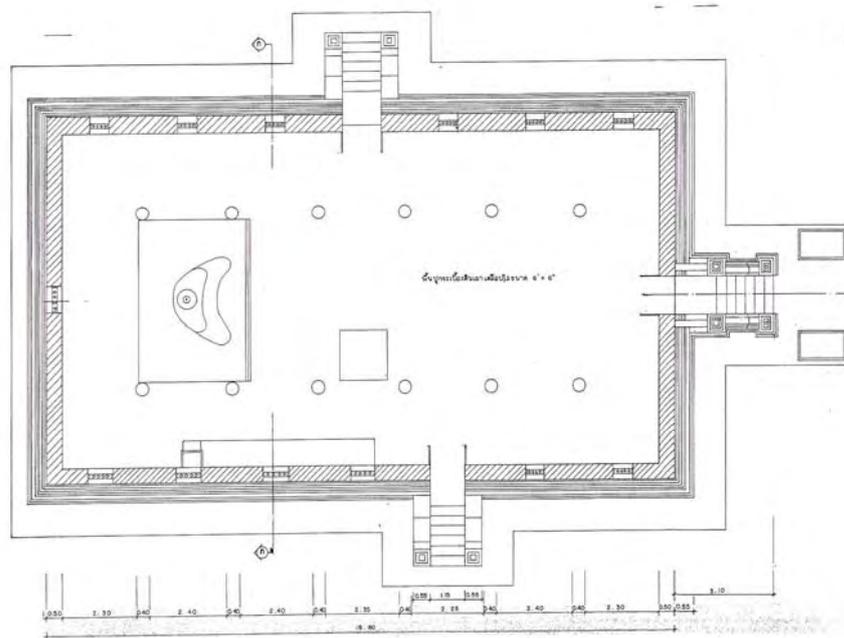
2.1.2 แผนผังมณฑปเป็นประธานของวัด

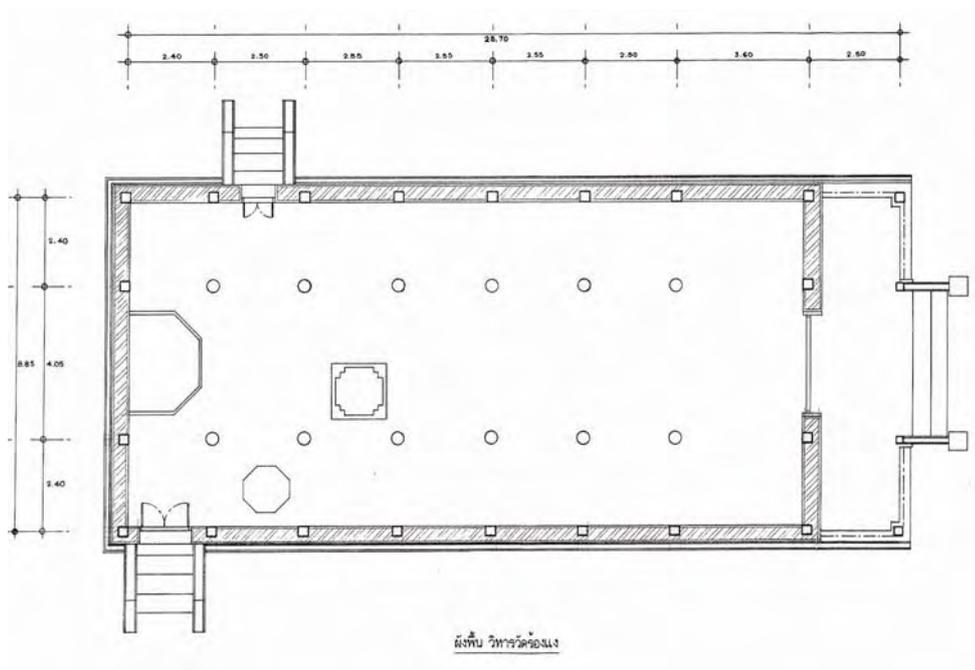
ภาพลายเส้นที่ 10 แผนผังบริเวณวัดหนองแดง

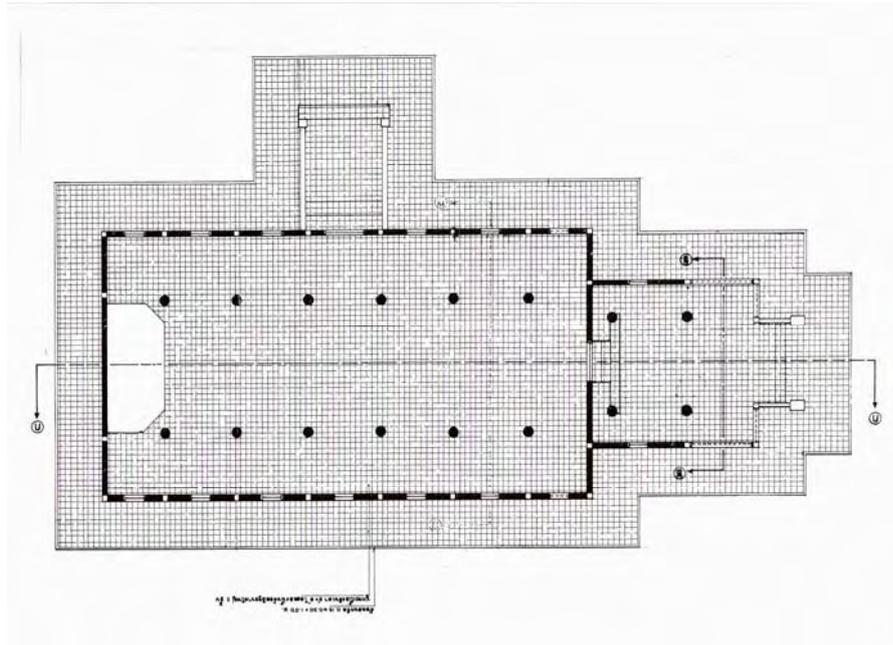
ภาพลายเส้นที่ 11 แผนผังบริเวณวัดดอนมูล

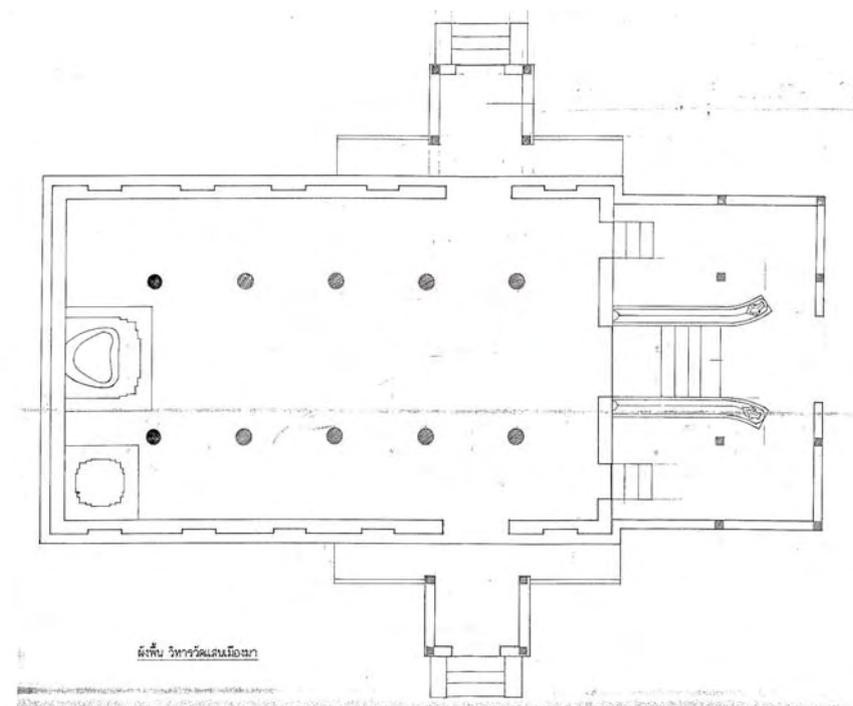
ภาพลายเส้นที่ 12 ผังบริเวณวัดต้นแหลง

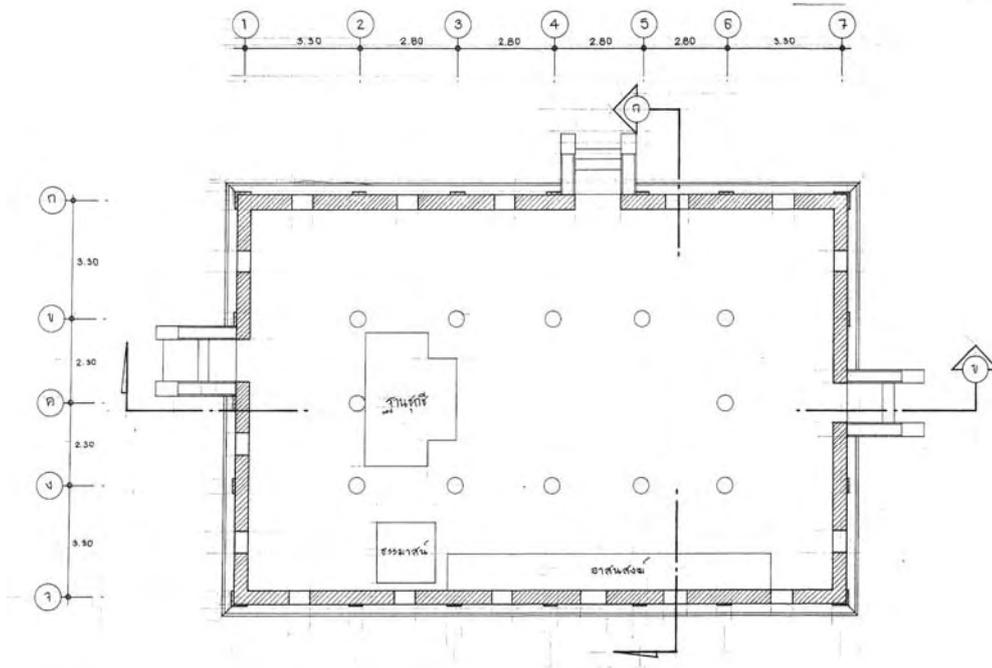
ภาพลายเส้นที่ 13 ผังบริเวณวัดร่องแก

ภาพลายเส้นที่ 14 ผังบริเวณวัดหนองบัว

ภาพลายเส้นที่ 15 ผังบริเวณวัดสวนเมืองมา

ภาพลายเส้นที่ 16 ผังบริเวณวัดท่าฟ้าใต้

ตารางที่ 1 แสดงลักษณะผังอาคารในเขตพุทธาวาส

ลักษณะผังวิหารในเขตพุทธาวาส	
ลักษณะผัง	วัด
ผังแบบมีวิหารตั้งอยู่หน้าเจดีย์	วัดพระธาตุเบ็งสกัด พ.ศ.1826 จังหวัดน่าน
ผังแบบมีวิหารเป็นประธานของวัด	วัดหนองแดง พ.ศ.2330 จังหวัดน่าน วัดดอนมูล พ.ศ.2426 จังหวัดน่าน วัดต้นแหลง พ.ศ.2425 จังหวัดน่าน วัดร้องแง พ.ศ.2310 จังหวัดน่าน วัดหนองบัว พ.ศ.2465 จังหวัดน่าน วัดแสนเมืองมา พ.ศ.2351 จังหวัดพะเยา วัดท่าฟ้าใต้ จังหวัดพะเยา

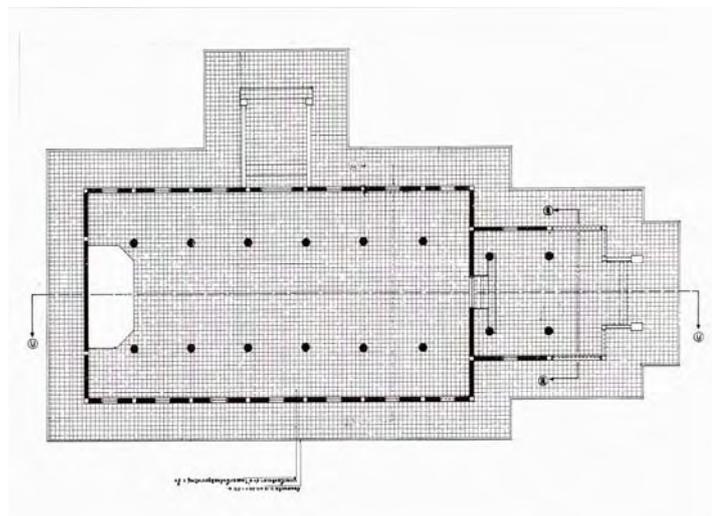
จากการศึกษาในลักษณะผังวิหารไทลื้อนั้นจะพบเพียงวิหารวัดพระธาตุเบ็งสกัด ที่ยังถือคติเจดีย์ธาตุเป็นประธานของวัด แต่จากการศึกษาประวัติความเป็นมาของวัด เจ้าผู้ครองนครในสมัยนั้นต้องการที่จะสร้างพระเจดีย์ไว้ใกล้เมือง ซึ่งเจดีย์ที่สร้างนี้มีความสำคัญมาก แล้วจึงได้สร้างวิหารให้อยู่แนวเดียวกับพระเจดีย์ ที่กล่าวมาก็สามารถบอกได้ว่า คติเจดีย์ธาตุเป็นประธานของวัด อาจไม่เกี่ยวข้องกับการสร้างวิหารในผังแบบดังกล่าว

ส่วนวัดที่เหลือทั้งหมดนิยมสร้างวิหารขึ้นเป็นประธานของวัด ซึ่งลักษณะดังกล่าวก็น่าจะได้รับอิทธิพลมาจากการสร้างวัดของชาวไทลื้อในสิบสองพันนา ที่ให้ความสำคัญกับวิหารเป็นหลักของการสร้างวัด โดยวิหารทั้งหมดจะสร้างขึ้นในปลายยุคการฟื้นฟูล้านนา (พ.ศ.2357 – 2426) ต่อเนื่องถึงยุคการเข้าสู่การปกครองส่วนกลางของล้านนา (พ.ศ.2427 – 2481)

2.2 ผังอาคารของวิหารไทลื้อ

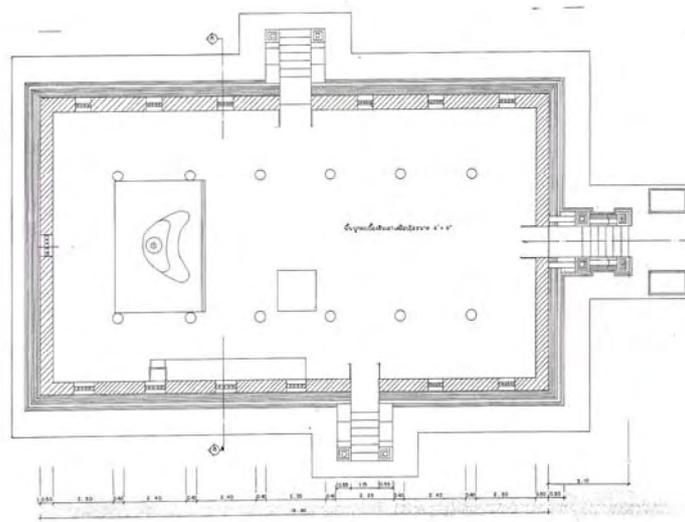
ผังอาคารในสถาปัตยกรรมเป็นส่วนสำคัญที่ส่งผลและสัมพันธ์ ต่อรูปทรงของอาคาร พื้นที่ใช้สอยของอาคาร ผังอาคารของวิหารไทลื้อ เมื่อจัดแยกออกเป็นกลุ่มหลักๆ จะมีลักษณะดังนี้

2.2.1 ผังแบบลดความกว้างของฝั่งด้านหน้า 2 ห้อง ได้แก่ วิหารวัดหนองบัว

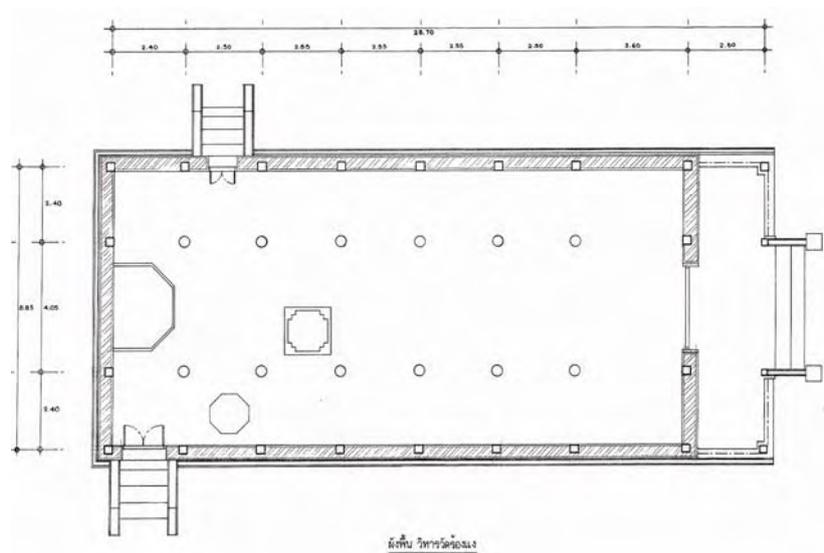

ภาพลายเส้นที่ 17 ผังบริเวณวัดหนองบัว

2.2.2 ผังแบบรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ได้แก่ วิหารวัดหนองแดง วิหารวัดดอนมูล
 วิหารวัดต้นแหลง วิหารวัดร่องแง วิหารวัดพระธาตุเบ็งสกัด วิหารวัดแสนเมืองมา และวิหารวัดท่า
 ฟ้าใต้

ภาพลายเส้นที่ 18 ผังบริเวณวัดต้นแหลง

ภาพลายเส้นที่ 19 ผังบริเวณวัดร่องแง

ตารางที่ 2 แสดงผังอาคารของวิหารไทลื้อ

ผังอาคารวิหารไทลื้อ	
ลักษณะผัง	วัด
ผังแบบลดความกว้างของผัง ด้านหน้า 2 ห้อง	วิหารวัดหนองบัว จังหวัดน่าน (มีโถงด้านหน้าคลุมบันได)
ผังแบบรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า	วัดหนองแดง จังหวัดน่าน (มีโถงด้านหน้า) วัดดอนมูล จังหวัดน่าน วัดต้นแหลง จังหวัดน่าน วัดร่องแง จังหวัดน่าน (มีโถงด้านหน้า) วัดพระธาตุเบ็งสกัด จังหวัดน่าน (มีโถงด้านหน้า) วัดแสนเมืองมา จังหวัดพะเยา (มีโถงด้านหน้าคลุมบันได) วัดท่าฟ้าใต้ จังหวัดพะเยา

ตารางที่ 3 แสดงขนาด และการกำหนดจำนวนห้องของวิหารไทลื้อ

วัด	กว้าง x ยาว (เมตร)	จำนวนห้อง	หมายเหตุ
จังหวัดน่าน			
วัดหนองแดง	10.45 x 19.45	7	มีมุขโถงด้านหน้า
วัดดอนมูล	9.00 x 16.50	6	ไม่มีมุขโถงด้านหน้า
วัดต้นแหลง	12.50 x 20.50	7	ไม่มีมุขโถงด้านหน้า
วัดพระธาตุเบ็งสกัด	10.20 x 19.70	6	มีมุขโถงด้านหน้า
วัดร่องแง	8.85 x 21.50	8	มีมุขโถงคลุมบันไดด้านหน้า
วิหารวัดหนองบัว	9.45 x 23.30	6	มีมุขโถงคลุมบันไดด้านหน้า
จังหวัดพะเยา			
วัดแสนเมืองมา	9.45 x 22.20	8	มีมุขโถงคลุมบันไดด้านหน้า
วัดท่าฟ้าใต้	12.20 x 17.90	6	ไม่มีมุขโถงด้านหน้า

จากการศึกษาสามารถพบผังอาคารของวิหารไทลื้อ ลักษณะต่างๆได้ดังนี้

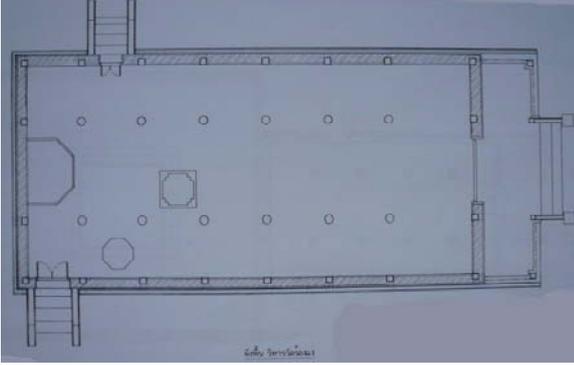
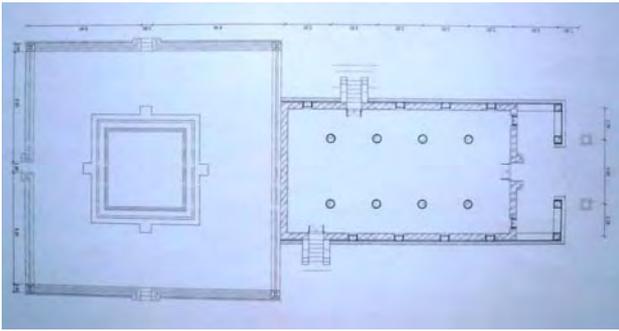
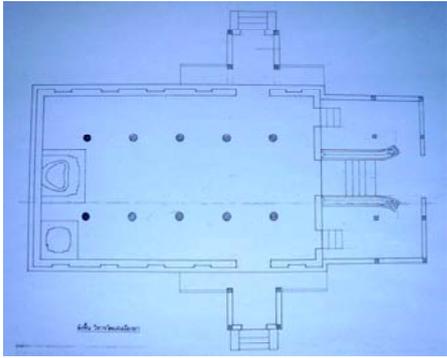
1. ผังอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า การวางผังอาคารสามารถแบ่งได้อีก 2 ลักษณะดังนี้

1.1) ผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีมุขโถงด้านหน้า ผังอาคารแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีมุขโถงด้านหน้าไม่ลดความกว้างของผังด้านหน้าวิหาร หลังคาทรงจั่วซ้อนชั้น เช่น วิหารวัดร่องแง วิหารวัดพระธาตุเบ็งสกัด และวัดแสนเมืองมา มักจะมีรูปแบบอาคารทรงโรง

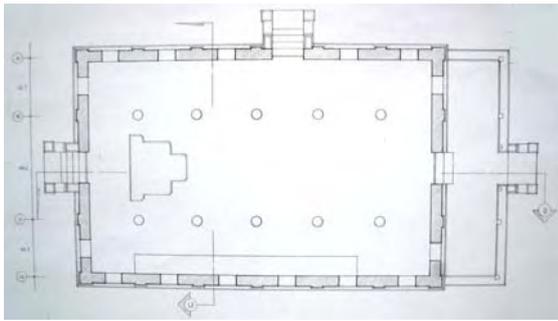
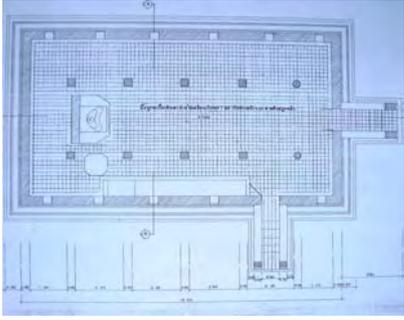
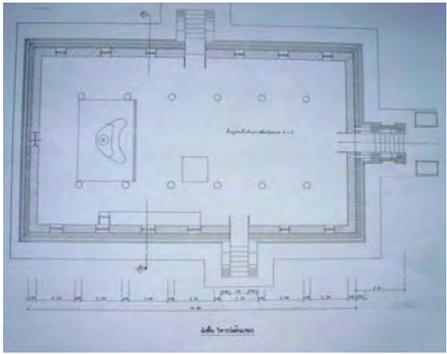
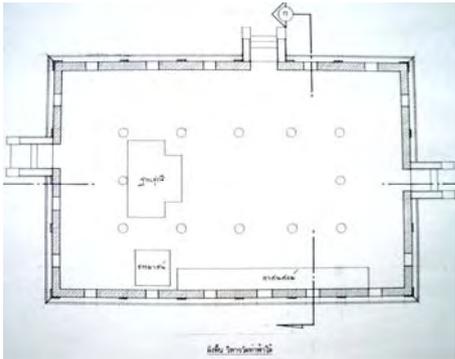
1.2) ผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ผังอาคารแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้าเรียบๆ เช่นเดียวกับกลุ่มวิหารไทลื้อสิบสองปันนา หรือกลุ่มสิมที่หลวงพระบาง จะประดิษฐานพระประธานบนฐานชุกชีในห้องเสาก่อนห้องสุดท้ายเสมอ วิหารที่มีลักษณะผังแบบนี้ มักจะใช้รูปแบบอาคารที่มีหลังคาทรงปีกนกคลุมสี่ด้าน ซ้อนทับด้วยทรงจั่วเช่นเดียวกันทั้งหมด ทางเข้าก็สูวิหารจะมีทั้งด้านหน้า ด้านข้าง และด้านหลัง เช่น วิหารวัดหนองแดง วิหารวัดดอนมูล วิหารวัดต้นแหลง และวิหารวัดท่าฟ้าใต้

2. ผังอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าแบบมีมุขโถงด้านหน้า 2 ช่วงเสา และมีการลดขนาดมุขพบที่วิหารวัดหนองบัวซึ่งเป็นช่างชาวไทลื้อ ลักษณะมีมุขโถงคลุมโถงทางเข้า โดยผังอาคารจะทำพื้นที่ 2 ช่วงเสาแรกจะลดชั้นหลังคาคลุมพื้นที่ส่วนเข้าด้านหน้าอาคาร ในส่วนมุขโถงจากการสืบค้นประวัติ และรูปภาพในสมัยก่อนนั้น พบว่ามุขโถงที่มื้นั้น ได้มีการมาสร้างต่อเติมภายหลัง จึงน่าจะจัดเป็นลักษณะผังแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้าแบบเรียบๆมาก่อน

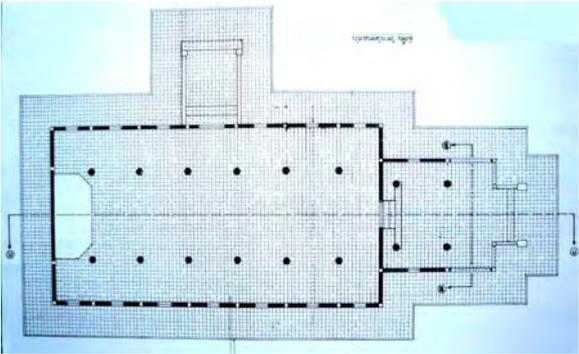
ตารางที่ 4 ผังแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีมุขโถงด้านหน้า

ผังแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีมุขโถงด้านหน้า	
วิหารไทลื้อวัด	หมายเหตุ
1. วิหารไทลื้อวัดร้องแง 	รูปแบบอาคารหลังคาทรงโรง หลังคาซ้อนชั้น
2. วิหารไทลื้อวัดพระธาตุเบ็งสกัด 	รูปแบบอาคารหลังคาทรงโรง หลังคาซ้อนชั้น
3. วิหารไทลื้อวัดแสนเมืองมา 	รูปแบบอาคารหลังคาทรงโรง หลังคาซ้อนชั้น มีมุขทางเข้า ด้านข้างวิหารอีก 2 ด้าน

ตารางที่ 5 ผังแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้าเรียบๆ

ผังแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้าเรียบๆ	
วิหารไทลื้อวัด	หมายเหตุ
1.วิหารไทลื้อวัดหนองแดง 	รูปแบบอาคารหลังคาทรงจั่วปีกนก
2.วิหารไทลื้อวัดดอนมูล 	รูปแบบอาคารหลังคาทรงจั่วปีกนก
3.วิหารไทลื้อวัดต้นแหลง 	รูปแบบอาคารหลังคาทรงจั่วปีกนก
4.วิหารไทลื้อวัดท่าฟ้าใต้ 	รูปแบบอาคารหลังคาทรงจั่วปีกนก

ตารางที่ 6 ผังแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีมุขโถงด้านหน้า 2 ช่วงเสาและมีการลดขนาดมุข

ผังแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีมุขโถงด้านหน้า 2 ช่วงเสาและมีการลดขนาดมุข	
วิหารไทลื้อวัด	หมายเหตุ
1.วิหารไทลื้อวัดหนองบัว 	รูปแบบอาคารหลังคาทรงจั่ว หลังคาซ้อนชั้น จากการสันนิษฐานมุขด้านหน้าจะมี มาต่อเติมสร้างเพิ่มขึ้นภายหลัง

2.3 รูปแบบโครงสร้างหลังคาของวิหารไทลื้อ

รูปแบบโครงสร้างจั่วและปีกนกในอาคารวิหารไทลื้อ โดยส่วนใหญ่เป็นระบบโครงสร้างเสาและคานรับน้ำหนักโครงสร้างหลังคา รูปแบบของโครงสร้างหลังคาจั่วรวมไปถึงโครงสร้างส่วนชายคาปีกนกของอาคาร มีความสัมพันธ์กับผังอาคาร และรูปแบบของหลังคาในวิหารไทลื้อ รูปแบบของโครงสร้างจั่วที่ปรากฏขึ้นนั้นสามารถแบ่งเป็นรูปแบบต่างๆ ดังนี้

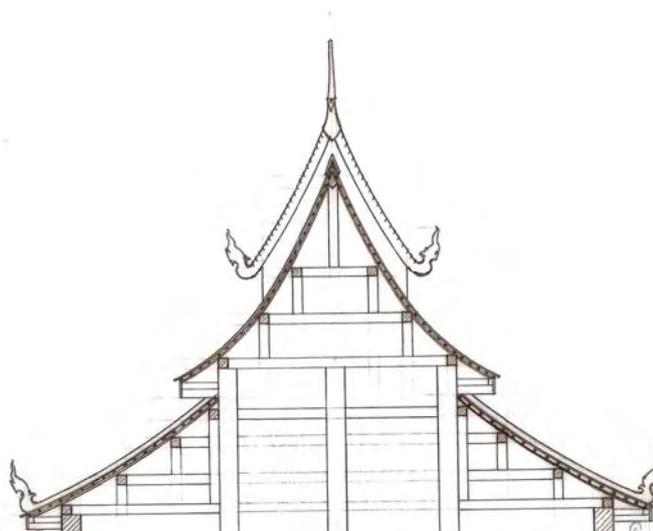
กลุ่มโครงสร้างจั่วและปีกนกที่มีการลดชั้นหลังคามีผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า

รูปแบบที่ 1.แบบโครงสร้างจั่วระบบตึกตาคติ โดยพาดช่อเอก(ช่อหลวง) บนหัวเสา จากนั้นจะตั้งเสาตึกตาคันรับช่อโทชั้นที่ 2 และ 3 ตามลำดับ โดยใช้ลิ้มสลักเดียวพาดแปหัวเสาบนปลายของช่อเอก และแปลานส่วนปลายของช่อโทชั้นที่ 2 และ 3 ซึ่งบนช่อโทชั้นที่ 3 จะตั้งเสาดังขึ้นรับอกไก่ ส่วนบริเวณโครงสร้างปีกนกจะเจาะเดี่ยวบริเวณแนวเดียวกับระดับผนังแล้วพาดช่อโทเข้ากับผนัง โดยส่วนปลายเสียบเข้ากับเสาหลวงขึ้นไปถึงส่วนปลายของช่อโท ซึ่งยื่นออกมาจากหัวเสา ถัดลงมาเป็นแปลานผังแนบกับเสาสะโก้น (บริเวณช่องว่างระหว่างแปหัวเสา และแปลานนี้เองซึ่งเป็นช่องว่างแบ่งผืนหลังคาและดับหลังคา) จากช่อโทซึ่งพาดบนผนังนั้น ตั้งเสาตึกตารับช่อป้อก (ช่อแทนเต้า) ตามลำดับลักษณะดังกล่าวพบได้ที่วิหารวัดแสนเมืองมา

ภาพที่ 100 โครงสร้างจั่วระบบตึกตา ที่วิหารวัดแสนเมืองมา

รูปแบบที่ 2. แบบโครงสร้างจั่วระบบตึกตาแบบฝังชื่อกับผนัง โดยตำแหน่งแปหัวเสาไว้บริเวณกลางหัวเสา ส่วนโครงสร้างปีกนกจะฝังชื่อกับผนัง โดยส่วนปลายเจาะไว้กับเสาหลวง ตั้งเสาแนบไว้กับเสาหลวง ส่วนปลายเสมอระดับหัวเสา ส่วนตำแหน่งของแปลานที่ทำหน้าที่แบ่งผืนหลังคานั้นวางปะทับเสาสะโก้นโดยไม่มีการบาก อม ฝังไว้แต่อย่างใด ลักษณะโครงสร้างดังกล่าวเป็นผลให้แปตัวสุดท้ายของโครงสร้างปีกนก อยู่ในตำแหน่งที่สูงกว่าปกติ ช่วยให้รูปทรงของหลังคาปีกนก สัมพันธ์กับจั่วหลังคาด้านบน ซึ่งลักษณะดังกล่าวพบที่วิหารวัดพระธาตุเบ็งสกัด วิหารวัดดอนมูล จังหวัดน่าน และวิหารวัดท่าฟ้าใต้ จังหวัดพะเยา

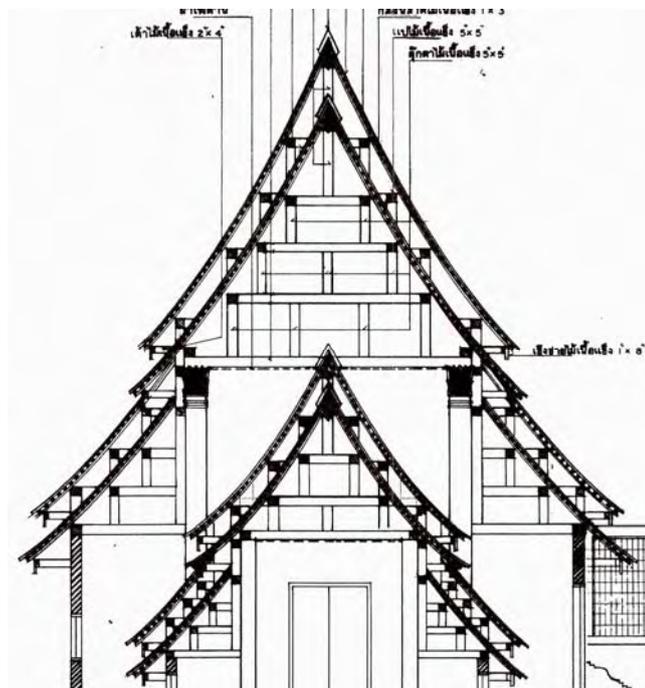

ภาพลายเส้นที่ 20 รูปตัดหลังคาวิหารวัดท่าฟ้าใต้

ภาพที่ 101 โครงสร้างจั่วระบบตึกตาแบบฝังชื่อกับผนัง ที่วิหารวัดดอนมูล

รูปแบบที่ 3. แบบโครงสร้างจั่วระบบตึกตาแบบแปทับชื่อก ส่วนของโครงสร้างปีกนกประกอบด้วยเสาตึกตาและชื่อกแทนเด้า แต่ที่เป็นลักษณะเฉพาะของรูปแบบโครงสร้างจั่วและปีกนกคือการวางแปลนจะวางแปลน แปหัวเสาทุกตัวบนชื่อกโดยตรง ไม่มีการทำ บาก อม ยึดโครงสร้างเข้าด้วยกัน ลักษณะโครงสร้างรูปแบบนี้ปรากฏที่วิหารวัดหนองบัว และวิหารวัดร่องแง จังหวัดน่าน

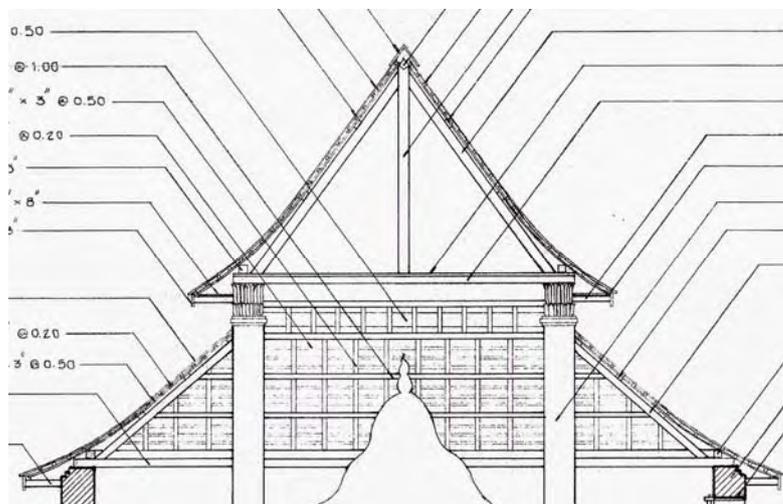
ภาพลายเส้นที่ 21 รูปตัดหลังคาวิหารวัดหนองบัว

ภาพที่ 102 โครงสร้างจั่วระบบตึกตาแบบแป๊ะทับซื่อ ที่วิหารวัดหนองบัว

กลุ่มโครงสร้างจั่วและปีกนกที่ไม่มีการลดชั้นหลังคา

รูปแบบที่ 1. แบบโครงสร้างจั่วระบบตึกตา โดยสร้างโครงสร้างปีกนกเป็นหลังคาคลุมรอบด้าน โดยวางแป๊ะทับซื่อเอกไม้ทำ บาก อม การเข้าไม้ส่วนของโครงสร้างปีกนกซึ่งคลุมอาคารทั้ง 4 ด้าน ใช้ระบบจันทันรับพื้นหลังคา รูปแบบโครงสร้างนี้พบที่วิหารวัดหนองแดง

ภาพลายเส้นที่ 22 รูปตัดหลังคาวิหารวัดหนองแดง

ภาพที่ 103 โครงสร้างจักระบบตึกตาโครงสร้างปีกนกเป็นหลังคาคลุมรอบด้าน ที่วิหารวัดหนองแดง

รูปแบบที่ 2. แบบโครงสร้างปีกนกคลุมรอบด้าน ลักษณะของรูปทรงหลังคาในโครงสร้างรูปแบบนี้เป็นอาคารที่พื้นหลังคาตบที่ 2 และ 3 เป็นปีกนกคลุมรอบอาคารทั้ง 4 ด้าน ส่วนด้านบนสุดเป็นโครงสร้างจักระบบตึกตาและจันทันรับพื้นหลังคา ซึ่งมีการตั้งเสาจากช่อหลวงขึ้น 2 ต้นรับจักระบบบนสุด แป๊ะหัวเสาจะวางอยู่บนปลายของช่อหลวงที่ยื่นออกมา แล้วพาดจันทันขึ้นไปโดยส่วนปลายของจันทันจะอยู่ตรงตำแหน่งได้แปลาน ซึ่งปะแนบกับเสาที่ตั้งรับจักระบบพื้นหลังคาปีกนกพื้นที 2 ส่วนของพื้นหลังคาปีกนกพื้นที 3 นั้น บริเวณเสาหลวงปักเดือยยื่นออกมา เป็นป่ารับแปลาน แล้วพาดจันทันจากปลายช่อโท ซึ่งพาดบนผนังขึ้นมาเพื่อรับพื้นหลังคาปีกนกพื้นที 3 ลักษณะรูปแบบโครงสร้างแบบนี้พบที่ วิหารวัดต้นแหลง จังหวัดน่าน

ภาพลายเส้นที่ 23 รูปตัดหลังคาวิหารวัดต้นแหลง

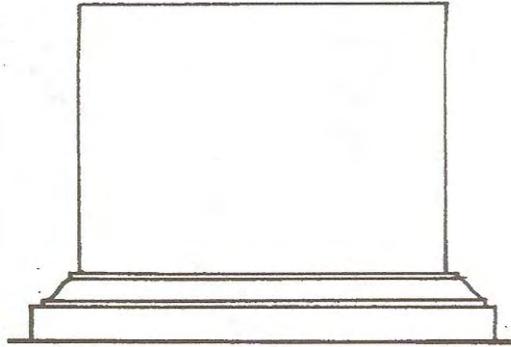
ภาพที่ 104 โครงสร้างแบบปีกนกคลุมรอบด้าน ที่วิหารวัดต้นแหลง

2.4 ผนังอาคารของวิหารไทลื้อ

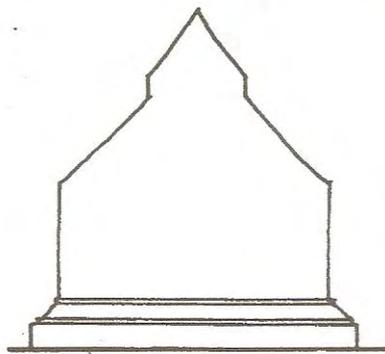
แบ่งได้เป็น 2 ส่วนใหญ่ๆ ดังนี้

ผนังสกัดหน้า-หลัง ผนังสกัดหน้าก่ออิฐถือปูนที่บเป็นผนังร่วมเสาไม้จากพื้นสูงถึงระดับช่อเอกรและสกัดหลังก่ออิฐถึงระดับอกไก่ พบที่วิหารวัดหนองบัว ตรงข้ามกับที่วิหารวัดแสนเมืองมาเป็นผนังก่ออิฐถือปูนที่บสูงถึงระดับอกไก่ ส่วนทางด้านหลังเป็นผนังก่ออิฐถือปูนสูงถึงระดับช่อ ถัดมาผนังทั้งสกัดหน้า-หลังวิหารวัดพระธาตุเบ็งสกัด มีรูปแบบเดียวกันคือก่ออิฐถือปูนที่บจากพื้นสูงถึงระดับอกไก่ อันเป็นโครงสร้างของหลังคาเรียกผนังดังกล่าวว่า“ผนังหุ้มกลอง” และที่วิหารวัดร่องแงผนังสกัดหน้าก่ออิฐถือปูนที่บ เป็นผนังร่วมเสาไม้จากพื้นสูงถึงระดับช่อโท ส่วนบนกรุต่อด้วยไม้ปิดโครงสร้างหลังคา และสกัดหลังก่ออิฐถึงระดับอกไก่ วิหารที่มีผนังสกัดหน้าก่ออิฐฉาบปูนถึงระดับช่อเอกรและช่อโท มักจะประดับซุ้มโขงประตูทางเข้าหลักดังที่วิหารวัดหนองบัว วิหารวัดพระธาตุเบ็งสกัด และวิหารวัดแสนเมืองมา

1) ผนังก่ออิฐถือปูนเป็นระดับเดียวกันกับช่อโทของโครงสร้างปีกนก หรือต่ำกว่าเล็กน้อย หากเป็นผนังของด้านสกัด-หน้า มักเว้นช่องกลางไว้เป็นช่องประตู

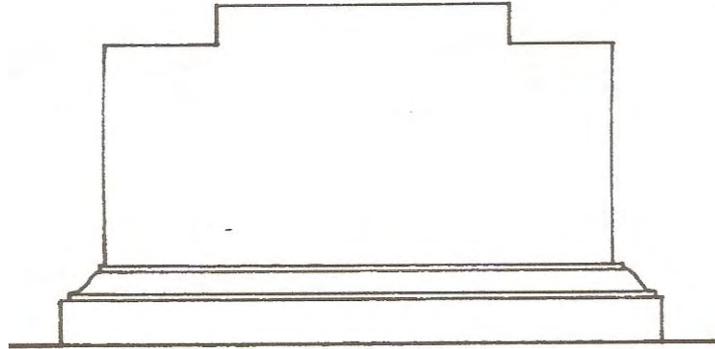

2) ผนังก่ออิฐถือปูนตั้งแต่พื้นจนถึงอกไก่ หรือที่เรียกกันว่า “ผนังหุ้มกลอง”

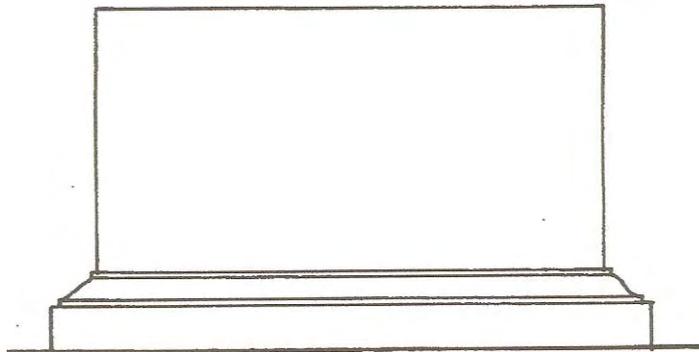

ผนังด้านข้าง ผนังก่ออิฐฉาบปูนทั้งหมด ผนังจะลดระดับตามการลดชั้นของหลังคาวิหารและทำหน้าที่สำหรับพาดช่อโท คานและแปลานตัวสุดท้ายซึ่งพาดเป็นแนวยาวตลอดผนัง การที่ผนังด้านข้างมีระดับความสูงไม่เท่ากันนั้น ส่งผลต่อความสัมพันธ์ของรูปทรงหลังคาวิหารที่มีการลดชั้นหลังคา เป็นรูปแบบเฉพาะวิหารที่มีผังสี่เหลี่ยมผืนผ้า ได้แก่ วิหารวัดหนองบัว วิหารวัดร่องแง วิหารวัดพระธาตุเบ็งสกัด ถ้าหลังคาลด 2 ชั้น ผนังด้านข้างก็จะลดความสูง 2 ระดับเช่นกัน ไม่ย่อผนังแต่ลดระดับผนังเพื่อซ้อนทับหลังคาวิหาร การเจาะช่องหน้าต่างที่ผนังให้มีขนาดเล็ก เพราะใช้ผนังรับน้ำหนักที่ถ่ายมาจากโครงสร้างหลังคา ไม่ประดับตกแต่งซุ้มหน้าต่างเป็นรูปแบบ พบได้ในวิหารทั้งสองกลุ่ม ทั้งวิหารวัดดอนมูล วิหารวัดหนองบัว วิหารวัดหนองแดง วิหารวัดต้นแหลง วิหารวัดพระธาตุเบ็งสกัด วิหารวัดท่าฟ้าใต้ แสดงความเรียบง่าย

1) ผนังก่ออิฐถือปูนอาจเป็นปูนทั้งหมดหรือส่วนบนเป็นฝาไม้ ซึ่งผนังจะลดระดับตามการลดชั้นของหลังคา

2) ผนังก่ออิฐถือปูน ความสูงอยู่ในระดับเดียวกันโดยตลอด ส่วนบนทำหน้าที่รับน้ำหนัก โครงสร้างหลังคาเป็นผนังสำหรับพาดช่อโท คาน และแปลานตัวสุดท้าย ซึ่งจะพาดเป็นแนวยาวโดยตลอดแนวของผนัง

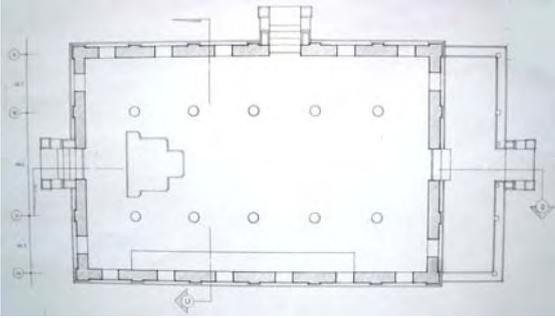
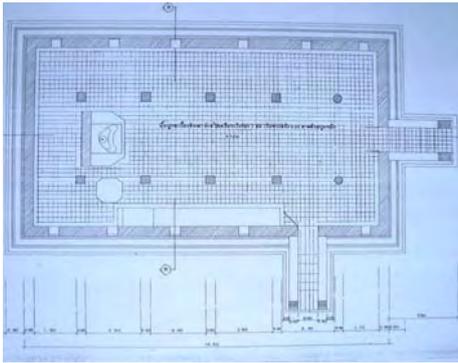

จากการศึกษารูปแบบผนังของวิหาร ดังที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าอาคารวิหารที่มีโถงด้านหน้า และไม่มีโถงด้านหน้าอาคาร มีรูปแบบการปิดล้อมอาคารด้วยผนังในลักษณะเดียวกันและใกล้เคียงกันมากโดยเฉพาะการใช้ “ผนังร่วมในเสา” ลักษณะเดียวกันในวิหารที่ไม่มีโถงด้านหน้าอาคาร ข้อสังเกตอีกลักษณะหนึ่งคือในอาคารวิหารที่มีโถงอาคารด้านหน้าที่มีผนังในลักษณะผนังก่ออิฐจนถึง ระดับช่อหลวงของโครงสร้างจั่วด้านบนและช่อโท โครงสร้างปีกนก ผนังก่ออิฐถือปูนตั้งแต่พื้นจนถึงอกไก่หรือที่เรียกกันว่า “ผนังหุ้มกลอง” และผนังรูปแบบนี้จะก่ออิฐถือปูนตั้งแต่พื้นที่บนจนถึงช่อหลวงของโครงสร้างจั่ว บริเวณช่องประตูทางเข้ามักประดับซุ้มประตู เช่น วิหารวัดแสนเมืองมา จังหวัดพะเยา

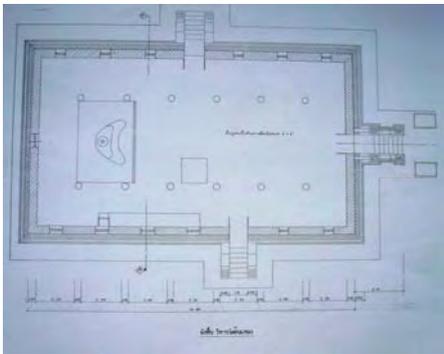
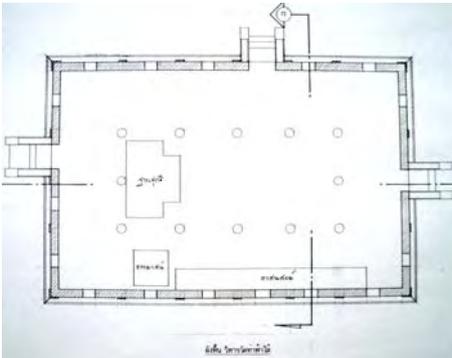
2.5 ลักษณะรูปทรงหลังคาของวิหารไทลื้อ

ลักษณะผังและผนังอาคารมีความสัมพันธ์ต่อรูปทรงของหลังคา การศึกษารูปทรงที่ปรากฏในอาคารวิหารไทลื้อนั้น จะต้องศึกษาถึงลักษณะผังและผนังของอาคารประกอบเพื่อให้ทราบถึงความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ จนปรากฏรูปทรงหลังคาในลักษณะต่างๆดังนี้

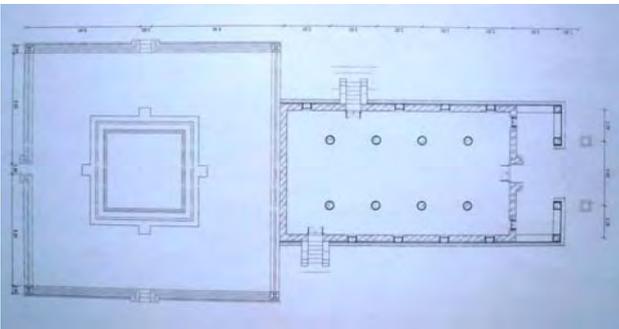
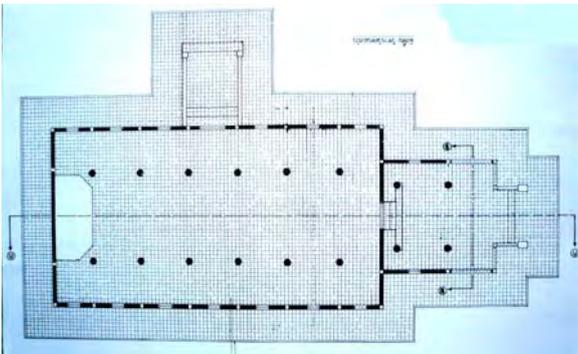
ตารางที่ 7 ลักษณะรูปทรงหลังคาวิหารไทลื้อ

ลักษณะรูปทรงหลังคาวิหารไทลื้อ	
ผังอาคาร	รูปทรงหลังคา
<p>รูปแบบที่ 1. หลังคาแบบมีปีกนกคลุมทั้ง 4 ด้านและมีจั่วซ้อนบนผนังหลังบนสุด</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผังอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า - ผนังด้านข้างเป็นระดับเดียวกันโดยตลอด 	 <p>วิหารวัดหนองแดง จังหวัดน่าน</p> <p>วิหารวัดดอนมูล จังหวัดน่าน</p>

ตารางที่ 8 ลักษณะรูปทรงหลังคาวิหารไทลื้อ

ลักษณะรูปทรงหลังคาวิหารไทลื้อ	
ผังอาคาร	รูปทรงหลังคา
<p>รูปแบบที่ 2.หลังคาแบบมีปีกนกคลุมทั้ง 4 ด้านและมีจั่วซ้อนบนพื้นหลังบนสุด และมีการซ้อนชั้นหลังคามากกว่า 1 ชั้น</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผังอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า - ผนังด้านข้างเป็นระดับเดียวกันโดยตลอด 	 <p>วิหารวัดต้นแหลง จังหวัดน่าน</p>
<p>รูปแบบที่ 3.หลังคาแบบมีปีกนกคลุมทั้ง 4 ด้านและมีจั่วซ้อนจั่วบนพื้นหลังบนสุด</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผังอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า - ผนังด้านข้างเป็นระดับเดียวกันโดยตลอด 	 <p>วิหารวัดท่าฟ้าใต้ จังหวัดพะเยา</p>

ตารางที่ 9 ลักษณะรูปทรงหลังคาวิหารไทลื้อ

ลักษณะรูปทรงหลังคาวิหารไทลื้อ	
ผังอาคาร	รูปทรงหลังคา
<p>รูปแบบที่ 4.ลดหลังคาด้านหน้า 1 ลดชั้น ด้านหลัง 1 ลดชั้น</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผังอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า - ผนังด้านข้างมีการลดระดับความสูงตามการลดชั้นของหลังคา 	 <p>วิหารวัดพระธาตุเบ็งสกัด จังหวัดน่าน</p>
<p>รูปแบบที่ 5.ลดหลังคาด้านหน้า 1 ลดชั้น ด้านหลัง 1 ลดชั้น และมีการต่อมุขด้านหน้า</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผังอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าลดความกว้างด้านหน้า 2 ห้อง - ผนังด้านข้างมีการลดระดับความสูงตามการลดชั้นของหลังคา 	 <p>วิหารวัดหนองบัว จังหวัดน่าน</p>

ตารางที่ 10 ลักษณะรูปทรงหลังคาวิหารไทลื้อ

ลักษณะรูปทรงหลังคาวิหารไทลื้อ	
ผังอาคาร	รูปทรงหลังคา
<p>รูปแบบที่ 6.ลดหลังคาด้านหน้า 2 ลดชั้น ด้านหลัง 1 ลดชั้น</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผังอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า - ผนังด้านข้างมีการลดระดับความสูงตามการลดชั้นของหลังคา 	 <p style="text-align: center;">วิหารวัดร่องแง จังหวัดน่าน</p> <p style="text-align: center;">วิหารวัดแสนเมืองมา จังหวัดพะเยา</p>

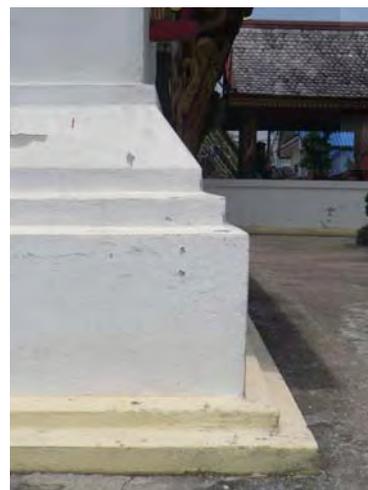
จากลักษณะรูปทรงหลังคาที่กล่าวมา ในกรณีของหลังคาที่มีการลดชั้นหลังคา แนวความสูงของผนังจะมีการลดระดับความสูงลง ตามลำดับของการลดชั้นหลังคา ลักษณะของการลดชั้นหลังคาที่มีลักษณะเฉพาะที่ชัดเจน

ในส่วนรูปทรงหลังคาของวิหารที่มีรูปแบบที่มีการลดชั้นหลัง ด้านหน้า – ด้านหลัง 1 ชั้นลดเท่ากัน เช่น วิหารวัดพระธาตุเบ็งสกัด แต่มีพัฒนาการของรูปทรงหลังคาเกิดขึ้น เมื่อเกิดมีลักษณะการย่อส่วนหลังคาชั้นลดที่ 2 ของวิหาร ไว้ด้านหน้าของวิหารในลักษณะของมุขขนาดเล็ก ลักษณะคล้าย “มุขลด” และ “มุขได้ชื่อ” ในสถาปัตยกรรมภาคกลาง เพื่อคลุมบันไดด้านหน้าของวิหาร พบที่วิหารวัดหนองบัว

2.6 ลักษณะฐานอาคารของวิหารไทลื้อ

องค์ประกอบของอาคารที่ทำหน้าที่รับตัวอาคาร ในทางสถาปัตยกรรมจัดว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่ง โดยมากมักทำให้มีรูปร่าง ประสาท และขนาดที่เห็นได้อย่างเด่นชัด ในบางกรณีฐานบางประเภทยังใช้เป็นตัวกำหนด ฐานานุศักดิ์ของอาคารนั้นๆ ได้ด้วย ฐานของวิหารไทลื้อที่พบสามารถแบ่งลักษณะฐานต่างๆ ได้ดังนี้

ฐานบัวคว่ำ เป็นฐานที่มีองค์ประกอบเพียงส่วนบัวคว่ำชั้นเดียว ตั้งซ้อนบนหน้ากระดานล่าง มักใช้กับอาคารที่ไม่ต้องการให้พื้นนั้นสูงมาก ได้แก่ วิหารวัดดอนมูล วิหารวัดร้องแง วิหารวัดหนองบัว วิหารวัดท่าฟ้าใต้ วิหารวัดหนองแดง และวิหารวัดแสนเมืองมา ฐานลักษณะนี้น่าจะได้รับอิทธิพลจากฐานวิหารของภาคกลาง

ภาพที่ 105 ฐานบัวคว่ำที่วิหารวัดหนองแดง และวิหารวัดแสนเมืองมา

ภาพที่ 106 ฐานบัวคว่ำวิหารวัดดอนมูล

ภาพที่ 107 ฐานบัวคว่ำวิหารวัดร่องแง

ภาพที่ 108 ฐานบัวคว่ำวิหารวัดหนองบัว

ภาพที่ 109 ฐานบัวคว่ำวิหารวัดท่าฟ้าใต้

ฐานบัวถลาซ้อนอยู่บนฐานบัวลูกแก้ว โดยมีฐานบัวคว่ำชั้นเดียวตั้งซ้อนบนฐานบัวคว่ำและบัวหงายประกบกัน โดยมีหน้ากระดานท้องไม้คั่นกลาง และที่ท้องหน้ากระดานยึดมากก็ทำเป็นบัวลูกแก้ว ได้แก่ วิหารวัดพระธาตุเบ็งสกัด และถ้าเทียบกับฐานวิหารที่อื่นจะมีความสูงมากเป็นพิเศษ เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับฐานวิหารได้ลือบ้านเงิน สิบสองปันนา จะเห็นว่ามึลักษณะใกล้เคียงกันเพียงฐานที่สิบสองปันนาจะมีการประดับลวดลายอย่างสวยงาม

ภาพที่110 ฐานบัวถลาซ้อนอยู่บนฐานบัวลูกแก้วอกไก่วิหารวัดพระธาตุเบ็งสกัด

ภาพที่111 ฐานบัวลูกแก้วอกไก่ วิหารวัดบ้านเงิน สิบสองปันนา

ฐานบัวลูกแก้วอกไก่แบบชั้นบันได โดยมีฐานบัวลูกแก้วอกไก่ แต่มีลักษณะพิเศษที่
 ทำเป็นชั้นบันไดทอดแนวลงมาเป็นชั้นๆ ซึ่งลักษณะนี้น่าจะเป็นลักษณะพิเศษของวิหารหลังนี้ที่มี
 ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว แต่เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับวิหารไตลื้อว่านต้า ที่หลวงพระบางจะ
 เห็นว่ามีลักษณะที่ใกล้เคียง แตกต่างกันเพียงการซ้อนชั้นลดเพิ่มที่ด้านบนฐานอีกชั้น จาก
 ข้อสังเกตตรงนี้ทำให้เห็นได้ว่า น่าจะได้รับอิทธิพลของวิหารไตลื้อที่สิบสองปันนา

ภาพที่ 112 สุฐานบัวลูกแก้วออกไก่แบบชั้นบันได วิหารวัดต้นแหลง

ภาพที่ 113 สุฐานบัวลูกแก้วออกไก่แบบชั้นบันได วิหารว่านตำ หลวงพระบาง

จากการศึกษาทำให้ทราบว่ารูปแบบฐาน ส่วนใหญ่จะนิยมใช้ฐานบัวคว่ำ ซึ่งหากเป็นวิหารที่มีพื้นที่ภายในต่ำ ส่วนภายนอกมักทำสูงกว่าระดับพื้นภายใน เพื่อช่วยให้สัดส่วนของผนังของวิหารภายนอกดูได้ส่วนลงตัวซึ่งให้ผลด้านการตกแต่งมากกว่า ระดับพื้นภายในของวิหารยังมีความสัมพันธ์ และมีผลต่อสัดส่วนรูปทรงของอาคารวิหาร จะมีระดับพื้นที่ต่ำส่งผลให้รูปทรงและสัดส่วนของอาคารดูเตี้ยแค้

2.7 บ้านไดอาคารของวิหารไทลื้อ

บ้านไดนาค แบบลอยตัวเล็กน้อยในตำแหน่งราวจับบันไดทั้งสองข้าง ที่วิหารวัดดอนมูล ด้วยรูปแบบตัวนาคที่คล้ายคลึงกันกับนาคที่บ้านไดวัดภูมินทร์ ในเมืองน่านซึ่งเป็นตัวอย่างที่ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนเป็นไปได้ว่ามีการถ่ายทอดรูปแบบแก่กัน ปรากฏเป็นความนิยมทั่วไปในเมืองน่าน วัดในล้านนา วิหารไทลื้อทางตอนเหนือของลาวถึงวิหารหลวงพระบาง เน้นคติที่คล้ายคลึงกันของชาวไทลื้อและชนกลุ่มไทลาวคือเชื่อว่า นาคเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์เพื่อแสดงการปกป้องสถานที่หรือสิ่งที่ยกย่อง เป็นวิหารอาคารสิ่งก่อสร้างทางพุทธศาสนา ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป นอกจากการประดับบ้านไดนาคนั้นแล้วยังปรากฏคติ ประดับนาคที่หลังคาวิหาร

ภาพที่ 114 บ้านไดนาควิหารวัดดอนมูล

ภาพที่ 115 บ้านไดนาควิหารวัดภูมินทร์

บันไดสิงห์ สิงห์ปูนปั้นลอยตัวในอาคารนั่งเฝ้าหับันไดทางขึ้นวิหาร วิหารวัดต้นแหลง และวิหารวัดแสนเมืองมาลักษณะใกล้เคียงกับสิงห์แบบพม่า สิงห์วิหารวัดหนองบัวรูปแบบคล้ายคลึงกับสิงห์รัตนโกสินทร์ คือ ที่ลำตัว ขา และหงอนบนหัวจะมีลวดลายคล้ายนกเปลวปากสิงห์ค่อนข้างแหลม ซึ่งในราวครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ 24 ศิลปะรัตนโกสินทร์ได้แพร่หลายเข้ามาเกี่ยวข้องกับอยู่ในงานประดับของล้านนา

ภาพที่ 116 บันไดสิงห์วิหารวัดต้นแหลง

ภาพที่ 117 บันไดสิงห์วิหารวัดแสนเมืองมา

ภาพที่ 118 บ้านไผ่สิงหิหารวัดหนองบัว

ความเชื่อถึงการปกป้องคุ้มครองสิ่งก่อสร้างทางศาสนา เป็นสัตว์มีภูมิปัญญาและซื่อสัตย์เช่นเดียวกับลำนนาที่อาจเกี่ยวข้องกับตำนานของพม่า ซึ่งมีเรื่องเล่าถึงกรณีสิงห์ได้ลักพาธิดาของกษัตริย์ไปได้เลี้ยงดูนางและราชโอรสของนางเป็นอย่างดี ต่อมาเมื่อโอรสเจริญวัยขึ้นได้ฆ่าสิงห์ผู้มีพระคุณตาย จึงแก้บาปด้วยการปั้นรูปสิงห์บูชาไว้ตามวัดเพื่อแทนคุณ และเพื่อให้ช่วยคุ้มครอง ทั้งลำนนาและจังหวัดน่านเคยตกอยู่ในภายใต้อำนาจของพม่านานกว่า 200 ปี ดังนั้นการประดับสิงห์ที่บ้านไผ่จึงมีความนิยมและเห็นได้ทั้งในลำนนา ในจังหวัดน่าน ดังตัวอย่างที่วัดพระธาตุแช่แห้งซึ่งบ้านที่ก่่าเจ้าฟ้าเมียวซา พม่า ครั้งครองเมืองน่าน ได้บูรณะซ่อมแซมในปี พ.ศ.2257

ภาพที่ 119 บ้านไผ่สิงหิหารวัดพระธาตุแช่แห้ง

บันไดตัวหงา แต่เดิมราวบันไดตกแต่งตัวหงามีมาแล้วที่วิหารวัดปู่เปี้ยในเวียงกุมกาม เป็นรูปแบบที่มีมาก่อนการประดับบันไดแบบอื่นๆในล้านนา จากนั้นลดความนิยมลงในระยะหลังที่ประดับบันไดนาคมากขึ้น บันไดตัวหงาที่วิหารพระธาตุเบ็งสกัดคงเป็นรูปแบบที่มาตั้งแต่วัยแรกๆ ของวิหารไทลื้อ ไม่พบตัวอย่างในวิหารเมืองน่าน และที่สิบสองปันนา แต่ยังคงพบได้ที่วิหารเชียงทอง และวิหารอีกหลายแห่งในเมืองหลวงพระบาง

ภาพที่ 120 บันไดตัวหงาวัดพระธาตุเบ็งสกัด

ภาพที่ 121 บันไดตัวหงาวัดท่าฟ้าใต้

ภาพที่ 122 บันไดตัวหงาวัดดอนมูล

ภาพที่ 123 บันไดตัวหงาวัดเชียงทองหลวงพระบาง

2.8 ลักษณะหน้าแหวนหรือหน้าบันของวิหารไทลื้อ

องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่มีลักษณะเป็นแผงไม้หรือผืนปูนปิดบริเวณส่วนโถงหลังคาด้านสกัดหน้า – หลังของวิหาร ปกติมักทำลวดลายประดับบนพื้นผิว หน้าบันเป็นส่วนของอาคารที่มองเห็นได้เด่นชัดที่สุด เพราะเป็นองค์ประกอบที่อยู่ในตำแหน่งประจันกับสายตา ทั้งมีปริมาตรขนาดใหญ่ ดังนั้นช่างจึงมักให้ความสำคัญด้วยการออกแบบลาย ตลอดจนวัสดุและวิธีการอย่างพิถีพิถัน แต่ก็สามารถแบ่งแยกออกเป็น 3 ลักษณะดังนี้

แบบประดับดอกประจายาม หรือดอกलयติดอยู่ในช่องลูกฟัก คือ แกะสลักไม้เป็นดอกประจายาม หรือดอกलयขนาดใหญ่สี่ถึงแปดกลีบประดับกระจกสี่ “กระจกขึ้นหรือจีน” ติดในช่องลูกฟักช่องหรือช่องดอกคอกหน้าแหวนช่องละ 1 ดอก ตรงกลางหน้าแหวนประดับกระจกบานใหญ่ แสดงรสนิยมการประดับหน้าบันแบบวิหารไทลื้อวัดหนองแดง วัดดอนมูล วัดพระธาตุเบ็งสกัด วัดหนองบัว ควรเป็นรูปแบบการประดับดอกलय ก่อนจะพัฒนาเป็นการผูกลายเครือเถาที่ปรากฏในระยะต่อมามีตัวอย่างที่ मुखหน้าวิหารวัดหนองบัวและวิหารวัดร่องแง

ภาพที่ 124 หน้าบันวิหารวัดหนองแดง

ภาพที่ 125 หน้าบันวิหารวัดดอนมูล

ภาพที่ 126 หน้าบันวิหารวัดพระธาตุเบ็งสกัด

ภาพที่ 127 หน้าบันวิหารวัดหนองบัว

แบบใช้วิธีตีแผ่นไม้แนวเฉียงตามยาวเป็นลายตะวันบริเวณคอสอง คือ ใช้วิธีตีไม้แผ่นแนวเฉียงตามยาวเป็นลายตะวันบริเวณคอสอง ได้ลายตะวันแบ่งเป็นช่องลูกฟักประดับดอกกลอยระบายสีสดใส พบที่วิหารวัดต้นแหลงเพียงแห่งเดียวอย่างศิลปะพื้นบ้านแบบลาว คล้ายกับการประดับหน้าจั่วของกุฎิ วัดสีบุญยืน บ้านหลวง เมืองเงิน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ที่ตั้งอยู่เหนือขึ้นไปของจังหวัดน่านอันเป็นดินแดนเดิมของเมืองน่านก่อนตกเป็นของฝรั่งเศส และเทียบได้กับการประดับลาย “ตาเวน” ที่มีมาแล้วในลิมพื้นบ้านล้านช้าง และลิมในภาคอีสานของไทย

ภาพที่ 128 หน้าบันวิหารวัดต้นแหลง

ภาพที่ 129 หน้าบันวัดสีบุญยืน หมู่บ้านหลวง เมืองเงิน ประเทศลาว

แบบการผูกลายเครือเถา คือ ใช้วิธีตีแผ่นไม้ประกอบหน้าแหบนะและลวดลายเครือเถาก้านขด และลวดลายที่มีช่องไฟว่าการแกะสลักอย่างเต็มพื้นที่แล้วนำขึ้นประกอบบนหน้าแหบน แต่ยังคงรูปแบบโค้งคิ้วไว้ดั้งเดิม การประดับแสดงถึงความนิยมที่เพิ่มเติมจากประดับดอกลอยในช่องลูกฟัก พัฒนาการผูกลายเครือเถาแบบเชียงใหม่หรือแบบรัตนโกสินทร์ คงสร้างขึ้นในระยะหลังจากจั่วแบบแรก หน้าบันที่วิหารวัดร่องแง วิหารวัดหนองบัว วิหารวัดท่าฟ้าใต้ และวิหารวัดแสนเมืองมา นอกจากนั้นแล้วการประดับหน้าบันด้วยลายเครือเถานี้ยังเป็นข้อสันนิษฐานที่แสดงถึงการก่อสร้างมุขคลุมหน้าวิหาร ที่เพิ่มเติมในระยะหลังในวิหารวัดหนองบัวและวิหารวัดร่องแงด้วย แม้หน้าแหบนของวิหารไทลื้อทุกหลังที่สร้างมาก่อนหรือต่อเติมขึ้นมาทีหลังพบว่ามีรูปแบบที่เรียบง่าย มักนิยมการประดับกระจกแผ่นใหญ่ทุกวิหาร อาจประดับไว้ตรงกลางหน้าบันหรือคอคิดเพื่อให้เกิดความแวววาว ดังปราสาทมีคุณค่าเป็นที่ประทับของตัวแทนพระพุทธรเจ้าและให้เห็นได้ในระยะไกล การประดับแผ่นกระจกจึงเป็นเอกลักษณ์พิเศษที่แตกต่างจากวิหารกลุ่มอื่น

ภาพที่ 130 หน้าบันวิหารวัดร่องแง

ภาพที่ 131 หน้าบันวิหารวัดแสนเมืองมา

ภาพที่ 132 หน้าบันวิหารวัดหนองบัว

ภาพที่ 133 หน้าบันวิหารวัดท่าฟ้าใต้

2.9 ค้ำยัน นาคทนต์ หูช้างหรือคันทวยของวิหารไทลื้อ

ตัวไม้สำหรับค้ำยันรองรับน้ำหนักปลายเท้าโครงสร้างส่วนชายคาลงมาที่ผนังข้างวิหาร เพื่อป้องกันปลายไม้เครื่องบนไม่ให้หลุดตก ประกอบต่อจากไม้จันทน์ที่ชายคาแล้วให้ปลายอีกข้างสอดยึดที่ผนัง สลักจากไม้ขนาดใหญ่แผ่นเดียวรูปพญานาคทอดเศียรลงมาในระดับต่ำ ถ้าตัวโค้งม้วนหางออกมาด้านนอกค้ำชายคาและผนังวิหาร โดยส่วนใหญ่ไม่พบการประดับค้ำยันหรือนาคทนต์ที่วิหารที่มีหลังคาปีกนก ที่วิหารวัดดอนมูล วิหารวัดต้นแหลง การประดับนาคทนต์ที่วิหารวัดหนองแดง คงได้รับแรงบันดาลใจที่เป็นความนิยมจากล้านนา แกะสลักไม้แผ่นไม้เป็นรูปนาค 3 ตัว เกี่ยวตัวกัน วานร ครุฑ เทวดา ยักษ์ในอาคารยกค้ำยันชายคาวิหารร่วมกับลายพรรณพฤกษาในทรงสามเหลี่ยมแบบหูช้าง ตกแต่งเขียนสีแบบฝีมือช่างชาวบ้าน และยังพบที่วิหารทรงโรงอีกที่วิหารวัดร่องแง และวิหารวัดแสนเมืองมา

ภาพที่ 134 ค้ำยันวิหารวัดหนองแดง

ภาพที่ 135 ค้ำยันวิหารวัดร่องแง

ส่วนค้ำยันที่พบอีกลักษณะ เป็นค้ำยันไม้ยางแกะสลักเป็นตัวนาคโค้งตัวอ่อนห้อยต่ำลงที่ข้างวิหาร สลักเป็นนาคมีขา มีปีกและเขา เป็นคันทวยที่นิยมและปรากฏในพุทธศตวรรษที่ 24 เหตุที่ทำให้เป็นสัตว์ผสม ประการหนึ่งอาจเพราะเป็นสัตว์ในตระกูลเดียวกัน คือพญานาคกับมังกร เรียกว่า “ตัวลวง” หรือ “พญาลวง” และภาพสัตว์ประจำราศีเกิด มีลักษณะแบบภาคกลางของไทย และมีรูปแบบที่ใกล้เคียงกับเท้าแขนในลิมอีสาน นิยมทั้งรูปพันธุ์พฤกษาและพญานาคที่มีลำตัวโค้งยาวมีขนาดเล็กเช่นกัน

ภาพที่ 136 ค้ายันวิหารวัดพระธาตุเบ็งสกัด

ภาพที่ 137 ค้ายันวิหารวัดท่าฟ้าใต้

2.10 ชุ่มประตูทางเข้าของวิหารไทลื้อ

ประตูทางเข้าที่สร้างติดผนังด้านหน้าของวิหาร พบการประดับชุ่มประตูที่วิหารวัดหนองบัว วิหารวัดพระธาตุเบ็งสกัด และวิหารวัดแสนเมืองมา เป็นวิหารที่มีหลังคาทรงจั่วมีผนังสกัดหน้า ก่ออิฐสูงจรดช่อโทและช่อเอก ปรากฏเป็นช่องประตูเดี่ยวชุ่มประตูวิหารวัดหนองบัว ก่อฐานบัวคว่ำเสาไม่ย่อมุม ช้อนด้วยช่อมวงโค้งป็นเป็นนาคเศียรเดียวเลื้อยตามแนวงโค้งนั้นตกแต่งเป็นจำลองหลังคาชุ่มประกอบใบระกาประดับรูปดอกไม้ปั้นแบนๆ เป็นแผ่นไม้เน้นรายละเอียดระบายสีอย่างฝีมือช่างชาวบ้าน หากพิจารณาลักษณะโดยรวมของชุ่มประตูดังกล่าวมีรูปแบบคล้ายกับช้อนชั้นของปราสาทที่มีเอกลักษณ์พิเศษ

ภาพที่ 138 ชุ่มประตูวิหารวัดพระธาตุเบ็งสกัด

ภาพที่ 139 ชุ่มประตูวิหารวัดหนองบัว

2.11 เครื่องประดับหลังคาปูนปั้น และสัญลักษณ์ศูนย์กลางจักรวาล

นาค ช่อฟ้า องค์ประกอบสถาปัตยกรรมเครื่องประดับปลายหลังคานั่งอยู่บนนอกไถ่ ตรงส่วนที่มีตัวรอยหรือนาคสำรอย เป็นเครื่องที่บ่งบอกถึงฐานันดรที่สูงส่งของสิ่งที่เป็นทิพย์ รูปแบบที่วิหารไทลื้อเมืองน่านมีความคล้ายคลึงกับที่หลวงพระบางมากมีทั้งปูนปั้นและสลักไม้เป็นรูปสัตว์ นาคปูนปั้นรูปสัตว์ได้แก่ พญานาคชูเศียรสูงไม่เรียกว่าช่อฟ้าจะเรียกว่า “นาค” ส่วนช่อฟ้าเรียก “โหง่ว” นาคเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อของชาวไทลื้อชนกลุ่มไทลาวแถบสองฝั่งลุ่มน้ำโขง ตั้งแต่ตอนใต้มณฑลยูนนานของจีนลงมาถึงปากแม่น้ำโขง

ภาพที่ 140 นาคปูนปั้นประดับหลังคา วิหารหนองบัว

ภาพที่ 141 นาคปูนปั้นประดับหลังคา วิหารดอนมูล

นาคและช่อฟ้าในอุดมคติแสดงรูปแบบที่ตัดทอนรายละเอียดจากที่คล้ายพญานาคให้สูงชะลูด ส่วนช่อฟ้าหนักหัตถ์ลีลึงค์ที่วิหารวัดหนองแดงสื่อเป็นพาหนะสู่วรรคของผู้ประพาศิตี เป็นสัตว์สวรรค์จึงนำรูปแบบมาประดับที่ตำแหน่งดังกล่าว คติการประดับนักษัตถ์ลีลึงค์ยังพบได้ทั้งในไทยล้านนา ในหลวงพระบาง เช่นที่ “ฮ้างฮตน้ำ” ก็เพื่อแสดงความเคารพนับถือต่อสิ่งที่ถูกรดน้ำ

ภาพที่ 142 ช่อฟ้าหนักหัตถ์ลีลึงค์วิหารหนองแดง

ภาพที่ 143 ช่อฟ้าวิหารดอนมูล

หางหงส์ ในตำแหน่งที่ปลายป้านลมหลังคาทรงจั่วปั้นปูนรูปนาค ที่ปลายสันหลังคาทรงปีกนกทั้งสี่มุมของวิหารวัดดอนมูลปั้นปูนเป็นรูปเทพพนม หงส์ นักษัตถ์ลีลึงค์ นาค หมายถึง สัตว์ที่เฝ้าประตูสวรรค์ ที่มีหลังคาเป็นตัวแทนสวรรค์แต่ละชั้น วิหารวัดพระธาตุเบ็งสกัด วิหารวัดร่องแก่ง สลักแผ่นไม้ปลายป้านลมเป็นรูปหัวนาค ส่วนที่วิหารวัดต้นແหล่ง ประดับหางรูปนาคสามเศียรบริเวณสันปีกนกทั้งสี่มุมทั้งสองชั้นไม่พบรูปแบบประดับตัวนกที่เรียกว่า “หางวัน” เหมือนที่ เชียงใหม่

ภาพที่ 144 ปูนปั้นเทพพนม วิหารดอนมูล

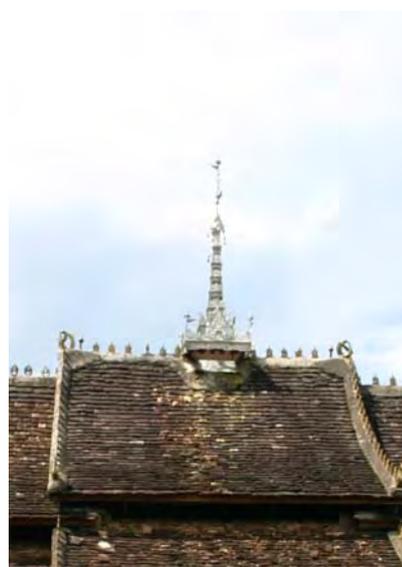
ภาพที่ 145 ปูนปั้นหงส์ วิหารดอนมูล

สัญลักษณ์ของสวรรค์ ซ้อฟ้าปราสาท หรือผาสาด ส่วนกลางสันหลังคาตกแต่งเป็นฉัตรปักครอบหางพญานาค ที่ทอดตัวเลื้อยสัมพันธ์กับเศียรนาคที่ตำแหน่งซ้อฟ้ามุมจั่วหน้าบันมีรูปแบบที่สัมพันธ์กันอย่างเด่นชัดทั้งวิหารไทลื้อน่านกับหลวงพระบาง เช่น วิหารวัดดอนมูล

วิหารในสิบสองปันนาที่ปักฉัตรสามชั้นเรียกว่า“ปราสาท”แต่ไม่ปั้นนาค อย่างที่น่านและหลวงพระบาง ถือเป็นสัญลักษณ์ของกษัตริย์ในการตกแต่งนี้หมายถึงองค์สัมมาสัมพุทธเจ้าผู้มีฐานะสูงสุด และ“ปราสาท”หมายถึงสวรรค์ หรือที่สิบสองปันนาสื่อด้วยการปั้นปูนหรือทำจากเซรามิก รูปปราสาทเพ็ญหรือรูปจำลองปราสาทที่หลวงพระบางเรียกว่า“ซ้อฟ้า”หรือ “สัตตบริภัณฑ์” อันหมายถึงเขาพระสุเมรุที่ตั้งปราสาทไพชยนต์ของพระอินทร์ อันมีความหมายถึงศูนย์กลางของจักรวาล และสัญลักษณ์เขาสัตตบริภัณฑ์

ภาพที่146 ซ้อฟ้าปราสาท วิหารดอนมูล

ภาพที่ 147 ซ้อฟ้าปราสาท วิหารเชียงหุ้ง เมืองม้ง

การประดับด้วยรูปจำลองปราสาท และปักฉัตรไว้ตรงกลางสันหลังคาหรือการปักฉัตรครอบหางนาคที่ยกชูสูงขึ้น ยังปรากฏให้เห็นได้ที่วิหารพระนอน พ.ศ.2450 และวิหารหลวงวัดพระธาตุแช่แห้ง พ.ศ.2363 จังหวัดน่าน วิหารจตุรमुखวัดภูมินทร์ พ.ศ.2410 อาจเป็นรูปแบบและคตินิยมของการประดับนาคในวิหารเมื่อน่านที่ส่งรูปแบบแก่กัน

ภาพที่148 ปราสาทปักฉัตรกลางสันหลังคา วิหารหลวงวัดพระธาตุแช่แห้ง

ภาพที่149 ปราสาทปักฉัตรกลางสันหลังคา วิหารจตุรमुखวัดภูมินทร์

การตีความเรื่องเครื่องประดับที่หลังคาวิหารไทลื้อ นั้นย่อมมีความหมายที่สื่อผ่านเครื่องประดับ แสดงคติเกี่ยวกับสวรรค์ คือ ปราสาทที่อยู่ตรงกลางสันหลังคาแทนสวรรค์ ช่อฟ้ารูปสัตว์ทำหน้าที่ผู้เฝ้าประตูสวรรค์ และกนกวันแฉ่นที่เรียกว่าเมฆาและเมฆไหล หมายถึง เมฆบนท้องฟ้า การลดชั้นหลังคาคือชั้นของสวรรค์ การก้าวย่างเข้าสู่วัดและวิหารจึงเปรียบเสมือนการก้าวอย่างสู่แดนสวรรค์ คติการประดับปราสาทที่กลางสันหลังคาจึงพบแพร่หลายทั้งในภาคอีสาน ล้านนาไทย ลาวตลอดไปจนถึงสิบสองปันนา

หางหงส์ ช่อฟ้า แป้นน้ำย่อยหรือเชิงชาย เป็นองค์ประกอบที่แสดงในการสร้างวิหารให้สมบูรณ์มากขึ้นและเทคนิคการสร้างที่สังเกตได้คือ วิหารที่หลังคามุงด้วยกระเบื้อง แผ่นไม้ หรือแป้นเกล็ด มักจะประดับหลังคาวิหารด้วยไม้แกะสลักทั้งสิ้น ทั้งนี้คงง่ายต่อการปิดสันหลังแต่ละ

ด้านและการซ่อมแซม และข้อจำกัดด้านต่างๆของวัสดุในท้องถิ่นด้วย และวิหารที่หลังคามุงด้วย กระเบื้องดินเผา มักจะประดับหลังคาวิหารด้วยการปั้นปูนประดับ

วิหารไทลื้อมีองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมในแต่ละส่วน แสดงถึงความหลากหลายของรูปแบบและแรงบันดาลใจที่นำมาประกอบเป็นวิหาร ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น องค์ประกอบวิหารเป็นทั้งองค์ประกอบทางโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมอย่างแท้จริงและเป็น องค์ประกอบที่ทำหน้าที่เสริมคติสัญลักษณ์ให้สมบูรณ์ ผสมเข้าด้วยกัน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า “งานสถาปัตยกรรมเป็นอาคารรูปลักษณะประติมากรรมรวมองค์ประกอบ” ที่รวมรูปทรงส่วนย่อย เช่น ฝืนหลังคาซ้อนชั้น ซ่อฟ้า ป้านลม หน้าบัน คันทวย เข้ามาเป็นรูปทรงอาคารเดียวกัน สิ่งเหล่านี้จะ แสดงการบูรณาการทางโครงสร้าง อันมีความหลากหลายขององค์ประกอบที่เป็นส่วนโครงสร้าง เช่น บันได เสา คาน ผนัง แม้จะมีหน้าที่เป็นส่วนรองรับการประดับตกแต่งจึงแสดงความหมายเชิงสัญลักษณ์ได้ไม่เด่นชัดเท่ากับงานปั้นปูนงานลงรักปิดทอง แกะสลัก จิตรกรรมฝาผนังที่เกี่ยวกับการบำเพ็ญบุญหรือเรื่องราวความเชื่อในพุทธศาสนาหรือลวดลายพันธุ์พฤกษาต่างๆ ที่สื่อความหมายเชื่อมโยงกับความอุดมสมบูรณ์ ความบริสุทธิ์แห่งพุทธศาสนารวมไปถึงปัญญา การปกป้องสิ่งที่ยิ่งใหญ่

องค์ประกอบศิลปกรรมตกแต่งในวิหารล้วนแสดงความหมายเรื่อง “จักรวาล” ในพุทธศาสนา ซึ่งเป็นความเชื่อทั้งในวัฒนธรรมชาวไทลื้อ ล้านนา และล้านช้าง ที่เป็นอุบายให้มนุษย์รับรู้ ว่าตนถือกำเนิดในชมพูทวีป ในมงคลจักรวาลที่ประเสริฐเพราะมีองค์สัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาตรัสรู้และเผยแผ่พระธรรม มนุษย์ที่กำเนิดในโลกนี้ถือเป็นผู้ประเสริฐได้เปรียบภพภูมิอื่นๆ เพราะแดน “มนุษย์ภูมิ” เป็นดินแดนเดียวที่สามารถปฏิบัติตัวไปสู่สวรรค์หรืออบายภูมิได้ จึงสร้างสิ่งที่เป็นตัวแทนของภพภูมิที่มนุษย์เห็นว่าเป็นภาพที่ดีกว่าแดนมนุษย์นี้เสมอ นั่นคือแดนสวรรค์ โดยสื่อผ่านองค์ประกอบทางศิลปกรรมของวิหารนั่นเอง

บทที่ 5 บทสรุป

ลักษณะรูปแบบวิหารไทลื้อที่จังหวัดพะเยาและจังหวัดน่าน เป็นวิหารที่เกิดจากการสร้างของชาวไทลื้อที่อพยพถิ่นฐานมาจากเมืองสิบสองพันทนา เข้ามาสู่อาณาจักรล้านนาแล้วจนมาตั้งถิ่นฐานตามเมืองต่างๆ ในภาคเหนือ จากนั้นโยบาย “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” ของพระเจ้ากาวิละ ทำให้จังหวัดต่างๆทางภาคเหนือมีชาวไทลื้อกระจัดกระจายไปทั่วภูมิภาค

การศึกษารูปแบบของสถาปัตยกรรมวิหารไทลื้อในจังหวัดพะเยาและน่าน ในด้านทางสถาปัตยกรรม ลักษณะรูปแบบของวิหารที่ปรากฏนั้นมีปัจจัยด้านต่างๆ ที่ส่งผลต่อสถาปัตยกรรมวิหารไทลื้อ ดังต่อไปนี้

ด้านการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชน จากที่มีการกวาดต้อนผู้คนเพื่อตัดกำลังข้าศึก และป้องกันไม่ให้ใช้เมืองเป็นที่ซ่อนสุ่มกำลัง เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้มีการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคเหนือของประเทศไทย และภายหลังก็เป็นการอพยพพลัดภัยทางการเมือง เมื่อประเทศจีนเปลี่ยนแปลงเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ และสุดท้ายก็คือเพื่อแสวงหาแหล่งที่ทำกินที่เหมาะสม

กลุ่มคนที่อุปถัมภ์ในการก่อสร้าง และบูรณะวัด กลุ่มคนส่วนใหญ่ที่เป็นผู้ให้การสนับสนุน หรือเป็นผู้ก่อตั้งวัดของชาวไทลื้อนั้นไม่ว่าจะเป็นเจ้าพระยาหรือพระภิกษุที่มีความสำคัญในหมู่บ้าน ซึ่งส่งผลให้ชาวบ้านมีความความเลื่อมใสศรัทธาตามผู้นำชุมชน ทำให้วัดมีผู้คนช่วยดูแลและทำนุบำรุงสืบทอดกันมาเป็นอย่างดีจนถึงปัจจุบัน

ทางด้านกรยึดถือรูปแบบ และการรับอิทธิพลจากดินแดนใกล้เคียง สิ่งที่สำคัญที่ทำให้วิหารไทลื้อในจังหวัดพะเยาและน่าน ได้มีรูปแบบวิหารที่มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนวิหารอื่นๆทั่วไป ก็น่าจะมาจากการยึดถือรูปแบบแนวความคิดในการสร้างวิหารของต้นแบบที่เมืองสิบสองพันทนามาใช้ในการสร้างวิหาร แต่ก็ไม่สามารถอาจกล่าวได้ว่ายึดถือแต่รูปแบบวิหารต้นแบบ เพราะการที่มีระยะทางที่ห่างจากเมืองต้นแบบ หรือการที่ต้องถูกส่งผ่านจากเมืองต้นแบบผ่านมายังเมืองที่อยู่ระหว่างกลาง จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและทำให้เกิดการพัฒนาการของตัววิหาร ไปตามปัจจัยต่างๆของเมืองนั้นๆ เช่น ด้านสภาพแวดล้อม ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม

ส่วนผลการศึกษาวิเคราะห์วิหารไทลื้อในวัฒนธรรมล้านนา จังหวัดพะเยาและน่าน ในด้านต่างๆทางสถาปัตยกรรม ลักษณะรูปแบบของอาคารที่ปรากฏนั้น สามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆดังนี้

1. กลุ่มอาคารที่ยึดถือรูปแบบเดิม ในการก่อสร้างวิหารไทลื้อ ซึ่งกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะปรากฏในจังหวัดพะเยาและจังหวัดน่าน ซึ่งจะอยู่ในช่วงอยู่ในช่วงการเข้าพื้นที่พญาอาณาจักรล้านนา (พ.ศ. 2339 – 2426) และจากการที่มีระยะทางห่างไกลจากเมืองต้นแบบ อีกทั้งยังมีเมืองหลวงพระบางที่เป็นเมืองทางผ่านจากเมืองสิบสองพันทนา มาสู่ดินแดนภาคเหนือของประเทศไทย ด้วยเหตุนี้จากการศึกษาสามารถแบ่งย่อยกลุ่มอาคารวิหารที่ยึดถือรูปแบบเดิม คือที่เมืองสิบสองพันทนาเป็นเมืองต้นแบบ และเมืองที่เป็นเมืองทางผ่านและก็ยังยึดถือรูปแบบเดิมเช่นเดียวกับเมืองสิบสองพันทนา แต่ในที่นี้ ส่งผลให้มีรูปแบบที่แตกต่างออกไปจากเมืองต้นแบบอย่างแน่นอน โดยในที่นี้จะแบ่งออกเป็น 2 สาย คือ

เมืองสิบสองพันทนา ซึ่งถือว่าเป็นเมืองต้นแบบ จะเห็นว่ามีลักษณะรูปแบบวิหารที่เป็นรูปแบบเฉพาะตัว คือ วิหารที่มีแผนผังวิหารวางตามแนวแกนของทิศตะวันออกและตะวันตก ผังวิหารเป็นผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ผังโดนรอบมีขนาดความสูงเท่ากันทุกด้าน เจาะช่องแสงขนาดเล็ก หลังคาทรงจั่วด้านบนและมีปีกนกล้อมรอบหลังคาทั้ง 4 ด้าน อาจมีการซ้อนชั้นของหลังคา หรือการซ้อนชั้นบริเวณปีกนก ความแตกต่างของวิหารต้นแบบที่เมืองสิบสองพันทนาก็จะ คือ ลวดลายที่ประดับตกแต่งลวดลายประดับตัววิหาร ส่วนที่วิหารในเมืองไทยจะมีการประดับตกแต่งที่เรียบง่าย และ จะเป็นการแกะสลักไม้เป็นส่วนใหญ่ วิหารที่ได้รับอิทธิพลในลักษณะนี้จะพบที่วิหารวัดหนองแดง และวิหารวัดดอนมูล

เมืองหลวงพระบาง เป็นเมืองทางผ่าน แต่ก็มีความสำคัญและก็มีรูปแบบลักษณะเดียวกับวิหารต้นแบบ แต่ก็มีความพิเศษแตกต่างออกมาเป็นลักษณะของตน และจะนิยมเรียกว่า “สิม” มีลักษณะดังนี้ แผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่ยาว 6 – 7 ช่วงเสา ไม่นิยมสร้างมุขด้านหน้า นิยมสร้างหลังคา 2 ชั้น ชั้นบนจะเป็นทรงจั่ว หรือบางครั้งเป็นทรงปั้นหยายขนาดเล็กยาวตลอดความยาว ส่วนชั้นล่างจะทำเป็นปีกนกแบบคลุมรอบตัวทั้ง 4 ด้าน มีส่วนที่เด่นมากในส่วนของ “คอสอง” ซึ่งเป็นแผงไม้หรือปูน เป็นส่วนที่เชื่อมระหว่างชั้นหลังคา ซึ่งจะกล่าวไปแล้วก็มีลักษณะใกล้เคียงกับวิหารต้นแบบ ที่เมืองสิบสองพันทนา ซึ่งวิหารที่มีลักษณะอยู่ในลักษณะที่ได้รับอิทธิพลจากเมืองหลวงพระบาง ได้แก่ วิหารวัดท่าฟ้าใต้ จังหวัดพะเยา

2. กลุ่มอาคารที่มีพัฒนาการทางรูปแบบ และมีรูปแบบเฉพาะตน โดยส่วนมากจะปรากฏในวิหารไทลื้อในภาคเหนือของประเทศไทยเกือบทุกจังหวัด ที่มีการอพยพของชาวลื้อเข้ามาสามารถพบได้ทั้งในจังหวัดพะเยา น่าน หรือจังหวัดอื่นๆของภาคเหนือ รูปแบบวิหารรูปแบบที่มีลักษณะรูปแบบเฉพาะตนขึ้นมา ซึ่งหากว่าไปกลุ่มนี้น่าจะได้รับอิทธิพลจากด้านสถาปัตยกรรมผ่านสถาปัตยกรรมในเมืองศูนย์กลางของท้องถิ่นเป็นแม่แบบ และผสมกับวัฒนธรรมล้านนา ซึ่งถือว่าเป็นศูนย์กลาง และศิลปวัฒนธรรม ที่เป็นวัฒนธรรมหลักของคนในพื้นที่บริเวณนี้ ณ ในเวลานั้น แต่

ก็มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมบางประการของกลุ่มวิหารในนี้ ที่ได้รับการปรับเปลี่ยนเพิ่มเติม หรือลดทอนบางส่วนให้มีลักษณะผสมผสานกับความเป็นท้องถิ่นนั้นๆ จนปรากฏ เช่น วิหารวัดแสนเมืองมา จังหวัดพะเยา วิหารวัดต้นแหลง จังหวัดน่าน เป็นต้น

จากที่กล่าวมาทั้งหมดลักษณะรูปแบบของวิหารไทลื้อ เป็นรูปแบบที่มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา การที่วิหารไทลื้อมีพัฒนาการเกิดจากการกระจายตัวไปตามท้องถิ่นนั้นๆ ที่ห่างไกลแล้วเกิดการผสมผสานกับความเป็นท้องถิ่นนั้นๆ เกิดเป็นลักษณะเฉพาะมากขึ้น และทำให้เป็นรูปแบบวิหารที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวขึ้นมา โดยอาจได้รับอิทธิพลรูปแบบจากเมืองใกล้เคียง ไม่ว่าจะเป็น หลวงพระบาง ล้านนา หรือแม้กระทั่งต้นแบบที่สิบสองปันนาเองก็ดี

วิหารไทลื้อทรงจั่วหลังคาปั้นปึกนก ได้แก่ วิหารวัดหนองแดง วิหารวัดดอนมูล วิหารวัดต้นแหลง และวิหารวัดท่าฟ้าใต้ ผังพื้นวิหารเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ผนังก่ออิฐฉาบปูนหนา ชั้นชั้นหลังคาทรงจั่วปั้นปึกนก ชั้นหลังคาปูนปั้นเป็นรูปสัตว์สวรรค์ ช่อฟ้าและหางหงส์แสดงเอกลักษณ์ที่ชัดเจน ที่กลางสันหลังคาประดับเครื่องหมายแห่งจักรวาล ด้วยการปักฉัตรครอบหอนาค แบบเดียวกับวิหารไทลื้อในหลวงพระบาง ไม่สร้างเป็นปราสาทอย่างที่วิหารล้านนา

วิหารลักษณะนี้มีรูปแบบใกล้เคียงกับวิหารไทลื้อในหลวงพระบาง คือ มีการก่อฐานอาคารยกสูงมาก ผนังก่ออิฐล้อมรอบอาคารสูงก่ออิฐเต็มผนัง ใช้ระบบผนังรับน้ำหนักหลังคา ชั้นชั้นหลังคาปั้นปึกนกและหลังคาทรงจั่วที่มีโครงสร้างระบบตุ้กตา วางตำแหน่ง ช่อ เสาตุ้กตาที่มีระยะใกล้เคียงกันทำให้รูปทรงหลังคาตรง ประดับปูนปั้นหลังคารูปนาค กนก และกลางสันหลังคาประดับสัญลักษณ์ของจักรวาล ด้วยการใส่สัญลักษณ์ของหอนาคปักฉัตร พบได้ที่วิหารในจังหวัดน่านและที่หลวงพระบาง ทั้งนี้อาจได้รับแนวความคิดจากรูปแบบและคติความเชื่อจากรูปแบบวิหารไทลื้อเมืองสิบสองปันนา

วิหารไทลื้อทรงโรง ได้แก่ วิหารวัดร้องแง วิหารวัดพระธาตุเบ็งสกัด วิหารวัดหนองบัว และวิหารวัดแสนเมืองมา เป็นวิหารไทลื้อทรงโรงที่นิยมสร้างในชุมชนชาวไทลื้อในประเทศไทยเท่านั้น ไม่พบในวิหารที่สิบสองปันนา วิหารไทลื้อทรงโรงใกล้เคียงกับวิหารทรงจั่วในหลวงพระบาง พะเยา เชียงของ ลำปาง และพบทางตอนเหนือของแม่น้ำน่านเป็นดินแดนชาวไทลื้อเมืองเงิน ซึ่งเป็นอาณาเขตของจังหวัดน่านก่อนเสียดินแดนให้กับฝรั่งเศส รูปแบบสถาปัตยกรรมด้วยการก่อฐานยกสูงแบบฐานบัวถลาและฐานบัวลูกแก้วอกไก่ ใช้ผนังสี่เหลี่ยมผืนผ้า ผนังวิหารเตี้ยหลังคาคลุมต่ำ ชั้นหลังคาลดหน้าและหลังเพียง 1 ซด ชั้นกัน 2 ชั้น ใช้โครงสร้างระบบตุ้กตา การสร้างหลังคาเพิ่มเติมในระยะหลัง นิยมลดหลังคาด้านหน้าวิหารคลุมทางขึ้นอย่างวิหารในเมืองเชียงใหม่ โดยได้แนวความคิดตามแบบวิหารในเมืองหลวงพระบางและเมืองลื้อทางตอนบนของเมืองน่านในปัจจุบัน

อิทธิพลทางรูปแบบจากวิหารล้านนาที่เพิ่มเติมวิหารเดิมในระยะหลัง เนื่องจากเหตุผลความสัมพันธ์ทางดินแดน

คติความเชื่อวิหารไทลื้อมีองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม ในแต่ละส่วนที่มีความแตกต่างของรูปแบบและแนวความคิด ประกอบกันเป็นวิหารที่มีลักษณะเฉพาะตัว สะท้อนให้เห็นว่าองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมทำหน้าที่เสริมคติสัญลักษณ์ และการประดับตกแต่งองค์ประกอบศิลปกรรมโดยแสดงความหมายเชิงสัญลักษณ์ให้สมบูรณ์ ทั้งหมดสื่อความหมายถึงเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ ความบริสุทธิ์แห่งพุทธศาสนาและทางด้านการปกครองสิ่งทีห้วงแหวน ตั้งแต่การประดับนาค สิ่งทีบันไดทางเข้าวิหาร และการประดับตกแต่งส่วนอื่นที่เด่นชัด คือเครื่องหลังคาปูนปั้น การลดชั้นหลังคาวิหาร

ปัจจัยที่มาจากแนวความคิดและรูปแบบของวิหารไทลื้อที่สืบสองปันนาและหลวงพระบางนั้นจะเห็นได้อย่างชัดเจน โดยสามารถนำมาเปรียบเทียบกันในด้านรูปแบบ องค์ประกอบของงานสถาปัตยกรรม คติความเชื่อที่ถ่ายทอดต่อกันมา การที่ชาวไทลื้อในประเทศไทยได้ทำอพยพมาจากเมืองสิบสองปันนามาก็ไม่ได้ลืมแนวความคิดของชาวไทลื้อ ที่สิบสองปันนา และยังคงยึดถือรูปแบบประเพณีและวัฒนธรรมบางประการของชาวไทลื้ออยู่ ส่วนปัจจัยอื่นๆที่ส่งผลกระทบต่อชนั้น น่าจะเป็นผลมาจากกระแสของวัฒนธรรมของคนไทยวน หรือคนภาคเหนือซึ่งก็คือวัฒนธรรมล้านนา ที่เป็นวัฒนธรรมกระแสหลักในภูมิภาคนี้ แต่ก็ยังมีแนวความคิดของไทลื้อสอดแทรกผสมผสานกับแนวความคิดของข้างพื้นถิ่น และประเด็นนี้เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้วิหารไทลื้อที่จังหวัดพะเยาและน่านมีเอกลักษณ์พิเศษเฉพาะตัว

บรรณานุกรม

- กรมศาสนา. ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 8. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา
กระทรวงศึกษาธิการ, 2532.
- กรมศิลปากร. การขึ้นทะเบียนโบราณสถานภาคเหนือ เขตความรับผิดชอบของหน่วยงานศิลปากร
ที่ 4 ตามโครงการสำรวจและขึ้นทะเบียนโบราณสถานของกองโบราณคดี.
กรุงเทพมหานคร : กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2525.
- คณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทยเกี่ยวกับจีนในเอกสารจีน สำนักนายกรัฐมนตรี แปลและ
เรียบเรียง. บันทึกเรื่องสิบสองปันนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี, 2527.
- สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. โครงการศึกษาวิจัยศิลปสถาปัตยกรรมล้านนา 2531.
สถาปัตยกรรมพะเยา และน่าน. เชียงใหม่ : ม.ป.ท, 2531.
- _____ . เมืองน่านโบราณคดี ประวัติศาสตร์ และศิลปะ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ห้าง
หุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2537.
- จารุวรรณ พรหมวัง. การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมบางประการของชาวไทยลื้อ. กรุงเทพฯ บัณฑิต
วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- จุเหวิน เหลียง. ชนชาติไต สถาปัตยกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีไต ในสิบสองปันนา. แปล
โดย งามพรรณ เวชชาชีวะ. เชียงใหม่ : สุวิวงศ์บุ๊คเซนเตอร์, 2537.
- ชูเกียรติ ศรีสกุล. ศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม วิหารไทยลื้อ จังหวัดพะเยา. เชียงใหม่: ภาควิชา
ศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.
- ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒน์กุล. การสำรวจเส้นทางหมู่บ้านไทลื้อ จากอำเภอเชียงของ - เชียงม่วน -
จังหวัดน่าน.โครงการขอสันทเทศล้านนาดีศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม. เชียงใหม่ :
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2529.
- ทวี สว่างปัญญากร, ผู้แปล. ตำนานพื้นเมืองสิบสองปันนา. เชียงใหม่: ศูนย์หนังสือเชียงใหม่,
2529.
- บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. ไทยสิบสองปันนา เล่ม 1. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม, 2547
- ประจัน รักพงษ์ และคณะ. การศึกษาหมู่บ้านไทลื้อในจังหวัดลำปาง. ลำปาง: ศูนย์วัฒนธรรม
จังหวัดลำปาง, 2535.
- เผชิญ จินสิทธิ์. เยือนถิ่นไทยลื้อ สิบสองปันนา. น่าน: แดนไทย, 2536.
- ยงยุทธ ไชยศิลป์. ไทยลื้อเมืองน่าน. เชียงใหม่: คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2540.
- สมเจตน์ วิมลเกษม. ไทยลื้อเมืองน่าน. น่าน: ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดน่าน, 2535.

สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์. โครงการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมไทยลื้อ วิหารหนอง

แดง ตำบลเปือ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัด

น่าน. กรุงเทพฯ: สมาคมสถาปนิกสยาม, 2530

สามารถ สิริเวชพันธ์ และ เลียม วิถีทานนท์. สถาปัตยกรรมวัดไทยลื้อในเขตจังหวัดน่าน.

เชียงใหม่ : ฝ่ายวิจัยด้านนา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2530.

สุรัสวดี อ่องสกุล. ประวัติศาสตร์ล้านนา. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง,

2539.

ไสว เชื้อสะอาด. ไทยลื้อ-ล้านนาถึงสิบสองปันนา.พะเยา : สำนักศึกษาธิการอำเภอยางชุมน้อย จังหวัด

พะเยา, 2538.

ศูนย์วัฒนธรรม จังหวัดน่าน โรงเรียนสตรีศรีน่าน. สถาปัตยกรรมในเมือง จังหวัดน่าน. น่าน : หจก.

อรุณการพิมพ์, ม.ป.ป.

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, บรรณาธิการ. รวมบทความทางวิชาการไทยลื้อ: เชียงคำ. เชียงใหม่: ชมรม

ล้านนาคดี, วิทยาลัยครูเชียงใหม่, 2539.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ – สกุล	นายกอบยศ ยิ้มอ่อน
ที่อยู่	150 หมู่บ้านลินธรร ซอย 27 ถนนแฮปปี้แลนด์ แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10242 โทรศัพท์ (089) 4411457
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ.2542	สำเร็จประกาศนียบัตรวิชาชีพ วิทยาลัยเทคนิคดุสิต
พ.ศ.2544	สำเร็จประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ภาควิชาสถาปัตยกรรมไทย วิทยาลัยช่างศิลป์ กรมศิลปากร
พ.ศ.2546	สำเร็จการศึกษาปริญญาครุศาสตรบัณฑิต สาขาช่างเทคนิคสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร